

วารสาร ▶

การพัฒนาชุมชน และคุณภาพชีวิต

JOURNAL FOR COMMUNITY DEVELOPMENT AND LIFE QUALITY

ปีที่ 14 ฉบับที่ 3 (กันยายน - ธันวาคม 2569)

VOLUME 14 ISSUE 3 (SEPTEMBER - DECEMBER 2026)

ISSN: 3057-1839 (Print)

ISSN: 3057-1847 (Online)

วารสารผ่านการรับรองคุณภาพและอยู่ในฐานข้อมูล

TCI 2 (1 มกราคม 2025 - 31 ธันวาคม 2029)

วารสารการพัฒนาชุมชนและคุณภาพชีวิต

Journal for Community Development and Life Quality

ปีที่ 14 ฉบับที่ 3 กันยายน – ธันวาคม 2569

Volume 14, Issue 3 (September – December 2026)

ISSN: 3057-1847 (Online) / 3057-1839 (Print)

วารสารการพัฒนาชุมชนและคุณภาพชีวิต เป็นวารสารสาขามนุษยศาสตร์ และ สังคมศาสตร์ ที่ตีพิมพ์ผลงานวิจัยของนักวิชาการและบุคคลทั่วไปที่มีคุณภาพและสามารถนำไปใช้ประโยชน์ โดยเฉพาะ เพื่อการพัฒนาชุมชนและเพิ่มคุณภาพชีวิต โดยการสนับสนุนจากสำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สป.อว.)

วัตถุประสงค์ เพื่อเป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และเผยแพร่ผลงาน วิทยาการด้าน มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ และสาขาที่เกี่ยวข้อง

สำนักงาน กองบรรณาธิการวารสารการพัฒนาชุมชนและคุณภาพชีวิต
เครือข่ายบริหารการวิจัยภาคใต้ตอนล่าง มหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์
เลขที่ 99 ม.8 ต.โคกเคียน อ.เมือง จ.นราธิวาส 96000
โทรศัพท์ (มือถือ) 093-604-3247
E-mail: journal.ops2026@gmail.com
Website: <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/JCDLQ>

กำหนดการพิมพ์ วารสารราย 4 เดือน (3 ฉบับ / ปี)
ฉบับที่ 1 มกราคม-เมษายน
ฉบับที่ 2 พฤษภาคม-สิงหาคม
ฉบับที่ 3 กันยายน-ธันวาคม

ผู้จัดพิมพ์ เครือข่ายบริหารการวิจัยภาคใต้ตอนล่าง
มหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์

ที่ปรึกษา Consulting	ศาสตราจารย์เกียรติคุณ ดร.สัญญา จตุรสิทธา	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
	Sanchai Jaturasitha, Ph.D., Prof. Emeritus	Chiang Mai University
	ศาสตราจารย์ ดร.ศุภชัย ปทุมนากุล	ปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม
	Supachai Pathumnakul, Ph.D. Prof.	Permanent Secretary, Ministry of Higher Education, Science, Research and Innovation
	รองศาสตราจารย์ ดร.ก้าน จันทร์พรหมมา	มหาวิทยาลัยหาดใหญ่
	Kan Chantrapromma, Ph.D., Assoc. Prof.	Hatyai University
	อาจารย์ ดร.พันธุ์เพิ่มศักดิ์ อารุณี	รองปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม
	Phanphumsak Arunee, Dr.	Deputy Permanent Secretary, Ministry of Higher Education, Science, Research and Innovation
บรรณาธิการ Editor	รองศาสตราจารย์ ดร.วันดี พลาชัย	มหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์
	Wasan Palasai, Ph.D., Assoc. Prof.	Princess of Naradhiwas University
ผู้ช่วย บรรณาธิการ Asst. Editor	รองศาสตราจารย์ ดร.ไสว บุรณพานิชพันธุ์	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
	Sawai Buranapanichpan, Ph.D., Assoc. Prof.	Chiang Mai University
	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นิราภรณ์ ชัยวัง	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
	Niraporn Chaiwang, Ph.D., Asst. Prof.	Chiang Mai Rajabhat University
	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธนเสฏฐ์ ทองโสเกลี้ยง	มหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์
	Thanaset Thongsaklaing, Ph.D., Asst. Prof.	Princess of Naradhiwas University
	นางสาวกิริติ แก้วสัมฤทธิ์	สำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม
	Geerati Kaewsumrit, M.A.	Office of the Ministry of Higher Education, Science, Research and Innovation
กองบรรณาธิการ	ศาสตราจารย์ แพทย์หญิงผิ้วพรรณ มาลีวงษ์	มหาวิทยาลัยขอนแก่น
	Pewpan Maleewong, Ph.D., MD.	Khon Kaen University
	ศ.ดร.กรนก อิงคนินันท์	มหาวิทยาลัยนเรศวร
	Kornkanok Ingkaninan, Ph.D. Prof.	Naresuan University
	ศ.ดร.หนึ่ง เตียอำรุง	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี
	Neung Teaumroong, Ph.D. Prof.	Suranaree University of Technology
	รศ.ดร.แหลมทอง ชื่นชม	มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
	Laemthong Chuenchom, Ph.D., Assoc. Prof.	Prince of Songkla University
	รศ.ดร.ศิวฤทธิ์ พงศกรรังศิลป์	มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์
	Siwarit Pongsakomrungsilp, Ph.D., Assoc. Prof.	Walailak University
	รศ.ดร.นิรมล ธรรมวิริยสติ	มหาวิทยาลัยบูรพา
	Niramon Thamwiryasati, Ph.D., Assoc. Prof.	Burapha University

วารสารการพัฒนาชุมชนและคุณภาพชีวิต

Journal for Community Development and Life Quality

ปีที่ 14 ฉบับที่ 3 กันยายน – ธันวาคม 2569

Volume 14, Issue 3 (September – December 2026)

ISSN: 3057-1847 (Online)

กองบรรณาธิการ	รศ.ดร.ชนะศึก นิชานนท์	มหาวิทยาลัยสวนดุสิต
	Chanasuek Nichanong, Ph.D., Assoc. Prof.	Suan Dusit University
	รศ.ดร.ภก.ประสพชัย พัฒน์โรจนโสภณ	มหาวิทยาลัยศิลปากร
	Prasopchai Patrojanasophon, Ph.D., Assoc.	Silpakorn University
	ผศ.ดร.สุพัฒน์ กู้เกียรติกุล	มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
	Supath Kookiattikoon, Ph.D., Asst. Prof.	Ubon Ratchathani University
	ผศ.ดร.ปรีดา เบญจการ	มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา
	Preeda Benkarn, Ph.D., Asst. Prof.	Songkhla Rajabhat University

กองจัดการ	นางปิยนุช วัจนศิริ	มหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์
	Piyanuch Wajanasiri, Mrs.	Princess of Naradhiwas University
	นางสาวซัมซียะห์ เจ๊ะสาเมาะ	มหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์
	Sumseeyah Chesamoh, Miss	Princess of Naradhiwas University

กองบรรณาธิการขอสงวนสิทธิ์ในการตรวจและแก้ไขบทความที่เสนอเพื่อการตีพิมพ์ในวารสารการพัฒนาชุมชนและคุณภาพชีวิต
The editorial board claims a right to review and correct all articles submitted for publishing

บทความหรือข้อความคิดเห็นใด ๆ ที่ปรากฏในวารสารการพัฒนาชุมชนและคุณภาพชีวิต เป็นวรรณกรรมของผู้เขียนโดยเฉพาะ
คณะผู้จัดทำไม่จำเป็นต้องเห็นด้วย และไม่ใช่ว่าความรับผิดชอบของมหาวิทยาลัยและคณะผู้จัดทำ / บรรณาธิการ

ติดต่อกองจัดการ

นางปิยนุช วัจนศิริ / นางสาวซัมซียะห์ เจ๊ะสาเมาะ

กองบรรณาธิการวารสารการพัฒนาชุมชนและคุณภาพชีวิต

เครือข่ายบริหารการวิจัยภาคใต้ตอนล่าง มหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์

เลขที่ 99 ม.8 ต.โคกเคียน อ.เมือง จ.นราธิวาส 96000 E-mail: journal.ops2026@gmail.com

โทรศัพท์ (มือถือ) 093-604-3247 / 081-915-0883

บทบรรณาธิการ

เรียน ท่านผู้อ่านและสมาชิกเครือข่ายวิชาการทุกท่าน

วารสารการพัฒนาชุมชนและคุณภาพชีวิต มีความยินดีเป็นอย่างยิ่งในการนำเสนอบทความวิจัยและบทความวิชาการ ประจำปีที่ 14 ฉบับที่ 3 ซึ่งประกอบด้วยผลงานวิชาการคุณภาพจำนวน 12 บทความ โดยเนื้อหาสาระของผลงานในฉบับนี้สะท้อนถึงการบูรณาการองค์ความรู้หลากหลายสาขาวิชาเพื่อตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของบริบททางสังคมและเศรษฐกิจเชิงพื้นที่อย่างครอบคลุม ทั้งในมิติการแก้ไขปัญหาความยากจนและการลดความเหลื่อมล้ำ การรองรับและยกระดับคุณภาพชีวิตในสังคมผู้สูงอายุ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนและเสริมสร้างขีดความสามารถของผู้ประกอบการ การวิเคราะห์ต้นทุนและผลตอบแทนทางการเงิน การขับเคลื่อนภาวะผู้นำทางการเกษตร การพัฒนาสมรรถนะและทุนมนุษย์ ตลอดจนการสืบสานและสร้างสรรค์ภูมิปัญญาท้องถิ่นควบคู่ไปกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน

ในวาระสำคัญนี้ กระผม รองศาสตราจารย์ ดร.วสันต์ พลาศัย ประธานเครือข่ายบริหารการวิจัยภาคใต้ตอนล่าง ขอเรียนให้ทราบถึงการเข้ารับหน้าที่บรรณาธิการวารสารการพัฒนาชุมชนและคุณภาพชีวิต เพื่อสานต่อภารกิจอันทรงเกียรติต่อจาก ศาสตราจารย์เกียรติคุณ ดร.สัญญา จตุรสิทธา การส่งมอบและถ่ายโอนการบริหารจัดการวารสารฯ จากเครือข่ายบริหารการวิจัยภาคเหนือตอนบนสู่เครือข่ายการบริหารการวิจัยภาคใต้ตอนล่างในครั้งนี้ นับเป็นหมุดหมายสำคัญที่สะท้อนถึงพลังความร่วมมือระหว่างเครือข่ายวิจัยระดับภูมิภาค และต่อยอดถึงความพร้อมในการเป็นเวทีเผยแพร่องค์ความรู้ด้านวิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม (ววน.) ที่ทันต่อพลวัตและการเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย ทั้งนี้ คณะผู้จัดทำใคร่ขอกราบขอบพระคุณ ศาสตราจารย์เกียรติคุณ ดร.สัญญา จตุรสิทธา เป็นอย่างยิ่ง สำหรับความไว้วางใจและการวางรากฐานทางวิชาการที่เข้มแข็งให้แก่วารสารฯ ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา

ในนามของกองบรรณาธิการ ขอแสดงความขอบคุณอย่างจริงใจต่อ สำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สอ.ว.) ที่ได้ให้การสนับสนุนและความไว้วางใจแก่เครือข่ายบริหารการวิจัยภาคใต้ตอนล่างในการดำเนินงานวารสารฯ คณะผู้จัดทำขอให้อำนาจและกำลังใจแก่ทีมงานวารสารให้มีความเป็นสากลและก้าวสู่การรับรองในกลุ่มคุณภาพ (Tire) ที่สูงขึ้นในระดับชาติต่อไป เพื่อให้วารสารการพัฒนาชุมชนและคุณภาพชีวิตเป็นสื่อกลางทางวิชาการที่ทรงคุณค่าและก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่การพัฒนาชุมชนและสังคมอย่างแท้จริง

รองศาสตราจารย์ ดร.วสันต์ พลาศัย

บรรณาธิการ

สารบัญ...

บทความวิจัย	หน้าที่ Page	Research Article
แนวทางการสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจและแก้ปัญหาความยากจนด้วยทุนทางสังคม: กรณีศึกษาชุมชนตำบลเมืองมาย อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง ขจรศักดิ์ วงศ์วิราช, กาญจนา รัตนธีรวิเชียร, ณัฏฐา เหล่ากุลดิลก, วีระ พันอินทร, สุรพงษ์ เพ็ชรหาญ, วิชาณุช ไบศล	1	Approaches to Creating Economic Opportunities and Alleviating Poverty Through Social Capital: A Case Study of Mueang Mai Subdistrict, Chae Hom District, Lampang Province Kajohnsak Wongwirach, Kanjana Rattanagerawichian, Natcha Laokuldilok, Weera Punin, Surapong Petharn, Wipanoote Baison
การเปรียบเทียบพฤติกรรมผู้สูงอายุในสังคมสูงวัย ชุมชนแห่งหนึ่งในจังหวัดปริมณฑล อัญชลี จันทาโม, ลักขณา ยอดกลกิจ, สมใจ กสิวิทย์, สุตประนอม สมันตเวคิน, รัชนิ หลงสวาสดี	19	Comparison of Active Ageing in Ageing Society in a Community in Metropolitan Province Anchalee Jantapo, Lakkhana Yodkolkit, Somjai Kasivit, Sudpranorm Smuntavekin, Ratchanee Longsawars
การมีส่วนร่วมและเครือข่ายประชาสังคมที่ส่งผลต่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์ อำเภอเมืองสมุทรสาคร จังหวัดสมุทรสาคร สุดถนอม ต้นเจริญ, เกษสุดา บุรณศักดิ์สถิตย์	31	Participation and Civil Society Networks Influencing Creative Product Development in Mueang Samut Sakhon District, Samut Sakhon Province Sudthanom Tancharoen, Ketsuda Buranasaksathit
การมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในธุรกิจครอบครัวด้วยนวัตกรรม SMART: กรณีศึกษาในจังหวัดลพบุรี กันยิกา ชอว์, กรวิทย์ ไชยสุ, ภัทรนิษฐ์ ศรีบุรีรักษ์, มลทิพย์ แสนคะนิง	44	The Participation of the Elderly in Family Business with SMART Innovation: A Case Study in Lopburi Province Kanyika Shaw, Korawit Chaisu, Pattranit Sribureeruk, Montip Sankanueng

บทความวิจัย	หน้าที่ Page	Research Article
กลไกการจัดการโซ่อุปทานของผู้ประกอบการหอยแมลงภู่ แบบมีส่วนร่วมตำบลโคกขาม อำเภอเมือง จังหวัด สมุทรสาคร วารุณี มิลินทปัญญา, เสาวภา เมืองแก่น , พรทิพย์ สุขจำลอง, อัญชลี หิรัญแพทย์, กานต์นภัส ข้าเกตุ, ทมนี้ สุขใส	54	Participatory Supply Chain Management Mechanisms of Green Mussel Entrepreneurs in Khok Kham Subdistrict, Mueang District, Samut Sakhon Province Warunee Milinthapunya, Saowapha Muangkaen, Porntip Sukjamlong, Anchalee Hiranphaet, Karnnapat Chumakd, Tommanee Sooksai
การวิเคราะห์ต้นทุนและผลตอบแทนห่วงโซ่คุณค่าของผล ปาล์มร่วงสู่ผลิตภัณฑ์ชุมชน กรรณิกา บัวทองเรือง, ฌมพร มีชนะ, จิรัชญา บุญช่วย, ศิววงศ์ เพชรจุล	68	Cost and Return Analysis of the Value Chain of Fallen Oil Palm Fruits into Community-based Products Kannika Buathongrueang, Chamaporn Meechana, Jiratchaya Bunchuay, Siwawong Petchjul
ทฤษฎีฐานรากภาวะผู้นำที่มีธรรมาภิบาล: กรณีศึกษาผู้นำ องค์การบริหารส่วนตำบลพิชัย อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง ดวงพร อุ่นจิตต์, หทัยทิพย์ สิกข์ทกสมิต, ชุตินิษฐ์ ปานคำ, ดวงจันทร์ แก้วกวงพาน, ปิยรัตน์ วงศ์จุมมะลิ, อนันต์ อุปสอด, พงศ์วัชร ฟองกันทา	81	A Case Study of Leaders in Phichai Subdistrict Administrative Organization, Mueang District, Lampang Province Duangpond Oonjitt, Hataitip Sikhuntagasamit, Chutinist Pankham, Duangjan Kaewkongpan, Piyarat Wongchummali, Anan Upasod, Pongwat Fongkanta
การใช้เครื่องจักรกลการเกษตรของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวใน ภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคใต้ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ รุ่งโรจน์ กมลเดชเดชา	93	Farm Machinery Utilization among Rice Farmers in Northern, Central, Southern and Northeastern Regions Rungroge Kamondetdacha
แนวทางการพัฒนาศักยภาพบุคลากรท้องถิ่นในยุคดิจิทัล ขององค์การบริหารส่วนตำบลพะเนียด จังหวัดนครปฐม ธิดารัตน์ สืบญาติ, ชารินทร์ เกษร	115	Approach to Developing the Potential of Local Personnel in the Digital Era of Phaniat Subdistrict Administrative Organization, Nakhon Pathom Province Thidarat Suebyart, Charin Kesorn

บทความวิจัย	หน้าที่ Page	Research Article
การพัฒนามูลค่าเพิ่มผลิตภัณฑ์อย่างสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่เชิงพาณิชย์ตำบลพญาเม็งราย อำเภอพญาเม็งราย จังหวัดเชียงราย วิเชษฐ์ ทิพย์ประเสริฐ, ณภัทร ทิพย์ศรี, แววดาว ศรีคำสุข, อมรรัตน์ ปิ่นชัยมูล, ภัทราพร สมเสมอ	131	Creative Value-Added Product Development from Local Wisdom for Commercialization of Mengrai Subdistrict, Phaya Mengrai District, Chiang Rai Province Wichet Thipprasert, Naphat Thipsri, Waewdao Srikamsuk, Amornrat Pinchaimun, Pattraporn Somsamer
ทัศนคติต่อสิ่งแวดล้อมและการรับรู้ความสามารถในการควบคุมที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของประชาชนในจังหวัดปทุมธานี ปิยธิดา เชิดฉาย, เสาวลักษณ์ ดับพิษ, บุญทริกา วงษ์วานิช, ณัฐปภัสน์ จุ้ยเจริญ	144	Environmental Attitude and Perceived Behavioral Control Affecting Pro-Environmental Behavior Among Residents in Pathum Thani Province Piyathida Cherdchai, Saowalak Dubpit, Boontharika Wongwanich, Nhatphaphat Juicharoen
การส่งเสริมสิทธิด้านสุขภาพในบริบทสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ กรณีศึกษาการเตรียมความพร้อมสู่ตลาดแรงงานของนักศึกษามหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์ นวลปราง อรุณจิต, เดชดนัย จุ้ยชุม, รจเรข กำแหงกิจ, ชนิตา พรหมทองดี	158	Health Rights Promotion in Thailand's Three Southern Border Provinces: A Case Study of Labor Market Readiness among Students at Princess of Naradhiwas University Nualprang Aroonjit, Detdanai Juychum, Rojarek Kamhaengkit*, Chanita Promthongdee

แนวทางการสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจและแก้ปัญหาคความยากจนด้วยทุนทางสังคม:

กรณีศึกษาชุมชนตำบลเมืองมาย อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง

Approaches to Creating Economic Opportunities and Alleviating Poverty Through Social Capital: A Case Study of Mueang Mai Subdistrict, Chae Hom District, Lampang Province

ขจรศักดิ์ วงศ์วิราช¹, กาญจนา รัตนธีรวิเชียร^{1*}, ณัชฌา เหล่ากุลดิolk²,

วีระ พันธ์อินทร³, สุรพงษ์ เพ็ชรหาญ³, วิภาณุช ไบศล³

Kajohnsak Wongwirach¹, Kanjana Rattanaterawichian^{1*}, Natcha Laokuldilok²,

Weera Punin³, Surapong Petharn³, Wipanoot Baisan³

(Received: September 5, 2025; Revised: March 23, 2026; Accepted March 27, 2026)

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาทุนทางสังคมที่นำเสนอกระบวนการส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยใช้ทุนทางสังคมชุมชนตำบลเมืองมาย อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง และเพื่อนำเสนอการนำทุนทางสังคมสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจและลดความยากจนของชุมชน โดยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ รวบรวมด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม และการปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม กลุ่มเป้าหมายคือ ผู้นำชุมชนวิสาหกิจชุมชน คนจนเป้าหมายในระบบ และหน่วยงานท้องถิ่น รวมจำนวน 82 ราย ใช้วิเคราะห์เนื้อหาเชิงอุปนัย ผลการวิจัยพบว่า ตำบลเมืองมายมีการใช้ทุนทางสังคมในหลายมิติ เช่น ความสัมพันธ์ในครอบครัว เครือข่ายชุมชน ระบบความเชื่อและวัฒนธรรม ผู้นำที่ชุมชนไว้วางใจ และทุนทางธรรมชาติและธรณีวิทยาที่สามารถนำมาใช้ในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงบูรณาการระหว่างเชิงวัฒนธรรม เชิงธรณีวิทยา และเชิงนิเวศ ซึ่งกิจกรรม “เมืองมายแอมโมไนต์รัน” เป็นกิจกรรมที่นำเสนอเส้นทางท่องเที่ยวธรรมชาติ ธรณีวิทยาและนำเสนอผลิตภัณฑ์ชุมชนที่ช่วยเพิ่มรายได้ให้กับชุมชนโดยตรงทั้งยังส่งผลให้เกิดการ

¹คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง

¹Faculty of Management Science, Lampang Rajabhat University

²คณะเทคโนโลยีการเกษตร มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง

²Faculty Agricultural Technology, Lampang Rajabhat University

³คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง

³Faculty of Science, Lampang Rajabhat University

*Corresponding Author: elphijava@lpru.ac.th

ตั้งกองทุนพัฒนาชุมชนที่สะท้อนให้เห็นถึงการใช้ทุนทางสังคมเป็นกลไกสำคัญในการสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจและเป็นเครื่องมือในการแก้ปัญหาคะยากจนในระดับชุมชน

คำสำคัญ: ทุนทางสังคม, การท่องเที่ยวโดยชุมชน, การส่งเสริมอาชีพ, การพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก, ความยากจน

Abstract

This study aimed to examine social capital as a mechanism underlying the process of promoting tourism through the utilization of social capital in Muang Mai Sub-district, Chae Hom District, Lampang Province, and to propose an approach for leveraging social capital to create economic opportunities and alleviate community-level poverty. A qualitative research design was employed, with data collected through in-depth interviews, focus group discussions, and participatory action research. The target groups comprised community leaders, community enterprises, targeted low-income households within the national poverty database, and local governmental agencies, totaling 83 participants. Data were analyzed using inductive content analysis. The findings reveal that Muang Mai Sub-district effectively mobilizes social capital across multiple dimensions, including family relationships, community networks, belief systems and cultural practices, trusted community leadership, as well as natural and geological capital that can be utilized to develop integrated forms of tourism encompassing cultural, geological, and ecological dimensions. In particular, the “Muang Mai Ammonite Run” initiative showcases nature- and geology-based tourism routes alongside local community products, thereby directly generating additional income for the community. Moreover, this initiative has contributed to the establishment of a community development fund, reflecting the strategic use of social capital as a key mechanism for strengthening the local economy and serving as an effective instrument for poverty alleviation at the community level.

Keywords: Social capital, Community-based tourism, Occupational promotion, Grassroots economic Development, Poverty

บทนำ

ปัญหาความยากจนเป็นความท้าทายสำคัญของสังคมไทย โดยเฉพาะในพื้นที่ชนบทที่ประชาชนจำนวนมากยังขาดโอกาสในการเข้าถึงทรัพยากร รายได้ และบริการพื้นฐาน ซึ่งส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตและความมั่นคงทางเศรษฐกิจในระยะยาว ทั้งนี้ ความยากจนมีสาเหตุจากหลายปัจจัยเชิงโครงสร้าง อาทิ ระบบเศรษฐกิจ การถือครองทรัพยากรและการบริหารจัดการภาครัฐ (Mankong, 2021) แนวทางการแก้ไขปัญหาจึงไม่สามารถพึ่งพาการช่วยเหลือจากภายนอกเพียงอย่างเดียว แต่จำเป็นต้องพัฒนาศักยภาพภายในของชุมชน โดยเฉพาะ “ทุนทางสังคม” ซึ่งประกอบด้วยความสัมพันธ์ ความไว้วางใจเครือข่าย และความร่วมมือของคนในชุมชน อันเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากอย่างยั่งยืน (Field, 2003; Putnam, 1993; Soithong et al., 2024)

ตำบลเมืองมาย อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง เป็นพื้นที่ที่ประสบปัญหาความยากจน โดยมีครัวเรือนยากจนจำนวน 82 ครัวเรือน กระจายใน 6 หมู่บ้านและมีประชากรกลุ่มเปราะบางที่ขาดโอกาสทางเศรษฐกิจ อย่างไรก็ตาม พื้นที่ดังกล่าวมีศักยภาพ ด้านทุนทางสังคมที่เข้มแข็ง ทั้งในรูปของเครือข่ายชุมชน ความสามัคคีของคนในพื้นที่ ความเชื่อและวัฒนธรรมท้องถิ่น และทรัพยากรธรรมชาติและธรณีวิทยาที่สามารถนำมาพัฒนาเป็นกิจกรรม ทางเศรษฐกิจ เช่น การท่องเที่ยวโดยชุมชน แม้จะมีศักยภาพดังกล่าว แต่ยังคงขาดการบูรณาการทุนต่าง ๆ เพื่อพัฒนาเป็นกลไกในการสร้างรายได้และแก้ปัญหาความยากจนอย่างเป็นระบบและยั่งยืน (Program Management Unit on Area Based Development [PMU A], 2024; Mueang Mai Subdistrict Administrative Organization, 2024)

จากการทบทวนวรรณกรรมยังพบว่างานวิจัยส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับบทบาทของทุนทางสังคมในเชิงแนวคิดหรือการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน แต่ยังคงขาดการศึกษาเชิงลึกที่อธิบายบทบาทของทุนทางสังคมในฐานะกลไกเชิงปฏิบัติที่เชื่อมโยงกับการพัฒนาเศรษฐกิจ โดยเฉพาะในบริบทพื้นที่ชนบทที่มีความหลากหลายของทุนทรัพยากร (Aminudin & Jamal, 2024; Rocca & Zielinski, 2022) งานวิจัยนี้จึงมุ่งเติมเต็มช่องว่างดังกล่าว โดยเน้นการวิเคราะห์การใช้ทุนทางสังคมร่วมกับทุนทรัพยากรในพื้นที่เพื่อสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจและลดความยากจนในระดับชุมชนและเสนอแนวทางการลดความยากจนอย่างยั่งยืน ในระดับพื้นที่ซึ่งจะสามารถเติมเต็มช่องว่างทางวิชาการ และส่งเสริมการออกแบบนโยบายพัฒนาชุมชนที่มีฐานจากทุนภายในชุมชนที่น่ากระบวนกรองค์ความรู้ในการบูรณาการทุนทางสังคม ทุนทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมาสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจและแนวทางการแก้ปัญหาความยากจนอย่างยั่งยืน

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาทุนทางสังคมที่น่าเสนอกระบวนกรส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยใช้ทุนทางสังคมชุมชนตำบลเมืองมาย อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง และเพื่อนำเสนอการนำทุนทางสังคมในการสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจและลดความยากจนของชุมชน

อุปกรณ์และวิธีการ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) โดยมีองค์ประกอบของระเบียบวิธีวิจัยดังต่อไปนี้

ระยะเวลาในการวิจัย

การดำเนินการวิจัยใช้เวลาตั้งแต่เดือนมิถุนายน 2567 ถึง พฤษภาคม 2568

ประชากรและกลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มเป้าหมายของการวิจัยจำนวนทั้งสิ้น 83 คน ประกอบด้วย กลุ่มคนจนเป้าหมายซึ่งระบุในฐานข้อมูลของ PPPConnex (PMU A, 2024) จำนวน 82 ครั้วเรือน จากทั้งหมด 581 ครั้วเรือนจาก 6 หมู่บ้าน ซึ่งเป็นกลุ่มคนจนในมิติเศรษฐกิจแต่สามารถเข้าร่วมกิจกรรมเพื่อพัฒนาทักษะอาชีพและร่วมกิจกรรมกับชุมชนได้ โดยกำหนดให้ตัวแทนครั้วเรือนเป้าหมายคนจนเป็นกลุ่มเป้าหมายในการดำเนินการวิจัยครั้วเรือนละ 1 คน รวม 82 คน ผู้นำชุมชน 6 หมู่บ้าน โดยกำหนดให้ผู้ใหญ่บ้านเป็นตัวแทนผู้นำชุมชนรวม 6 คน และผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยกำหนดให้ผู้แทนผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลเมืองมาย จำนวน 2 คน เป็นตัวแทน และตัวแทนกลุ่มหรือสมาชิกกลุ่มผู้ประกอบการในท้องถิ่นกลุ่มวิสาหกิจชุมชน กลุ่มสตรี กลุ่มเยาวชน หน่วยงานท้องถิ่น อาทิ โรงเรียน โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบล โดยกำหนดให้ตัวแทนเข้าร่วมหน่วยงานละ 1 คน รวมจำนวน 10 ราย โดยใช้วิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง (purposive sampling) และใช้เกณฑ์ในการคัดเลือกคือ ครั้วเรือน บุคคล และองค์กรที่ยินยอมเข้าร่วมกิจกรรมตลอดโครงการและพร้อมดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง และใช้เกณฑ์ในการคัดออกคือ ครั้วเรือนยากจนที่ถูกถอนชื่อออกจากการเป็นครั้วเรือนยากจนจากระบบ หรือที่ประชุมของผู้นำชุมชนที่คัดกรองเบื้องต้นแล้วว่าไม่ได้เป็นครั้วเรือนยากจนโดยสภาพ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การดำเนินการวิจัยโดยระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ได้กำหนดใช้เครื่องมือสำคัญคือแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง โดยกำหนดประเด็นในการสอบถามหรือสัมภาษณ์คือ 1) ทูทางสังคม ทูทางทรัพยากรในชุมชนของตำบลเมืองมายประกอบด้วยอะไรบ้าง 2) ทูที่นำเสนอมานั้นมีทูใดบ้างที่เหมาะสมแก่การนำไปใช้ในการสร้างรายได้แก่คนในชุมชน และ 3) หากจะมีการส่งเสริมหรือพัฒนา ควรมีการดำเนินการอย่างไร โดยใช้เทคนิคการประชุมกลุ่มย่อย (focus group) จากตัวแทนครั้วเรือนยากจน 82 คน ผู้นำ 6 คน ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 2 คน และผู้แทนหน่วยงานในพื้นที่จำนวน 10 คน โดยจัดเวทีทั้งหมด 8 ครั้ง แบ่งเป็นเวทีระดับหมู่บ้าน 6 หมู่บ้าน ๆ ละ 1 ครั้ง และเวทีรวมระดับตำบล 2 ครั้ง การสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) จากกลุ่มตัวอย่างจากครั้วเรือนยากจนทั้ง 82 คน การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (participant observation) โดยกำหนดประเด็นในการสังเกตแบบมีส่วนร่วมคือ ความกระตือรือร้นในการช่วยเหลือตนเองในการแก้ไขปัญหาความยากจนของครั้วเรือน การมีส่วนร่วมของผู้นำ

และคนในชุมชน และการผลักดันการดำเนินงานไปสู่นโยบายและการสร้างความต่อเนื่องระดับชุมชนและท้องถิ่น จากกิจกรรมการพัฒนาทักษะอาชีพ การส่งเสริมอาชีพ การร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของโครงการวิจัย และกิจกรรมของหมู่บ้านและชุมชน การระดมความคิดเห็น (brainstorming) จากผู้นำชุมชน 6 ชุมชน ผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลเมืองมาย จำนวน 2 คน และผู้แทนหน่วยงานในประเด็นของการพัฒนาเชิงพื้นที่ การเตรียมความพร้อม และแนวทางการดำเนินการเพื่อความยั่งยืน และการปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (participation action) ในด้านการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน การพัฒนาพื้นที่เพื่อสร้างกิจกรรมและการท่องเที่ยว และการจัดการด้านรายได้จากการท่องเที่ยวชุมชนเพื่อแก้ปัญหาความยากจน และการพัฒนาชุมชนจากกลุ่มเป้าหมายทั้งหมดรวมทั้งประชาชนในชุมชน

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

การดำเนินการในการเก็บรวบรวมข้อมูลใช้วิธีการบันทึกข้อมูลจากการใช้เครื่องมือและใช้เทคนิคการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ ทั้งการสัมภาษณ์เชิงลึก กับผู้ให้ข้อมูลหลัก การสนทนากลุ่ม (focus group discussion) กับกลุ่มสมาชิกในชุมชนการสังเกตแบบมีส่วนร่วม ในกิจกรรมต่าง ๆ และบันทึกแยกประเด็นเพื่อนำใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลและนำเสนอผลการวิจัย

การวิเคราะห์ข้อมูล

ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลแบบอุปนัย (inductive content analysis) โดยจัดกลุ่มประเด็นและตีความตามบริบท และตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลด้วยการตรวจสอบสามเส้า (triangulation) จากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ รวมถึงการสรุปและยืนยันความถูกต้องของข้อมูลกับชุมชนโดยใช้การเปรียบเทียบข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลหลายกลุ่มและจากวิธีการเก็บข้อมูลที่หลากหลาย ได้แก่ การสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม ซึ่งข้อมูลที่ได้มีความสอดคล้องกันในประเด็นการใช้ทุนทางสังคมเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว นอกจากนี้มีการยืนยันความถูกต้องของข้อมูลกับชุมชนผ่านเวทีสะท้อนผลระดับตำบลจากผู้เข้าร่วมจำนวน 26 คน ประกอบด้วยผู้นำชุมชน 6 คน ผู้แทนครัวเรือนยากจน 10 คน และผู้แทนหน่วยงานภาครัฐในชุมชน 10 คน ซึ่งยืนยันว่าผลการวิจัยสอดคล้องกับบริบทและข้อเท็จจริงของพื้นที่

ผลการศึกษา

จากการดำเนินการวิจัยด้วยเครื่องมือและเทคนิคการจัดเก็บรวบรวมข้อมูลตามระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพจากกลุ่มเป้าหมายและภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้องสามารถนำเสนอผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์การวิจัยดังนี้

1. การศึกษาทุนทางสังคมที่นำเสนอกระบวนการส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยใช้ทุนทางสังคมชุมชนตำบลเมืองมาย อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง

ผลการวิจัยพบว่า จากการวิเคราะห์ศักยภาพของทุนทางสังคมของชุมชนตำบลเมืองมายซึ่งประกอบด้วย 6 หมู่บ้านและเป็นทุนที่สามารถนำไปสู่การสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจมีหลากหลายทุน โดยเฉพาะอย่างยิ่งความโดดเด่นของทุนทางสังคมที่ประกอบด้วย เครือข่ายและความสัมพันธ์ภายในชุมชน ความสามัคคีของผู้นำชุมชน วิถีชีวิตที่เชื่อมโยงกับทรัพยากรธรรมชาติ ความเชื่อมั่นของประชาชนที่มีต่อผู้นำทั้งทางการและผู้นำทางความคิด โดยสามารถนำเสนอผลการวิเคราะห์ศักยภาพของทุนทางสังคมที่เชื่อมโยงไปสู่การส่งเสริมการท่องเที่ยวและอาชีพเพื่อสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจฐานรากของชุมชนตำบลเมืองมาย อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง ดัง Table 1

Table 1 Analysis of the potential of social capital and its linkages with the grassroots economy

Social capital	Spatial potential	Guidelines for enhancing grassroots economic opportunities
Community networks and internal relationships	1) Existing networks operate at village, sub-district, district, and provincial levels 2) Network collaborations are cohesive and continuous 3) Certain networks, such as village heads and subdistrict administrative organization (SAO) executives/members, work closely and support each other 4) Community networks at the sub-district level collaborate with private sectors, such as SCG (Siam Cement Group), Lampang	1) Promoting tourism activities through network collaboration 2) Utilizing network support in career development, tourism, and grassroots economic enhancement
Unity among community leaders	1) Leaders including sub-district heads, village chiefs, and assistants show strong unity, particularly through the formation of the village	1) Initiating projects and activities funded by local administrative organizations that align with local problems, needs,

Social capital	Spatial potential	Guidelines for enhancing grassroots economic opportunities
Way of life connected to natural resources	headmen club of Mueang Mai subdistrict, which jointly conducts official and public activities 2) Local administrative leaders and community leaders work together consistently 3) All community activities involve coordinated planning and implementation across village, sub-district, and district levels	and spatial potentials, emphasizing continuity and sustainability 2) Establishing tangible networks or organizations to act as operational units
	1) Community traditions and practices remain linked to forests, water sources, and ancestral beliefs 2) Forest resources such as bamboo, bamboo shoots, and honey are used to create primary occupations, such as weaving traditional lunchbox containers-a craft passed down through generations 3) Community members conserve and value natural resources while utilizing them sustainably	1) Promoting outstanding cultural practices-such as spirit worship and forest ordination-as tourism activities 2) Utilizing stories and narratives to enrich tourism experiences 3) Upgrading traditional products to higher-value items
Public trust in formal and informal leaders	1) Local people deeply trust and respect formal and informal leaders 2) High levels of community cooperation and unity are observed when leaders spearhead activities or request participation	1) Leveraging the trust in leadership to foster collaboration and sustained community participation
Preservation of indigenous wisdom and	1) Traditional customs and livelihoods, such as bamboo weaving, crafting lunchbox	1) Developing new products that retain local identity and serve as souvenirs or tourism goods

Social capital	Spatial potential	Guidelines for enhancing grassroots economic opportunities
traditional occupations Natural and Geological Resources	containers, and agriculture, are well preserved 2) The woven lunchbox containers of Muang Mai are well-known and widely recognized 3) Local sages and wisdom bearers continue to transmit and develop indigenous knowledge. 1)The area is endowed with natural resources, including Lom Ang Cave, Nam Yueng (a natural water basin located upstream of the Kiew Lom Dam), and the Kiew Du Viewpoint, all of which can be developed into nature-based tourism destinations. 2) The discovery of a 240-million-year-old ammonite fossil represents a valuable geological heritage that can enhance public awareness and be integrated into thematic tourism routes in accordance with the tourism development policies of Lampang Province.	2) Adding value to community products by integrating them into tourism activities or embedding community stories in the products 1)To organize seasonal tourism activities that are accessible throughout the year, enabling continuous visitation and supporting sustainable income generation for the local community. 2) To develop community-based products linked to the identity of local tourism resources, such as the 240-million-year-old ammonite, in order to strengthen product identity, differentiation, and added value.

Table 1 ซึ่งนำเสนอผลการวิเคราะห์ศักยภาพเชิงพื้นที่และแนวทางในการนำไปสร้างหรือส่งเสริมการท่องเที่ยว การสร้างอาชีพที่นำไปสู่การสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจ การสร้างรายได้ให้แก่คนในชุมชน ตำบลเมืองมายจากทุนทางสังคม ซึ่งเป็นเครื่องมือและกลไกที่สำคัญในการพัฒนาเชิงพื้นที่ซึ่งในแต่ละด้านของทุนทางสังคมจะมีจุดเชื่อมโยงที่นำไปพัฒนาและต่อยอดเชิงกระบวนการต่อไปได้ ทั้งนี้ไม่เพียงแต่ทุนทางสังคมของพื้นที่เท่านั้น ชุมชนตำบลเมืองมายยังมีทุนทางธรรมชาติและทรัพยากรท้องถิ่นที่สามารถ

นำมาส่งเสริมด้านการท่องเที่ยวและการพัฒนาอาชีพ ซึ่งทุนทางธรรมชาติและทรัพยากรท้องถิ่นที่มีศักยภาพประกอบไปด้วยดังนี้

1. แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ อาทิ น้ำตกตาดหมอก ถ้ำแม่เปิน ถ้ำหล่มอ่าง ถ้ำสมบัติน้ำยั้ง (อ่างน้ำธรรมชาติกลางหุบเขา) (Figure 1a) ซึ่งเป็นทรัพยากรทางธรรมชาติที่ยังไม่ได้ดำเนินการในการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวอย่างเต็มรูปแบบ ซึ่งที่ผ่านมาเป็นเพียงแค่แหล่งท่องเที่ยวของคนในชุมชนในบางช่วงเทศกาลเท่านั้น

2. ทรัพยากรท้องถิ่น อาทิ ซากฟอสซิลแอมโมไนต์ สัตว์ทะเลดึกดำบรรพ์ซึ่งค้นพบและพิสูจน์อายุโดยสำนักงานทรัพยากรธรณีวิทยา จังหวัดลำปาง พบว่ามีอายุกว่า 240 ล้านปี ดัง (Figure 1c) ภาพเขียนสีบนผนังถ้ำ ซึ่งเป็นภาพเขียนสีโบราณผนังหน้าผาที่อยู่ระหว่างการตรวจพิสูจน์ซึ่งเป็นภาพเขียนสีที่สันนิษฐานว่ามีอายุร่วมสมัยกับภาพเขียนสีประตู่ผาซึ่งมีอายุราว 3,000 ปี อ่างเก็บน้ำบ้านนาไหมซึ่งเป็นอ่างเก็บน้ำธรรมชาติที่เป็นแหล่งต้นน้ำของตำบลเมืองมาย รวมทั้งการนำผิวไม้ไผ่ซึ่งเป็นทรัพยากรชุมชนมาสร้างเป็นผลิตภัณฑ์กล่องข้าวและมีการสืบทอดภูมิปัญญามาอย่างยาวนาน ดัง (Figure 1b)

Figure 1 Survey of community tourism resources (a), Product development analysis (b), Local product assessment and ammonite fossil in Mueang Mai subdistrict (c)

โดยทรัพยากรทางธรรมชาติและทรัพยากรท้องถิ่นของตำบลเมืองมายเป็นทรัพยากรที่ยังไม่ได้มีการส่งเสริมให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวอย่างจริงจังด้วยข้อกักรงของผู้นำในชุมชนและคนในชุมชนเกี่ยวกับที่ตั้งของภูมิศาสตร์ของตำบล เนื่องจากเป็นตำบลในพื้นที่ไกล และไม่ได้เป็นตำบลทางผ่านซึ่งหากจะเข้ามาในพื้นที่มักจะต้องตั้งใจเข้ามา รวมทั้งภายในชุมชนยังไม่สามารถพัฒนาแนวคิดหรือเชื่อมโยงทุนต่าง ๆ ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวหรือกิจกรรมทางการท่องเที่ยวภายในตำบลทำให้ที่ผ่านมาจึงยังไม่มี การจัดกิจกรรมเส้นทาง หรือดำเนินการด้านการท่องเที่ยวชุมชนอย่างแท้จริง มีเพียงแค่การสำรวจหรือการร่วมสำรวจกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเช่น สำนักงานทรัพยากรธรณีวิทยา จังหวัดลำปาง องค์การบริหารส่วนจังหวัดลำปาง กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช เป็นต้น

จากผลการวิเคราะห์ศักยภาพของทุนทางสังคม ทุนทางธรรมชาติและทรัพยากรท้องถิ่น นำไปสู่การกำหนดแนวทางในการส่งเสริมการท่องเที่ยวและอาชีพในชุมชนตำบลเมืองมายมีลักษณะเป็นกระบวนการที่มีการบูรณาการหลายภาคส่วน โดยใช้แนวทางที่ยึดชุมชนเป็นศูนย์กลาง ภายใต้การสนับสนุนของโครงการวิจัยและหน่วยงานท้องถิ่น โดยมีเป้าหมายในการสร้างรายได้ให้แก่กลุ่มคนจน กลุ่มเปราะบาง และประชาชนในชุมชนในระยะยาว จึงนำไปสู่การกำหนดกระบวนการส่งเสริมการท่องเที่ยวและอาชีพของชุมชนตำบลเมืองมาย อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง ดัง Figure 2

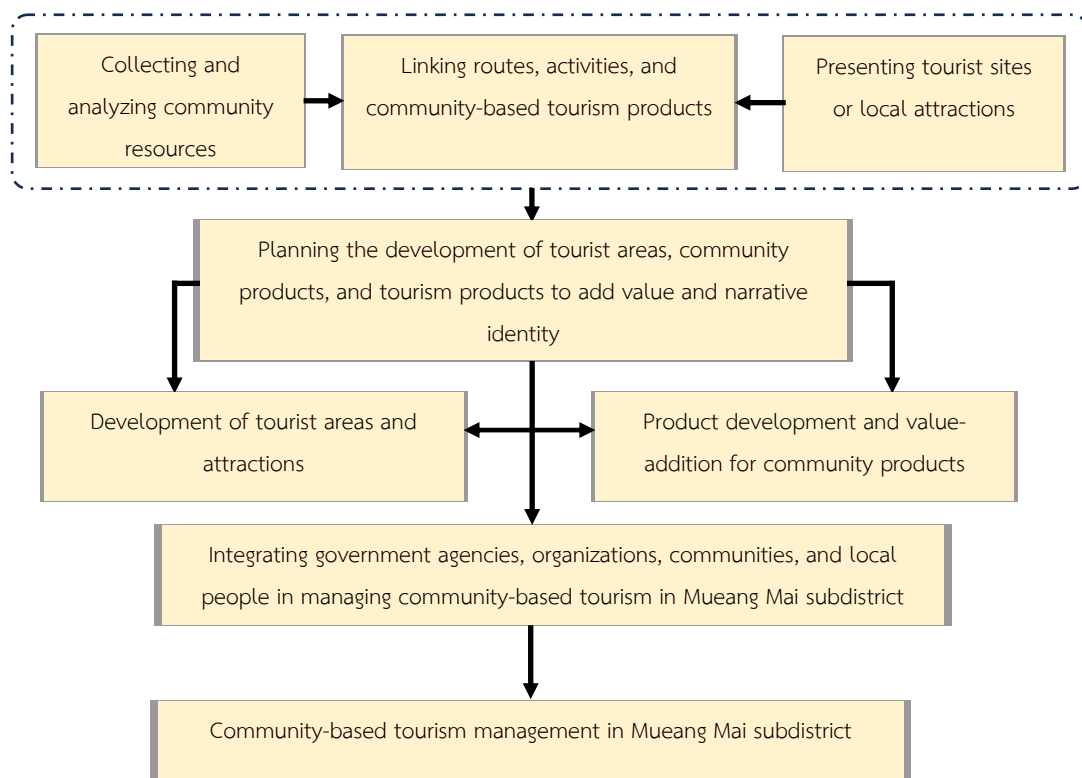

Figure 2 Tourism and livelihood promotion process in Mueang Mai subdistrict

Figure 2 ซึ่งได้นำเสนอถึงกระบวนการส่งเสริมการท่องเที่ยวและอาชีพของชุมชนตำบลเมืองมาย โดยประกอบด้วยองค์ประกอบเชิงกระบวนการ 5 กระบวนการ ดังนี้

กระบวนการที่ 1 การเชื่อมโยงเส้นทาง กิจกรรม ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนซึ่งเป็นกระบวนการที่ต้องมีการวิเคราะห์ทรัพยากรชุมชน พร้อมระบุพื้นที่และแหล่งท่องเที่ยวเพื่อใช้ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวและอาชีพของชุมชนเพื่อให้เห็นถึงศักยภาพเชิงพื้นที่ กิจกรรม และตำแหน่งของแหล่งท่องเที่ยวพร้อมทั้งกลุ่มเป้าหมายทางการท่องเที่ยวหรือนักท่องเที่ยวที่จำแนกตามประเภทของพื้นที่และกิจกรรมการท่องเที่ยว

กระบวนการที่ 2 กำหนดการพัฒนาพื้นที่ท่องเที่ยว ผลิตภัณฑ์ชุมชน ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว เพื่อสร้างคุณค่า มูลค่า และเรื่องราวเรื่องเล่า ซึ่งในกระบวนการนี้หมายถึงการกำหนดพื้นที่เป้าหมายที่จะมีการพัฒนาระบบนิเวศ สภาพแวดล้อม สาธารณูปโภคและสิ่งอำนวยความสะดวกของแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งจำเป็นต้องเชื่อมโยงกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช กรมป่าไม้ ซึ่งเป็นพื้นที่ดูแลและรับผิดชอบ ตลอดจนการกำหนดแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวและผลิตภัณฑ์ชุมชน เพื่อสนับสนุนและเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวซึ่งกระจายในพื้นที่ต่าง ๆ ของตำบล เมืองมาย โดยคนจนเป้าหมายถูกพัฒนาทักษะทางด้านผลิตภัณฑ์ชุมชน ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวเพื่อสร้างคุณค่า มูลค่า และเรื่องราวเรื่องเล่าเพื่อสนับสนุนด้านการจัดการท่องเที่ยวและสร้างรายได้ในครัวเรือน

กระบวนการที่ 3 พัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ผลิตภัณฑ์ชุมชน และผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว โดยเฉพาะการพัฒนาทางกายภาพและภูมิทัศน์ หรือระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยวเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว รวมทั้งการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนให้เป็นของฝากของที่ระลึกที่เชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยว และยังคงอัตลักษณ์ วิถีชีวิต รวมทั้งการนำเสนอกิจกรรมทางการท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดการเดินทางไปยังพื้นที่ต่าง ๆ ในชุมชน

กระบวนการที่ 4 การบูรณาการหน่วยงาน องค์กร ชุมชน และประชาชนในการจัดการท่องเที่ยว ชุมชนตำบลเมืองมาย เป็นกระบวนการในการนำ ทูทางสังคมของชุมชนมาใช้โดยเน้นการบูรณาการการทำงานร่วมกันเพื่อให้เกิดการพัฒนาพื้นที่การพัฒนาผลิตภัณฑ์ การพัฒนากิจกรรมที่นำไปสู่การท่องเที่ยวชุมชน

กระบวนการที่ 5 การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งเป็นกระบวนการสุดท้ายที่นำไปสู่การดำเนินการที่ต่อเนื่องและยั่งยืนโดยการเข้ามาดำเนินการในการจัดการท่องเที่ยวโดยมีคนในชุมชนทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรในชุมชนเพื่อสร้างให้เกิดการท่องเที่ยว หรือกิจกรรมการท่องเที่ยว และการรับประโยชน์จากการท่องเที่ยวที่ทำให้เกิดรายได้และการกระจายรายได้ ไปยังครัวเรือนยากจน กลุ่มเปราะบาง หรือประชาชนทั่วไปในชุมชนตำบลเมืองมาย

โดยการกระบวนการส่งเสริมการท่องเที่ยวและอาชีพของชุมชนตำบลเมืองมายที่นำเสนอทั้ง 5 กระบวนการนั้นได้นำไปสู่การนำเสนอและการดำเนินการในการจัดการท่องเที่ยวและอาชีพซึ่งจะนำเสนอในหัวข้อต่อไป

2. การนำทุนทางสังคมในการสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจและลดความยากจนของชุมชน

จากการดำเนินการวิจัยและนำเสนอผลการวิจัยข้างต้น จะเห็นถึงกระบวนการของการส่งเสริมการท่องเที่ยวและอาชีพที่นำไปสู่การแก้ไขปัญหาความยากจนหรือการสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจสำหรับประชาชนในพื้นที่ชุมชนตำบลเมืองมาย ภายใต้ทุนทางสังคม ทุนทางทรัพยากรของชุมชน และจากการ

วิเคราะห์ข้อมูลภาคสนาม พบว่า “ทุนทางสังคม” เป็นกลไกสำคัญที่สนับสนุนการสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจในชุมชนตำบลเมืองมาย โดยทุนทางสังคมในพื้นที่ที่มีความหลากหลายและเข้มแข็ง ทั้งในมิติของความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล เครือข่ายของกลุ่มต่าง ๆ และระบบคุณค่า / วัฒนธรรมที่เอื้อต่อการรวมกลุ่มและการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจร่วมกัน ประกอบกับชุมชนมีความเชื่อมั่นต่อผู้นำท้องถิ่น โดยเฉพาะผู้นำกลุ่มอาชีพ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และบุคลากรจากองค์การบริหารส่วนตำบลเมืองมาย ซึ่งได้รับการยอมรับในฐานะผู้นำที่ไว้วางใจได้ สามารถประสานความร่วมมือระหว่างภาครัฐ เอกชน และชาวบ้านได้อย่างมีประสิทธิภาพ ขณะเดียวกัน ความผูกพันของคนในชุมชนต่อวัฒนธรรมท้องถิ่น เช่น ประเพณีท้องถิ่น งานบุญ และพิธีกรรม ทำให้เกิดความรักถิ่นฐาน ความห่วงใย และความสมัครสมานสามัคคี ซึ่งเป็นเงื่อนไขพื้นฐานของทุนทางสังคม

นอกจากนี้ทุนทางสังคมยังปรากฏในรูปของกลุ่มองค์กร เช่น กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มวิสาหกิจชุมชน กลุ่มผลิตภัณฑ์จากไม้มีการจัดกิจกรรมร่วมกันทั้งด้านการผลิต การตลาด และการบริหารจัดการทรัพยากรในชุมชน บางกลุ่มมีการจัดทำกองทุนร่วมเพื่อหมุนเวียนเงินทุน การออม และการให้ทุนแก่สมาชิกในกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งถึงแม้ว่าช่วงที่ผ่านมาในพื้นที่อาจจะยังพบปัญหาความยากจนกระจายอยู่ในครัวเรือนต่าง ๆ ของชุมชน และเป้าหมายของการดำเนินโครงการวิจัยเพื่อการลดปัญหาความยากจนโดยอาศัยทุนทางสังคมช่วยให้ครัวเรือนที่เคยมีรายได้ไม่แน่นอนสามารถมีรายได้ประจำจากการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของกลุ่มอาชีพ อาทิ กรณีตัวอย่างของผู้สูงอายุที่กลับมามีบทบาทเป็นปราชญ์ชุมชนในการสาธิตภูมิปัญญา เช่น การจักสานไม้ไผ่ หรือการเล่าเรื่องพื้นบ้าน ซึ่งไม่เพียงสร้างรายได้ แต่ยังฟื้นฟูคุณค่าทางวัฒนธรรมอีกด้วย

กลไกสำคัญในการแก้ไขปัญหาความยากจน และการสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจแก่กลุ่มเปราะบาง รวมทั้งประชาชนในชุมชนด้วยเครื่องมือของการท่องเที่ยวชุมชนได้มีการนำทุนทางสังคม และทุนทรัพยากรภายในชุมชนนำมาออกแบบกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวที่สะท้อนอัตลักษณ์ท้องถิ่น และนำเสนอความเป็นชุมชนเมืองมาย ซึ่งใช้ความโดดเด่นของการค้นพบซากฟอสซิลแอมโมไนต์ สัตว์ทะเลดึกดำบรรพ์ ซึ่งค้นพบและพิสูจน์อายุโดยสำนักงานทรัพยากรธรณีวิทยา จังหวัดลำปาง พบว่ามีอายุมากกว่า 240 ล้านปี มาเป็นจุดสนใจร่วมกับกิจกรรมที่เป็นกระแสนิยมคือการวิ่งเทรล วิ่งมินิมารathon โดยกำหนดเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพและเชิงธรณีวิทยาภายใต้ชื่อ “เมืองมายแอมโมไนต์รัน 2025” (Figure 3a) ซึ่งเป็นกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงสุขภาพผสมผสานการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติและธรณีวิทยา รวมทั้งการจัดกิจกรรมประกวดออกแบบการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์จักสานผิวไม้ไผ่รูปแบบใหม่ เพื่อค้นหาวัฒนธรรมผลิตภัณฑ์ของกลุ่มอาชีพในชุมชน (Figure 3b) การเปิดโอกาสให้ประชาชนในพื้นที่ได้เข้าร่วมทั้งในฐานะเป็นผู้ให้บริการ ประกอบการและร่วมจัดกิจกรรม เช่น การขายสินค้า การจัดแสดงวัฒนธรรมพื้นบ้าน และการให้บริการที่พัก ร้านอาหาร และของที่ระลึก ซึ่งสามารถสร้างรายได้รวมทั้งทางตรงและทางอ้อม เช่น

ร้านค้าชุมชนที่มียอดขายรวมกว่า 150,000 บาท รวมทั้งยังรายได้ของคนจนเป้าหมายที่เข้าไปผลิตของที่ระลึก เพิ่มขึ้นอย่างน้อยครัวเรือนละ 2,000 บาทต่อเดือนทั้งก่อนเริ่มกิจกรรมและหลังกิจกรรมจากยอดขายซื้อผลิตภัณฑ์และจากการเข้ามาท่องเที่ยวในชุมชนของนักท่องเที่ยวหลังจากที่ได้เห็นข้อมูลการแชร์จากกลุ่มนักวิ่งที่มาร่วมกิจกรรม ซึ่งทำให้กลุ่มคนจนเป้าหมาย ตลอดจนกลุ่มเปราะบางและประชาชนทั่วไปเกิดการพัฒนาทักษะอาชีพ ยกระดับผลิตภัณฑ์ชุมชนเพื่อใช้ในการรองรับกิจกรรมการท่องเที่ยว และตอบสนองต่อความต้องการของนักท่องเที่ยวที่เข้ามาในพื้นที่ของนักท่องเที่ยว อีกทั้งผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นที่เห็นได้ชัดคือ ชุมชนมีการรวมกลุ่มของกลุ่มอาชีพ กลุ่มแม่บ้าน และกลุ่มเยาวชนในการขับเคลื่อนกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวและมีการวางแผนร่วมกันกับผู้นำในการจัดกิจกรรมในครั้งต่อไป และผู้นำชุมชนได้มีการก่อตั้งกองทุนชุมชนภายใต้ชื่อ “กองทุนพัฒนาชุมชนตำบลเมืองมาย” ขึ้นจากการนำรายได้หลังหักค่าใช้จ่ายในการจัดกิจกรรมทางการท่องเที่ยวโดยมีเป้าหมายสำคัญของกองทุนเพื่อเป็นสวัสดิการในระดับท้องถิ่น และเพื่อช่วยเหลือ สนับสนุน ส่งเสริมการแก้ปัญหาแก่คนจนและกลุ่มเปราะบางในชุมชนตำบลเมืองมาย (Figure 3c) ซึ่งกระบวนการทั้งหมดนี้ทำให้เกิดความต่อเนื่องของกิจกรรมทางเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน และนำไปสู่การพึ่งพาตนเองในระยะยาว

Figure 3 Mueang Mai ammonite run 2025 for tourism promotion (a), Community product innovations presented to tourists (b), Community-based product showcase and revenue allocation to support targeted low-income groups through the Mueang Mai community development fund (c)

จากการวิเคราะห์ผลการวิจัยข้างต้น พบว่าทุนทางสังคมที่เอื้อต่อการสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจและการลดความยากจนของชุมชนตำบลเมืองมายมีมิติที่สะท้อนให้เห็นถึงการรวมกลุ่มเชิงปฏิบัติการของชุมชน ซึ่งสามารถนำเสนอเป็นแนวคิดของการพัฒนาเชิงพื้นที่ภายใต้ทุนทางสังคมเชิงการรวมกลุ่มเพื่อการ

พัฒนาเศรษฐกิจชุมชน โดยทุนทางสังคมเชิงการรวมกลุ่มดังกล่าวประกอบด้วย 4 องค์ประกอบหลักที่เชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบ ได้แก่

1. กลุ่มความสัมพันธ์และเครือข่ายชุมชน เช่น กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มอาชีพ กลุ่มวิสาหกิจชุมชน และกลุ่มเยาวชนซึ่งทำหน้าที่เป็นฐานของการแลกเปลี่ยนแรงงาน ความรู้ และการร่วมตัดสินใจ
2. กลุ่มผู้นำที่ได้รับความไว้วางใจ ทั้งผู้นำชุมชนและผู้นำกลุ่มอาชีพ ซึ่งทำหน้าที่เป็นกลไกเชื่อมโยงประสานความร่วมมือระหว่างชุมชน ภาครัฐ และภาคีเครือข่าย
3. กลุ่มทุนวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่เอื้อต่อการถ่ายทอดองค์ความรู้การสร้างอัตลักษณ์ และการมีส่วนร่วมของคนทุกช่วงวัย โดยเฉพาะคนจน ผู้สูงอายุและกลุ่มเปราะบาง
4. กลุ่มทุนทรัพยากรและกิจกรรมร่วมทางเศรษฐกิจ ซึ่งสะท้อนผ่านการออกแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน การพัฒนาผลิตภัณฑ์ และการจัดตั้งกองทุนชุมชน

โดยการบูรณาการทุนทางสังคมทั้งสี่มิตินี้ทำให้ชุมชนสามารถพัฒนาเป็นระบบการรวมกลุ่มเพื่อการพึ่งพาตนเองที่สร้างรายได้อย่างต่อเนื่อง กระจายโอกาสทางเศรษฐกิจสู่กลุ่มคนจนและกลุ่มเปราะบาง และนำไปสู่ความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจในระดับชุมชนอย่างยั่งยืน

วิจารณ์

การวิเคราะห์ทุนทางสังคม ทุนทางทรัพยากรชุมชน เป็นกระบวนการสำคัญของชุมชนหรือองค์กรเพื่อให้ทราบถึงองค์ประกอบของทุน ตลอดจนความร่วมมือของคนในชุมชนทุกกลุ่มและทุกระดับมีความสำคัญต่อการนำทุนทางสังคม ทุนทรัพยากรชุมชนไปใช้ซึ่ง Putnam (1993) กล่าวว่าทุนทางสังคมเป็นพลังสำคัญในการสร้างความร่วมมือและการมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่ส่งผลดีต่อส่วนรวม เช่นเดียวกับข้อเสนอของ Field (2003) ที่เห็นว่าทุนทางสังคมสามารถแปรเปลี่ยนเป็นทุนรูปแบบอื่น เช่น ทุนเศรษฐกิจและทุนมนุษย์ได้อย่างเป็นระบบ ทั้งนี้กระบวนการส่งเสริมการท่องเที่ยวและอาชีพของชุมชนตำบลเมืองมายเกิดจากความร่วมมือของหลายภาคส่วน โดยมีชุมชนเป็นแกนกลางในการวางแผนและดำเนินกิจกรรม พื้นที่นี้ใช้จุดเด่นของทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมพื้นถิ่นมาพัฒนาเป็นกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ วัฒนธรรม และเกษตรกรรม ซึ่งแนวทางการดำเนินงานสอดคล้องกับผลการศึกษาของ Ouseng and Jansuri (2023) ที่นำเสนอว่าการท่องเที่ยวโดยชุมชนในจังหวัดพะเยามีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมเศรษฐกิจฐานรากและสร้างอาชีพ โดยต้องอาศัยการจัดการแบบมีส่วนร่วม และการบริหารจัดการที่อิงกับบริบทของท้องถิ่น เช่นเดียวกับงานของ Ngoenchan et al. (2024) ซึ่งยืนยันว่าความสำเร็จของการท่องเที่ยวโดยชุมชนอยู่ที่ความสามารถของชุมชนในการบริหารจัดการ ความชัดเจนในการดำเนินการทั้งด้านของทรัพยากร การบูรณาการการทำงาน ความร่วมมือของเครือข่าย รวมทั้งการต่อ

ยอดการนำทุนทางวัฒนธรรมมาสร้างและออกแบบกิจกรรมที่เชื่อมโยงกับวิถีชีวิตและสร้างคุณค่าและมูลค่าเพิ่มเพื่อความยั่งยืนทางเศรษฐกิจ

ส่วนการสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจและลดความยากจนของชุมชน ซึ่งชุมชนได้นำทุนทางสังคมในหลากหลายมิติทั้งความเชื่อมั่นในตัวผู้นำ ความร่วมมือในชุมชน ความสามัคคีในชุมชนและผู้นำ ตลอดจนการนำทุนทรัพยากรในชุมชนมาสร้างโอกาสและกำหนดกิจกรรมทางการท่องเที่ยว โดยจัดกิจกรรม “เมืองมายแอมโมไนต์รัน 2025” และเกิดผลกระทบทั้งทางด้านเศรษฐกิจที่สร้างรายได้ เกิดองค์กรชุมชน อาทิ กองทุนพัฒนาชุมชนตำบลเมืองมาย เกิดนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ชุมชนเพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวและมีการถอดบทเรียน วางแผนการดำเนินกิจกรรมเพื่อให้เกิดความต่อเนื่องและยั่งยืนภายในชุมชนเกิดขึ้น ล้วนเป็นผลของการนำทุนทางสังคมบูรณาการกับทุนทรัพยากร และศักยภาพของเครือข่ายมาใช้ในการสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจและแก้ปัญหาความยากจน ซึ่งผลงานวิจัยนี้สนับสนุนแบบทวนสอบและยืนยันตามแนวคิดของ Prasongthan (2013) ที่ได้เคยนำเสนอมาก่อนหน้านี้ว่าการนำทุนทางสังคมที่ประกอบด้วยทุนมนุษย์ ทุนสถาบันทุนทางปัญญาและวัฒนธรรมเป็นทุนสำคัญที่สามารถนำมาสร้างเป็น การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์อีกทั้งยังเป็นปัจจัยหนุนเสริมให้ชุมชนเกิดความสามัคคีกลมเกลียวผ่าน กระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยว เช่นเดียวกับ Khongkun et al. (2025) ซึ่งนำเสนอว่า ในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้นการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้ตอบสนองต่อความต้องการของนักท่องเที่ยวนั้น ชุมชนจำเป็นต้องมีการยกระดับทุนทางวัฒนธรรมการยกระดับประวัติศาสตร์ท้องถิ่น และการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนเชิงนิเวศ และหากเปรียบเทียบด้านการใช้ทุนทางสังคมกับการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนยังเป็นไปในทิศทางเดียวกับ Aramsri et al. (2022) ที่ชี้ว่าการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับหน่วยงานทำให้เกิดความเข้าใจและกระบวนการแบบมีส่วนร่วมเป็นทุนทางสังคมที่นำไปสู่แรงขับเคลื่อนในชุมชนที่สร้างเครือข่ายที่มีศักยภาพ

จากการนำเสนอผลการวิจัยและบทวิจารณ์ข้างต้นนำไปสู่การนำเสนอองค์ความรู้ใหม่คือ การใช้ทุนทางสังคมในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนสามารถอธิบายได้ในฐานะ “กลไกการพัฒนาเชิงบูรณาการของชุมชน” ที่เชื่อมโยงการรวมกลุ่มของประชาชน ความไว้วางใจต่อผู้นำท้องถิ่น และการจัดการทุนทรัพยากรเชิงอัตลักษณ์ให้ก่อเกิดผลลัพธ์ทางเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่อง โดยตำบลเมืองมายชี้ให้เห็นว่าการบูรณาการทุนทางสังคมเข้ากับทุนวัฒนธรรมและทุนธรณีวิทยา มิได้สร้างเพียงกิจกรรมการท่องเที่ยวระยะสั้น แต่ก่อให้เกิดวงจรเศรษฐกิจชุมชนแบบมีส่วนร่วมที่นำไปสู่การสร้างรายได้การสร้างรูปธรรมขององค์กรที่เป็นกองทุนชุมชน และการยกระดับบทบาทของกลุ่มเปราะบางในระบบเศรษฐกิจท้องถิ่น องค์ความรู้นี้ช่วยขยายความเข้าใจเรื่องทุนทางสังคมจากมิติความสัมพันธ์ไปสู่มิติการจัดการเชิงปฏิบัติที่สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาความยากจนและพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนในบริบทพื้นที่ชนบทอื่นได้

สรุป

กระบวนการส่งเสริมการท่องเที่ยวและอาชีพของชุมชนตำบลเมืองมาย อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง เกิดขึ้นภายใต้บริบทของความร่วมมือระหว่างชุมชนกับภาคีเครือข่ายในระดับท้องถิ่น ภาครัฐ และภาควิชาการ โดยมีเป้าหมายสำคัญในการลดความยากจนและเสริมสร้างเศรษฐกิจฐานรากให้มีความเข้มแข็ง กระบวนการดังกล่าวไม่ได้เน้นเฉพาะการกระตุ้นรายได้ในระยะสั้นเท่านั้น แต่ยังครอบคลุมการสร้างกลไกเพื่อความยั่งยืน เช่น การรวมกลุ่ม การจัดตั้งกองทุนชุมชน และการใช้ทรัพยากรท้องถิ่นอย่างมีคุณค่า กิจกรรม “เมืองมายแอมโมไนต์รัน 2025” แสดงให้เห็นถึงการใช้องค์กรทางธรณีวิทยา ควบคู่กับวัฒนธรรม การส่งเสริมสุขภาพและการท่องเที่ยว โดยเปิดโอกาสให้กลุ่มเปราะบาง เช่น ผู้สูงอายุ แม่บ้าน และเยาวชน เข้ามามีส่วนร่วมในฐานะผู้จัด ผู้ผลิตสินค้า และผู้ให้บริการ ส่งผลให้เกิดการสร้างรายได้ทั้งทางตรงและทางอ้อมแก่คนในพื้นที่อย่างเป็นรูปธรรม เช่นเดียวกับการพัฒนาอาชีพในชุมชนมีลักษณะบูรณาการกับภูมิปัญญาท้องถิ่นและนวัตกรรมใหม่ ๆ

จากวิเคราะห์ในมิติของทุนทางสังคม พบว่าชุมชนตำบลเมืองมายมีทุนทางสังคมที่เข้มแข็ง ทั้งในด้านความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิก ความไว้วางใจซึ่งกันและกัน การมีผู้นำที่ได้รับการยอมรับ และบรรทัดฐานทางสังคมที่เอื้อต่อการรวมกลุ่มและความร่วมมือระหว่างรุ่น ความไว้วางใจนี้ส่งผลให้เกิดการจัดการร่วม เช่น การจัดตั้งกลุ่มอาชีพกลุ่มออมทรัพย์ และการจัดสวัสดิการชุมชน ซึ่งเป็นพื้นฐานที่สำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจท้องถิ่นในระยะยาว งานวิจัยนี้แสดงให้เห็นว่า “ทุนทางสังคม” ไม่เพียงแต่เป็นพื้นฐานทางวัฒนธรรมและความสัมพันธ์ของคนในชุมชนเท่านั้น แต่สามารถนำมาประยุกต์ใช้เป็นกลไกในการสร้างอาชีพ การจัดกิจกรรมทางเศรษฐกิจ และลดความยากจนได้อย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของการพัฒนาแบบยึดฐานชุมชน ที่ให้ความสำคัญกับทุนภายใน มากกว่าการพึ่งพาทุนจากภายนอก

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้ได้รับการอุดหนุนทุนวิจัยโดยหน่วยบริหารและจัดการทุนด้านการพัฒนาระดับพื้นที่ (บพท.) โครงการวิจัย การขจัดความยากจนและยกระดับคุณภาพชีวิตด้วยเทคโนโลยีและนวัตกรรมด้วยแนวทางจักรวาลไผ่ พื้นที่จังหวัดลำปาง ประจำปีงบประมาณ 2567 โดยได้รับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์จากคณะกรรมการจริยธรรมวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี เลขที่ TRU-EC No.034/67

รายการอ้างอิง (References)

- Aminudin, N., & Jamal, S.A. (2024). Social capital and economic mobility in tourism: a systematic literature review. *Cogent Social Sciences*, 10(1), 2321665. <https://doi.org/10.1080/23311886.2024.2321665>
- Aramsri, K., Suwanna, A., Manajanyapong, J., Keatipong, K., Chaiprakong, Y., & Nimitkul, C. (2022). From practical guidelines of community enterprises based on social capital to responsible tourism in Mae Sa-Kog Ma biosphere reserve, Chiang Mai province. *Journal for Community Development and Life Quality*, 10(1), 1-10. <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/JCDLQ/article/view/249079>
- Field, J. (2003). *Social Capital*. Routledge, London.
- Khongkun, J., Treesuk, W., Chairerk, W., Pokaew, S., Binheem, A., & Sunpawat, T. (2025). Guidelines community-based tourism development for Leam Sak tourism community, Ao-Leuk district, Krabi. *Interdisciplinary Academic and Research Journal*, 5(2), 495 - 512. <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/IARJ/article/view/281810>
- Mankong, C. (2021). Dimensions of poverty and root causes of inequality with sustainability in development. *Economics and Public Policy Journal*, 12(24), 18 - 48.
- Mueang Mai Subdistrict Administrative Organization (2024, June 12). *Annual report 2024*. <https://www.muangmai.go.th/web/16587/>
- Ngoenchan, J., Tamnanwan, P., Khiewphakdi, S., & Thawipitanun, S. (2024). Community-based tourism capacity development amidst cultural capital transformation: A case study of Had-Salaow village, Kaodin subdistrict, KaoLiao district, Nakhon Sawan province. *Journal of Management Science Pibulsongkram Rajabhat University*, 6(2), 1 - 17. <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/jmspsru/article/view/267899>
- Ouseng, A., & Jansuri, A. (2023). Multi-cultural tourism management using community participation process of multi-cultural tourism community, Pattani province. *Journal of Vongchavalitkul University (Humanities and Social Science)*, 1(2), 100-120. https://so10.tci-thaijo.org/index.php/JVU_HS/article/view/659

- Prasongthan, S. (2013). Social capital potentiality for creative community-based tourism: The study of Tai Puan community, Pak Plee district, Nakorn Nayok province. *Journal of Social Sciences Srinakharinwirot University*, 16, 234 - 245.
- Program Management Unit on Area Based Development (PMU A). (2024, June 12). *Practical poverty provincial connext: PPPConnex*. <http://www.ppaos.com/ppaos/frontend/web/index.php?r=site%2Findex&p=>
- Putnam, R.D. (1993). *Making Democracy Work: Civic Traditions in Modern Italy*. Princeton: Princeton University Press. Princeton.
- Rocca, L.H., & Zielinski, S. (2022). Community-based tourism, social capital, and governance of post-conflict rural tourism destinations: the case of Minca, Sierra Nevada de Santa Marta, Colombia. *Tourism Management Perspectives*, 43, 100985. <https://doi.org/10.1016/j.tmp.2022.100985>
- Soithong, P., Suksawas, W., Khongsatjaviwat, D., & Pongpanit, A. (2024). Solving poverty under the concept of social capital: A case study of Phitsanulok province. *Journal of MCU Social Science Review*, 13(2), 391 - 404. <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/jssr/article/view/262317>

การเปรียบเทียบพฤติกรรมผู้สูงอายุในสังคมสูงวัย ชุมชนแห่งหนึ่งในจังหวัดปริมณฑล
Comparison of Active Ageing in Ageing Society in a Community
in Metropolitan Province

อัญชลี จันทาโก^{1*}, ลักขณา ยอดกลกิจ¹, สมใจ กสิวิทย์¹,

สุดประนอม สมันตเวคิน¹, รัชณี หลงสวาสดี¹

Anchalee Jantapo^{1*}, Lakkhana Yodkolkit¹, Somjai Kasivit¹,

Sudpranorm Smuntavekin¹, Ratchanee Longsawars¹

(Received: January 23, 2025; Revised: February 10, 2026; Accepted: April 23, 2026)

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาพฤติกรรมของผู้สูงอายุในชุมชนแห่งหนึ่ง จังหวัดนนทบุรี และ 2) เปรียบเทียบพฤติกรรมของผู้สูงอายุในชุมชนแห่งหนึ่ง จังหวัดนนทบุรี Classification according to the personal information of the sample คือ ผู้สูงอายุในชุมชนแห่งหนึ่ง จังหวัดนนทบุรี จำนวน 132 คน เครื่องมือวิจัยเป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นจากแนวคิดพฤติกรรมของผู้สูงอายุ ตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัยได้ค่า IOC = .75 ค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่นแอลฟาของครอนบาค ทั้งฉบับ = 0.83 วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติร้อยละ ค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน t-test และ ANOVA (F-test) ผลการวิจัยพบว่า 1) พฤติกรรมของผู้สูงอายุโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.22$, S.D. = 0.52) โดยที่พฤติกรรมด้านสุขภาพ ด้านการมีส่วนร่วมและด้านสภาพที่เอื้อต่อการมีพฤติกรรมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.32$, S.D. = 0.77; $\bar{X} = 2.43$, S.D. = 0.52 และ $\bar{X} = 1.63$, S.D. = 0.39 ตามลำดับ) ในขณะที่พฤติกรรมด้านความมั่นคงอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 2.60$, S.D. = 0.29) 2) เปรียบเทียบพฤติกรรมผู้สูงอายุกับ เพศ อายุ และ การมีโรคประจำตัว พบว่าไม่แตกต่างกัน ในขณะที่ผู้สูงอายุที่มีความพอเพียงของรายได้มีพฤติกรรมมากกว่าผู้ที่มีรายได้ไม่เพียงพออย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ($p < 0.05$)

คำสำคัญ: พฤติกรรม, ผู้สูงอายุ, สังคมสูงวัย

วิทยาลัยพยาบาลและสุขภาพ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

College of Nursing and Health, Suan Sunandha Rajabhat University

*Corresponding Author: anchalee.ja@ssru.ac.th

Abstract

This research aimed to 1) study the active ageing of the elderly in a community in Nonthaburi province and 2) compare the active ageing of the elderly in the same community, based on their personal information. The sample group consisted of 132 older people in a community in Nonthaburi province. The research instrument was a questionnaire developed by the researcher based on the concept of active ageing. Data were analyzed using percentage, mean, standard deviation, t-test, and ANOVA (F-test). The research results found that the overall level of active ageing of the elderly was at a moderate level ($\bar{X} = 2.22$, S.D. = 0.52), with the dimensions of health, participation and conditions conducive to active ageing dimensions at a moderate level ($\bar{X} = 2.32$, S.D. = 0.77; $\bar{X} = 2.43$, S.D. = 0.52 $\bar{X} = 1.63$, S.D. = 0.39, respectively), while the security dimension was at a high level ($\bar{X} = 2.60$, S.D. = 0.29). When comparing the active ageing of the elderly by gender, age and presence of a chronic disease, it was found that there were no differences, but the elderly with sufficient income had significantly higher active ageing scores than those with insufficient income at the statistical level of 0.05 ($P < 0.05$).

Keywords: Active aging, Elderly, Aging society

บทนำ

องค์การสหประชาชาติคาดการณ์ว่า ในช่วงปี ค.ศ. 2001-2100 เป็นศตวรรษแห่งผู้สูงอายุทั่วโลก ทวีปยุโรปมีจำนวนประชากรผู้สูงอายุมากที่สุดในโลก ขณะที่ทวีปเอเชียมีประชากรผู้สูงอายุเป็นอันดับ 4 ของโลก ประเทศไทยมีสัดส่วนผู้สูงอายุสูงเป็นอันดับ 4 ในทวีปเอเชียและเป็นอันดับสองในอาเซียน ประเทศไทยได้เข้าสู่ “สังคมสูงวัยอย่างสมบูรณ์” คือมีสัดส่วนประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไปสูง ถึงร้อยละ 20 ในปี พ.ศ. 2564 และจะเป็น “สังคมสูงวัยระดับสุดยอด” เมื่อมีสัดส่วนประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไปสูงถึงร้อยละ 28 ในปี 2574 (National Statistical Office, 2014) ในปี พ.ศ. 2565 ประเทศไทยมีประชากรตามหลักฐานการทะเบียนราษฎรของกระทรวงมหาดไทย 66 ล้านคน ในจำนวนนี้มีประชากรสูงอายุที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป 13 ล้านคน จากการศึกษาสถานการณ์ชีวิตผู้สูงอายุในไทย ภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคใต้ ภาคตะวันออก เฉียงเหนือ และกรุงเทพมหานคร จำนวน 2,204 คน พบว่า ผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีความยากลำบากทางสังคมเศรษฐกิจ ผู้สูงอายุกว่าครึ่งไม่ได้ทำงาน หนึ่งในสาม มีรายได้ไม่ถึง 4,000 บาทต่อเดือน ทั้งนี้มีผู้สูงอายุที่อยู่ลำพังประมาณร้อยละ 10 (Pradubmook et al., 2023) การดูแลส่งเสริมให้ผู้สูงอายุอยู่ในสังคมสูงวัยอย่างมีสุขภาพที่ดีมีส่วนร่วมในสังคมอย่างเหมาะสม จึงเป็นสิ่งจำเป็นที่ทุกภาคส่วนต้องร่วมกัน

พหุพลัง (active ageing) เป็นพลังในการทำให้ผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตที่ดี แนวคิดพหุพลังผู้สูงอายุ ในบริบทของไทยอ้างอิงตามกรอบเชิงนโยบายและหลักการขององค์การอนามัยโลก (Benjapongs et al, 2024) ทั้งนี้ องค์การอนามัยโลก (World Health Organization [WHO], 2002) ได้ นำเสนอแนวคิด active ageing ซึ่งเป็นแนวคิดเกี่ยวกับการยกระดับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุให้อยู่ดีมีสุขทั้งในด้านร่างกาย ด้านจิตใจ ด้านสติปัญญาและการเรียนรู้ ด้านสังคมและด้านความมั่นคง (Fahamnuaypol, 2023) active ageing หมายถึง การมีพลังของผู้สูงอายุ มีคำที่ใช้ในภาษาไทยแตกต่างกันออกไป เช่น “พหุพลัง” “วุฒิวัย” “พหุพลัง” ซึ่งเป็นคำที่มีความหมายสอดคล้องกัน อย่างไรก็ตามในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัย เลือกใช้คำว่า “พหุพลัง” เป็นคำหลักตลอดการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา ให้ความสำคัญกับการพัฒนา คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในบริบทความเป็นอยู่ในชุมชนที่แตกต่างกัน งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพหุพลังของผู้สูงอายุในชุมชนแห่งหนึ่งใน 4 ด้านคือ ด้านสุขภาพ ด้านการมีส่วนร่วม ด้านความมั่นคง และ ด้านสภาพที่เอื้อต่อการมี พหุพลัง (National Statistical Office, 2017) และเปรียบเทียบพหุพลังผู้สูงอายุจำแนกตามข้อมูลส่วนบุคคล จังหวัด นนทบุรี ซึ่งเป็นจังหวัดหนึ่งในเขตปริมณฑล เพื่อให้ได้ข้อมูลพื้นฐานที่จะนำไปสู่การยกระดับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในสังคม สูงวัยในชุมชนปริมณฑลต่อไป

อุปกรณ์และวิธีการ

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร คือ ผู้ที่อายุ 60 ปีขึ้นไป ที่พักอาศัยในชุมชนแห่งหนึ่ง จังหวัดนนทบุรี

กลุ่มตัวอย่าง เป็นผู้ที่อายุ 60 ปีขึ้นไป ที่พักอาศัยในชุมชนแห่งหนึ่ง จังหวัดนนทบุรี ใช้วิธีการสุ่มแบบหลายขั้นตอนขั้นตอนแรกเป็นการสุ่มอย่างง่ายด้วยการจับฉลาก ได้กลุ่มตัวอย่าง 1 ชุมชนซึ่งมีจำนวนผู้สูงอายุจำนวน 207 คน ต่อมากำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง จากตารางกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างของ Krejcie and Morgan (1970) ได้ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง เท่ากับ 132 คน เลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง คือ ผู้สูงอายุที่สามารถเข้าร่วมการออกกำลังกายในลานกิจกรรมชุมชนในตอนเย็น เก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้สูงอายุกลุ่มตัวอย่างจนครบ 132 คน กำหนดคุณสมบัติของกลุ่มตัวอย่างที่เลือกเข้าศึกษา (inclusion criteria) คือ มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป ที่เข้าร่วมการออกกำลังกายในชุมชน สามารถตอบคำถามตามแบบสอบถามได้ และยินยอมเข้าร่วมการวิจัย และกำหนดเกณฑ์การคัดออกของกลุ่มตัวอย่าง (exclusion criteria) คือ ผู้สูงอายุที่ไม่สะดวกในการตอบแบบสอบถามตามที่กำหนดไว้ ผู้สูงอายุที่ขอลถอนตัวจากการเข้าร่วมโครงการ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือวิจัย เป็นแบบสอบถามวัดพหุพลังผู้สูงอายุ ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นตามแนวคิดพหุพลังผู้สูงอายุ (active ageing) (National Statistical Office, 2017) ประกอบด้วย 2 ส่วน ดังนี้ ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

ของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ ข้อมูลส่วนบุคคล เพศ อายุ รายได้ การอาศัยอยู่กับครอบครัวการมีโรคประจำตัว ลักษณะของแบบสอบถามส่วนที่ 1 เป็นข้อคำถามแบบเลือกตอบที่ผู้วิจัยได้กำหนดไว้ ส่วนที่ 2 พหุผลของผู้สูงอายุ ประกอบด้วยพหุผล 4 ด้าน คือ 1) พหุผลด้านสุขภาพ มีข้อคำถาม 6 ข้อ 2) พหุผลด้านการมีส่วนร่วม มีข้อคำถาม 3 ข้อ 3) พหุผลด้านความมั่นคง มีข้อคำถาม 3 ข้อ และ 4) พหุผลด้านสภาพที่เอื้อต่อการมีพหุผล มีข้อคำถาม 4 ข้อ ลักษณะของแบบสอบถามของส่วนนี้เป็นมาตราส่วนประมาณค่า (rating scale) 3 ระดับ คือการประเมินพหุผลของผู้สูงอายุในระดับมากหรือดี (กำหนดค่าเป็น 3 คะแนน) ระดับปานกลาง (กำหนดค่าเป็น 2 คะแนน) และระดับน้อยหรือไม่ดี (กำหนดค่าเป็น 1 คะแนน)

การแปลความหมายของคะแนนพหุผลผู้วิจัยกำหนดเกณฑ์ตามแนวคิดของ Best (1977) ดังนี้

ค่าเฉลี่ย 1.00 – 1.67 หมายถึง ผู้สูงอายุที่มีพหุผลระดับน้อย

ค่าเฉลี่ย 1.68 – 2.33 หมายถึง ผู้สูงอายุที่มีพหุผลระดับปานกลาง

ค่าเฉลี่ย 2.34 – 3.00 หมายถึง ผู้สูงอายุที่มีพหุผลระดับมาก

การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือวิจัย

1. การตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (content validity) ของแบบสอบถาม โดยผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 3 คน ประกอบด้วยอาจารย์ผู้เชี่ยวชาญด้านผู้สูงอายุ 2 คน อาจารย์ด้านการวัดและประเมินผล 1 คน พิจารณาความตรงเชิงเนื้อหา ได้ค่า IOC = 0.75 หลังจากนั้นผู้วิจัยได้ทำการปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะ

2. การตรวจสอบความเชื่อมั่น (reliability) ผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามไปสอบถามกับผู้สูงอายุ 60 ปีขึ้นไปในชุมชนอื่น ที่ไม่ใช่พื้นที่วิจัย จำนวน 30 คน เพื่อหาความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม ได้ค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่นแอลฟาของครอนบาค (Cronbach's alpha coefficient) ทั้งฉบับ = 0.83

การพิทักษ์สิทธิกลุ่มตัวอย่าง

การวิจัยนี้ได้รับการรับรองจริยธรรมการวิจัยจากคณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมในคน มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา เลขที่ COA. 2-003/2020 ผู้วิจัยแนะนำตนเอง ชี้แจงรายละเอียดของโครงการ ให้ผู้เข้าร่วมโครงการทราบถึงวัตถุประสงค์ ประโยชน์ของการทำวิจัย วิธีการและขั้นตอนการวิจัย และให้ผู้เข้าร่วมโครงการทราบว่าสามารถปฏิเสธการเข้าร่วมโครงการหรือถอนตัวออกจากโครงการได้ตลอดเวลา โดยไม่มีผลกระทบใด ๆ ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาจะเก็บไว้เป็นความลับ นำเสนอผลการวิจัยในภาพรวมเท่านั้น เมื่อผู้สูงอายุยินดียินดีเข้าร่วมโครงการจึงดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ผู้วิจัยติดต่อขออนุญาตเก็บข้อมูลกับผู้สูงอายุในชุมชนจากเทศบาลตำบล
2. ประสานกับประธานชมรมผู้สูงอายุของชุมชนในการเก็บรวบรวมข้อมูล
3. ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเองในวันที่ผู้สูงอายุผู้สูงอายุเข้าร่วมการออกกำลังกายในชุมชน

การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมวิเคราะห์ข้อมูลสำเร็จรูป โดยใช้สถิติการแจกแจงความถี่ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) t-test และ ANOVA (F-test)

ผลการศึกษา

1. ข้อมูลทั่วไปของผู้สูงอายุกลุ่มตัวอย่าง

พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามเป็นเพศหญิงร้อยละ 70.45 อายุระหว่าง 60-69 ปี ร้อยละ 64.39 นับถือศาสนาพุทธ ร้อยละ 100.00 สถานภาพสมรส ร้อยละ 44.70 การศึกษามัธยมศึกษาตอนต้น ร้อยละ 45.45 ปัจจุบันไม่ได้ทำงาน ร้อยละ 54.55 มีรายได้ไม่เพียงพอ ร้อยละ 60.61 อาศัยอยู่กับครอบครัวที่มีสมาชิกมากกว่า 3 คน ร้อยละ 35.61 โดยที่สมาชิกประกอบด้วย พ่อ แม่ ลูก เป็นส่วนใหญ่ การมีโรคประจำตัว เช่น ความดันโลหิตสูง เบาหวาน ปวดเข่า ร้อยละ 55.30 ดัง Table 1

Table 1 Number and percentage of sample classified by personal information (n = 132)

Personal Information	Number	Percentage
Gender		
Male	39	29.55
Female	93	70.45
Age (years)		
60 – 69	85	64.40
70 – 79	32	24.24
≥80	15	11.36
Religion		
Buddhism	132	100.00
Status		
Married	59	44.70
Widowed/divorced	48	36.36
Single	25	18.94
Education		
Not study	7	5.30
Primary education	5	3.79
Lower secondary school	60	45.45
High school / Vocational	50	37.88
Bachelor's degree	5	3.79

Personal Information	Number	Percentage
Not specified	5	3.79
Income sufficiency		
Sufficiency	52	39.39
Not enough	80	60.61
Living with family		
Living with 3 people or more	47	35.61
Living with 2 people	29	21.97
Living alone	33	25.00
Not specified	23	17.42
Having a chronic disease		
No underlying diseases	59	44.70
Having a chronic disease	73	55.30

2. พหุพลังผู้สูงอายุกลุ่มตัวอย่าง

ในการวิจัยนี้ศึกษาพหุพลังผู้สูงอายุโดยรวม และพหุพลัง 4 ด้าน คือ 1) ด้านสุขภาพ 2) ด้านการมีส่วนร่วม 3) ด้านความมั่นคง และ 4) ด้านสภาพที่เอื้อต่อการมีพหุพลัง ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า พหุพลังของผู้สูงอายุโดยรวม อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.22$, S.D. = 0.23) เมื่อพิจารณาพหุพลังแต่ละด้านพบว่า ด้านความมั่นคงโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 2.60$, S.D. = 0.29) ด้านสุขภาพและการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.32$, 2.43; S.D. = 0.44, 0.52 ตามลำดับ) ในขณะที่ด้านสภาพที่เอื้อต่อการมีพหุพลังอยู่ในระดับน้อย ($\bar{X} = 1.63$, S.D. = 0.39) เมื่อพิจารณาพหุพลังเป็นรายข้อในแต่ละด้าน พบว่าด้านสุขภาพผู้สูงอายุมีความสามารถในการประกอบกิจวัตรประจำวันมีค่าเฉลี่ยสูงสุดอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.00$, S.D. = 0.00) ส่วนการมองเห็นเป็นข้อที่มีพหุพลังต่ำสุด มีค่าเฉลี่ยในระดับน้อย ($\bar{X} = 1.45$, S.D. = 0.52) ด้านการมีส่วนร่วม พบว่าการเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนมีค่าเฉลี่ยสูงสุดอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.47$, S.D. = 0.70) ส่วนการเข้าร่วมกิจกรรมกับเพื่อนบ้านมีค่าเฉลี่ยต่ำสุดอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.30$, S.D. = 0.82) พหุพลังด้านความมั่นคง พบว่า สภาพการอยู่อาศัยที่ปลอดภัยมีค่าเฉลี่ยสูงสุดอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.00$, S.D. = 0.00) ส่วนข้อความพอเพียงของรายได้มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดในระดับน้อย ($\bar{X} = 1.43$, S.D. = 0.56) และด้านสภาพที่เอื้อต่อการมีพหุพลัง การอ่านออกเขียนได้มีค่าเฉลี่ยสูงสุด อยู่ในระดับดี ($\bar{X} = 2.54$, S.D. = 0.53) ส่วนข้อการใช้คอมพิวเตอร์ และ การใช้อินเทอร์เน็ตที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดอยู่ในระดับน้อยเท่ากัน ($\bar{X} = 1.31$, S.D. = 0.51) ดัง Table 2

Table 2 Mean and standard deviation of overall and each aspect of the active ageing level (n = 132)

Active Ageing	Min	Max	$\bar{x}$	S.D.	Level
Overall active ageing	1	3	2.22	0.23	Moderate
Health aspect	1	3	2.32	0.44	Moderate
1. Self-assessment of physical health	1	3	2.27	0.77	Moderate
2. Self-assessment of happiness	1	3	2.42	0.81	Moderate
3. Ability to perform daily activities	1	3	3.00	0.00	High
4. Vision	1	3	1.45	0.52	Low
5. Hearing	1	3	2.57	0.53	High
6. Exercise	1	3	2.21	0.64	Moderate
Participation aspect	1	3	2.43	0.52	Moderate
1 Participating with neighbors	1	3	2.30	0.82	Moderate
2 Participation in community activities	1	3	2.47	0.70	Moderate
3. Family engagement	1	3	2.39	0.78	Moderate
Security aspect	1	3	2.60	0.29	High
1 Income sufficiency	1	3	1.43	0.56	Low
2. Housing security	1	3	2.91	0.31	High
3. Safe living conditions	1	3	3.00	0.00	High
Condition of conducive to active ageing aspect	1	3	1.63	0.39	Moderate
1. Literacy	1	3	2.54	0.53	high
2. Using computer	1	3	1.31	0.51	Low
3 Using internet	1	3	1.31	0.51	Low
4. Using line or Facebook	1	3	1.39	0.63	Low

3. เปรียบเทียบพหุพลังของผู้สูงอายุจำแนกตามเพศ อายุ ความพอเพียงของรายได้และการมีโรคประจำตัว เมื่อเปรียบเทียบพหุพลังของผู้สูงอายุจำแนกตามความแตกต่างด้านเพศ อายุ และการมีโรคประจำตัว พบว่าพหุพลังของผู้สูงอายุไม่แตกต่างกัน ($p > .005$) และเมื่อเปรียบเทียบผู้สูงอายุที่มีรายได้พอเพียงและไม่พอเพียง พบว่าผู้สูงอายุที่มีรายได้พอเพียง มีพหุพลังสูงกว่าผู้สูงอายุที่รายได้ไม่พอเพียง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติในระดับ 0.05 ($p < 0.05$) ดัง Table 3

Table 3 Comparison of mean of the active ageing levels classified by general information of the respondents (n = 132)

Variables	n	active ageing level		t (F)	p-value
		$\bar{x}$	S.D.		
Gender					
Male	40	35.84	4.48	0.604	0.547
Female	92	35.36	3.36		
Age (years)					
60-69	85	34.88	4.00	(1.412)	0.248
70-79	32	34.56	3.68		
≥ 80	15	32.64	3.20		
Having a chronic disease					
No underlying diseases	59	35.52	2.88	0.185	0.854
Having a chronic disease	73	35.68	4.32		
Income sufficiency					
Sufficiency	52	36.48	3.2	2.628	0.01*
Not enough	80	34.88	3.84		

* $p < .005$

อภิปรายผล

1. จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้สูงอายุในด้านการอยู่อาศัย พบว่าผู้สูงอายุอาศัยในครอบครัวที่มีสมาชิกอยู่ในบ้าน 3 คน หรือมากกว่า ร้อยละ 35.61 โดยที่สมาชิกในครอบครัวประกอบด้วย พ่อ แม่ ลูก และ / หรือหลาน รองลงมาอาศัยอยู่เพียงคนเดียว ร้อยละ 25.00 และในครอบครัวที่มีสมาชิก 2 คน เป็นการอาศัยอยู่กับคู่สมรส ร้อยละ 21.97 จากข้อค้นพบนี้ จะเห็นว่าลักษณะครอบครัวของผู้สูงอายุในชุมชนที่ศึกษามีลักษณะเป็นครอบครัวเดี่ยว (nuclear family) คือสมาชิกในบ้านประกอบไปด้วย สามี ภรรยาและบุตร ไม่ใช่ลักษณะของครอบครัวขยาย (extended family) ดังเช่นสังคมในอดีต คือไม่ได้อยู่ร่วมกับญาติด้านสามีหรือภรรยา ทั้งนี้ผู้สูงอายุในชุมชนมีส่วนหนึ่งที่อาศัยอยู่กับสามีและภรรยา ซึ่งต่างก็เป็นผู้สูงอายุ และส่วนหนึ่งอาศัยอยู่เพียงลำพัง ข้อค้นพบที่ได้นี้สอดคล้องกับการศึกษาสถานการณ์ชีวิตผู้สูงอายุในไทย ภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคใต้ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และกรุงเทพมหานคร ที่พบว่าผู้สูงอายุประมาณร้อยละ 10 เป็นผู้สูงอายุที่อยู่ลำพัง (Pradubmook et al., 2023) และมีลักษณะใกล้เคียงกับที่ National Statistical Office (2017) ได้สำรวจประชากรสูงอายุทั่วประเทศพบว่า ผู้สูงอายุที่อยู่ตามลำพังมี จำนวนเพิ่มขึ้น ทั้งนี้ Podhisita (2009) ได้อธิบายการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับครอบครัว

ไทยในปัจจุบันที่มีรูปแบบการอยู่อาศัยมีความหลากหลายมากขึ้น เช่น ครอบครัวหรือครัวเรือนที่มีสมาชิกเพียงคนเดียว (one-person households) ครอบครัวที่มีแต่หัวหน้ากับคู่สมรสอยู่กันตามลำพัง ไม่มีบุตรหลานวัยแรงงานอยู่ด้วย ผู้สูงอายุในสังคมสูงวัย ต้องดูแลตนเองมากขึ้น การเป็นผู้สูงอายุที่มีพลพลังจึงเป็นสิ่งที่สำคัญอย่างยิ่ง

2. จากผลการวิจัย พบว่าพลพลังของผู้สูงอายุโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 2.32$, S.D. = 0.44) ข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับการสำรวจดัชนีพลพลังของผู้สูงอายุทั่วประเทศ (National Statistical Office, 2017) และสอดคล้องกับงานวิจัยของ Soonthornhdhada and Khumsuwan (2010); Kunjaethong et al. (2019); Saengprachaksakula (2015) รวมทั้งงานของ Malai et al. (2024) ที่พบว่า พลพลังของผู้สูงอายุอยู่ในระดับปานกลาง ผลการงานวิจัยด้านที่ผู้สูงอายุประเมินตนเองว่ามีพลพลังในระดับดี คือ ความสามารถในการประกอบกิจวัตรประจำวันซึ่งสอดคล้องกับงานของ Jantapo and Kusoom (2021) ที่ศึกษาในผู้สูงอายุภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่าผู้สูงอายุสามารถประกอบกิจวัตรประจำวันได้ดี และการศึกษาของ Insin et al. (2021) ที่พบว่าผู้สูงอายุมีการรับรู้ภาวะพลพลังด้านความสามารถในการดำเนินชีวิตในระดับสูง นอกจากนี้ผลการวิจัย พบว่าพลพลังด้านสุขภาพทางกายและการออกกำลังกายอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งสอดคล้องกับงานของ Chansarn (2012) ที่พบว่าผู้สูงอายุส่วนมากมีปัญหาด้านสุขภาพกายไม่เอื้ออำนวยต่อการออกกำลังกาย และงานของ Makmai (2022) ที่พบว่าผู้สูงอายุมีพฤติกรรมการออกกำลังกายอยู่ในระดับปานกลาง ทั้งนี้การมีพลพลังด้านสุขภาพเป็นสิ่งสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่เพียงลำพัง หรืออาศัยอยู่กับคู่สมรส ซึ่งเป็นผู้สูงอายุเช่นกัน

3. การเปรียบเทียบพลพลังผู้สูงอายุกลุ่มตัวอย่าง พบว่าผู้สูงอายุที่มีรายได้พอเพียงมีพลพลังสูงกว่าผู้สูงอายุที่มีรายได้ไม่พอเพียง ข้อค้นพบนี้ สอดคล้องกับ ที่ Kunjaethong et al. (2019) ศึกษาพบว่าปัจจัยด้านเศรษฐกิจมีความสัมพันธ์กับพลพลังของผู้สูงอายุอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และ Chananin et al. (2020) ที่พบว่า พลพลังด้านการสร้างความมั่นคงด้านการเงิน มีค่าคะแนนเฉลี่ยน้อยที่สุด ทั้งนี้รายได้นับเป็นปัจจัยสำคัญในผู้สูงอายุซึ่งเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ผู้สูงอายุสามารถพึ่งพาตนเองในด้านการใช้จ่ายในการดำเนินชีวิตประจำวันได้ ดังนั้นทุกภาคส่วนจึงควรร่วมกันส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีรายได้จากการทำงานและมีเงินออมที่เพียงพอต่อการดำรงชีวิต

สรุป

จากการวิจัย พบว่า พลพลังของผู้สูงอายุโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยที่พลพลังด้านสุขภาพ ด้านการมีส่วนร่วมและสภาพที่เอื้อต่อการมีพลพลังอยู่ในระดับปานกลางเช่นกัน ในขณะที่พลพลังด้านความมั่นคงอยู่ในระดับน้อย และเมื่อเปรียบเทียบพลพลังผู้สูงอายุกับ เพศ อายุ และการ

มีโรคประจำตัว พบว่าไม่แตกต่างกัน ในขณะที่ผู้สูงอายุที่มีความพอเพียงของรายได้มีพหุพลังสูงกว่าผู้ที่มีรายได้ไม่เพียงพออย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ($p < 0.05$)

กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยขอขอบคุณ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทาในการสนับสนุนงบประมาณวิจัย

รายการอ้างอิง (References)

- Benjapongs, S., Chaowsangrat, C., & Samart, P. (2024). Active ageing: concept review under the context of Thailand. *Rajapark Journal* 18 (61), 504 - 515. <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/RJPJ/article/view/274194>
- Best, J. W. 1977. *Research in Education*. (3rd ed.). NJ: Prentice-Hall.
- Chananin, Y., Jullamate, P., & Piphatvanitcha, N. (2020). Active ageing among community dwelling older adults in Ubon Ratchathani province. *Nursing Journal of The Ministry of Public Health*, 30(2), 83 - 92. <https://he02.tci-thaijo.org/index.php/tnaph/article/view/244864>
- Chansarn, S. (2012). Active ageing of Thai elderly people, the demographic dividends and Thailand's economic prospect in an ageing society. *Srinakharinwirot Research and Development Journal of Humanities and Social Sciences*, 4(7), 201 - 214. <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/swurd/article/view/32504>
- Fahamnuaypol, P. (2023, July). *Development of active ageing assessment tool for the Thai elderly*. <https://thainhf.org/wp-content/uploads/2020/11/>
- Insin, N., Vongsawat, K., Wangtaha, S., Senagung, Y., Weanwan, C., & Tatong, T. (2021). Active ageing of older adults in Amphoe Mueang Sakhon Nakhon. *Journal for Public Health Research*, 14(3), 94 - 103. <https://he01.tci-thaijo.org/index.php/kkujphr/article/view/247423>
- Jantapo, A., & Kusoom, W. (2021). Lifestyle and cultural factors related to longevity among older adults in the northeast of Thailand. *Journal of Transcultural Nursing*, 32(3), 248 - 255. <https://doi.org/10.1177/1043659620921225>

- Krejcie, R. V., & Morgan, D.W. (1970). Determining sample size for research activities. *Educational and Psychological Measurement*, 30(3), 607 - 610. <https://doi.org/10.1177/001316447003000308>
- Kunjaethong, K., Auemaneekul, N., Amnatsatsue, K., Rawiworrakul, T., & Satitvipawee, P. (2019). Factors related to active aging in Surin province. *Journal of Public Health Nursing*, 33(3), 78 - 94. <https://he01.tci-thaijo.org/index.php/phn/article/view/241695>
- Makmai, P. (2022). Exercise behaviors of elderly people in Maetor subdistrict, Maueng district, Tak province. *Academic Journal of Community Public Health*, 8 (1), 60 - 72. <https://he02.tci-thaijo.org/index.php/ajcph/article/view/253397>
- Malai, C., Sritarapipat, P., Duangchinda, A., & Wanchai, A. (2024). Active aging among older persons in aged society of the area based context of Thailand: A situational analysis of Chai Nat province in central region of Thailand. *Journal of Nursing and Health Science Research*, 16 (1), e268710. <https://he01.tci-thaijo.org/index.php/unc/article/view/e268710>
- National Statistical Office. (2014). *Preliminary results on the elderly population survey in Thailand*. Population Division, Bureau of Social Statistic.
- National Statistical Office. (2017). September 26). *Active ageing index of Thai elderly*. https://www.nso.go.th/nsoweb/nso/survey_detail/92
- Podhisita, C. (2009). Prelude. What happened to the Thai family? In Podhisita, C., & Thaweessit, S. (eds.). *"The Thai Family" in the Context of Social and Demographic Transition*. (p. 1-15). Institute of Population and Social Research, Mahidol University, Nahkon Pathom.
- Pradubmook Sherer, P., Theerasilp, U., & Phetchai, P. (2023). The elderly's life situations and determinants of elderly violence: The quantitative survey in 5 provinces. *Journal of Roi Kaensarn Academy*, 8(5), 472 - 489. <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/JRKSA/article/view/260219>
- Saengprachaksakula, S. (2015). The determinants of Thai active ageing level. *Journal of Social Sciences and Humanities Research in Asia*, 21(1), 139 - 167. <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/psujssh/article/view/43397>

- Soonthorndhada, K., & Khumsuwan, K. (2010). Level and trend of Thai active ageing. *Proceeding of the National Conference on Demography*. (p. 26 – 38). Thai Population Association, Nakhon Pathom.
- World Health Organization (2002). *Active Ageing: A Policy Framework*. Author.

การมีส่วนร่วมและเครือข่ายประชาสังคมที่ส่งผลต่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์
อำเภอเมืองสมุทรสาคร จังหวัดสมุทรสาคร

Participation and Civil Society Networks Influencing Creative Product
Development in Mueang Samut Sakhon District, Samut Sakhon Province

สุดถนอม ตันเจริญ*, เกษสุตา บุรณศักดิ์สถิตย์

Sudthanom Tancharoen*, Ketsuda Buranasaksathit

(Received: October 24, 2025; Revised: January 12, 2026; Accepted: April 7, 2026)

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาการมีส่วนร่วมและโครงสร้างเครือข่ายประชาสังคมที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์ในอำเภอเมืองสมุทรสาคร และเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์ต้นแบบของชุมชนโดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของเครือข่ายประชาสังคม การวิจัยเป็นแบบผสมผสานโดยใช้แนวทางการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม กลุ่มตัวอย่างคือสมาชิกวิสาหกิจชุมชน 300 คนจาก 18 หมู่บ้านของอำเภอเมืองสมุทรสาคร และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 50 คนจากหน่วยงานภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และกลุ่มวิสาหกิจชุมชน เครื่องมือวิจัยได้แก่ แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ และการประชุมเชิงปฏิบัติการ ผลการวิจัย พบว่า ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการพัฒนาผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์อยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะด้านการร่วมตัดสินใจและการดำเนินกิจกรรม ส่วนเครือข่ายประชาสังคมมีความเข้มแข็งในระดับสูง มีการประสานงานและแลกเปลี่ยนทรัพยากรระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และชุมชนอย่างต่อเนื่อง กระบวนการพัฒนาผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์แบบมีส่วนร่วมทำให้เกิดผลิตภัณฑ์ต้นแบบ ได้แก่ “พิชซ่าปλανิส” และ “ปลายอสมุนไพร” ซึ่งสะท้อนการผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นกับนวัตกรรมใหม่ ตอบสนองต่อความต้องการของตลาดและสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับทรัพยากรในชุมชนอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: การมีส่วนร่วม, เครือข่ายประชาสังคม, ผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์, วิสาหกิจชุมชน

คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา

Faculty of Management Science, Bansomdejchaopraya Rajabhat University

*Corresponding Author: anchalee.ja@ssru.ac.th

Abstract

This research aimed to study the participation and structure of civil society networks related to creative product development in Mueang Samut Sakhon district, and to develop prototype creative community products through participatory processes of civil society networks. The research applied a mixed-methods approach under the participatory action research (PAR) framework. The sample included 300 participants from eighteen villages and 50 key informants from government agencies, local administrations, and community enterprises. The research instruments comprised questionnaires, interviews, and participatory workshops. Quantitative data were analyzed using descriptive statistics, while qualitative data were analyzed through content analysis. The results indicated a high level of community participation, particularly in decision-making and implementation stages. Civil society networks demonstrated strong collaboration among government, private, and community sectors. The participatory creative product development process resulted in prototype products, including “Tilapia Pizza” and “Herbal Fish Food Product”, reflecting the integration of local wisdom with innovation, responding to market demands and creating sustainable added value for community resources.

Keywords: Participation, Civil society networks, Creative product development, Community enterprise

บทนำ

ในยุคของการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมอย่างรวดเร็ว การพัฒนาผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์ของชุมชนถือเป็นแนวทางสำคัญในการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของเศรษฐกิจฐานราก โดยเฉพาะในบริบทของประเทศไทยที่มีทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นหลากหลาย การนำองค์ความรู้เหล่านี้มาสร้างนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ใหม่ที่ตอบสนองต่อความต้องการของตลาด จึงเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างรายได้และความยั่งยืนให้กับชุมชน (Fuller, 1994) สังคมทั่วโลกกำลังเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วอันเป็นผลมาจากนวัตกรรมทางเทคโนโลยีในยุคดิจิทัล ส่งผลต่อความเจริญเติบโตของธุรกิจและผลิตภัณฑ์หลากหลายรูปแบบที่ตอบสนองวิถีชีวิตคนในยุคนี้ รวมถึงการเปลี่ยนแปลงระดับโลกที่กระทบต่อการดำเนินชีวิตของผู้คน เช่น การระบาดของโควิด-19 ความท้าทายเหล่านี้ได้เร่งให้เกิดการเปลี่ยนผ่านสู่ดิจิทัล ด้วยหลายสาเหตุส่งผลกระทบอย่างรุนแรงต่อธุรกิจขนาดกลาง

และขนาดย่อม ธุรกิจชุมชนและวิสาหกิจขนาดย่อมได้รับผลกระทบอย่างหนักจากความจำเป็นในการปรับเปลี่ยนการดำเนินงานให้เข้ากับรูปแบบการผลิตและการตลาดแบบใหม่ที่อาศัยเทคโนโลยี ข้อมูล และแพลตฟอร์มออนไลน์ (Phumpayom & Klangjaroen, 2021) ประเทศไทย เช่นเดียวกับประเทศอื่น ๆ ได้ตระหนักถึงความสำคัญของการเสริมสร้างทุนมนุษย์และศักยภาพด้านนวัตกรรมเพื่อรับมือกับการเปลี่ยนแปลงทางดิจิทัลดังกล่าว รัฐบาลไทยได้นำเสนอกรอบนโยบาย “ประเทศไทย 4.0” ที่มุ่งเปลี่ยนเศรษฐกิจไปสู่การเติบโตที่ขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรมและมูลค่า (Office of the National Economic and Social Development Council, 2022)

การพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในท้องถิ่นต้องอาศัยความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสถาบันในชุมชนหรือประชาสังคมที่จะพัฒนาชุมชนให้มีความเข้มแข็ง โดยใช้หลักการพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วม (participation) ให้ประชาชนเป็นศูนย์กลางในการคิดและดำเนินการแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง โดยมีภาครัฐให้การสนับสนุน ภาคเอกชนให้การช่วยเหลือ ซึ่งจะทำให้สามารถแก้ไขปัญหาได้ตรงตามความต้องการของประชาชนในชุมชน เป็นการพัฒนาชุมชนให้เกิดความเข้มแข็งและสามารถพึ่งพาตนเอง (self-reliance) แนวคิดที่สองคือการพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชน ให้มีความสำคัญกับการจัดระบบให้ชุมชน มีความเป็นองค์กรและดำเนินการในรูปคณะบุคคล โดยเน้นการพัฒนาองค์กรชุมชนให้มีความเข้มแข็ง เป็นแกนนำในการพัฒนาชุมชนร่วมกับหน่วยงานภาครัฐและเอกชน ซึ่งเป็นการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในรูปของประชาคมท้องถิ่น (Mongnoi et al., 2021)

การพัฒนาผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์ต้องการการมีส่วนร่วมของประชาชนและภาคีเครือข่ายในท้องถิ่น เพราะการมีส่วนร่วมช่วยให้เกิดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การรวมทรัพยากร และการพัฒนาองค์ความรู้ร่วมกัน ซึ่งเป็นหัวใจของการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน (Cohen and Uphoff, 1980) ขณะเดียวกันเครือข่ายประชาสังคมในพื้นที่ทำหน้าที่เป็นกลไกกลางในการประสานความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน เพื่อให้การพัฒนาเกิดขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพและต่อเนื่อง (Chuengsatiansup, 2005) โดยเฉพาะจังหวัดสมุทรสาครเป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพทางเศรษฐกิจสูง ด้วยศักยภาพในอุตสาหกรรมประมงและการแปรรูปอาหาร เป็นแหล่งเศรษฐกิจสำคัญที่มีการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำและอุตสาหกรรมแปรรูปอาหาร จากการสำรวจข้อมูลเบื้องต้นจากผู้นำชุมชน ครู และเกษตรกรพบว่าประชาชนจำนวนมากอยู่ในวัยทำงาน สมาชิกวิสาหกิจชุมชนส่วนใหญ่ อายุ 50 - 70 ปี ยังมีรายได้ไม่แน่นอน ต้องการการสนับสนุนจากหน่วยงานท้องถิ่นและภาครัฐ (Samut Sakhon Provincial Office, 2023) แนวคิดการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (participatory action research: PAR) จะเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาชุมชน โดยการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เรียนรู้ ร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมตัดสินใจกระบวนการพัฒนา (Loewenson et al., 2014) การประยุกต์ใช้แนวคิดนี้กับการพัฒนาผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์ในพื้นที่สมุทรสาครจึงเป็นแนวทางใหม่ที่มีศักยภาพในการเสริมพลังให้กับชุมชนและ

ขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานราก ชุมชน ผู้ประกอบการ ภาครัฐและท้องถิ่น ร่วมกันเรียนรู้เพื่อรู้จักบริบทของ
ตัวเอง ชุมชน เห็นปัญหาและเห็นทางแก้ปัญหาโดยลงมือปฏิบัติ ได้ผลจริง และแก้ปัญหาได้จริง

อุปกรณ์และวิธีการวิจัย

ระยะเวลาในการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) ผสมผสานการวิจัยเชิงปริมาณและเชิง
คุณภาพ เป็นระยะเวลา 12 เดือนในปี พ.ศ. 2567

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรในการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ ได้แก่ ประธานและสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ที่อาศัยอยู่
ในพื้นที่ 18 ตำบล 116 จำนวนสมาชิกทั้งหมด จากวิสาหกิจชุมชน 155 แห่ง สมาชิกที่จดทะเบียนต่อแห่ง
7 คน ประชากร รวม 1,085 คน

กลุ่มตัวอย่าง การตรวจสอบสูตร Yamane: $n = N / (1 + N \times e^2)$ ที่ระดับความเชื่อมั่น 95 %
($e = 0.05$) $n = 1,085 / (1 + 1,085 \times 0.05^2) = 1,085 / 3.7125 = 292.23 \approx 293$ คน เพื่อความ
ครบถ้วนและป้องกันแบบสอบถามชำรุด จึงกำหนดกลุ่มตัวอย่าง รวม 300 คน โดยเกลี่ยสัดส่วนทาง
ประชากรศาสตร์ครอบคลุมทุกเพศทุกวัย ทุกอาชีพและทุกระดับการศึกษา

กลุ่มข้อมูลเชิงคุณภาพ ได้แก่ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (key informants) ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่ง
ชั้นภูมิสองขั้นตอน (stratified two-stage sampling) คือ ขั้นที่ 1 แบ่งชั้นภูมิ (stratification) แบ่ง
ประชากรตาม 18 ตำบล เป็นชั้นภูมิ คำนวณจำนวนตัวอย่างในแต่ละตำบลตามสัดส่วน (proportionate
allocation) โดยใช้สูตร: n (ตำบล i) = (จำนวนวิสาหกิจในตำบล i / 155) $\times$ 300 และขั้นที่ 2 สุ่ม
ตัวอย่างสองขั้นตอน สุ่มเลือกวิสาหกิจในแต่ละตำบลด้วยวิธี simple random sampling โดยใช้ตาราง
เลขสุ่ม จากวิสาหกิจชุมชนที่สุ่มได้ ให้สุ่มเลือกสมาชิก 2-3 คนต่อแห่ง (เฉลี่ย 2.5 คน) ด้วย simple
random sampling โดยเก็บข้อมูลจากสมาชิกที่สะดวกและเต็มใจให้ข้อมูลที่ส่งผลต่อการพัฒนาชุมชน

กลุ่มข้อมูลเชิงคุณภาพ คัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 50 คน มีประสบการณ์การทำงานด้าน
การพัฒนาชุมชนอย่างน้อย 3 ปี มีส่วนเกี่ยวข้องกับการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน มีความรู้และ
ประสบการณ์ด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์ครอบคลุมทุกตำบล โดยการใช้การเลือกแบบเจาะจง
(purposive sampling) และแบบลูกโซ่ (snowball sampling) ประกอบด้วย ผู้นำชุมชนและประธาน
วิสาหกิจชุมชน 15 คน เจ้าหน้าที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 10 คน เจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนอำเภอ 10
คน ตัวแทนภาคเอกชน/พันธมิตรทางธุรกิจ 8 คนและนักวิชาการ / ผู้ทรงคุณวุฒิ 7 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

แบบสอบถามสำหรับสมาชิกวิสาหกิจชุมชน (กลุ่มตัวอย่าง 300 คน) ประกอบด้วยข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพหลัก ระยะเวลาการเป็นสมาชิกวิสาหกิจชุมชน การทำงานของเครือข่ายประชาสังคม ได้แก่ การประสานงานอย่างต่อเนื่องระหว่างภาครัฐ เอกชน และชุมชน การแลกเปลี่ยนข้อมูล ความรู้ และทรัพยากร การสนับสนุนด้านงบประมาณหรือเทคนิคจากหน่วยงานภาครัฐ การช่วยเหลือด้านการตลาดหรือบรรจุภัณฑ์ การจัดเวทีชุมชนเครือข่ายประชาสังคม และการพัฒนาผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์ของชุมชน (ผลิตภัณฑ์มีคุณภาพและมาตรฐานดีขึ้น ผลิตภัณฑ์มีความคิดสร้างสรรค์และเอกลักษณ์ท้องถิ่น เกิดรายได้เพิ่มขึ้นแก่สมาชิกในชุมชน ชุมชนมีการเรียนรู้และพัฒนาทักษะใหม่ ๆ ผลิตภัณฑ์สามารถต่อยอดสู่เชิงพาณิชย์ได้) ส่งตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (IOC) จากผู้ทรงคุณวุฒิ 3 ท่าน และมีค่าความเชื่อมั่น (Cronbach's alpha) เท่ากับ 0.89

แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (semi-structured interview guide) ประกอบด้วย ที่ทำงาน ตำแหน่ง ที่อยู่ บทบาทหน้าที่ของท่านในกระบวนการพัฒนาชุมชน / ผลิตภัณฑ์ ประสบการณ์ทำงานกับกลุ่มวิสาหกิจชุมชน การมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายประชาสังคม มุมมอง “การมีส่วนร่วมของชุมชน” การมีส่วนร่วมของประชาชน / สมาชิกวิสาหกิจชุมชน อุปสรรคหรือข้อจำกัดใดบ้างในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน การดำเนินงานของเครือข่ายประชาสังคม บทบาทของหน่วยงานในการประสานความร่วมมือกับภาคส่วนอื่น ความคิดเห็นเกี่ยวกับความเข้มแข็งของเครือข่ายประชาสังคมในพื้นที่สมุทรสาคร ประสิทธิภาพการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้และทรัพยากรระหว่างภาครัฐ เอกชน และชุมชน ผลลัพธ์ของการมีส่วนร่วมและการพัฒนาผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์ ผลลัพธ์ที่เห็นได้ชัดเจนจากการทำงานร่วมกันของภาคีเครือข่าย การพัฒนาผลิตภัณฑ์ต้นแบบจากวัตถุดิบในพื้นที่ ข้อเสนอแนะในการขยายผลหรือต่อยอดผลิตภัณฑ์ชุมชนในอนาคต มุมมองต่อความยั่งยืนและปัจจัยสำคัญที่ทำให้กระบวนการพัฒนาผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์ดำเนินต่อเนื่องได้อย่างยั่งยืน

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (mixed methods research) ภายใต้กรอบแนวทางการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม แบ่งเป็น 3 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 การเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ (เดือนมกราคม - มีนาคม 2567) จัดทำหนังสือขออนุญาตเก็บข้อมูลจากมหาวิทยาลัยไปยังสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอเมืองสมุทรสาคร องค์การบริหารส่วนตำบลทั้ง 18 แห่ง และกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ประสานงานกับผู้นำชุมชนและประธานวิสาหกิจชุมชนเพื่อนำเสนอวัตถุประสงค์การวิจัยและขออนุญาตเข้าพื้นที่ จากนั้นจัดอบรมผู้ช่วยนักวิจัย (research assistants) 5 คน ให้เข้าใจเครื่องมือวิจัยและวิธีการเก็บข้อมูล และเก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถาม โดยเก็บข้อมูลด้วยตนเองแบบตัวต่อตัว (face-to-face interview) อธิบายวัตถุประสงค์และขอความยินยอม

ระยะที่ 2 การเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ (เดือนกุมภาพันธ์ - พฤษภาคม 2567) สัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) จัดทำคำถามกึ่งโครงสร้าง (semi-structured interview guide) ประสานนัดหมายผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 50 คน สัมภาษณ์รายบุคคล ใช้เวลา 45-60 นาที / คน โดยขออนุญาตบันทึกเสียงและจดบันทึกภาคสนาม (field notes)

ระยะที่ 3 กระบวนการปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PA.R) (เดือนมิถุนายน - พฤศจิกายน 2567) เวทีชุมชน (community forum) นำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้น ระดมความคิดเห็น ปัญหา และความต้องการของชุมชน การประชุมเชิงปฏิบัติการ (workshop) ผู้เข้าร่วมจากทุกภาคส่วน ออกแบบผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์และพัฒนาต้นแบบผลิตภัณฑ์ ทดสอบและปรับปรุงผลิตภัณฑ์ ทดสอบกับผู้เข้าร่วมทั้งหมด 80 - 100 คน เก็บข้อมูลความพึงพอใจด้วยแบบประเมิน

จากนั้นจัดเวทีชุมชน ผู้นำชุมชนและประธานวิสาหกิจชุมชน 15 คน เจ้าหน้าที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 10 คน เจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนอำเภอ 10 คน ตัวแทนภาคเอกชน/พันธมิตรทางธุรกิจ 8 คน และนักวิชาการ ผู้นำชุมชนและประธานวิสาหกิจชุมชน นำเสนอผลิตภัณฑ์ต้นแบบ สรุปบทเรียนและวางแผนพัฒนาต่อยอด

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ อธิบายลักษณะทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามและระดับการมีส่วนร่วมในแต่ละด้าน ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$), ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.), ค่าร้อยละ (%) ทดสอบความแตกต่างและความสัมพันธ์ของตัวแปรด้วยสถิติเชิงอนุมาน (inferential statistics) การวิเคราะห์ความแตกต่างของการมีส่วนร่วมระหว่างกลุ่ม (independent sample t-test และ one-way ANOVA) การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ Pearson's correlation coefficient (r) ระหว่าง 1) การมีส่วนร่วมกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ 2) การมีส่วนร่วมกับการพัฒนาผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์ 3) การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์กับการพัฒนาผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์ และการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ (multiple regression analysis) ทดสอบอิทธิพลของตัวแปรอิสระ (การมีส่วนร่วม การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์) ต่อตัวแปรตาม (การพัฒนาผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์) การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) จำแนกข้อมูลเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ อุปสรรคหรือข้อจำกัดใดบ้างในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน การดำเนินงานของเครือข่ายประชาสังคม บทบาทของหน่วยงานในการประสานความร่วมมือกับภาคส่วนอื่น ความคิดเห็นเกี่ยวกับความเข้มแข็งของเครือข่ายประชาสังคมในพื้นที่สมุทรสาคร ประสิทธิภาพการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้และทรัพยากรระหว่างภาครัฐ เอกชน และชุมชน ผลลัพธ์ของการมีส่วนร่วมและการพัฒนาผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์ ผลลัพธ์ที่เห็นได้ชัดเจน การพัฒนาผลิตภัณฑ์ต้นแบบจากวัตถุดิบในพื้นที่ ข้อเสนอแนะในการขยายผลหรือต่อยอดผลิตภัณฑ์ชุมชนในอนาคต มุมมองต่อความยั่งยืนและปัจจัยสำคัญที่ทำให้กระบวนการพัฒนาผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์ดำเนินต่อเนื่องได้อย่างยั่งยืน

ผลการศึกษา

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมและโครงสร้างเครือข่ายประชาสังคมที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์ในอำเภอเมืองสมุทรสาคร ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่าการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายประชาสังคมอยู่ในระดับสูงในทุกมิติ ทั้งการตัดสินใจ การดำเนินงาน การรับผลประโยชน์ และการประเมินผล โดยมีภาครัฐ ภาคเอกชน และชุมชนทำงานร่วมกันผ่านกระบวนการแลกเปลี่ยนความรู้และทรัพยากร ทำให้โครงสร้างเครือข่ายมีความเข้มแข็งและเกิดการเรียนรู้ร่วมกันอย่างต่อเนื่อง หากพิจารณาแต่ละด้าน พบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่อยู่ในระดับสูง (ค่าเฉลี่ยรวม = 4.28) โดยเฉพาะด้าน “การดำเนินงาน” และ “การตัดสินใจ” ที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด แสดงให้เห็นถึงความร่วมมือของภาคีเครือข่ายที่เข้มแข็ง ทั้งภาครัฐ เอกชน และประชาชน

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์ต้นแบบโดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของเครือข่ายประชาสังคม ผลการดำเนินงานนำไปสู่การสร้างผลิตภัณฑ์ต้นแบบ ได้แก่ “พิซซ่าปลานิล” และ “ปลายอสมุนไพร” ซึ่งใช้วัตถุดิบจากชุมชน ผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ากับนวัตกรรมสมัยใหม่ เกิดการยกระดับผลิตภัณฑ์และเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจของชุมชน ความคิดสร้างสรรค์ในกระบวนการพัฒนาผลิตภัณฑ์ช่วยเสริมพลังชุมชนเกิดขึ้นจากการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ดัง Figure 1

Figure 1 Prototype products, including “Tilapia Pizza” and “Herbal Fish”

ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ถดถอยพหุคูณแบบ Enter พบว่า ตัวแปรการมีส่วนร่วมและการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์สามารถร่วมกันพยากรณ์การพัฒนาผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์ ได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และมีอำนาจการทำนายผลการพัฒนาผลิตภัณฑ์ แบบจำลองมีความสัมพันธ์รวม $R = 0.848$, $R^2 = 0.719$, Adjusted $R^2 = 0.717$ หมายความว่า การมีส่วนร่วมและการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์สามารถ อธิบายความแปรปรวนของการพัฒนาผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์ได้ร้อยละ 71.7 ตัวแปรที่มีอิทธิพลมากที่สุดคือ การมีส่วนร่วม ($\beta = 0.561$, $P < 0.01$) รองลงมาคือ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

($\beta = 0.327, P < 0.01$) และ การพัฒนาผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์=0.604 + 0.593 (การมีส่วนร่วม) + 0.300 (การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์) แสดงว่าการเพิ่มขึ้นของระดับการมีส่วนร่วมและการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ มีผลโดยตรงต่อความสำเร็จของการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน

ผลลัพธ์เชิงปฏิบัติการ (จาก PAR) กระบวนการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายส่งผลให้เกิด ผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์ต้นแบบของชุมชน 2 รายการ คือ “พิซซ่าปลานิล” (Tilapia Pizza) และ “ปลายอสมุนไพร” (Herbal Fish) ทั้งสองผลิตภัณฑ์ได้รับการประเมินจากผู้บริโภคว่าเหมาะสมและน่าสนใจในระดับสูง (ค่าเฉลี่ย 4.35) และเป็นผลิตภัณฑ์ต้นแบบที่สามารถต่อยอดเชิงพาณิชย์ได้ดัง Table 1

Table 1 Participation and human resource development factors influencing creative product development performance

Factors	Creative product development performance			t	P
	b	SE	B		
Constant (a)	0.604	0.118		5.125	0.000*
Participation	0.593	0.048	0.561	12.447	0.000*
Human resource development	0.300	0.041	0.327	7.263	0.000*
Adjust R square = 0.717 R square = 0.719 R = 0.848 Dubin-Watson = 1.820					

Statistically significant at the 0.05 level

ผลการวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างการมีส่วนร่วม การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ และ ประสิทธิภาพการพัฒนาผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์ พบว่า ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r) = 0.807 ระหว่าง “การมีส่วนร่วม” และ “การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์” แสดงว่า การมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายประชาสังคมมีความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับ สูงมาก กับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในชุมชน หากประชาชนมีส่วนร่วมกระบวนการพัฒนา ด้านการตัดสินใจ การดำเนินงาน และการประเมินผลมากเท่าใด ชุมชนก็ยิ่งเกิดการเรียนรู้ร่วมกัน พัฒนาทักษะ ความรู้ และศักยภาพของคนในพื้นที่มากยิ่งขึ้น และค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r) = 0.825 ระหว่าง “การมีส่วนร่วม” และ “การพัฒนาผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์” แสดงว่า ความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับสูงมาก เช่นกัน การมีส่วนร่วมของประชาชนและภาคีเครือข่ายจะส่งผลต่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เช่น การออกแบบผลิตภัณฑ์ การสร้างนวัตกรรม และการปรับตัวตามตลาด ผลลัพธ์นี้สะท้อนถึงบทบาทสำคัญของ “การมีส่วนร่วม” ในการผลักดันให้เกิด ผลิตภัณฑ์ต้นแบบของชุมชนอย่าง “พิซซ่าปลานิล” และ “ปลายอสมุนไพร” ที่เกิดจากการร่วมมือของทุกฝ่ายในพื้นที่ นอกจากนั้นค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r) = 0.780 ระหว่าง “การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์” และ “การพัฒนาผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์” ชี้ให้เห็นว่า การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในชุมชน (เช่น การ

ฝึกอบรม การพัฒนาทักษะด้านการผลิตและการตลาด) มีความสัมพันธ์ในระดับสูงกับผลสำเร็จของการพัฒนาผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์ กล่าวคือ คนในชุมชนมีความรู้ ความสามารถ และความตระหนักในการใช้ทรัพยากรอย่างสร้างสรรค์ จะสามารถยกระดับคุณภาพและมูลค่าของผลิตภัณฑ์ได้อย่างชัดเจน ดัง Table 2

Table 2 Correlation coefficients between participation, human resource development, and creative product development performance

Factors	Participation	Human resource development	Creative product development performance
Participation	1.00	0.807**	0.825**
Human resource development		1.00	0.780**
Creative product development Performance			1.00

Note: **p < 0.01

จะเห็นได้ว่า แสดงว่าความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับสูงมาก เช่นกัน การมีส่วนร่วมของประชาชนและภาคีเครือข่ายจะส่งผลต่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เช่น การออกแบบผลิตภัณฑ์ การสร้างนวัตกรรม และการปรับตัวตามตลาด ผลลัพธ์นี้สะท้อนถึงบทบาทสำคัญของ “การมีส่วนร่วม” ในการผลักดันให้เกิดผลิตภัณฑ์ต้นแบบของชุมชนอย่าง “พิชซ่าปาลานิล” และ “ปลายอสมุนไพร” จากการร่วมมือของทุกฝ่ายค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r) = 0.780 ระหว่าง การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และการพัฒนาผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์ ซึ่งให้เห็นว่า การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในชุมชนด้วยการฝึกอบรม การพัฒนาทักษะด้านการผลิตและการตลาด มีความสัมพันธ์ในระดับสูงกับผลสำเร็จของการพัฒนาผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์ กล่าวคือ คนในชุมชนมีความรู้ ความสามารถและใช้ทรัพยากรอย่างสร้างสรรค์ สามารถยกระดับคุณภาพและมูลค่าของผลิตภัณฑ์ได้อย่างชัดเจน

โดยสรุป การวิจัยนี้บรรลุตามวัตถุประสงค์ทั้งสองข้อ และยืนยันว่า “การมีส่วนร่วมของเครือข่ายประชาสังคม” เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการพัฒนาผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์ของชุมชน ทั้งในเชิงกระบวนการและผลลัพธ์ ช่วยสร้างความเข้มแข็งทางสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมในระดับพื้นที่ได้อย่างยั่งยืน

ผลการวิเคราะห์เนื้อหาจากข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน เจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชน ภาคเอกชน และนักวิชาการ พบว่า บทบาทหน้าที่ของภาคีเครือข่ายประชาสังคมมีความสำคัญต่อการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยภาครัฐทำหน้าที่สนับสนุนเชิงนโยบาย งบประมาณ และการอบรม ภาคเอกชนช่วยด้านเทคโนโลยีและตลาด ส่วนชุมชนเป็นผู้ร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมรับผลประโยชน์

ร่วมกัน อุปสรรคสำคัญคือ การขาดความต่อเนื่องในการดำเนินงาน ความเข้าใจไม่ตรงกันระหว่างหน่วยงาน และข้อจำกัดด้านงบประมาณ รวมถึงความพร้อมของบุคลากรในชุมชนที่ยังไม่เท่ากัน ด้านการดำเนินงานของเครือข่ายประชาสังคม โดยการจัดเวทีแลกเปลี่ยนและฝึกอบรมอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้เกิดการเชื่อมโยงระหว่างภาครัฐ เอกชน และชุมชนที่เข้มแข็งมากขึ้น หน่วยงานต่าง ๆ มีบทบาทในการประสานงานร่วมกันผ่านโครงการพัฒนาผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์ เช่น การพัฒนา “พืชชาปลานิล” และ “ปลายอสมุนไพร” ที่ใช้วัตถุดิบท้องถิ่นสร้างมูลค่าเพิ่มและภาพลักษณ์ใหม่ให้ผลิตภัณฑ์ ผลลัพธ์ของการมีส่วนร่วมคือ ชุมชนมีความภาคภูมิใจ เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน และเพิ่มรายได้จากผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์ การทำงานร่วมกันของภาคีเครือข่ายก่อให้เกิดระบบนิเวศแห่งการเรียนรู้ที่ยั่งยืน การแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ระหว่างหน่วยงานมีประสิทธิภาพสูงขึ้น โดยเฉพาะด้านเทคนิคการผลิต การตลาด และการบริหารจัดการ ซึ่งนำไปสู่ข้อเสนอแนะให้ขยายผลโดยพัฒนาผลิตภัณฑ์ต่อยอด เพิ่มช่องทางจำหน่าย และส่งเสริมการมีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่องในระยะยาว

วิจารณ์

ผลการวิจัยพบว่า การมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายประชาสังคม มีอิทธิพลเชิงบวกอย่างมีนัยสำคัญต่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์ของชุมชนในอำเภอเมืองสมุทรสาคร ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Cohen and Uphoff (1980) ที่ชี้ว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนในทุกขั้นตอนของกระบวนการพัฒนา ตั้งแต่การวางแผน การตัดสินใจ การดำเนินงาน ไปจนถึงการประเมินผล เป็นปัจจัยหลักที่ทำให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วม (ownership) การมีส่วนร่วมและเครือข่ายทางสังคมเป็นปัจจัยหลักของการพัฒนาที่ยั่งยืน อีกทั้งสอดคล้องกับแนวคิดของ Chuengsatiansup (2005) ที่อธิบายว่า “เครือข่ายประชาสังคม” เป็นทุนทางสังคม (social capital) ที่เชื่อมโยงภาคส่วนต่าง ๆ เข้าด้วยกัน ทั้งภาครัฐ เอกชน และภาคประชาชน เพื่อให้เกิดความร่วมมือและการเรียนรู้ร่วมกันในระดับชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับสิ่งที่เกิดขึ้นจริงในพื้นที่สมุทรสาคร ที่มีการสร้างความร่วมมือระหว่างหน่วยงานราชการ มหาวิทยาลัย และกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ต้นแบบ เช่น “พืชชาปลานิล” และ “ปลายอสมุนไพร”

นอกจากนี้ ผลการศึกษายังสอดคล้องกับ Loewenson et al. (2014) ที่อธิบายว่ากระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) เป็นเครื่องมือสำคัญในการเชื่อมโยงความรู้เชิงวิชาการกับประสบการณ์ของคนในพื้นที่ ทำให้เกิดการเรียนรู้ร่วมและนวัตกรรมชุมชนที่ตอบสนองต่อความต้องการจริงของประชาชน ซึ่งในกรณีของงานวิจัยนี้ ชุมชนได้ร่วมกันออกแบบและปรับปรุงผลิตภัณฑ์

สร้างสรรค์โดยใช้วัตถุดิบท้องถิ่น เช่น ปลาและสมุนไพร นำไปสู่ผลิตภัณฑ์ที่มีอัตลักษณ์เฉพาะตัว อย่างไรก็ตาม ผลการศึกษานี้ แตกต่างจากงานของ Chantaramanee (2014) ซึ่งพบว่าการมีส่วนร่วมของ

ประชาชนในบางพื้นที่ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือยังไม่ส่งผลชัดเจนต่อผลลัพธ์การพัฒนา เนื่องจากขาดการประสานงานและความต่อเนื่องของเครือข่าย แต่ในกรณีของจังหวัดสมุทรสาคร เครือข่ายประชาสังคมมีโครงสร้างเข้มแข็งและมีหน่วยงานภาครัฐคอยสนับสนุนอย่างเป็นระบบ จึงทำให้เกิดผลลัพธ์ในเชิงบวกมากกว่า นอกจากนั้น ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์มีอิทธิพลต่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์จากการมีส่วนร่วม แต่ยังคงอยู่ในระดับสูงอย่างมีนัยสำคัญ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Wasi (2007); Gratton and Ghoshal (2003) ที่ระบุว่าการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เป็นกระบวนการเสริมพลัง (empowerment) ที่ทำให้คนในชุมชนมีความสามารถในการสร้างนวัตกรรมและคิดเชิงสร้างสรรค์ได้ด้วยตนเอง ผลลัพธ์จากกิจกรรมอบรม การฝึกปฏิบัติการ และการออกแบบผลิตภัณฑ์จึงไม่เพียงเพิ่มทักษะ แต่ยังสร้างความภาคภูมิใจและความเป็นเจ้าของทางวัฒนธรรมในผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น

การมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายประชาสังคมมีความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับสูงมากกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในชุมชน หากประชาชนมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนา ด้านการตัดสินใจ การดำเนินงาน และการประเมินผลมากเท่าใด ชุมชนก็ยิ่งเกิดการเรียนรู้ร่วมกัน พัฒนาทักษะ ความรู้ และศักยภาพของคนในพื้นที่มากยิ่งขึ้น สอดคล้องกับผลการวิจัยเกี่ยวกับศักยภาพชุมชนของ Tancharoen (2023) ซึ่งพบว่า ศักยภาพของชุมชนเกิดจากการมีส่วนร่วมในการวางแผน การตัดสินใจ การดำเนินงาน พัฒนาทักษะและความรู้ ตลอดจนการรับรู้ผลของการดำเนินงานเพื่อการแก้ไขปรับปรุงหรือพัฒนาให้ดียิ่งขึ้น นอกจากนั้นการมีส่วนร่วมในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ในโครงการวิจัยนี้ยังเป็นการยกระดับมาตรฐานการผลิตของชุมชนสอดคล้องกับงานวิจัยของ Lertpongpiroon (2025) เกี่ยวกับการยกระดับการผลิตของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผู้ปลูกผักอินทรีย์ตามมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ ตำบลออนโตอำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งพบว่า การกำหนดแผนการดำเนินงาน การเข้ารับการอบรมทางวิชาการ มีการพัฒนาคุณภาพ และการปรับปรุงผลการดำเนินงานร่วมกันของสมาชิก ปัจจัยที่ทำให้เกิดความสำเร็จ คือเกษตรกรได้รับการอบรมความรู้มาตรฐานเกษตรอินทรีย์อย่างต่อเนื่อง นำไปสู่การยกระดับการผลิตของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่และพัฒนาสินค้าทางการเกษตรสู่การเป็นแหล่งอาหารที่ปลอดภัยได้ตามเป้าหมาย

โดยสรุป การมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายประชาสังคมถือเป็น “กลไกสำคัญ” ที่ช่วยผลักดันการพัฒนาผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์ให้ประสบความสำเร็จ ผ่านการเชื่อมโยงองค์ความรู้ ภูมิปัญญา และทรัพยากรในพื้นที่เข้าด้วยกัน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Fuller (1994) ที่ชี้ว่าความคิดสร้างสรรค์และความร่วมมือของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย คือรากฐานของนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ใหม่ที่ยั่งยืนพัฒนาผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์ต้นแบบ โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของเครือข่ายประชาสังคม ผลการดำเนินงานนำไปสู่การสร้างผลิตภัณฑ์ต้นแบบ ได้แก่ “พืชป่าปลานิล” และ “ปลายอดสมุนไพร” ซึ่งใช้วัตถุดิบจากชุมชน ผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ากับนวัตกรรมสมัยใหม่ เกิดการยกระดับผลิตภัณฑ์และเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจของชุมชน ผลลัพธ์ดังกล่าวเป็นไปตามกรอบแนวคิดของ Fuller (1994) ที่เน้นบทบาทของความคิดสร้างสรรค์ใน

กระบวนการพัฒนาผลิตภัณฑ์ และสอดคล้องกับแนวคิดของ Wasi (2007) ที่มองว่าการเสริมพลังชุมชนเกิดขึ้นจากการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง

สรุป

การวิจัยครั้งนี้ใช้รูปแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) การมีส่วนร่วมของประชาชนอยู่ในระดับสูงในทุกขั้นตอน โดยเฉพาะด้านการตัดสินใจและการดำเนินงาน เครือข่ายประชาสังคมมีความเข้มแข็ง มีการประสานงานและแลกเปลี่ยนทรัพยากรระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และชุมชนอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้เกิดการเรียนรู้ร่วมและการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในระดับสูง ผลการวิเคราะห์ทางสถิติยืนยันว่าการมีส่วนร่วมและการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์มีความสัมพันธ์เชิงบวกต่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์ สร้างสรรค์อย่างมีนัยสำคัญ ผลการพัฒนาผลิตภัณฑ์ต้นแบบ คือ "พิชซ่าปลานิล" และ "ปลายอสุนไพโร" จากการผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นกับแนวคิดนวัตกรรม สามารถตอบสนองความต้องการของตลาดและสร้างมูลค่าเพิ่มให้แก่ทรัพยากรชุมชนได้อย่างยั่งยืน ผลการวิจัยยืนยันว่าเครือข่ายประชาสังคมและการมีส่วนร่วมเป็นกลไกสำคัญต่อความสำเร็จทั้งในเชิงกระบวนการและผลลัพธ์ โดยปัจจัยที่เอื้อต่อความยั่งยืน ได้แก่ ความสัมพันธ์ของภาคีที่เข้มแข็ง และการสนับสนุนเชิงนโยบายในระดับพื้นที่และระดับจังหวัดอย่างต่อเนื่อง

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้ได้รับการสนับสนุนทุนวิจัยจากมหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา

รายการอ้างอิง (References)

- Chantaramanee, S. (2014). Participatory processes in rural community development in Northeastern Thailand. *Journal of Community Development Research*, 7(1), 13-26.
- Chuengsatiansup, K. (2005). *Civil society and community participation in Thailand*. Health Systems Research. Institute, Nontaburi.
- Cohen, J.M., & Uphoff, N.T. (1980). Participation's place in rural development: Seeking clarity through specificity. *World Development*, 8(3), 213 - 235. [https://doi.org/10.1016/0305-750X\(80\)90011-X](https://doi.org/10.1016/0305-750X(80)90011-X)
- Fuller, G.W. (1994). *New Food Product Development: From Concept to Marketplace*. CRC Press, Boca Ration. 30AP.

- Gratton, L. & Ghoshal, S. (2003). Managing personal human capital: New Ethos for the 'volunteer' employee. *European Management Journal*, 21(1), 1 - 10. [https://doi.org/10.1016/S0263-2373\(02\)00149-4](https://doi.org/10.1016/S0263-2373(02)00149-4)
- Lertpongpiroon, P. (2025). Enhancing productivity of an organic vegetable community enterprise to meet organic agriculture standards: On Tai sub-district, San Kamphaeng district, Chiang Mai. *Journal of Community Development and Life Quality*, 13(2), 206 - 216. <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/JCDLQ/article/view/273338>
- Loewenson, R., Laurell, A.C., Hogstedt, C., D'Ambruso L., & Shroff, Z. (2014). *Participatory Action Research In Health Systems: A Methods Reader*. EQUINET, Harare, 121 p.
- Mongnoi, T., Na Ayudhya, P.M., & Kerdphithak, P. (2021). Psychological realization model to the community. *Journal of MCU Humanities Review*, 7(1), 441 - 454. <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/human/article/view/247638>
- Office of the National Economic and Social Development Council (2022). *Report on Grassroots Economic Development*. NESDC Bangkok.
- Phumpayom, P. & Klangjaroen, P. (2021). Digital transformation and innovation management in Thai SMEs. *Journal of Business Administration*, 44(2), 15 – 29.
- Samut Sakhon Provincial Office (2023, November 20). *Samut Sakhon provincial development plan*. https://www.samutsakhon.go.th/_new/files/com_news_dev_pro/2022-06_a178b7c_4a2d8ae.pdf
- Tancharoen, S. (2023). The study of community potential for local wisdom product development in U-thong, Suphanburi province. *Journal of Multidisciplinary in Social Sciences*, 19(1), 72 - 83. <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/sduhs/article/view/268344>
- Wasi, P. 2007. *Social Power and Community Development*. Chulalongkorn University Press, Bangkok.

การมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในธุรกิจครอบครัวด้วยนวัตกรรม SMART:
กรณีศึกษาในจังหวัดลพบุรี

The Participation of the Elderly in Family Business with SMART Innovation:
A Case Study in Lopburi Province

กันยิกา ชอว์^{1*}, กรวิทย์ ไชยสุ², ภัทรนิษฐ์ ศรีบุรีรักษ์³, มลทิพย์ แสนคณี⁴
Kanyika Shaw^{1*}, Korawit Chaisu², Pattranit Sribureeruk³, Montip Sankanueng⁴

(Received: September 23, 2025; Revised: December 22, 2025; Accepted: April 16, 2026)

บทคัดย่อ

การศึกษาเชิงคุณภาพแบบกรณีศึกษานี้วิเคราะห์แนวทางส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในธุรกิจครัวเรือนที่ตำบลโคกสูงและตำบลบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี โดยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพแบบกรณีศึกษาและการวิเคราะห์ข้อมูลทฤษฎีภูมิจากรายงานการวิจัยเชิงปฏิบัติการที่ผู้วิจัยมีส่วนร่วมโดยตรง กลุ่มตัวอย่างคัดเลือกด้วยการสุ่มแบบเจาะจง 3 ธุรกิจครัวเรือน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหาโดยใช้เกณฑ์ SMART Model ทั้ง 5 มิติ ได้แก่ Smart Service, Smart Material Management, Smart Arts of Storytelling, Smart Regulation และ Smart Technology ผู้สูงอายุมีบทบาทการมีส่วนร่วมอย่างเด่นชัดในมิติ Smart Service และ Smart Arts of Storytelling ในทั้งสามกรณีศึกษา โดยเป็นผู้ให้บริการ ถ่ายทอดภูมิปัญญา และเล่าเรื่องอัตลักษณ์ครอบครัวและชุมชน ช่วยเพิ่มมูลค่าให้กับสินค้าและบริการ ขณะที่มิติอื่นของ SMART Model แตกต่างกันไปตามบริบทของแต่ละธุรกิจ ผลลัพธ์ชี้ให้เห็นว่าการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในธุรกิจครัวเรือนควรเน้นบทบาทที่สอดคล้องกับ

¹คณะนิเทศศาสตร์ สถาบันการจัดการปัญญาภิวัฒน์

¹School of Communication Arts, Panyapiwat Institute of Management

²บริษัท อมวโก้ไบโอเทค จำกัด

²AmuscoBiotech Co., Ltd.

³คณะการจัดการธุรกิจอาหาร สถาบันการจัดการปัญญาภิวัฒน์

³School of Food Business and Management, Panyapiwat Institute of Management

⁴ศูนย์ที่ปรึกษาและพัฒนาอาชีพนักศึกษา สถาบันการจัดการปัญญาภิวัฒน์

⁴Center for Career Development and Student Advisory, Panyapiwat Institute of Management

*Corresponding Author: kanyikasha@pim.ac.th

ศักยภาพและประสบการณ์ชีวิตของผู้สูงอายุ และใช้ SMART Ageing Business Model เป็นกรอบการวิเคราะห์เชิงยืดหยุ่นมากกว่ารูปแบบตายตัว

คำสำคัญ: การมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุ, ธุรกิจครัวเรือน, SMART Ageing Business Model, พหุพลัง, การพัฒนาชุมชน

Abstract

This qualitative case study examined approaches to promoting older adults' participation in household businesses in Khok Salung and Ban Mi subdistricts, Lopburi Province. The study employed secondary data analysis drawn from an action research report in which the author was directly involved. Three household businesses were purposively selected as case studies. Data were analysed using content analysis based on the five dimensions of the SMART Ageing Business Model: Smart Service, Smart Material Management, Smart Art of Storytelling, Smart Regulation, and Smart Technology. The findings indicated that older adults demonstrated particularly strong participation in the dimensions of Smart Service and Smart Art of Storytelling across all three cases. Older adults played active roles as service providers, knowledge holders, and storytellers who convey family and community identities, thereby adding value to products and services. In contrast, other dimensions of the SMART Model vary according to the specific contexts of each business. The study suggested that promoting older adults' participation in household businesses should prioritise roles aligned with their capacities and life experiences, and that the SMART Ageing Business Model was most effective when applied as a flexible analytical framework rather than a fixed development model.

Keywords: Older adults' participation, Household businesses, SMART Ageing Business Model, Productive ageing, Community development

บทนำ

ประเทศไทยกำลังก้าวเข้าสู่สังคมสูงวัยอย่างสมบูรณ์อย่างรวดเร็ว ซึ่งนำมาสู่ความท้าทายทางเศรษฐกิจและสังคม โดยเฉพาะประเด็นการมีงานทำและรายได้ของผู้สูงอายุ (National Statistical Office, 2024; Department of Older Persons, 2023) แม้นโยบายด้านผู้สูงอายุจะให้ความสำคัญกับแนวคิดพหุพลังและ active ageing มากขึ้น แต่ในทางปฏิบัติ ผู้สูงอายุจำนวนมากยังมีบทบาทจำกัดอยู่

ในฐานะผู้พึ่งพิงหรือแรงงานเสริม มากกว่าการเป็นผู้ร่วมสร้างคุณค่าทางเศรษฐกิจในระดับครัวเรือนและชุมชน

บริบทของตำบลโคกสูงและตำบลบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี สะท้อนปัญหาดังกล่าวอย่างชัดเจน พื้นที่ทั้งสองเป็นชุมชนชนบทที่ก้าวเข้าสู่สังคมสูงวัยอย่างสมบูรณ์ ขณะเดียวกันมีครัวเรือนผู้สูงอายุจำนวนหนึ่งประกอบธุรกิจขนาดเล็กหรือธุรกิจครัวเรือนอยู่แล้ว อย่างไรก็ตาม จากกระบวนการทำงานร่วมกับชุมชนและการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในระยะเริ่มต้นของโครงการวิจัย พบว่าผู้สูงอายุจำนวนมากยังขาดโอกาสในการมีบทบาทเชิงตัดสินใจ ขาดการเชื่อมโยงประสบการณ์ชีวิตและภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ากับการสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจ และประสบข้อจำกัดด้านการสื่อสาร การตลาด และการใช้เทคโนโลยี ซึ่งส่งผลกระทบต่อความยั่งยืนของธุรกิจครัวเรือนในระยะยาว

งานวิจัยก่อนหน้านี้ในบริบทสังคมไทยชี้ให้เห็นว่า การเสริมสร้างพลังอำนาจในตนเองของผู้สูงอายุสามารถเกิดขึ้นได้ผ่านการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ โดยเฉพาะการทำงานร่วมกับคนรุ่นใหม่ Punyamoonwongsa et al. (2022) พบว่าการเปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน ตั้งแต่การคิด วางแผน ลงมือทำ ประเมินผล และการสื่อสาร ช่วยเสริมสร้างความภาคภูมิใจและความหมายในการดำเนินชีวิต ขณะที่ Kaewkongpan et al. (2021) แสดงให้เห็นว่าการบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นและนวัตกรรมชุมชนสามารถสร้างพื้นที่การเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ แนวคิดเหล่านี้สอดคล้องกับกรอบ active ageing ขององค์การอนามัยโลก ซึ่งเน้นการมีส่วนร่วมทางสังคมและเศรษฐกิจของผู้สูงอายุในชุมชน (World Health Organization [WHO], 2002)

อย่างไรก็ตาม งานวิจัยส่วนใหญ่ยังมุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในกิจกรรมทางสังคม วัฒนธรรม หรือกิจกรรมในรูปแบบที่เป็นทางการ เช่น โรงเรียนผู้สูงอายุ ขณะที่บทบาทของผู้สูงอายุในบริบทธุรกิจครัวเรือนและกระบวนการสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจในชีวิตประจำวันยังได้รับการศึกษาอย่างจำกัด โดยเฉพาะการวิเคราะห์บทบาทเชิงระบบที่เชื่อมโยงประสบการณ์ชีวิตภูมิปัญญาท้องถิ่น และอัตลักษณ์ชุมชนเข้ากับการดำเนินธุรกิจ งานวิจัยด้านการพัฒนาชุมชนและการตลาดเชิงมีส่วนร่วมชี้ให้เห็นว่าการใช้ทุนทางวัฒนธรรมและความร่วมมือในชุมชนสามารถเพิ่มคุณค่าให้กับสินค้าและบริการได้อย่างยั่งยืน (Kattiyawara et al., 2017; Sooksai et al., 2025) ขณะที่งานศึกษาด้านธุรกิจครอบครัวเน้นบทบาทของเรื่องราวและค่านิยมดั้งเดิมในการสร้างความผูกพันกับผู้บริโภค (Chantarasena & Punyapiroje, 2025) จากช่องว่างดังกล่าว บทความวิจัยนี้จึงมุ่งวิเคราะห์การมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในธุรกิจครัวเรือนผ่านกรอบแนวคิด SMART Ageing Business Model โดยใช้ข้อมูลทุติยภูมิจากกรณีศึกษาธุรกิจครัวเรือนจำนวน 3 แห่งในตำบลโคกสูงและตำบลบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี กรอบ SMART Model ถูกใช้เป็นเครื่องมือในการทำความเข้าใจบทบาทของผู้สูงอายุในมิติการให้บริการการจัดการทรัพยากร การเล่าเรื่อง การกำกับดูแล และการใช้เทคโนโลยีอย่างเหมาะสม

การศึกษานี้มีเป้าหมายเพื่อแสดงให้เห็นที่มาของโจทย์วิจัยจากบริบทปัญหาจริงของชุมชน และนำเสนอข้อค้นพบเชิงประจักษ์ที่สามารถใช้เป็นแนวทางในการส่งเสริมบทบาทผู้สูงวัยในธุรกิจครัวเรือนและชุมชนอื่นที่มีลักษณะใกล้เคียงกัน

อุปกรณ์และวิธีการ

ระยะเวลาในการวิจัย

การศึกษานี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพแบบกรณีศึกษา โดยใช้การวิเคราะห์ข้อมูลทฤษฎีจากรายงานการวิจัยเชิงปฏิบัติการของ Shaw et al. (2025) ที่ดำเนินการระหว่างเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2567 ถึงเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2568 เรื่อง การพัฒนาผู้สูงวัยและนวัตกรรมการสื่อสารเพื่อสร้างรายได้ด้วย SMART Ageing Business Model ซึ่งเป็นรายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์ภายใต้ทุนสนับสนุนจากสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ และอยู่ระหว่างกระบวนการเผยแพร่ในระบบฐานข้อมูลงานวิจัยของหน่วยงานผู้ให้ทุน

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรในการศึกษาคือครัวเรือนจำนวน 14 ครัวเรือนในชุมชนโคกสูงและชุมชนบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี ที่เข้าร่วมและดำเนินการพัฒนาธุรกิจภายใต้โครงการดังกล่าว บทความนี้คัดเลือกธุรกิจครัวเรือนจำนวน 3 แห่งเป็นกรณีศึกษา ด้วยการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (purposive sampling) โดยพิจารณาจากความเหมาะสมต่อการวิเคราะห์การมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุ และความโดดเด่นในการประยุกต์ใช้ SMART Ageing Business Model ในมิติใดมิติหนึ่งหรือหลายมิติ การคัดเลือกดำเนินการโดยทีมวิจัยและผู้ทรงคุณวุฒิของโครงการรวมจำนวน 9 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

งานวิจัยนี้ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลทฤษฎีจากรายงานการประเมินโครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการการพัฒนาผู้สูงวัยและนวัตกรรมการสื่อสารเพื่อสร้างรายได้ด้วย Smart Ageing Business Model ของ Shaw et al. (2025) ที่รวบรวมข้อมูลการประเมินและวิเคราะห์ธุรกิจครัวเรือนทั้ง 3 แห่งที่ได้รับการคัดเลือก

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลทั้งหมดที่ใช้ในการศึกษาเป็นข้อมูลทฤษฎีจากรายงานการวิจัย โดยผู้วิจัยไม่ได้เก็บข้อมูลภาคสนามเพิ่มเติม การวิเคราะห์ข้อมูลใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (content analysis) โดยใช้ SMART Ageing Business Model เป็นกรอบการวิเคราะห์หลัก เพื่อพิจารณาบทบาทและรูปแบบการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในธุรกิจครัวเรือนในทั้ง 5 มิติ ได้แก่ Smart Service, Smart Material Management, Smart Arts of Storytelling, Smart Regulation และ Smart Technology

ผลการศึกษา

การนำเสนอผลการศึกษาแบ่งออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่ 1) ผลการประเมินการคัดเลือกกรณีศึกษาตามเกณฑ์ SMART Ageing Business Model 2) ผลการวิเคราะห์การมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในธุรกิจครัวเรือนรายกรณี และ 3) ผลการสังเคราะห์เชิงประจักษ์จากการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา

1. ผลการประเมินการคัดเลือกกรณีศึกษาตามเกณฑ์ SMART Ageing Business Model

การคัดเลือกธุรกิจครัวเรือนจำนวน 3 แห่งเป็นกรณีศึกษาใช้การสุ่มแบบเจาะจง (purposive sampling) โดยพิจารณาความเหมาะสมต่อการวิเคราะห์รูปแบบการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุภายใต้กรอบ SMART Ageing Business Model การประเมินดำเนินการโดยทีมวิจัยและผู้ทรงคุณวุฒิของโครงการจำนวน 9 คน โดยใช้เกณฑ์การประเมินทั้ง 5 มิติ ได้แก่ Smart Service, Smart Material Management, Smart Arts of Storytelling, Smart Regulation และ Smart Technology

ผลการประเมิน (Table 1) แสดงให้เห็นว่า ธุรกิจครัวเรือนทั้งสามแห่งมีระดับความเหมาะสมต่อการศึกษาดแตกต่างกันไปในแต่ละมิติ แต่ทุกกรณีมีอย่างน้อยหนึ่งมิติที่ผู้สูงอายุมีบทบาทอย่างเด่นชัด โดยเฉพาะมิติ Smart Service และ Smart Arts of Storytelling ซึ่งได้รับคะแนนในระดับสูงหรือสูงมากในทุกกรณีศึกษา สะท้อนให้เห็นว่า ธุรกิจเหล่านี้เปิดพื้นที่ให้ผู้สูงอายุมีบทบาทในกระบวนการให้บริการ ถ่ายทอดความรู้ และการสร้างคุณค่าทางวัฒนธรรม

ขณะเดียวกัน ความแตกต่างของคะแนนในมิติอื่น เช่น Smart Material Management, Smart Regulation และ Smart Technology ชี้ให้เห็นถึงความหลากหลายของบริบทธุรกิจครัวเรือน และระดับการปรับใช้ SMART Model ที่ไม่จำเป็นต้องครบถ้วนทุกมิติอย่างเท่าเทียมกัน การประเมินดังกล่าวจึงยืนยันความเหมาะสมของการคัดเลือกกรณีศึกษาทั้งสามแห่งในการนำมาวิเคราะห์เชิงลึกเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุ

Table 1 Evaluation scores of household businesses based on the SMART ageing business model

Case Study	Smart Service	Smart Material Management	Smart Arts of Storytelling	Smart Regulation	Smart Technology
Chanok Farm	High	High	High	Moderate	High
Khok Salung					
Community-Based Tourism Enterprise	Very High	Moderate	Very High	Moderate	High
Ban Suan Thanakorn	High	Moderate	Very High	High	Moderate

Note: The evaluation was conducted by nine experts using the five dimensions of the SMART Ageing Business Model. The scores reflect the suitability of each household business for analysing older adults' participation rather than ranking overall business performance.

ผลการประเมินสะท้อนว่าธุรกิจทั้งสามแห่งมีความโดดเด่นในมิติที่แตกต่างกัน และมีอย่างน้อยหนึ่งมิติที่แสดงบทบาทการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุอย่างชัดเจน จึงมีความเหมาะสมในการนำมาเป็นกรณีศึกษาเชิงลึก

2. ผลการวิเคราะห์การมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในธุรกิจครัวเรือนรายกรณีชนกฟาร์มผลการวิเคราะห์พบว่า ผู้สูงอายุในชนกฟาร์มมีบทบาทสำคัญในหลายมิติของ SMART Ageing Business Model โดยเฉพาะในมิติ Smart Service และ Smart Material Management ผู้สูงอายุทำหน้าที่เป็นผู้ตัดสินใจหลักในกระบวนการผลิตและแปรรูปสินค้าเกษตร รวมถึงการจัดการทรัพยากรภายในฟาร์ม เช่น การเลือกใช้วัตถุดิบการควบคุมต้นทุน และการรักษาคุณภาพสินค้า บทบาทดังกล่าวสะท้อนการมีส่วนร่วมในฐานะ “ผู้กำหนดทิศทางการดำเนินงาน” มากกว่าการเป็นแรงงานสนับสนุน

ในมิติ Smart Arts of Storytelling ผู้สูงอายุมีบทบาทในการถ่ายทอดเรื่องราวเกี่ยวกับวิถีการทำเกษตร ประสบการณ์ชีวิต และแนวคิดการพึ่งพาตนเอง เรื่องราวเหล่านี้ถูกนำมาเชื่อมโยงกับสินค้าและบริการของฟาร์ม ทำให้ผู้บริโภครับรู้ถึงคุณค่าเชิงวัฒนธรรมและความหมายของผลิตภัณฑ์ ส่วนมิติ Smart Technology ปรากฏในระดับที่เหมาะสมกับศักยภาพของผู้สูงวัย โดยเป็นการเลือกใช้เทคโนโลยีที่ไม่ซับซ้อน และมีการเรียนรู้ร่วมกับคนรุ่นอื่นในครอบครัว

วิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวโคกสูง

กรณีวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวโคกสูงสะท้อนการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุอย่างโดดเด่นในมิติ Smart Service และ Smart Arts of Storytelling ผู้สูงอายุทำหน้าที่เป็น “นักเล่าเรื่อง” ถ่ายทอดประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของชุมชนให้แก่ นักท่องเที่ยวโดยตรง บทบาทดังกล่าวไม่เพียงเป็นการให้ข้อมูล แต่ยังสร้างปฏิสัมพันธ์และประสบการณ์การท่องเที่ยวที่มีความหมาย

การมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในกรณีนี้ครอบคลุมถึงการออกแบบกิจกรรมท่องเที่ยวร่วมกับสมาชิกชุมชนรุ่นอื่น ผู้สูงอายุมีบทบาทในการกำหนดเนื้อหาและสาระสำคัญ ขณะที่คนรุ่นใหม่ช่วยสนับสนุนด้านเทคโนโลยีและการสื่อสาร ส่งผลให้มิติ Smart Technology ทำหน้าที่เป็นเครื่องมือสนับสนุนมากกว่าปัจจัยหลัก ความร่วมมือระหว่างรุ่นดังกล่าวช่วยเสริมสร้างความต่อเนื่องขององค์ความรู้และบทบาทของผู้สูงอายุในกิจกรรมทางเศรษฐกิจของชุมชน

บ้านสวนธนกร

บ้านสวนธนกรแสดงให้เห็นการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในมิติ Smart Service, Smart Arts of Storytelling และ Smart Regulation ผู้สูงอายุมีบทบาทในการกำหนดคุณค่าของสินค้าอาหารการ

ควบคุมคุณภาพ และการถ่ายทอดภูมิปัญญาด้านการปรุงอาหารให้แก่สมาชิกในครอบครัวและเครือข่ายการผลิต

ในมิติ Smart Regulation พบรูปแบบการบริหารจัดการที่มีความยืดหยุ่น โดยผู้สูงอายุทำหน้าที่เป็นผู้กำหนดหลักการและแนวทางการทำงาน เปิดโอกาสให้สมาชิกที่มีทรัพยากรแตกต่างกันสามารถมีส่วนร่วมได้ตามศักยภาพ ส่วนมิติ Smart Technology ปรากฏในระดับปานกลาง เน้นการใช้เทคโนโลยีที่ไม่เป็นอุปสรรคต่อการทำงานของผู้สูงอายุ และสนับสนุนการดำเนินธุรกิจในชีวิตประจำวัน

3. ผลการสังเคราะห์เชิงประจักษ์จากการวิเคราะห์

เชิงเนื้อหา

การสังเคราะห์ผลจากการวิเคราะห์เชิงเนื้อหาของทั้งสามกรณีศึกษา พบว่า มิติ Smart Service และ Smart Arts of Storytelling เป็นองค์ประกอบที่ปรากฏร่วมกันอย่างสม่ำเสมอและเด่นชัดที่สุดในทุกกรณี สะท้อนรูปแบบการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุที่อาศัยประสบการณ์ชีวิตภูมิปัญญาท้องถิ่น และความสัมพันธ์ทางสังคมเป็นฐานหลักของการสร้างคุณค่า

ในขณะที่มิติอื่นของ SMART Ageing Business Model เช่น Smart Material Management, Smart Regulation และ Smart Technology ปรากฏแตกต่างกันไปตามลักษณะธุรกิจและบริบทของแต่ละชุมชน ความแตกต่างดังกล่าวชี้ให้เห็นว่า การมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุไม่จำเป็นต้องครอบคลุมทุกมิติของ SMART Model อย่างเท่าเทียมกัน หากแต่ควรเน้นมิติที่สอดคล้องกับบทบาทและศักยภาพของผู้สูงอายุในบริบทนั้น ๆ

ผลการศึกษาจึงแสดงให้เห็นว่า SMART Ageing Business Model สามารถใช้เป็นกรอบวิเคราะห์การมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุได้อย่างยืดหยุ่น และช่วยทำความเข้าใจความหลากหลายของบทบาทผู้สูงอายุในธุรกิจครัวเรือนอย่างเป็นรูปธรรม

อภิปรายผล

ผลการศึกษาจากกรณีธุรกิจครัวเรือนทั้งสามแห่งสะท้อนให้เห็นว่า การมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในกิจกรรมทางเศรษฐกิจสามารถเกิดขึ้นได้อย่างเป็นรูปธรรม เมื่อมีการออกแบบบทบาทที่สอดคล้องกับความรู้ ประสบการณ์ชีวิต และความสัมพันธ์ทางสังคมของผู้สูงอายุ การวิเคราะห์ภายใต้กรอบ SMART Ageing Business Model ชี้ให้เห็นว่า ผู้สูงอายุสามารถใช้ประสบการณ์และภูมิปัญญาที่สั่งสมมาเป็นทั้งทุนมนุษย์ (human capital) และทุนทางสังคม (social capital) ซึ่งสอดคล้องกับข้อเสนอของ Chantarasena and Punyapiroje (2025) ที่มองผู้สูงอายุในฐานะผู้สั่งสมและส่งต่อทุนเชิงคุณค่า อาทิ เรื่องราว ความทรงจำ และค่านิยมของครอบครัวและชุมชน ผ่านกระบวนการสื่อสารและการเล่าเรื่องที่มีความหมาย

บทบาทของผู้สูงอายุในชนกฟาร์มและบ้านสวนธนกรสะท้อนการใช้ทุนมนุษย์ผ่านการแปรรูปอาหาร การควบคุมคุณภาพ และการถ่ายทอดความรู้ด้านการผลิต ขณะที่กรณีวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวโคกสลุบแสดงให้เห็นการใช้ทุนทางสังคมอย่างเด่นชัด โดยผู้สูงอายุทำหน้าที่เป็น “นักเล่าเรื่อง” ถ่ายทอดวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ชุมชนเพื่อสร้างปฏิสัมพันธ์กับนักท่องเที่ยว การค้นพบนี้สอดคล้องกับงานของ Sooksai et al. (2025); Kaewkongpan et al. (2021) ที่ชี้ให้เห็นว่าการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นและประสบการณ์ชีวิตของผู้สูงอายุมาใช้ ไม่เพียงช่วยธำรงอัตลักษณ์ชุมชน แต่ยังเสริมสร้างคุณค่าทางเศรษฐกิจและสังคมในระดับฐานราก

การมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในกระบวนการพัฒนาธุรกิจ ตั้งแต่การผลิตการให้บริการ ไปจนถึงการตลาดและการตลาดยังสะท้อนแนวคิดเรื่องการเสริมสร้างพลังอำนาจในตนเองของผู้สูงวัย (empowerment) ตามข้อเสนอของ Punyamoonwongsa et al. (2022) ซึ่งเน้นว่าการเปิดพื้นที่ให้ผู้สูงอายุมีบทบาทอย่างต่อเนื่องและมีความหมาย โดยเฉพาะการทำงานร่วมกับคนรุ่นใหม่ จะช่วยเพิ่มความมั่นใจ ความภาคภูมิใจ และสถานะทางสังคมของผู้สูงอายุ การค้นพบดังกล่าวสอดคล้องกับกรอบแนวคิด active ageing และ productive ageing ขององค์การอนามัยโลก (WHO, 2002) ที่เน้นการมีส่วนร่วมทางสังคมและเศรษฐกิจของผู้สูงอายุในชุมชนอย่างยั่งยืน

อย่างไรก็ตาม ผลการศึกษานี้มีความแตกต่างจากงานของ Kaewkongpan et al. (2021) ซึ่งเน้นการจัดกิจกรรมผู้สูงอายุในรูปแบบที่เป็นทางการ เช่น โรงเรียนผู้สูงอายุหรือกิจกรรมกลุ่มเฉพาะ ในทางตรงกันข้าม งานวิจัยนี้ชี้ให้เห็นว่าการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุสามารถเกิดขึ้นผ่านการ “ลงมือปฏิบัติจริง” ในบริบทธุรกิจครัวเรือน และการเรียนรู้แบบไม่เป็นทางการ เช่น การเรียนรู้จากการทำงานจริงหรือการเรียนรู้ร่วมกับคนอื่น ซึ่งสะท้อนความยืดหยุ่นของรูปแบบการมีส่วนร่วมของผู้สูงวัย

ในเชิงกรอบการพัฒนา ผลการศึกษายืนยันว่า SMART Ageing Business Model สามารถใช้เป็นเครื่องมือในการทำความเข้าใจ วิเคราะห์และออกแบบการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในบริบทธุรกิจครัวเรือนได้ โดยเฉพาะเมื่อใช้เป็นกรอบที่มีความยืดหยุ่น ไม่ตายตัว การเน้นมิติ Smart Service และ Smart Arts of Storytelling ซึ่งปรากฏร่วมกันในทุกกรณีศึกษา ช่วยทำให้เห็นบทบาทของผู้สูงอายุในฐานะ “ผู้ร่วมสร้างคุณค่า” มากกว่าผู้รับการพัฒนา ขณะเดียวกัน การออกแบบ Smart Technology และ Smart Regulation อย่างเหมาะสมกับศักยภาพของผู้สูงวัย สอดคล้องกับข้อเสนอของ Kattiyawara et al. (2017) ที่ชี้ว่าการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืนต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของคนในพื้นที่เป็นศูนย์กลาง

การอภิปรายผลชี้ให้เห็นว่า SMART Ageing Business Model ไม่เพียงเป็นกรอบเชิงวิเคราะห์ แต่ยังเป็นเครื่องมือเชิงพัฒนาที่ช่วยเชื่อมโยงการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุเข้ากับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม โดยเฉพาะการใช้ “การเล่าเรื่อง” ในฐานะทุนทางวัฒนธรรมที่สามารถสร้างคุณค่าทางเศรษฐกิจควบคู่กับความหมายทางสังคมและศักดิ์ศรีของผู้สูงวัยได้อย่างยั่งยืน

สรุป

การศึกษานี้แสดงให้เห็นว่า ผู้สูงอายุสามารถมีบทบาทที่มีความหมายและมีส่วนร่วมอย่างกระตือรือร้นในธุรกิจครัวเรือนได้ เมื่อการมีส่วนร่วมดังกล่าวสอดคล้องกับประสบการณ์ชีวิต ความรู้ และความสัมพันธ์ทางสังคมของผู้สูงวัย ผลการศึกษาพบว่า มิติ Smart Service และ Smart Arts of Storytelling เป็นองค์ประกอบที่เอื้อต่อการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุอย่างเด่นชัดและปรากฏร่วมกันในทุกกรณีศึกษา ขณะที่มิติอื่นแตกต่างกันไปตามบริบทธุรกิจ ข้อค้นพบนี้ยืนยันว่า SMART Ageing Business Model มีประสิทธิภาพสูงสุดเมื่อใช้เป็นกรอบการวิเคราะห์เชิงยืดหยุ่น มากกว่าการนำไปใช้เป็นรูปแบบการพัฒนาที่ตายตัว การวิจัยยังเน้นย้ำความสำคัญของการยอมรับผู้สูงอายุในฐานะผู้ร่วมสร้างคุณค่าในระบบเศรษฐกิจชุมชน และสามารถใช้เป็นฐานความรู้ในการออกแบบแนวทางส่งเสริมพลพลังผ่านธุรกิจครัวเรือนและวิสาหกิจชุมชนในอนาคต

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้ได้รับงบประมาณสนับสนุนจากสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ เลขที่ N84A670469 โดยใช้กรอบการวิจัยในมนุษย์ตาม SOP ของสถาบันการจัดการปัญญาภิวัฒน์

รายการอ้างอิง (References)

- Chantarasena, N., & Punyapiroje, C. (2025). Branding strategy in the family business: Somjai Biz Group Co., Ltd. case study. *Academic Journal of Humanities and Social Sciences Burapha University*, 33(2), 70 - 82. <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/husojournal/article/view/282977>
- Department of Older Persons (2023, March 25). *The 3rd national plan for older persons (B.E. 2566-2580)*. <https://www.dop.go.th/th/laws/1/28/843>
- Kaewkongpan, D., Choothong, C., Mata, C., Srisawakran, S., & Machaiwong. S. (2021). Participatory innovation among elderly people by creative creation for establishing elderly school in Ban Laeng subdistrict, Mueand district, Lampang province. *Journal of Community Development and Life Quality*, 9(3), 433 - 444. <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/JCDLQ/article/view/245491>

- Kattiyawara, K., Raungdessuwon, S., & Manoppong, A. (2017). The development of marketing promotion model with the participation of the community enterprise: A case study: Antique oil lamp product Pongyangkok subdistrict, Hang Chat district, Lampang province. *Journal of Community Development and Life Quality*, 5(2), 310 - 332. <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/JCDLQ/article/view/126916>
- National Statistical Office. (2024, March 25). *The 2024 survey of the older persons in Thailand*. https://www.nso.go.th/nsoweb/storage/survey_detail/2025/202412091420241209145003_27188.pdf
- Punyamoonwongsa, C., Thanomsieng, P., Totanayanon, S., Sirichaisin, K., Jeenkram, A., Klintavorn, W., & Wonguparaj, K. (2022). Self-empowerment of the elderly through participation of children and youth in Mae Tha district, Lampang province. *Journal of Community Development and Life Quality*, 10(2) , 223 - 238. <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/JCDLQ/article/view/255047>
- Shaw, K., Chaisu, K., Sribureeruk, P., & Sankanueng, M. (2025). *The development of elderly and communication innovations for income generation using the SMART ageing business model*. Research report School of Communication Arts, Panyapiwat Institute of Management
- Sooksai, T., Nammakhunt, A., & Hiranphaet, A. (2025). Key factors in preserving cultural identity affecting senior tourism: A case study of Bang Luang market (122 R.E., 1893 A.D.). *Journal of Community Development and Life Quality*, 13(3), 322 - 332. <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/JCDLQ/article/view/277324>
- World Health Organization. (2002, June 10). Active ageing: A policy framework. : <https://apps.who.int/iris/handle/10665/67215>

กลไกการจัดการโซ่อุปทานของผู้ประกอบการหอยแมลงภู่มีสวนร่วม
ตำบลโคกขาม อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร

Participatory Supply Chain Management Mechanisms of Green Mussel
Entrepreneurs in Khok Kham Subdistrict, Mueang District,
Samut Sakhon Province

วารุณี มิลินทปัญญา¹, เสาวภา เมืองแก่น², พรทิพย์ สุขจำลอง³,

อัญชลี หิรัญแพทย⁴, กานต์นภัส ชำเฑ⁵, ทมนี สุขใส^{6*}

Warunee Milinthapunya¹, Saowapha Muangkaen², Porntip Sukjamlong³,

Anchalee Hiranphaet⁴, Karnnapat Chumakd⁵, Tommanee Sooksai^{6*}

(Received: December 15, 2025; Revised: January 9, 2026; Accepted: April 16, 2026)

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาการจัดการโซ่อุปทานหอยแมลงภู่มีสวนร่วม 2) วิเคราะห์กิจกรรมในโซ่อุปทาน และ 3) เสนอแนะแนวทางการจัดการโซ่อุปทานแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่ตำบลโคกขาม อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร ดำเนินการโดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน เก็บข้อมูลเชิงปริมาณจากผู้ประกอบการเพาะเลี้ยงหอยแมลงภู่มีสวนร่วม วิเคราะห์ด้วยสถิติเชิงพรรณนา และใช้การสนทนากลุ่มเพื่อวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า 1) การจัดการโซ่อุปทาน เป็นระบบผสมผสานระหว่างภูมิปัญญาดั้งเดิมและเทคโนโลยีสมัยใหม่ โดยมีพ่อค้าคนกลางเป็นกลไกหลักควบคู่กับการขยายตัวสู่ตลาดออนไลน์และการแปรรูปเพื่อเพิ่มมูลค่า 2) กิจกรรมในโซ่อุปทาน มีการปรับปรุงยุคตามบริบทท้องถิ่น โดยกิจกรรมหลักส่งผลโดยตรงต่อประสิทธิภาพการเพาะเลี้ยงและการจำหน่าย ส่วนกิจกรรมสนับสนุนช่วยเสริมสร้างความยั่งยืนและความสามารถในการแข่งขัน 3) ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ควรมุ่งเน้นการสร้างความร่วมมือในระดับชุมชน ส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศจัดการข้อมูล พัฒนามาตรฐานและแบรนด์สินค้า รวมถึงการสนับสนุนจากภาครัฐและสถาบันการศึกษา เพื่อยกระดับศักยภาพการแข่งขันและสร้างความมั่นคงในมิติเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: การจัดการโซ่อุปทาน, หอยแมลงภู่มีสวนร่วม

Abstract

This research aimed to 1) study green mussel supply chain management; 2) analyze supply chain activities; and 3) propose guidelines for participatory supply chain management in Khok Kham Sub-district, Mueang District, Samut Sakhon Province. A mixed-methods research design was employed. Quantitative data were collected from green mussel farmers and analyzed using descriptive statistics, while focus group discussions were conducted for content analysis. The findings revealed that 1) Supply chain management is an integrated system combining traditional practices with modern technology, primarily relying on middlemen while expanding into online marketing and value-added processing. 2) Supply chain activities are adapted to the local context; primary activities directly impact the efficiency of cultivation and distribution processes, while support activities play a crucial role in enhancing sustainability and competitiveness. 3) Guidelines for participatory management emphasize community-level collaboration, the promotion of information technology for data management, and the development of product standards and branding. Furthermore, support from the government and academic institutions is essential to enhance competitive potential and ensure long-term economic, social, and environmental sustainability.

Keywords: Supply chain management, Green mussel entrepreneurs

¹สาขาวิชาการจัดการโลจิสติกส์และธุรกิจพาณิชย์ มหาวิทยาลัยธนบุรี

¹Department of Logistics Management and Maritime Business

²สาขาวิชาคอมพิวเตอร์ธุรกิจดิจิทัล มหาวิทยาลัยธนบุรี

²Department of Digital Business Computer, Thonburi University

³สาขาวิชาการบัญชี มหาวิทยาลัยธนบุรี

³Department of Accounting, Thonburi University

⁴สาขาการจัดการโลจิสติกส์ วิทยาลัยโลจิสติกส์และซัพพลายเชน มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

⁴Department of Logistics Management, College of Logistics and Supply Chain, Suan Sunandha Rajabhat University,

⁵สาขาวิชาการจัดการโลจิสติกส์ระหว่างประเทศ วิทยาลัยชุมชนสมุทรสาคร สถาบันวิทยาลัยชุมชน

⁵Department of International Logistics Management, Samut Sakhon Community Colleges, Institute of Community Colleges

⁶สาขาวิชาการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธนบุรี

⁶Department of Educational Administration, Graduate School, Thonburi University

*Corresponding Author: tommanee@thonburi-u.ac.th

บทนำ

ประเทศไทยเป็นแหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่มีความหลากหลายทางชีวภาพสูง ทั้งด้านภูมิประเทศและภูมิอากาศที่เอื้อต่อการทำเกษตรกรรมและประมง อย่างไรก็ตาม การเร่งรัดพัฒนาเศรษฐกิจในอดีตส่งผลให้เกิดการใช้ทรัพยากรอย่างสิ้นเปลือง จนนำไปสู่ความเสื่อมโทรมของระบบนิเวศที่เป็นฐานรากของการดำรงชีวิต โดยเฉพาะทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง ซึ่ง "หอยทะเล" ถือเป็นทรัพยากรเชิงยุทธศาสตร์ที่สำคัญในฐานะ เศรษฐกิจฐานราก เนื่องจากเป็นแหล่งโปรตีนราคาถูกและเป็นสินค้าสร้างรายได้หลักแก่ชุมชนชายฝั่ง ทว่าสถานการณ์ปัจจุบันกลับพบว่าปริมาณสัตว์น้ำในธรรมชาติลดลงอย่างมีนัยสำคัญ ข้อมูลจาก Food and Agriculture Organization of the United Nations (2018) ระบุว่าปัญหาการประมงเกินขนาด (Overfishing) เป็นวิกฤตการณ์ระดับโลก ซึ่งสอดคล้องกับสถานการณ์ในอ่าวไทยที่ปริมาณการจับสัตว์น้ำลดลงกว่าร้อยละ 90 ในช่วงปี ค.ศ. 1961–2015 (Department of Fisheries, 2015; Environmental Justice Foundation, 2019) การเสื่อมโทรมนี้ถือเป็นความท้าทายสำคัญต่อความมั่นคงทางทรัพยากรของประเทศ (Mani and Pollitt, 2024) เพื่อตอบสนองต่ออุปสงค์การบริโภคที่เพิ่มขึ้น กรมประมงจึงมุ่งเน้นการส่งเสริมการเพาะเลี้ยงหอยทะเล โดยเฉพาะหอยแมลงภู่ในพื้นที่ชายฝั่ง (Marine Fisheries Research and Development Division, 2022) อย่างไรก็ตาม การผลิตยังคงต้องพึ่งพาถูกหอยจากธรรมชาติ ซึ่งถือเป็น ต้นทุนทางธรรมชาติ ที่มีความไม่แน่นอนสูง หากแหล่งกำเนิดพันธุ์เผชิญกับวิกฤตสิ่งแวดล้อม ย่อมส่งผลกระทบต่อปริมาณผลผลิตและรายได้ของผู้ประกอบการ (Anil et al., 2022) นอกจากนี้ ปัญหามลพิษทางทะเล เช่น การปนเปื้อนของไมโครพลาสติกที่พบในพื้นที่ศรีราชา จังหวัดชลบุรี ไม่เพียงแต่ทำลายระบบนิเวศ แต่ยังก่อให้เกิด ต้นทุนค่าเสียโอกาส และความเสี่ยงด้านความปลอดภัยทางอาหาร (food safety) ซึ่งบั่นทอนขีดความสามารถในการแข่งขันและคุณภาพชีวิตของผู้บริโภค (Phaksopa et al., 2023) แม้ว่าจำนวนผู้ประกอบการเลี้ยงหอยแมลงภู่จะเพิ่มขึ้นถึงร้อยละ 19.42 ในช่วงปี พ.ศ. 2563 – 2564 ตามนโยบายผลักดันของภาครัฐ (Department of Fisheries, 2022) แต่ความสำเร็จเชิงปริมาณกลับนำไปสู่ ความย้อนแย้งเชิงเศรษฐกิจ (Economic Paradox) เมื่ออุปทานที่เพิ่มขึ้นท่ามกลางการจัดการตลาดที่ขาดประสิทธิภาพ ส่งผลให้ราคาสินค้าตกต่ำและเกิดความผันผวนด้านรายได้แก่เกษตรกรรายย่อย สถานการณ์นี้สะท้อนให้เห็นว่าความไม่แน่นอนของตลาดและการเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อมเป็นอุปสรรคสำคัญต่อความมั่นคงทางอาหารและรายได้ของชุมชน (Mani and Pollitt, 2024)

ด้วยเหตุนี้ การยกระดับการเพาะเลี้ยงหอยแมลงภู่ให้ก้าวข้ามผ่านวิกฤตเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อมจึงจำเป็นต้องอาศัยการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ การวิเคราะห์กิจกรรมการสร้างคุณค่า (value creation) ตั้งแต่ต้นน้ำจนถึงปลายน้ำ รวมถึงการบูรณาการความร่วมมือของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในโซ่อุปทานเป็นกลไกสำคัญที่จะช่วยให้การประมงพื้นบ้านปรับตัวได้อย่างยั่งยืน การวิจัยครั้งนี้จึงมุ่งศึกษาการ

จัดการใช้อุปทานหอยแมลงภูและเสนอแนวทางการจัดการแบบมีส่วนร่วม เพื่อสนับสนุนภาคเกษตรกรรม ให้เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมและสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน

อุปกรณ์และวิธีการ

การศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสานประกอบด้วยการวิจัยเชิงปริมาณ และการวิจัยเชิงคุณภาพ ดำเนินการวิจัยในพื้นที่ตำบลโคกขาม อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร ระหว่างเดือนตุลาคม 2567 - กันยายน 2568

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นเกษตรกรเลี้ยงหอยแมลงภูในตำบลโคกขาม อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร ซึ่งมีจำนวนทั้งสิ้น 146 คน คำนวณปริมาณกลุ่มตัวอย่างจากตารางสำเร็จรูปของเครซี และ Krejcie and Morgan (1970) ใช้ในการประมาณค่าสัดส่วนของประชากรและกำหนดให้สัดส่วนของลักษณะที่สนใจในประชากร เท่ากับ 0.5 ระดับความคลาดเคลื่อนที่ยอมรับได้ร้อยละ 5 ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 106 คน เพื่อให้การเก็บข้อมูลเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพจึงกำหนดให้เก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 110 คน และเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (purposive sampling) และดำเนินการสนทนากลุ่มจากผู้นำชุมชน ราษฎรชาวบ้าน และผู้นำเกษตรกรเลี้ยงหอยแมลงภู 2 กลุ่ม จำนวน 10 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย 1) แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) แบบมีโครงสร้าง (structured interview) ซึ่งผ่านการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (content validity) โดยผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 3 ท่านเพื่อประเมินค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ให้ครอบคลุมทุกประเด็นตามวัตถุประสงค์การวิจัย พร้อมทั้งมีการตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล (trustworthiness) ด้วยเทคนิคการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (triangulation) โดยการเปรียบเทียบข้อมูลจากผู้ให้สัมภาษณ์ต่างกลุ่ม ได้แก่ ผู้นำชุมชน ราษฎรชาวบ้าน และเกษตรกรผู้เลี้ยงหอยแมลงภู เพื่อยืนยันความสอดคล้องและความเที่ยงตรงของเนื้อหาที่ได้รับจากการลงพื้นที่จริง ทั้งนี้ได้ดำเนินการสัมภาษณ์ตามแนวทางที่กำหนดไว้ในแต่ละประเด็นคำถาม ร่วมกับการสังเกตแบบไม่เป็นทางการเพื่อให้ได้ข้อมูลที่รอบด้าน และ 2) แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม ซึ่งพัฒนาขึ้นให้มีความสอดคล้องกับข้อคำถามในแบบสัมภาษณ์เพื่อเป็นการตรวจสอบความเที่ยงของข้อมูลผ่านการยืนยันคำตอบในลักษณะกลุ่ม (group validation) โดยบันทึกประเด็นสำคัญจากการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างบุคคล ครอบคลุมทั้งเนื้อหาคำพูด ทักษะคิด และพฤติกรรมที่ไม่ใช่เชิงวิจักษ์ ภายใต้บรรยากาศการสนทนาที่ถูกกระตุ้นด้วยชุดคำถามปลายเปิด เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกที่สะท้อนถึงมุมมองร่วมและข้อสรุปของกลุ่มเป้าหมายอย่างเป็นระบบ มีความถูกต้องแม่นยำ และครบถ้วนตามหลักการวิจัยเชิงคุณภาพ

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลตามขั้นตอน ได้แก่ 1) ศึกษาแนวทางการเข้าสำรวจข้อมูล 2) จัดทำแบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบมีโครงสร้างปลายเปิดและแบบบันทึกการสนทนากลุ่ม 3) ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาความเหมาะสมของเครื่องมือ 4) นำเครื่องมือไปทดลองใช้งาน (try out) เพื่อหาความเที่ยงและความตรงของเครื่องมือ 5) เก็บข้อมูลจริงโดยใช้เครื่องมือทั้งแบบสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่ม 6) ศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูล 7) เสนอแนะแนวทางการจัดการโซ่อุปทานหอยแมลงภู่แบบมีส่วนร่วม และ 8) สรุปผล

การวิเคราะห์ข้อมูล

คณะผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลเชิงด้วยสถิติเชิงพรรณนาแล้วจึงทำการจัดระเบียบข้อมูลด้วยการออกแบบคำถามในการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัยและนำข้อมูลมาจัดหมวดหมู่หาความเชื่อมโยงและความสัมพันธ์ต่าง ๆ ของข้อมูลด้วยการถอดรหัสจากการสัมภาษณ์ ผ่านขั้นตอนการถอดเสียงจากการสนทนากลุ่ม การจัดกลุ่มและรวมกลุ่มข้อมูลที่สัมพันธ์กันแล้วจึงวิเคราะห์เพื่อตีความ และการตรวจสอบความน่าเชื่อถือ โดยบรรยายถึงความสอดคล้องของกลไกการจัดการโซ่อุปทานตามกรอบแบบจำลองการอ้างอิงปฏิบัติการโซ่อุปทาน (SCOR model) ผ่าน 6 กระบวนการหลัก ได้แก่ การวางแผนการจัดหา การผลิต การขนส่ง การคืนสินค้า และการสนับสนุน โดยวัดผลผ่านมิติความน่าเชื่อถือการตอบสนอง ความยืดหยุ่น ต้นทุน และการใช้สินทรัพย์ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและขีดความสามารถในการแข่งขันอย่างเป็นระบบ

ผลการศึกษา

ผลการศึกษาของการวิจัยเรื่อง กลไกการจัดการโซ่อุปทานของผู้ประกอบการหอยแมลงภู่แบบมีส่วนร่วม ตำบลโคกขาม อำเภอเมือง จ.สมุทรสาคร มีผู้ตอบแบบสัมภาษณ์เป็นเกษตรกรผู้เลี้ยงหอยแมลงภู่ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย อยู่ในช่วงวัยทำงานระหว่าง 25-41 ปี มีประสบการณ์เพาะเลี้ยงเกิน 10 ปี ขึ้นไป และมีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนน้อยกว่า 10,000 บาท สะท้อนให้เห็นถึงการเพาะเลี้ยงหอยแมลงภู่ยังเป็นอาชีพหลักของครัวเรือน แต่ยังคงเผชิญข้อจำกัดด้านรายได้และความมั่นคงทางเศรษฐกิจ ดัง Table 1

Table 1 Demographic profile (n = 110)

Demographic	Frequency	%
Gender		
Male	61	55.45
Female	49	44.55

Demographic	Frequency	%
Age (years)		
<25	8	7.27
25-41	50	45.45
42-59	38	34.55
>60	14	12.73
Experience (years)		
<5	22	20.00
5-10	28	25.45
>10	60	54.55
Income (Baht/month)		
<10,000	51	46.36
10,001-20,000	46	41.82
>20,000	13	11.82

Remarks: Further, participants were categorized based on their demographic characteristics.

ผลการศึกษาการจัดการโซ่อุปทานหอยแมลงภู่ จากการสนทนากลุ่มจำนวน 10 คน และการสัมภาษณ์เชิงลึก ชี้ให้เห็นว่าโซ่อุปทานหอยแมลงภู่ในตำบลโคกขามมีลักษณะเป็นระบบที่ผสมผสานระหว่างการจัดการแบบดั้งเดิมกับการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ การจัดการต้นน้ำถึงปลายน้ำยังคงพึ่งพาพ่อค้าคนกลางเป็นหลัก แต่มีแนวโน้มขยายไปสู่ตลาดออนไลน์และการแปรรูปเพิ่มมูลค่า ขณะเดียวกันการปฏิบัติตามมาตรฐานกฎหมายและการนำองค์ความรู้ด้านเทคโนโลยีมาใช้อาจจะช่วยเสริมสร้างศักยภาพการแข่งขันและความยั่งยืนของธุรกิจโดยรวมได้ดียิ่งขึ้น ระบบโซ่อุปทานหอยแมลงภู่นี้เป็นกลไกสำคัญในการสร้างรายได้ให้แก่ครัวเรือนและชุมชน อีกทั้งยังมีศักยภาพในการต่อยอดสู่การพัฒนาตลาดเชิงพาณิชย์และการจัดการอย่างยั่งยืนในอนาคต ดัง Figure 1

Figure 1 Community enterprise workshops and interviews

ผลการวิเคราะห์กิจกรรมในโซ่อุปทานหอยแมลงภู่งของตำบลโคกขาม แบ่งออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่

1) ต้นน้ำ (upstream) ประกอบด้วยผู้ผลิตวัตถุดิบของผู้ขาย ร้านค้าจัดจำหน่ายปัจจัยการผลิต และเกษตรกรผู้เลี้ยงหอยแมลงภู่ง ซึ่งผู้เพาะเลี้ยงในพื้นที่ส่วนใหญ่ดำเนินกิจกรรมภายในฟาร์มในลักษณะครัวเรือน โดยอาศัยองค์ความรู้ที่ถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น และมีการจัดซื้อวัตถุดิบสำคัญ เช่น ไม้ไผ่ เชือก กระสอบ ถุงพลาสติก และน้ำแข็ง จากแหล่งจำหน่ายทั้งในท้องถิ่นและจังหวัดใกล้เคียง ทั้งนี้ไม้ไผ่เป็นวัตถุดิบที่นิยมจัดซื้อจากอำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร รวมถึงจากจังหวัดปราจีนบุรีและกาญจนบุรี เนื่องจากมีความแข็งแรงและเหมาะสมต่อการใช้งานในแปลงเพาะเลี้ยง ขณะที่เชือกและกระสอบจัดซื้อจากร้านค้าในท้องถิ่นเนื่องจากสะดวกต่อการเข้าถึงและการเลือกซื้อ โดยเหตุผลหลักในการตัดสินใจเลือกซื้อวัตถุดิบแต่ละประเภทมักพิจารณาจาก คุณภาพ ราคา ความสะดวกในการขนส่ง และความพร้อมของผู้จำหน่ายในพื้นที่ เพื่อให้สามารถสนับสนุนกระบวนการเพาะเลี้ยงได้อย่างมีประสิทธิภาพ สะท้อนถึงการวางแผนและจัดหาทรัพยากรในระดับฟาร์มที่สอดคล้องกับบริบทเศรษฐกิจท้องถิ่น และความพร้อมด้านการผลิตนอกจากนี้ เกษตรกรเพาะเลี้ยงหอยแมลงภู่งยังดำเนินงานให้สอดคล้องกับกรอบแบบจำลองการอ้างอิงปฏิบัติการโซ่อุปทานอย่างเป็นระบบ โดยประกอบด้วย ขั้นตอนวางแผน (plan) ซึ่งผู้ประกอบการกำหนดรอบการเพาะเลี้ยงจากปัจจัยด้านฤดูกาล ความต้องการของตลาด และข้อมูลผลผลิตย้อนหลัง เพื่อกำหนดปริมาณการผลิตที่เหมาะสมและลดความเสี่ยงจากการผลิตเกินความจำเป็น ขั้นตอนจัดหา (source) คือการจัดหาวัสดุและอุปกรณ์ตามรอบการผลิตและภาวะตลาด เพื่อให้ฟาร์มสามารถดำเนินกิจกรรมได้อย่างต่อเนื่อง ขั้นตอนเพาะเลี้ยง (make) เกษตรกรดูแลการเจริญเติบโตของหอย ควบคุมคุณภาพ และจัดการความหนาแน่นของการเลี้ยงเพื่อให้ได้ผลผลิตที่มีคุณภาพ ขั้นตอนกระจายสินค้า (deliver) ผลผลิตส่วนใหญ่อยู่ในรูปแบบหอยแมลงภู่งสดและจำหน่ายให้พ่อค้าคนกลางที่สามารถรับซื้อได้ในปริมาณมาก พร้อมทั้งเริ่มขยายไปสู่ช่องทางออนไลน์เพิ่มขึ้น และ ขั้นตอนส่งคืน (return) ผู้ประกอบการบางรายมีแนวทางรับคืนหรือชดเชยสินค้าที่เสียหายจากการขนส่งหรือกระบวนการผลิต เพื่อรักษามาตรฐานสินค้าและความพึงพอใจของลูกค้า 2) กลางน้ำ (middle stream) ประกอบด้วยผู้ค้าส่งและผู้ค้าปลีก ซึ่งโดยส่วนใหญ่รับซื้อหอยแมลงภู่งสดจากเกษตรกรเพื่อนำไปกระจายสู่ผู้ค้าปลีก ตลาดสด และผู้บริโภคโดยตรง อีกทั้งมีการจัดจำหน่ายหอยแมลงภู่งหนึ่งผ่านช่องทางออนไลน์ในลักษณะการเชื่อมต่อจากผู้ผลิตไปยังผู้บริโภคโดยตรงมากขึ้น และ 3) ปลายน้ำ (downstream) ผู้ประกอบการเพาะเลี้ยงหอยแมลงภู่งส่วนใหญ่เน้นการจัดจำหน่ายแบบขายส่ง โดยผลผลิตจะถูกส่งต่อไปยังตลาดกลางหรือตลาดต่างจังหวัด รวมถึงถูกนำไปแปรรูปในโรงงานอุตสาหกรรมเพื่อจำหน่ายในรูปแบบอาหารสำเร็จรูป ขณะที่การขายปลีกมักถูกนำไปใช้ในร้านอาหาร ตลาดสด หรือจำหน่ายให้ผู้บริโภค ส่วนการจำหน่ายผ่านช่องทางออนไลน์มีการจัดส่งสินค้าให้แก่ผู้บริโภคทั้งในพื้นที่และนอกพื้นที่ และในบางกรณีมีการแปรรูปพร้อมบรรจุ

ภัณฑ์เพื่อเพิ่มความสะดวกในการบริโภค ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความหลากหลายของช่องทางการตลาดและศักยภาพในการสร้างมูลค่าเพิ่มของหอยแมลงภู๋ในโซ่อุปทาน ดัง Figure 2

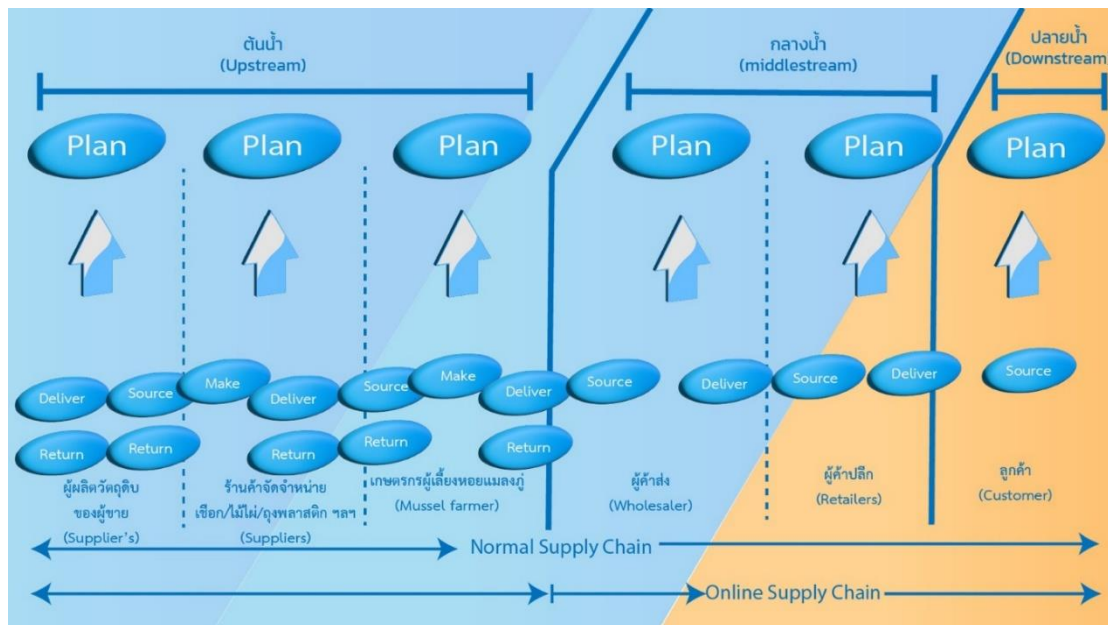

Figure 2 Mussel supply chain in Khok Kham subdistrict, Mueang district, Samut Sakhon province

Adapted from: Association for Supply Chain Management (2020)

โดยรวมโซ่อุปทานหอยแมลงภู๋ ตำบลโคกขาม อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร มีการวางแผนการดำเนินงานอย่างเป็นระบบซึ่งปรับประยุกต์ตามบริบทท้องถิ่น กิจกรรมหลักที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการสร้างคุณค่าและส่งมอบสินค้าหรือบริการให้แก่ลูกค้ามีส่วนช่วยในการส่งเสริมกระบวนการเพาะเลี้ยงและการจำหน่ายเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ขณะที่กิจกรรมสนับสนุนด้านการบริหารบุคลากร เทคโนโลยี และโครงสร้างองค์กรช่วยเสริมให้กิจกรรมหลักทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น และยังมีบทบาทสำคัญในการเสริมสร้างความยั่งยืน ความมั่นคง และเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน ทั้งนี้การบูรณาการองค์ความรู้ เทคโนโลยี และการจัดการเชิงกลยุทธ์ ถือเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยยกระดับโซ่อุปทานหอยแมลงภู๋ให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดและการพัฒนาเศรษฐกิจในระดับชุมชน

ผลการเสนอแนะแนวทางการจัดการโซ่อุปทานหอยแมลงภู๋ เกษตรกรในพื้นที่ควรมุ่งเน้นการสร้างกลไกความร่วมมือในระดับชุมชน การนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการสนับสนุนการจัดการข้อมูล การพัฒนามาตรฐานและแบรนด์สินค้าท้องถิ่น ตลอดจนการสนับสนุนจากภาครัฐและ

สถาบันการศึกษา การดำเนินการตามแนวทางเหล่านี้จะช่วยยกระดับศักยภาพการแข่งขันของเกษตรกร สร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจ และส่งเสริมความยั่งยืนของระบบโซ่อุปทานทั้งในมิติของเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม คณะผู้วิจัยจัดการคืนข้อมูลสู่ชุมชนด้วยการเผยแพร่แผ่นพับองค์ความรู้และข้อเสนอแนะที่ สอดคล้องกับกรอบแบบจำลองการอ้างอิงการปฏิบัติการในโซ่อุปทานมีรายละเอียดดังนี้

1. ด้านการผลิตและการเพาะเลี้ยง (make/plan) พบว่าผู้ประกอบการส่วนใหญ่ยังพึ่งพาแหล่งน้ำ ธรรมชาติและใช้ไม้ไผ่หรือวัสดุท้องถิ่นเป็นหลัก แม้จะเป็นวิธีที่มีต้นทุนไม่สูงแต่กลับมีข้อจำกัดด้านความ คงทนและคุณภาพของผลผลิต ดังนั้นจึงควรพัฒนาเทคนิคการเพาะเลี้ยงที่ยั่งยืน โดยใช้วัสดุทดแทนที่มี ความแข็งแรงและอายุการใช้งานยาวนาน เช่น วัสดุสังเคราะห์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมเพื่อลดต้นทุนระยะ ยาว พร้อมทั้งพัฒนามาตรฐานฟาร์มเพาะเลี้ยงให้มีระบบติดตามย้อนกลับ (traceability) เพื่อสร้างความ มั่นใจแก่ผู้บริโภคและยกระดับคุณภาพสู่มาตรฐานสากล

2. ด้านการจัดการคุณภาพและบรรจุภัณฑ์ (source/make/deliver) พบว่า ผู้ประกอบการ จำนวนมากยังใช้บรรจุภัณฑ์พื้นฐาน เช่น ถุงพลาสติกหรือกระสอบ ซึ่งไม่สามารถรักษาคุณภาพของหอยได้ อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะในด้านความทนทานต่ออุณหภูมิและการคงความสดใหม่ ข้อเสนอแนะ คือ ควรพัฒนาระบบบรรจุภัณฑ์ที่ช่วยยืดอายุการเก็บรักษา เช่น การใช้บรรจุภัณฑ์สุญญากาศ หรือการ ประยุกต์เทคโนโลยีบรรจุภัณฑ์บรรยากาศดัดแปลง (modified atmosphere packaging: MAP) ที่ ควบคุมสภาวะแวดล้อมภายในบรรจุภัณฑ์นอกจากนี้การสร้างตราสินค้าชุมชน (community branding) ร่วมกับการใช้บรรจุภัณฑ์ที่ทันสมัยจะเป็นกลยุทธ์สำคัญในการเพิ่มมูลค่าและสร้างความแตกต่างให้กับ ผลิตภัณฑ์

3. ด้านการตลาดและการกระจายสินค้า (deliver/plan) พบว่าปัจจุบันการจำหน่ายหอยแมลงภู่ ยังคงเน้นการขายส่งแบบเหมา การขายปลีก และการพึ่งพาพ่อค้าคนกลาง ทำให้ผู้ประกอบการมีความ เสี่ยงจากการขาดช่องทางการตลาดที่มั่นคงและหลากหลาย จึงควรสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่าง เกษตรกรและผู้ค้าคนกลางเพื่อเพิ่มอำนาจต่อรองราคาและควรส่งเสริมการตลาดออนไลน์และอีคอมเมิร์ซ เช่น การขายผ่านแพลตฟอร์มดิจิทัลหรือสื่อสังคมออนไลน์เพื่อเข้าถึงผู้บริโภคโดยตรงและขยายตลาดไปยัง กลุ่มลูกค้าใหม่ที่อยู่นอกพื้นที่

4. ด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมและนโยบาย (plan/return) ผลการศึกษาพบว่าปัญหาที่พบได้บ่อย คือ การเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมทางทะเล เช่น อุณหภูมิน้ำสูง หอยเจริญเติบโตช้า หรือคุณภาพลดลง รวมทั้งข้อจำกัดด้านนโยบายที่ไม่สอดคล้องกับสภาพจริงของพื้นที่ ข้อเสนอแนะคือ ภาครัฐและ สถาบันการศึกษาควรร่วมกันพัฒนาระบบติดตามคุณภาพน้ำทะเลแบบเรียลไทม์ เพื่อช่วยให้เกษตรกร สามารถปรับตัวได้ทันทั่วทั้ง อีกทั้งควรมีการผลักดันนโยบายสนับสนุน เช่น การจัดสรรทุนวิจัย การช่วยลด ต้นทุนอุปกรณ์ และการรับรองมาตรฐานการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี (good agricultural practices:

GAP) มาตรฐานจากสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา หรือสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (geographical indication: GI) เพื่อยกระดับความสามารถในการแข่งขันของผลิตภัณฑ์ในตลาดทั้งในและต่างประเทศ

5. ด้านการพัฒนาองค์ความรู้และเทคโนโลยี (plan/source/make) พบว่าข้อจำกัดสำคัญคือ ผู้ประกอบการส่วนใหญ่ยังขาดความรู้และทุนในการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ ทำให้การเพาะเลี้ยง และการจัดการคุณภาพยังอาศัยวิธีการดั้งเดิมจึงควรมีการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการด้านเทคโนโลยีเพาะเลี้ยง การควบคุมคุณภาพ และการตลาดดิจิทัลเพื่อเพิ่มทักษะที่จำเป็นสำหรับเกษตรกร อีกทั้งควรจัดทำระบบฐานข้อมูลกลางด้านการผลิต การตลาด และมาตรฐาน เพื่อใช้เป็นแหล่งอ้างอิงร่วมกัน ลดความซ้ำซ้อน และสร้างการเชื่อมโยงข้อมูลในโซ่อุปทาน

วิจารณ์

จากการศึกษาชี้ให้เห็นว่าโซ่อุปทานหอยแมลงภู่น้ำจืดมีความเป็นระบบที่ผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ากับเทคโนโลยีสมัยใหม่ ซึ่งเป็นแนวทางสำคัญในการยกระดับศักยภาพการแข่งขัน สร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจ และสนับสนุนความยั่งยืนของระบบโซ่อุปทานหอยแมลงภู่น้ำจืดในระยะยาว สามารถอธิบายผลตามกรอบแบบจำลองการอ้างอิงปฏิบัติการโซ่อุปทานได้ดังนี้

1. การวางแผน ผลการวิจัยชี้ว่าเกษตรกรผู้เพาะเลี้ยงหอยแมลงภู่น้ำจืดวางแผนการผลิตตามฤดูกาลและข้อมูลผลผลิตย้อนหลัง ซึ่งสะท้อนถึงการใช้องค์ความรู้ท้องถิ่น สอดคล้องกับการวิจัยของ Sooksai et al. (2021) ที่พบว่า เกษตรกรผู้ผลิตสินค้าเกษตรใช้ประสบการณ์และองค์ความรู้ที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษในการเพาะปลูกแต่ยังขาดระบบข้อมูลกลางและการคาดการณ์ความต้องการตลาดอย่างแม่นยำ การบูรณาการข้อมูลแบบเรียลไทม์ เช่น คุณภาพน้ำหรือการเปลี่ยนแปลงสภาพอากาศ จะช่วยเพิ่มความแม่นยำของการวางแผน สอดคล้องกับการวิจัยของ Kajornkasirat et al. (2021) ที่ใช้ข้อมูลแบบเรียลไทม์ผ่านเว็บและแอปพลิเคชันบนอุปกรณ์มือถือเพื่อรวบรวมข้อมูลคุณภาพน้ำ ปัจจัยสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ เพื่อช่วยให้การตัดสินใจของเกษตรกรมีความแม่นยำมากขึ้น ลดความเสี่ยงจากสิ่งแวดล้อมและเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต ทั้งนี้การสร้างระบบฐานข้อมูลร่วม (shared database) ระหว่างเกษตรกรและหน่วยงานรัฐจะทำให้เกิดความโปร่งใสและการวางแผนที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น

2. การจัดหา ผู้ประกอบการส่วนใหญ่จัดหาวัสดุอุปกรณ์จากตลาดท้องถิ่นและจังหวัดใกล้เคียง เช่น ไม้ไผ่ เชือก และถุงพลาสติกซึ่งมีข้อจำกัดด้านความคงทนและคุณภาพ การพึ่งพาวัสดุธรรมชาติอย่างเดียวส่งผลให้ต้นทุนเพิ่มขึ้นในระยะยาวเมื่อเทียบกับวัสดุสังเคราะห์ที่ทนทานกว่า ดังนั้น ควรส่งเสริมการใช้วัสดุทดแทนที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมและมีความคงทน เพื่อยกระดับคุณภาพโซ่อุปทานให้ได้มาตรฐาน สอดคล้องกับ Sampantamit et al. (2020) ที่พบว่าการพัฒนาในภาคประมงและอควาเรียมต้องมี

ข้อจำกัดที่ต้องเลือก(trade-offs) ระหว่างการใช้ทรัพยากร วัสดุ วิธีการดั้งเดิม กับผลกระทบสิ่งแวดล้อม และประเด็นการเลือกใช้วัสดุที่ยั่งยืนเพื่อลดผลกระทบจากวัฏศุนยามชาติที่เสื่อมสภาพเร็วหรือคุณภาพต่ำ

3. การผลิตและการเพาะเลี้ยงยังคงใช้วิธีการดั้งเดิมและแรงงานในครัวเรือนเป็นหลัก โดยควรมีการเพิ่มเติมองค์ความรู้และบูรณาการนำความรู้ที่มีผนวกเข้ากับความรู้อื่นที่เกี่ยวข้อง สอดคล้องกับแนวทางของการจัดการความรู้ของชุมชนเพื่อการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของ Fongkanta et al. (2024) อาทิเช่นด้านเทคโนโลยีการตรวจสอบคุณภาพน้ำแบบ IoT หรือการควบคุมความหนาแน่นของการเลี้ยงจะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพและลดความเสี่ยงต่อการสูญเสียผลผลิต ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางการเพาะเลี้ยงที่ยั่งยืนของ Nalinanon et al. (2022) แนะนำถึงบทบาทของมาตรฐานการผลิตในการจัดการของเสียและการปฏิบัติตามกฎระเบียบของเกษตรกรเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่ง

4. การกระจายสินค้า ในโซ่อุปทานหอยแมลงภู่อยังคงพึ่งพาพ่อค้าคนกลางเป็นหลัก ส่งผลให้เกษตรกรมักเสียเปรียบด้านราคา อย่างไรก็ตามการเริ่มขยายสู่ตลาดออนไลน์และอีคอมเมิร์ซช่วยให้ลดข้อจำกัดของช่องทางการจัดจำหน่ายแบบดั้งเดิมและเพิ่มอำนาจต่อรองได้ การประยุกต์ใช้กลยุทธ์บรรจุภัณฑ์สมัยใหม่ เช่น บรรจุภัณฑ์สุญญากาศหรือบรรจุภัณฑ์บรรยากาศดัดแปลงจะช่วยรักษาคุณภาพสินค้าและขยายตลาดไปสู่ผู้บริโภคโดยตรง รวมทั้งรองรับการสร้างแบรนด์ชุมชนที่มีมูลค่าเพิ่ม สอดคล้องกับ Saenram and Siriwong (2025) ที่พบว่าการสร้างแบรนด์ส่งผลต่อความน่าเชื่อถือของผู้บริโภค

5. การส่งเสริมและการจัดการสิ่งแวดล้อม พบว่าผู้ประกอบการบางรายมีนโยบายการรับคืนสินค้าที่เสียหายจากการขนส่งเพื่อรักษามาตรฐานซึ่งเป็นแนวทางการจัดการที่สะท้อนความรับผิดชอบต่อผู้บริโภค อย่างไรก็ตามปัญหาสิ่งแวดล้อม เช่น อุณหภูมิที่สูงและไมโครพลาสติกในทะเล ยังคงเป็นความเสี่ยงที่กระทบต่อผลผลิตโดยตรง สอดคล้องกับ Phaksopa et al. (2023) ที่ระบุว่าความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อมทางทะเลส่งผลต่อความมั่นคงทางอาหาร ดังนั้น ควรบูรณาการระบบติดตามคุณภาพน้ำทะเลแบบเรียลไทม์ และนโยบายสนับสนุนจากรัฐเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการรับมือกับปัญหาเหล่านี้

สรุป

การเลี้ยงหอยแมลงภู่อยังเป็นอาชีพดั้งเดิมของชุมชนชายฝั่งทะเลตำบลโคกขาม อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร โดยอาศัยกระบวนการธรรมชาติและพลวัตของสิ่งแวดล้อมทางทะเลเป็นปัจจัยสำคัญต่อการเจริญเติบโตและคุณภาพผลผลิต อีกทั้งมีการสืบทอดองค์ความรู้ด้านการจัดการโซ่อุปทานจากรุ่นสู่รุ่นควบคู่กับการเรียนรู้สมัยใหม่เพื่อประยุกต์ใช้เทคโนโลยีและสื่อสังคมออนไลน์ในการขยายตลาด ศักยภาพของผู้ประกอบการสะท้อนผ่านความสามารถในการสร้างมูลค่าเพิ่มตลอดโซ่อุปทาน ได้แก่ การวางแผนการผลิตตามฤดูกาลและข้อมูลย้อนหลัง การควบคุมคุณภาพการคัดแยกขนาด การพัฒนาบรรจุภัณฑ์เพื่อคงความสดและยืดอายุสินค้า รวมถึงการแปรรูปและการสร้างตราสินค้าชุมชน ส่งผลให้เพิ่มความแตกต่าง

ของผลิตภัณฑ์ ลดการพึ่งพาคนกลาง และยกระดับความสามารถในการแข่งขัน ความมั่นคงทางเศรษฐกิจ และความยั่งยืนของโซ่อุปทานอย่างเป็นรูปธรรม

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.) ที่ให้ทุนสนับสนุนการวิจัยประจำปีงบประมาณ 2568

รายการอ้างอิง (References)

- Anil, M.K., Gomathi, P., Rinju, M., Raju, B., Priya, K., P.M., Shalini, O., Sharanya, M.P., Anand, V., Laxmilatha, P., & Gopalakrishnan, A. (2022). ICAR-CMFRI develops and transfers mussel hatchery technology. *Aquaculture Spectrum*, 5(11), 12 - 27.
- Association for Supply Chain Management. (2020, October, 8). *ASCM supply chain operations reference model SCOR digital standard*. https://www.ascm.org/globalassets/ascm_website_assets/docs/intro-and-front-matter-scor-digital-standard.pdf
- Department of Fisheries (2015). *Marine Fisheries Management Plan of Thailand: A National Policy for Marine Fisheries Management 2015–2019*. (p. 89) Department of Fisheries, Bangkok.
- Department of Fisheries (2022, October 8). *Fisheries statistics of Thailand 2021*. Department of Fisheries, Ministry of Agriculture and Cooperatives. https://www4.fisheries.go.th/local/file_document/20221129154933_1_file.pdf
- Environmental Justice Foundation (2019, September 10). *Thailand's road to reform: Securing a sustainable, legal and ethical seafood supply chain*. <https://ejfoundation.org/resources/downloads/ThailandRoadToReform.pdf>
- Fongkanta, P., Buakanok, F.S., Krepueng, S., & Phomngam, T. (2024). Knowledge management of local wisdom in producing Kao Kab products to promote lifelong learning in Hua Suea sub-district, Lampang province: Community lesson. *Journal for Community Development and Life Quality*, 12(1), 21 - 29. <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/JCDLQ/article/view/265371>

- Food and Agriculture Organization of the United Nations (2018). *The state of world fisheries and aquaculture 2018: Meeting the Sustainable Development Goals*. Author.
- Kajornkasirat, S., Ruangsri, J., Sumat, C., & Intaramontri, P. (2021). Online analytics for shrimp farm management to control water quality parameters and growth performance. *Sustainability*, 13(11), 5839, <http://doi.org/10.3390/su13115839>.
- Krejcie, R.V., & Morgan, D.W. (1970). Determining sample size for research activities. *Educational and Psychological Measurement*, 30(3), 607 - 610. <https://doi.org/10.1177/001316447003000308>
- Mani, M., & Pollitt, H. (2024). *Towards a Green and Resilient Thailand*. World Bank, (p. 104) Washington, DC.
- Marine Fisheries Research and Development Division. (2022). *Annual Report 2022: Marine Fisheries Research and Development Division*, (p 82). Department of Fisheries
- Nalinanon, W., Khlibtong, J., Tumhirun, C., Pisuttharachai, D., & Lerdsuwan, S. (2022). The extension model of coastal aquaculture protection for standard development in the upper south of Thailand. *Journal of Social Science and Buddhist Anthropology*, 7(8), 214 - 228. <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/JSBA/article/view/260568>
- Phaksopa, J., Sukhsangchan, R., Keawsang, R., Tanapivattanakul, K., Asvakittimakul, B., Thamrongnawasawat, T., & Worachananant, S. (2023). Assessment of microplastics in green mussel (*Perna viridis*) and surrounding environments around Sri Racha Bay, Thailand. *Sustainability*, 15(9), 9, <https://doi.org/10.3390/su15010009>.
- Saenram, W., & Siriwong. P. (2025). The supply chain of Thai agricultural products through e-commerce channels: Issues and a study using constructivist grounded theory. *Journal of MCU Nakhondhat*, 12(4), 285 - 296. <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/JMND/article/view/287425>
- Sampantamit, T., L. Ho, W. Van Echelpoel, C. Lachat and P. Goethals. 2020. Links and trade-offs between fisheries and Environmental protection in relation to the sustainable development goals in Thailand. *Water*, 12(2), 399, <https://doi.org/10.3390/w12020399>.

Sooksai, T., Hiranphaet, A., & Aunyawong, W. (2021). The study on supply chain management forms and characteristics of cut flower sacred lotus in Nakhon Pathom province. *Journal of Innovation and Management*, 6(1), 76 - 85.
<https://so03.tci-thaijo.org/index.php/journalcim/article/view/246759>

การวิเคราะห์ต้นทุนและผลตอบแทนห่วงโซ่คุณค่าของผลปาล์มร่วงสู่ผลิตภัณฑ์ชุมชน Cost and Return Analysis of the Value Chain of Fallen Oil Palm Fruits into Community-based Products

กรรณิกา บัวทองเรือง¹, ณมพร มีชนะ¹,

จิรัชญา บุญช่วย¹, ศิววงศ์ เพชรจุล^{2*}

Kannika Buathongrueang¹, Chamaporn Meechana¹,

Jiratchaya Bunchuay¹, Siwawong Petchjul^{2*}

(Received: September 4, 2025; Revised: January 21, 2026; Accepted: April 17, 2026)

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาต้นทุนและผลตอบแทนในห่วงโซ่คุณค่าของผลปาล์มร่วงสู่ผลิตภัณฑ์ชุมชน โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกและการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม กลุ่มตัวอย่างเลือกแบบเจาะจงจำนวน 4 ราย ซึ่งมีบทบาทในการสกัดน้ำมันและผลิตสบู่เหลว เครื่องมือวิจัยเป็นแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง และการวิเคราะห์ข้อมูลใช้วิธีการทางการบัญชี ผลการศึกษาพบว่า การจำหน่ายผลปาล์มร่วง 100 กิโลกรัม ให้กำไรสุทธิ 430 บาท และสามารถผลิตน้ำมันปาล์มแดงได้ 20 ลิตร พร้อมผลิตภัณฑ์พลอยได้คือไซสเตอริน 20 กิโลกรัม ซึ่งน้ำมันปาล์มแดงให้กำไรสุทธิ 6,924 บาท ส่วนไซสเตอรินนำไปผลิตสบู่เหลว มีอัตรากำไรขั้นต้นจากการขายปลีก 47.29% ขายส่ง 38.18 % อัตรากำไรสุทธิขายปลีก 39.53 % ขายส่ง 29.09 % และอัตราผลตอบแทนจากการลงทุนขายปลีก 65.38 % ขายส่ง 41.03 %

คำสำคัญ: ต้นทุน, ผลตอบแทน, ห่วงโซ่คุณค่า, ผลปาล์มร่วง

Abstract

This study investigates the cost and return structure across the value chain of fallen oil palm fruits processed into community-based products. A qualitative research approach was employed, incorporating in-depth interviews and participatory action

¹วิทยาลัยการโรงแรมและการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย วิทยาเขตตรัง

¹College of Hospitality and Tourism, Rajamangala University of Technology Srivijaya, Trang

²คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

²Faculty of Management Sciences, Prince of Songkla University

*Corresponding Author: Siwawong.p@psu.ac.th

research. Purposive sampling was used to select four participants directly involved in oil extraction and liquid soap production. Data collection utilized semi-structured interviews, and cost and return analysis was conducted using standard accounting methods. Results indicate that selling 100 kilograms of fallen oil palm fruits yields a net profit of 430 Baht. From 100 kilograms of processed fruits, 20 liters of red palm oil and 20 kilograms of stearin by-products can be produced. The red palm oil alone provides a net profit of 6,924 Baht. The stearin is further utilized in producing liquid soap, with gross profit margins of 47.29% (retail) and 38.18% (wholesale), net profit margins of 39.53% (retail) and 29.09% (wholesale), and return on investment (ROI) of 65.38% (retail) and 41.03% (wholesale).

Keywords: Cost, Return, Value chain, Fallen oil palm fruits

บทนำ

ประเทศไทยเป็นหนึ่งในประเทศที่มีพื้นที่เพาะปลูกปาล์มน้ำมันจำนวนมากโดยเฉพาะในภาคใต้ จังหวัดตรังเป็นหนึ่งในพื้นที่สำคัญของประเทศไทยในการปลูกปาล์มน้ำมัน โดยมีข้อมูลพื้นที่ปลูกปาล์มน้ำมันทั้งหมด 305,697 ไร่ นอกจากนี้ ยังมีการคาดการณ์ว่าพื้นที่ปลูกปาล์มน้ำมันในจังหวัดตรังจะเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยคาดว่าจะเพิ่มเป็น 526,483 ไร่ในปี พ.ศ. 2570 และ 611,895 ไร่ในปี พ.ศ. 2575 (Panklang & Kasaviset, 2023) ส่งผลให้เกิดผลผลิตปาล์มน้ำมันจำนวนมากในแต่ละปี ขณะที่การส่งออกมีแนวโน้มลดลง จะส่งผลให้สต็อกน้ำมันปาล์มเพิ่มสูงขึ้น เกิดผลกระทบต่อราคาน้ำมันปาล์มดิบในประเทศไทย (Kamnuansin et al., 2024)

ในอุตสาหกรรมปาล์มน้ำมัน ห่วงโซ่อุปทานครอบคลุมตั้งแต่การปลูกและการดูแลสวนปาล์ม การจัดการผลผลิต ซึ่งผลผลิตปาล์มน้ำมันที่เก็บเกี่ยวได้ส่วนใหญ่นำไปจำหน่ายยังลานเทเอกชน (Phitthayaphinant and Satsue, 2021) และ ส่งต่อผลปาล์มสดไปยังโรงงานเพื่อสกัดน้ำมัน ต่อยอดสู่กระบวนการแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ เช่น น้ำมันปรุงอาหาร ไบโอดีเซล และผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมอื่น โดยในทุกขั้นตอนของห่วงโซ่อุปทานจำเป็นต้องอาศัยระบบโลจิสติกส์ที่มีประสิทธิภาพในการเคลื่อนย้ายสินค้าและวัตถุดิบจากแหล่งผลิตไปสู่โรงงานและตลาด ในกระบวนการเก็บเกี่ยวผลปาล์มน้ำมัน ผู้รับจ้างเก็บเกี่ยวโดย ส่วนใหญ่ไม่เก็บผลปาล์มร่วงออกจากแปลงปลูกของเกษตรกร โดยผลปาล์มร่วงจากการเก็บเกี่ยวและการจัดการสวนคิดเป็นร้อยละ 5 – 10 ของผลผลิตปาล์มโดยรวม ซึ่งเป็นผลที่หล่นจากทะลายก่อนการตัด มักไม่ได้รับความสนใจหรือการนำไปใช้ประโยชน์อย่างเหมาะสม ผลปาล์มร่วงที่ถูกละเลยนี้ไม่เพียงทำให้สูญเสียโอกาสทางเศรษฐกิจ

แต่ยังอาจกลายเป็นปาล์มวัชพืชในแปลงปลูก ส่งผลต่อคุณภาพผลผลิตและเพิ่มต้นทุนการจัดการสวน กลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่ปาล์มน้ำมัน หมู่ที่ 3 ตำบลท่าสะบ้า อำเภอวังพิเศษ จังหวัดตรัง จึงได้ริเริ่มแนวทางการเพิ่มมูลค่าให้ผลปาล์มร่วง โดยการสกัดน้ำมันปาล์มแดงด้วยกระบวนการผลิตแบบธรรมชาติ ซึ่งจากการศึกษาพบว่า เมื่อสกัดกากเนื้อในเมล็ดปาล์มน้ำมันจะได้สารเบต้าแคโรทีน (Aruksakunwong and Sookkheo, 2022) และนอกจากนี้ยังมีสารอาหารที่มีคุณค่าทางโภชนาการสูง เช่น แคโรทีนอยด์ วิตามินเอ วิตามินอี โทโคฟีรอล โทโคไตรอีนอล ซึ่งมีฤทธิ์ต้านอนุมูลอิสระและช่วยเสริมสร้างภูมิคุ้มกันให้แกร่างกาย ผลิตภัณฑ์น้ำมันปาล์มแดงสามารถนำไปใช้โดยตรงในการประกอบอาหาร หรือแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์เพื่อสุขภาพและความงาม เช่น สบู่เหลว สบู่ก้อน โลชั่น และผลิตภัณฑ์บำรุงผิวที่ช่วยลดการอักเสบและริ้วรอยได้ นอกจากนี้ ในกระบวนการผลิตยังได้ผลิตภัณฑ์พลอยได้คือ ไซสเตียร์น ซึ่งกลุ่มวิสาหกิจชุมชนนำไปพัฒนาเป็นสบู่เหลวสามารถช่วยสร้างรายได้ให้กับเกษตรกรและสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชน อย่างไรก็ตาม การเพิ่มมูลค่าจากผลปาล์มร่วงจำเป็นต้องมีการวิเคราะห์ต้นทุนและผลตอบแทนในแต่ละช่วงของห่วงโซ่คุณค่าอย่างเป็นระบบ เพื่อให้สามารถประเมินความคุ้มค่าและความยั่งยืนของกิจกรรมทางเศรษฐกิจดังกล่าวได้ เพราะการศึกษาต้นทุนและผลตอบแทนเป็นเครื่องมือสำคัญในการวางแผนและตัดสินใจทางธุรกิจ (Wetchaninnart et al., 2025) ช่วยให้ผู้ประกอบการประเมินความคุ้มค่าและลดความเสี่ยงในการดำเนินงาน ดังนั้นการศึกษาดังกล่าวจึงเป็นเครื่องมือที่จำเป็นสำหรับการบริหารจัดการธุรกิจอย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะในระดับชุมชนหรือกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่ต้องการเพิ่มมูลค่าให้กับผลิตภัณฑ์และสร้างความยั่งยืนในระยะยาว

อุปกรณ์และวิธีการ

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

สมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่ปาล์มน้ำมัน หมู่ที่ 3 ตำบลท่าสะบ้า อำเภอวังพิเศษ จังหวัดตรัง เลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (purposive sampling) จากจำนวนประชากรทั้งหมด มาจำนวน 4 ราย ซึ่งเป็นเกษตรกรชาวสวนปาล์มและเป็นสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่มีหน้าที่ในการสกัดน้ำมันและผลิตสบู่เหลวโดยตรง

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. การศึกษาข้อมูลต้นทุนและผลตอบแทนของผลปาล์มร่วง ใช้แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง ประกอบด้วยคำถามเกี่ยวกับ ต้นทุนการเก็บเกี่ยว ค่าใช้จ่ายในการดำเนินงาน และราคาขายของผลปาล์มร่วงในช่วงผลผลิตล้นตลาด กรณีศึกษาปริมาณผลปาล์มร่วง 100 กิโลกรัม
2. การศึกษาข้อมูลต้นทุนและผลตอบแทนของการผลิตน้ำมันปาล์มแดง ใช้แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง ประกอบด้วยคำถามเกี่ยวกับ กระบวนการผลิตน้ำมันปาล์มแดงกรณีศึกษาปริมาณผล

ปาล์มร่วง 100 กิโลกรัม วัตถุดิบทางตรง ค่าแรงงานทางตรง ค่าใช้จ่ายการผลิต ค่าบรรจุภัณฑ์งานวิจัยนี้ จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ต้นทุนและผลตอบแทนห่วงโซ่คุณค่าของผลปาล์มร่วงสู่ผลิตภัณฑ์ชุมชนโดย มุ่งหวังให้เกิดข้อมูลที่สามารถนำไปใช้ในการวางแผนการผลิตการกำหนดราคาที่เหมาะสม และการ ตัดสินใจเชิง กลยุทธ์ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในระยะยาว ค่าฉลากสินค้า ค่าใช้จ่ายในการดำเนินงาน และ กำไรที่กิจการต้องการ

3. การศึกษาข้อมูลต้นทุนและผลตอบแทนการผลิตสับปะรด ใช้แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง ประกอบด้วยคำถามเกี่ยวกับ กระบวนการผลิตสับปะรดจำนวน 12,500 มิลลิลิตร วัตถุดิบทางตรง ค่าแรงงานทางตรง ค่าใช้จ่ายการผลิต ค่าบรรจุภัณฑ์ ค่าฉลากสินค้า ค่าใช้จ่ายในการดำเนินงาน กำไรที่ กิจการต้องการ และราคาตลาดของผลิตภัณฑ์สับปะรด

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเองจากกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึ เกี่ยวกับต้นทุนและผลตอบแทนของผลปาล์มร่วง ต้นทุนและผลตอบแทนของการผลิตน้ำมันปาล์มแดง และต้นทุนและผลตอบแทนการผลิตสับปะรด

2. ผู้วิจัยดำเนินการวิจัยโดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในทุกขั้นตอน ตั้งแต่การวิเคราะห์ ปัญหา การออกแบบกระบวนการผลิต การคำนวณต้นทุน และการกำหนดราคาขาย เพื่อให้ผลการวิจัย สอดคล้องกับบริบทจริงและสามารถนำไปใช้ได้อย่างยั่งยืน อาทิ การร่วมทดลองผลิตสับปะรด จำนวน 12,500 มิลลิลิตร เพื่อเก็บข้อมูลต้นทุนการผลิต ต้นทุนรวมต่อหน่วย และการกำหนดราคาขายโดยทดลอง บวกกำไรที่ต้องการ 80 % ของต้นทุนการผลิต เพื่อหากำไรสุทธิ

3. ผู้วิจัยและสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ดำเนินการเก็บข้อมูลโดยการสังเกตราคาตลาดผลิตภัณฑ์ สับปะรดที่มีส่วนผสมจากสารสกัดธรรมชาติในห้างสรรพสินค้าและร้านค้าชั้นนำในจังหวัดตรัง

การวิเคราะห์ข้อมูล

นำข้อมูลที่ได้รับรวบรวมจากการสัมภาษณ์เชิงลึกและการทดลองมาวิเคราะห์ โดยใช้การวิเคราะห์ เนื้อหาเชิงพรรณนา โดยใช้สูตรทางการบัญชีในการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับต้นทุนการผลิต การกำหนดราคา การคำนวณหากำไรขั้นต้น กำไรสุทธิ อัตรากำไรขั้นต้น อัตรากำไรสุทธิ และอัตราผลตอบแทนจากการ ลงทุน ดังนี้ (Wuttikanokkan et al., 2024)

1. การวิเคราะห์ต้นทุนการผลิต

ต้นทุนการผลิต = วัตถุดิบทางตรง + ค่าแรงงานทางตรง + ค่าใช้จ่ายในการผลิต

2. การกำหนดราคาขาย

ราคาขาย = ต้นทุนรวม + (อัตรากำไรบวกเพิ่ม × ต้นทุนรวม)

3. การคำนวณหากำไรขั้นต้นและกำไรสุทธิ

กำไรขั้นต้น = รายได้จากการขาย - ต้นทุนขาย

กำไรสุทธิ = รายได้จากการขาย - ต้นทุนขาย - ค่าใช้จ่ายในการดำเนินงาน

4. อัตราส่วนทางการเงิน

อัตรากำไรขั้นต้น

$$\text{อัตรากำไรขั้นต้น(GPM)} = \frac{\text{กำไรขั้นต้น}}{\text{รายได้จากการขาย}} \times 100$$

อัตรากำไรสุทธิ

$$\text{อัตรากำไรสุทธิ(Net Profit Margin)} = \frac{\text{กำไรสุทธิ}}{\text{รายได้จากการขาย}} \times 100$$

อัตราผลตอบแทนจากการลงทุน

$$\text{อัตราผลตอบแทนจากการลงทุน (ROI)} = \frac{\text{กำไรสุทธิ}}{\text{ต้นทุนการลงทุน}} \times 100$$

ผลการศึกษา

1. ข้อมูลต้นทุนและผลตอบแทนของผลปาล์มร่วง

ในการเก็บเกี่ยวผลปาล์มน้ำมัน มักพบว่าผู้รับจ้างเก็บเกี่ยวทะลายปาล์มจะไม่นำผลปาล์มร่วงออกจากแปลงปลูกของเกษตรกร เนื่องจากการเก็บผลปาล์มร่วงต้องใช้เวลามากกว่า จึงจำเป็นต้องมีการจ้างแรงงานเพิ่มเติมเพื่อดำเนินการเก็บเกี่ยว ผลปาล์มร่วงโดยเฉพาะ เมื่อมีการคำนวณต้นทุนและผลตอบแทนพบว่า เกษตรกรชาวสวนปาล์มมีต้นทุนและผลตอบแทนจากการขายผลปาล์มร่วงที่ 100 กิโลกรัม ดัง Table 1

Table 1 The costs and returns analysis from the sale of fallen oil palm fruits (based on a sales volume of 100 kilograms)

Production	Sales volume (kg)	Selling price/kg	Revenue	Product cost/kg	Cost of goods sold	Gross profit	Operating expenses	Net profit
Loose oil palm fruits	100	5	500	0.5	50	450	20	430

2. ข้อมูลต้นทุนและผลตอบแทนของการผลิตน้ำมันปาล์มแดง

เมื่อนำผลปาล์มร่วง 100 กิโลกรัม ไปผลิตต่อเป็นน้ำมันปาล์มแดง โดยคัดเลือกผลปาล์มร่วงที่สุก นำมาให้ความร้อนด้วยเตาอบและบีบน้ำมัน แยกกากและน้ำมันปาล์มแดง รอให้ตกตะกอนจะได้ น้ำมันปาล์มแดงและไขสเตียรีน กรองน้ำมันปาล์มแดงใส่ภาชนะและควบคุมอุณหภูมิต่ำเพื่อคงสีแดงและสารอาหาร จากกระบวนการผลิตดังกล่าวจะได้ผลิตภัณฑ์น้ำมันปาล์มแดง 20 ลิตรและไขสเตียรีน 20 กิโลกรัม ซึ่งราคาขายน้ำมันปาล์มแดง ลิตรละ 450 บาท และไขสเตียรีน ราคา 200 บาท / กิโลกรัม เมื่อมีการคำนวณความคุ้มค่าของการผลิตน้ำมันปาล์มแดง สามารถแสดงรายละเอียดดัง Table 2

Table 2 Cost and return analysis from the production of crude palm oil (based on 100 kilograms of oil palm fruits)

Production	Sales volume (liters)	Selling price/liters	Revenue	Product cost/liters	Cost of goods sold	Gross profit	Operating expenses	Net profit
Red palm oil	20	450	9,000	53.80	1,076	7,924	1,000	6,924

3. ข้อมูลต้นทุนการผลิตสบู่เหลว

ไขสเตียรีนเป็นผลิตภัณฑ์พลอยได้จากกระบวนการผลิตน้ำมันปาล์มแดง มีมูลค่าต่ำเมื่อเทียบกับน้ำมันปาล์มแดง ซึ่งขายในราคา 200 บาท / กิโลกรัม ผู้ผลิตน้ำมันปาล์มแดง จึงต้องการเพิ่มมูลค่าให้กับไขสเตียรีนด้วยการผลิตสบู่เหลว จากการวิจัยใช้การทดลองผลิตสบู่เหลวปริมาณ 12,500 มิลลิลิตร โดยกระบวนการผลิตสบู่เหลวเริ่มจากการหลอมไขสเตียรีนให้ละลายผสมสารสำหรับการผลิตสบู่เหลวใส่น้ำหอมสำหรับแต่งกลิ่น ปรับความข้นของเนื้อสบู่เหลวซึ่งกระบวนการผลิตดังกล่าวมีต้นทุนการผลิตสบู่เหลว ประกอบด้วย วัตถุดิบทางตรง 1,652.50 บาท ค่าแรงงานทางตรง 538.20 บาท และค่าใช้จ่ายใน

การผลิต 25.00 บาท รวมต้นทุนการผลิตเท่ากับ 2,215.70 บาท ต้นทุนการผลิตต่อมิลลิลิตร 0.18 บาท รายละเอียดดัง Table 3

Table 3 Production cost of liquid soap (based on a production volume of 12,500 milliliters)

Production costs	Cost (Baht)
Direct raw material (1 kilogram of stearin and other raw materials)	1,652.50
Direct labor costs	538.20
Manufacturing overhead	25.00
Total production cost (based on a production volume of 12,500 milliliters)	2,215.7
Total production cost per milliliter	0.18

เมื่อศึกษาต้นทุนการผลิตสบู่เหลวต่อขวด(ปริมาณการผลิต 1 ขวด ขนาด 250 มิลลิลิตร) พบว่า ต้นทุนต่อขวดประกอบด้วย ต้นทุนการผลิต 45 บาท ค่าบรรจุภัณฑ์ 16 บาท ค่าฉลากสินค้า 7.00 บาท รวมต้นทุนการผลิตต่อขวด 68.00 บาท รายละเอียด ดัง Table 4

Table 4 Total production cost of liquid soap (per 1 bottle, 250 milliliters)

Total production costs	Cost (Baht)
Production cost (0.18 Baht × 250 milliliters)	45.00
Packaging cost	16.00
Label cost	7.00
Total production cost per unit	68.00

4. ข้อมูลเกี่ยวกับการกำหนดราคาขายสบู่เหลว

จากข้อมูลต้นทุนข้างต้น ผู้ประกอบการนำมากำหนดราคาขายสบู่เหลวแยกเป็นราคาขายปลีก และราคาขายส่ง โดยผู้ประกอบการต้องการกำไรไม่น้อยกว่าร้อยละ 80 ของต้นทุนการผลิต สำหรับการขายปลีก ซึ่งต้องขายราคาไม่น้อยกว่า 122.40 บาท ($68 + (68 \times 80\%)$) และราคาขายส่งสอดคล้องกับราคาตลาดสบู่เหลวจากสารสกัดธรรมชาติ กำหนดราคาขายปลีกเท่ากับ 129 บาท/ขวด สำหรับการขายส่ง (จำนวน 10 ขวด/คำสั่งซื้อ) ผู้ประกอบการต้องการกำไรไม่น้อยกว่าร้อยละ 60 ของต้นทุนการผลิต ซึ่งต้องขายราคาไม่น้อยกว่า 108.80 บาท ($68 + (68 \times 60\%)$) จึงกำหนดราคาขายส่งเท่ากับ 110 บาท/ขวด

5. ผลการวิเคราะห์ต้นทุนและผลตอบแทน

ผลการศึกษาวิเคราะห์ต้นทุนและผลตอบแทนของผลิตภัณฑ์สบู่เหลว สามารถนำข้อมูลข้างตนมาวิเคราะห์รายได้จากการขายสินค้าต้นทุนขาย กำไรขั้นต้น และกำไรสุทธิ พบว่า รายได้จากการทดลองขายปลีก จำนวน 100 ขวด มีรายได้จากการขายปลีก 12,900 บาท มีต้นทุนขาย 6,800 บาท และมีกำไรขั้นต้น 6,100 บาท มีค่าใช้จ่ายในการดำเนินงาน 1,000 บาท และมีกำไรสุทธิ 5,100 บาท และพบว่า มีรายได้จากการทดลองขายส่ง จำนวน 100 ขวด จำนวน 11,000 บาท ต้นทุนขาย 6,800 บาท และมีกำไรขั้นต้น 4,200 บาท ค่าใช้จ่ายในการดำเนินงาน 1,000 บาท และมีกำไรสุทธิ 3,200 บาท รายละเอียดดัง Table 5

Table 5 Cost and return analysis of liquid soap products (production volume: 100 bottles, 250 milliliters each)

Sales method	Sales volume (bottles)	Selling price / bottles	Revenue	Product cost/ bottles	Cost of goods sold	Gross profit	Operating expenses	Net profit
Retail sale	100	129.00	12,900	68.00	6,800	6,100	1,000	5,100
Wholesale	100	110.00	11,000	68.00	6,800	4,200	1,000	3,200

วิเคราะห์อัตราผลตอบแทน ผู้วิจัยได้ศึกษาโดยใช้เครื่องมือทางการเงิน ดังนี้ อัตรากำไรขั้นต้น อัตรากำไรสุทธิ และอัตราผลตอบแทนจากการลงทุน พบว่า อัตรากำไรขั้นต้นของการขายปลีก 47.29 % ขายส่ง 38.18 % อัตรากำไรสุทธิ ขายปลีก 39.53 % ขายส่ง 29.09 % และอัตราผลตอบแทนจากการลงทุน(เงินลงทุน 7,800 บาท) ขายปลีก 65.38 % ขายส่ง 41.03 % รายละเอียด ดัง Table 6

Table 6 Cost and return analysis of liquid soap products (production volume: 100 bottles, 250 milliliters each)

Sales Method	GPM	Net profit margin	ROI
Retail sale	47.29%	39.53%	65.38%
Wholesale	38.18%	29.09%	41.03%

ห่วงโซ่คุณค่าของผลปาล์มร่วงสู่ผลิตภัณฑ์ชุมชนเริ่มต้นจากการรวบรวมผลปาล์มร่วงที่เหลือทิ้งจากสวนปาล์มน้ำมัน เพื่อนำเข้าสู่กระบวนการจัดการวัตถุดิบผ่านการทำความสะอาดและการอบให้ความร้อน ก่อนดำเนินการบีบและสกัดน้ำมันจากผลปาล์มร่วง โดยผลปาล์มร่วงในปริมาณ 100 กิโลกรัมสามารถสร้างรายได้สุทธิ 430 บาท ทั้งนี้กระบวนการสกัดผลปาล์มร่วงในปริมาณ 100 กิโลกรัมสามารถให้ผลิตภัณฑ์น้ำมันปาล์มแดงในปริมาณ 20 ลิตร ซึ่งสามารถจำหน่ายได้ทันทีในราคา 450 บาทต่อลิตรและไฮสเตียรีนในปริมาณ 20 กิโลกรัม ไฮสเตียรีนเป็นผลิตภัณฑ์พลอยได้จากกระบวนการผลิตน้ำมันปาล์มแดง มีมูลค่าทางเศรษฐกิจต่ำเมื่อเปรียบเทียบกับน้ำมันปาล์มแดง โดยมีราคาจำหน่าย 200 บาทต่อกิโลกรัม ด้วยเหตุนี้ ผู้ผลิตน้ำมันปาล์มแดงจึงมุ่งเน้นการเพิ่มมูลค่าให้กับไฮสเตียรีนผ่านการพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์สบู่เหลวของชุมชน สามารถสร้างรายได้และความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจให้แก่ชุมชน โดยความเชื่อมโยงของห่วงโซ่คุณค่าแสดง ดัง Figure 1

Figure 1 Value Chain of Loose Palm Fruit to Community Products

วิจารณ์

1. การวิเคราะห์ต้นทุนและผลตอบแทนของการผลิตน้ำมันปาล์มแดงจากผลปาล์มร่วง

ผลปาล์มร่วงเป็นส่วนที่ถูกละเลยจากกระบวนการเก็บเกี่ยว Khaehanchanpong et al. (2021) พบว่า ผลปาล์มร่วงภายหลังการเก็บเกี่ยวมีจำนวนถึง 10 กิโลกรัม / ไร่ ผู้รับจ้างไม่ได้เก็บออกจากแปลง ปล่อยผลปาล์มร่วงทิ้งไว้ในแปลง ผลปาล์มร่วงจะออกกลายเป็นปาล์มวัชพืชเกิดต้นทุนในการดูแลรักษา การเก็บผลปาล์มร่วง มีต้นทุนด้านแรงงาน แต่เมื่อเปรียบเทียบกับมูลค่าที่สามารถขายได้หรือนำไปแปรรูปแล้ว ยังถือว่ามีความคุ้มค่าทางเศรษฐกิจ

ผลปาล์มร่วงเมื่อผ่านกระบวนการผลิตที่เหมาะสม สามารถแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ที่มีมูลค่าสูง ได้แก่ น้ำมันปาล์มแดง ซึ่งเป็นผลิตภัณฑ์หลัก และได้ ไซสเตียร์น เป็นผลิตภัณฑ์พลอยได้ โดยมีราคาจำหน่ายน้ำมันปาล์มแดงอยู่ที่ ลิตรละ 450 บาท ซึ่งหมายความว่า ผลปาล์มร่วง จำนวน 100 กิโลกรัม สามารถสร้างรายได้สูงถึง 9,000 บาท เมื่อพิจารณาต้นทุนการผลิตและค่าใช้จ่ายอื่น ๆ แล้ว ยังพบว่า มีผลตอบแทนสุทธิในระดับสูง สะท้อนให้เห็นว่าการผลิตน้ำมันปาล์มแดงเป็นแนวทางที่สามารถยกระดับมูลค่าเพิ่มของผลปาล์มร่วงได้อย่างมีนัยสำคัญ และมีศักยภาพในการสร้างรายได้ให้แก่ชุมชนอย่างยั่งยืน

2. การวิเคราะห์ต้นทุนและผลตอบแทนการผลิตสบู่เหลวจากไซสเตียร์น

ไซสเตียร์นซึ่งเป็นผลพลอยได้จากการผลิตน้ำมันปาล์มแดง ถูกนำมาเพิ่มมูลค่าโดยกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ่านการแปรรูปเป็น สบู่เหลว สามารถเปลี่ยนวัตถุดิบราคาต่ำเพียง 200 บาทต่อกิโลกรัม ให้เป็นผลิตภัณฑ์เชิงพาณิชย์ที่พร้อมจำหน่าย โดยต้นทุนการผลิตสบู่เหลวตามหลักการบัญชีต้นทุนจะให้ข้อมูลที่ถูกต้องแก่ผู้ผลิตในการนำไปกำหนดราคาขาย โดยต้นทุนการผลิตสบู่เหลวปริมาณ 12,500 มิลลิลิตร เท่ากับ 2,215.70 บาท หรือ 0.18 บาทต่อมิลลิลิตร เมื่อบรรจุขวดขนาด 250 มิลลิลิตร มีต้นทุนรวมต่อหน่วยเท่ากับ 68 บาทต่อขวด สอดคล้องกับ Samlee et al. (2022) ศึกษาเกี่ยวกับการวิเคราะห์ต้นทุนผลิตภัณฑ์ใหม่ของผู้ผลิตชุมชน อำเภอฉวาง จังหวัดนครราชสีมา โดยการเปรียบเทียบการคำนวณต้นทุนผลิตภัณฑ์ตามหลักบัญชีต้นทุนและวิธีการคำนวณต้นทุนของผู้ผลิตสินค้า พบว่า ต้นทุนต่อหน่วยตามหลักการบัญชีต้นทุนมีจำนวนสูงกว่า เนื่องจากวิธีการคำนวณของผู้ผลิตไม่ได้รวมค่าแรงงานเป็นส่วนประกอบของต้นทุนการผลิต ส่งผลให้เกิดความแตกต่างของต้นทุนต่อหน่วย นอกจากนี้ผลการวิจัยยังสอดคล้องกับ Pechsong et al. (2022) ศึกษาเกี่ยวกับความสามารถในการสร้างมูลค่าเพิ่มจากส่วนประกอบของต้นปาล์มน้ำมันของกลุ่มอาชีพในพื้นที่จังหวัดนครราชสีมา พบว่า กลุ่มอาชีพนำเศษวัสดุเหลือใช้จากปาล์มน้ำมันไปสร้างมูลค่าเพิ่มในการเพาะเห็ดฟาง สามารถสร้างมูลค่าเพิ่มจากส่วนประกอบของต้นปาล์มน้ำมัน เฉลี่ย 2,614.23 บาท ต่อการเพาะเห็ด 1 รุ่นเลี้ยงโคขุนเฉลี่ย 635.45 บาทต่อ 1 ตัว 1 รุ่น เลี้ยงแพะขุน 328.98 บาทต่อ 1 ตัว 1 รุ่น ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการใช้ทรัพยากรให้คุ้มค่าสูงสุด โดยเฉพาะในอุตสาหกรรมเกษตร ซึ่งส่วนใหญ่จะมีวัตถุดิบพลอยได้จำนวนมากหากได้รับการจัดการที่เหมาะสม การใช้วัตถุดิบเหลือใช้ให้เกิดมูลค่าเป็นแนวทางที่มีศักยภาพในการพัฒนาเกษตรกรรมเชิงพาณิชย์ซึ่งเป็นทิศทางของการพัฒนาการเกษตรที่ยั่งยืนในยุคปัจจุบัน

3. วิเคราะห์ความสามารถในการทำกำไร

ผลการวิจัยสะท้อนให้เห็นว่าการผลิตและจำหน่ายสบู่เหลวจากไซสเตียร์น ผลิตภัณฑ์พลอยได้จากกระบวนการผลิตน้ำมันปาล์มแดง สามารถสร้างมูลค่าเพิ่มได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยผู้ประกอบการกำหนดราคาขายโดยบวกอัตราร่วมเพิ่ม 80 % ของต้นทุน สำหรับการขายปลีก และ 60 % สำหรับการขายส่ง ดังนั้นอัตรากำไรขั้นต้น อัตรากำไรสุทธิ และ ROI จากการขายปลีกมีมูลค่าสูงกว่าการขายส่ง หาก

ผู้ประกอบการต้องการผลตอบแทนสูงในระยะสั้นควรใช้วิธีการขายปลีกจะให้ผลตอบแทนดีกว่า อย่างไรก็ตามวิสาหกิจชุมชนมีผลตอบแทนจากการดำเนินงานอยู่ในระดับดีทั้งวิธีการขายปลีกและการขายส่ง ผลการดำเนินงานในลักษณะนี้จึงสอดคล้องกับงานวิจัยของ Thanaanawat and Wangtichob (2024) ซึ่งศึกษาเกี่ยวกับการวิเคราะห์ต้นทุนการผลิตและผลตอบแทนของผลิตภัณฑ์จักสานพลาสติกกลุ่มแม่บ้านศรีพราน อำเภอแสวงหา จังหวัดอ่างทอง พบว่า แนวทางการวางแผนกำไรของผลิตภัณฑ์จักสานพลาสติกวางแผนกำไรโดยการกำหนดราคาขายใหม่จากอัตราส่วนเพิ่ม 150 % ดังนั้น ราคาขายผลิตภัณฑ์จะเท่ากับ 185.5 บาทต่อใบ ผลิตภัณฑ์มีผลตอบแทนสูงกว่าต้นทุน ถึงแม้ว่าอัตราส่วนจะไม่มากแต่มีความน่าลงทุนเนื่องจากวัตถุดิบที่ใช้ในการผลิตหาได้ง่ายตามท้องตลาดทั่วไป ทำให้สามารถผลิตได้อย่างต่อเนื่อง เช่นเดียวกับผลิตภัณฑ์สบู่เหลวที่วัตถุดิบสามารถหาได้ในท้องถิ่นและเป็นผลิตภัณฑ์ที่ใช้เป็นประจำในครัวเรือน และสอดคล้องกับงานวิจัยของ Thanaanawat and Phongoen (2025) ซึ่งศึกษาเกี่ยวกับ การใช้ข้อมูลทางการบัญชีต้นทุนเพื่อการวางแผนกำไร: ผลิตภัณฑ์จากสมุนไพร กลุ่มอาชีพชุมชนปากจั่น อำเภอนครหลวง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า กลุ่มอาชีพชุมชนปากจั่นกำหนดราคาขายจากอัตราส่วนเพิ่มที่ 50 % การวิเคราะห์จุดคุ้มทุนพบว่า ปริมาณขาย ณ จุดคุ้มทุนจากสมุนไพรทั้ง 4 ชนิด เท่ากับ 124 หน่วยคิดเป็นเงิน 5,236.83 บาท การวางแผนกำไร ทางกลุ่มต้องการกำไรตามเป้าหมาย 100 % ของต้นทุนผลิตภัณฑ์ จึงต้องวางแผนการขายให้ได้ 520 หน่วย หรือยอดขายเท่ากับ 21,993.04 บาท เพื่อให้ได้กำไรตามเป้าหมาย 5,660.25 บาทหรือได้กำไร 100 %

สรุป

การนำผลปาล์มร่วงมาผลิตน้ำมันปาล์มแดงเป็นแนวทางเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจโดยสามารถสร้างรายได้ให้กับเกษตรกรชาวสวนปาล์มได้เพิ่มขึ้น ในกระบวนการผลิตจะได้ น้ำมันปาล์มแดงและไขสเตียรีน น้ำมันปาล์มแดงสามารถขายได้ทันทีมีราคาสูง ส่วนไขสเตียรีนนำมาแปรรูปเป็นสบู่เหลวเป็นการเพิ่มมูลค่าให้กับผลิตภัณฑ์พลอยได้ การวิเคราะห์ผลตอบแทนจากการผลิตและจำหน่ายอยู่ในระดับดี สะท้อนถึงประสิทธิภาพในการเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ได้อย่างคุ้มค่า

กิตติกรรมประกาศ

คณะผู้วิจัยขอขอบคุณ วิทยาลัยการโรงแรมและการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย วิทยาเขตตรัง และกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่ปาล์มน้ำมันหมู่ที่ 3 ตำบลท่าสะบ้า อำเภอวังวิเศษจังหวัดตรัง และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกท่านที่ให้การสนับสนุนในการจัดทำงานวิจัย สำเร็จลุล่วงด้วยดี

รายการอ้างอิง (References)

- Aruksakunwong, O., and Sookkheo. B. (2022). Beta-carotene Extraction from Oil Palm Kernel Meal. *Science Journal, Chandrakasem Rajabhat University*, 32(1), 15-22. <https://ph03.tci-thaijo.org/index.php/scicru/article/view/113>
- Kamnuansin, P., Limyothin, P., & Sangkaphan, J. (2024). The Factor Affected the Price Change of Crude Palm Oil in Thailand. *Journal of Roi Kaensarn Academi*, 9(7), 995-1013. <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/JRKSA/article/view/271154>
- Khaehanchanpong, Y., Suttiwaree, P., Sukprasert, W., Taikonthong, P., Sngiamphongse, S., & Senanarong, A. (2021). Research and development of oil palm loose fruit collecting machine. *Thai Agricultural Research Journal*, 39(1), 87 - 95. <https://doi.org/10.14456/thaidoa-agres.2021.8>
- Panklang, P., & Kasaviset, N. (2023). *Prediction of oil palm plantation area changes in Trang province using the land change modeler (LCM)*. pp. 51-56. Annual Report 2023. Land Use Planning and Policy Division, Land Development Department, Bangkok.
- Pechsong, P., Pocharkorn, S., Nuansete, S., Kaewpibal, P., Khogsitong, P., and Thongsrikeaw, S. (2022). Ability to create value-added from part of oil palm tree: A case study of agriculture groups in Nakhon Si Thammarat province. *Economics and Business Administration Journal, Thaksin University*, 14(1), 63 - 82. <https://so01.tci-thaijo.org/index.php/ecbatsu/article/view/244744>
- Phitthayaphinant, P, & Satsue, P. (2021). Oil Palm Farming: A Reflection of Economic Crop Production of Satun People. *Rajabhat Agriculture Journal*, 20(1), 50 - 57. <https://li04.tci-thaijo.org/index.php/kjna/article/view/4404>
- Samlee, O., Sregarn, K., & Romyen, J. (2022). Cost analysis of new community products in Chawang district, Nakhon Si Thammarat province. *Princess of Naradhiwas University Journal of Humanities and Social Sciences*, 9(2), 57 - 77. <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/pnuhuso/article/view/255041>

- Thanaanawat, P., & Phongoen, D. (2025). Use of cost accounting information for profit planning: Herbal products of the Pak Chan community enterprise in Nakhon Luang district, Phra Nakhon Si Ayutthaya province. *Journal of Management Science Review*, 27(1), 89 - 105. <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/msaru/article/view/284546>
- Thanaanawat, P., & Wangtichob, P. (2024๗). Analysis of production costs and return on investment of plastic woven products by the Sripran housewife group, Sa Wang Ha district, Ang Thong province. *Journal of Management Science Review*, 26(1), 177 - 190. <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/msaru/article/view/275388>
- Wetchaninnart, W., Moonsri, O., Choopratheep, K., Sittichot, S., & Boonchumnong, S. (2025). Costs and returns analysis of the Ban Na Di – Sang Bong community enterprise group, Kumphawapi district, Udon Thani province. *Journal for Community Development and Life Quality*, 13(1), 67 - 77. <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/JCDLQ/article/view/269617>
- Wuttikanokkan, L., Adsawatithisakul, N., & Keeratiurai, N. (2024). Cost and the Return on Mattress OTOP Product of Ban Nongyarak Community in Pudsasubdistrict, Mueang District, Nakhon Ratchasima Province. *Research Community and Social Development Journal. Social Science*, 18(1), 39 - 57. <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/NRRU/article/view/270109>

ทฤษฎีฐานรากภาวะผู้นำที่มีธรรมาภิบาล: กรณีศึกษาผู้นำองค์กรบริหาร
ส่วนตำบลพิชัย อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง

Grounded Theory on the Good Governance in Leadership:
A Case Study of Leaders in Phichai Subdistrict Administrative Organization,
Mueang District, Lampang Province

ดวงพร อุ่นจิตต์*, หทัยทิพย์ สีขันตงสมิต, ชุตินิษฐ์ ปานคำ, ดวงจันทร์ แก้วกวางพาน,

ปิยรัตน์ วงศ์จุมมะลิ, อนันต์ อุปสอด, พงศ์วัชร ฟองกันทา

Duangpond Oonjitt*, Hataitip Sikhuntagasamit, Chutinist Pankham, Duangjan Kaewkongpan,

Piyarat Wongchummali, Anan Upasod, Pongwat Fongkanta

(Received: September 9, 2025; Revised: February 18, 2026; Accepted: May 1, 2026)

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเปรียบเทียบความเหมือนและความแตกต่างระหว่างภาวะผู้นำที่มีธรรมาภิบาลตามแนวคิดขององค์การสหประชาชาติกับปรากฏการณ์ในองค์การบริหารส่วนตำบลพิชัย และสร้างข้อสรุปเชิงทฤษฎีฐานรากภาวะผู้นำที่มีธรรมาภิบาล ใช้ระเบียบวิธีวิจัยทฤษฎีฐานราก กลุ่มเป้าหมายจำนวน 41 คน ประกอบด้วย ผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน 16 คน และผู้ให้ข้อมูลรอง จำนวน 25 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก มีการตรวจสอบและวิเคราะห์ข้อมูลแบบสามเส้า และสร้างข้อสรุปเชิงทฤษฎีในลักษณะแบบแผน ผลการวิจัยพบว่า ภาวะผู้นำที่มีธรรมาภิบาลตามปรากฏการณ์ มีจำนวนมากกว่าตามแนวคิดของสหประชาชาติ จำนวน 3 ด้าน และข้อสรุปเชิงทฤษฎีภาวะผู้นำที่มีธรรมาภิบาล ประกอบด้วย 12 คุณลักษณะที่สำคัญ คือ 1) คุณธรรมจริยธรรม 2) เปิดเผย โปร่งใสและตรวจสอบได้ 3) วิสัยทัศน์เชิงกลยุทธ์ 4) ความรับผิดชอบ 5) การตอบสนอง 6) นิติธรรม 7) ความเสมอภาค 8) การกระจายอำนาจ 9) การมีส่วนร่วม 10) มุ่งเน้นฉันทามติ 11) ประสิทธิภาพ และ 12) ประสิทธิผล

คำสำคัญ: ทฤษฎีฐานราก, ภาวะผู้นำ, ธรรมาภิบาล, องค์การบริหารส่วนตำบล

คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง

Faculty of Education, Lampang Rajabhat University

*Corresponding Author: duangporn@g.lpru.ac.th

Abstract

This research aimed to compare the similarities and differences between good governance leadership based on the United Nations' concept and the phenomenon found in the Phichai Subdistrict Administrative Organization, as well as to develop a grounded theory of good governance in leadership. The study employed grounded theory methodology with a total of 41 participants, consisting of 16 key informants and 25 secondary informants. The research tools included in-depth interviews. The data were verified and analyzed using triangulation, and theoretical conclusions were developed by identifying patterns. The research findings revealed that the phenomenon of good governance leadership exhibited three additional aspects beyond the United Nations' concept. The grounded theory concluded that good governance leadership comprises 12 essential characteristics: (1) morality and ethics, (2) transparency and accountability, (3) strategic vision, (4) responsibility, (5) responsiveness, (6) rule of law, (7) equity, (8) decentralization, (9) participation, (10) consensus orientation, (11) efficiency, and (12) effectiveness.

Keywords: Grounded theory, Leadership, Good governance, Subdistrict administrative organization

บทนำ

การจัดตั้งองค์กรนับเป็นวิธีดำเนินการหนึ่งของทางราชการที่จะบรรลุวัตถุประสงค์ที่วางไว้ ลักษณะขององค์กรมีความเป็นทางการ (formal organization) มีโครงสร้างเป็นแบบราชการ (bureaucratic structure) การกำหนดตำแหน่ง การแต่งตั้งหัวหน้า หรือหัวหน้าเขตการปกครองในองค์กร และมอบอำนาจให้กับบุคคลตามตำแหน่ง ทำให้บุคลากรในองค์กรไม่มีการแสดงความสัมพันธ์เป็นการส่วนตัวหรือใกล้ชิดกับผู้รับบริการ (Salimane, 2015) ดังนั้นการบริหารองค์กรจึงต้องการผู้นำที่มีความรู้ความสามารถในการควบคุม กำกับ ดูแลบุคลากรในองค์กรให้ดำเนินงานต่าง ๆ จนบรรลุผลสำเร็จ เกิดผลดีกับผู้รับบริการหรือสมาชิกในองค์กร Vanlalhlimpuii (2018) ได้กล่าวไว้ว่า องค์กรของรัฐบาลที่มีผู้บริหารขาดภาวะนำที่มีธรรมาภิบาลจะไม่สามารถ บริหารจัดการที่ดีหรือมีการกำกับดูแลที่ดี และอาจส่งผลกระทบต่อความล้มเหลวในการปกครอง ดังนั้นผู้บริหารที่ดีจึงควรใช้หลักธรรมาภิบาลในการกำกับดูแลบุคลากรทุกระดับ ใช้ความรู้ความสามารถและอำนาจหน้าที่ของผู้นำกำหนดเป้าหมายและทิศทางขององค์กร นอกจากนี้ ธรรมาภิบาลยังเป็นหนึ่งในยุทธศาสตร์ชาติด้านการปรับสมดุลและพัฒนาระบบการ

บริหารจัดการภาครัฐ ของแผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561-2580) เพื่อผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการบริหารจัดการองค์กรของภาครัฐให้ดียิ่งขึ้นลดกระแสทางสังคมที่ต้องการให้ภาครัฐมีความโปร่งใสในการบริหารจัดการที่ดีและมีประสิทธิภาพ ลดปัญหาการขาดความเชื่อมั่นของสังคมที่มีต่อภาครัฐ รวมถึงฟื้นฟูความเชื่อมั่นภาครัฐให้กลับคืนมา (National Strategy, 2018)

จากผลการปฏิบัติกิจกรรมในพื้นที่ชุมชนและท้องถิ่นของจังหวัดลำปาง ภายใต้โครงการยุทธศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น ระหว่างปี พ.ศ. 2563 - 2565 ได้พบข้อสังเกตสำคัญเกี่ยวกับ ผู้บริหารที่มีภาวะผู้นำ เป็นหนึ่งในปัจจัยความสำเร็จที่ช่วยให้การดำเนินการต่าง ๆ ในองค์กร หน่วยงาน และชุมชนบรรลุเป้าหมายและเป็นประโยชน์ต่อประชาชน และพบว่า ผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลพิชัย ซึ่งเป็นผู้ที่ได้รับการการยอมรับนับถือจากบุคลากรในองค์กรและได้รับความไว้วางใจจากประชาชนในพื้นที่ มีประวัติดผลงานที่ได้รับรางวัลอันทรงเกียรติจำนวนมาก อาทิ การเป็นผู้บุกเบิกการอนุรักษ์ป่าชุมชน สนับสนุนการจัดตั้งศูนย์เรียนรู้ป่าชุมชนต้นแบบ "วิถีคน วิถีป่า" จังหวัดลำปาง และสนับสนุน "ชุมชนต้นแบบ บ้านต้นตอปลอดการเผา" (Royal Forest Department, 2017) จากปรากฏการณ์ดังกล่าว ทำให้ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดและทฤษฎีภาวะผู้นำของผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ทำให้พบว่ามีผลงานวิจัยจำนวนมาก ได้ศึกษาแนวคิดและทฤษฎีภาวะผู้นำโดยใช้แนวคิดของต่างประเทศมากำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัย อาทิ รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำใ้บริการของบุคลากร (Jungsuttiwong, 2017) รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เป็นเลิศ (Wongrattana et al., 2023) ในขณะที่การวิจัยประเภทการสร้างทฤษฎีฐานรากยังมีจำนวนน้อย ดังนั้นการวิจัยในครั้งนี้ จึงใช้ระเบียบวิธีวิจัยฐานราก ซึ่งมีความเหมาะสมกับประเด็นการวิจัยและมีความทันสมัยเพียงพอ เพื่อค้นหาข้อเท็จจริงจากปรากฏการณ์ในครั้งนี้ ซึ่งจะนำไปสู่การสร้างข้อสรุปเชิงทฤษฎีภาวะผู้นำที่มีธรรมาภิบาลของผู้นำองค์การบริหารส่วนตำบลแห่งหนึ่งของประเทศไทย อาจนับได้ว่าเป็นการพัฒนาองค์ความรู้ภาวะผู้นำที่มีธรรมาภิบาลจากปรากฏการณ์ในประเทศไทยในปัจจุบัน

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเปรียบเทียบความเหมือนและความแตกต่างระหว่างภาวะผู้นำที่มีธรรมาภิบาลตามแนวคิดขององค์การสหประชาชาติกับปรากฏการณ์ในองค์การบริหารส่วนตำบล และสร้างข้อสรุปเชิงทฤษฎีฐานรากภาวะผู้นำที่มีธรรมาภิบาลของผู้นำองค์การบริหารส่วนตำบลพิชัย เพื่อให้ผู้บริหารองค์การสามารถนำไปใช้ในการพัฒนาภาวะผู้นำที่มีธรรมาภิบาลของตนเองได้อย่างลุ่มลึกและยกระดับการส่งเสริมธรรมาภิบาลและการบริหารจัดการที่ดีขององค์การ ซึ่งจะนำไปสู่ความเชื่อมั่นและความไว้วางใจจากบุคลากรทุกฝ่าย รวมถึงประชาชนผู้รับบริการ และนำไปสู่การสร้างสรรค์สังคมคุณธรรมตามเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืน

อุปกรณ์และวิธีการ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพใช้ระเบียบวิธีวิจัยการสร้างทฤษฎีฐานราก (grounded theory methodology) โดยศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลจากปรากฏการณ์จริง วิเคราะห์ กลั่นกรอง และจัดหมวดหมู่โน้ตส์เพื่อสร้างข้อสรุปเชิงทฤษฎีเกี่ยวกับคุณลักษณะภาวะผู้นำที่มีธรรมาภิบาล

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (key informant) ที่มีคุณสมบัติเหมาะสมสอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย และใช้วิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง (purposive sampling) แบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ 1) ผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน 16 คน ประกอบด้วย ผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลพิชัย พนักงานส่วนตำบลระดับหัวหน้าส่วนราชการ สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลพิชัยระดับประธาน รองประธาน และ 2) ผู้ให้ข้อมูลรอง จำนวน 25 คน ประกอบด้วย พนักงานส่วนตำบลพิชัย ลูกจ้างประจำ พนักงานจ้าง และประชาชนที่รับบริการจากองค์การบริหารส่วนตำบลพิชัย รวมจำนวนกลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น 41 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) ตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ โดยผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 คน ประกอบด้วย ผู้เชี่ยวชาญด้านการบริหารองค์กร จำนวน 2 คน ผู้เชี่ยวชาญด้านรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ จำนวน 2 คน และผู้เชี่ยวชาญด้านวิธีวิทยาวิจัย จำนวน 1 คน การสร้างแบบสัมภาษณ์เชิงลึกมาจากกรอบแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับคุณลักษณะภาวะผู้นำที่มีธรรมาภิบาล และผู้วิจัยที่เป็นเครื่องมือสำคัญในการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัยในครั้งนี้ การวิจัยนี้ได้รับรองจริยธรรมวิจัยในมนุษย์รหัสโครงการคือ IRBCMRU 2024/144.21.03

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

เก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับคุณลักษณะภาวะผู้นำที่มีธรรมาภิบาลของผู้นำองค์การบริหารส่วนตำบลพิชัย ในระหว่างเดือนมีนาคม ถึงเดือนกันยายน พ.ศ. 2567 กับผู้ให้ข้อมูลทั้งหมด รวมจำนวนทั้งสิ้น 41 คน โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน 16 คน แบ่งเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มที่ 1 คณะผู้บริหาร ประกอบด้วย นายก รองนายก และเลขานุการนายก จำนวน 4 คน กลุ่มที่ 2 สมาชิกสภา ประกอบด้วย ประธานสภา รองประธานสภาและสมาชิกสภา จำนวน 4 คน และกลุ่มที่ 3 หัวหน้าส่วนราชการ ประกอบด้วย ปลัด รองปลัด หัวหน้าสำนักปลัด ผู้อำนวยการกอง และหัวหน้าฝ่าย จำนวน 8 คน และการสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลรอง จำนวน 25 คน ได้แก่ พนักงานส่วนตำบลพิชัย และประชาชนผู้รับบริการ สถานที่ในการสัมภาษณ์ คือ ห้องประชุมในสำนักงานองค์การบริหารส่วนตำบลพิชัย

วิธีดำเนินการสร้างข้อสรุปเชิงทฤษฎีฐานรากภาวะผู้นำที่มีธรรมาภิบาล ในขั้นตอนแรก ทบทวนข้อมูลและกำหนดรหัสข้อมูล (open coding) นำข้อมูลที่ได้มาแยกส่วนเป็นหมวดหลักและหมวดย่อย ต่อมาคัดเลือกเลือกหน่วยที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์มากำหนดรหัส จากนั้นนำข้อมูลมาจัดระเบียบเป็น

หมวดหมู่ แบ่งประเภทข้อมูลและกลั่นกรองข้อมูลให้เหลือเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย ขั้นตอนสุดท้ายประมวลผลการเชื่อมโยงข้อมูลเพื่อสร้างมโนทัศน์ให้เป็นข้อสรุปเชิงทฤษฎี และนำเสนอทฤษฎีในลักษณะเป็นแบบแผน (Strauss & Corbin, 1998; Charmaz, 2006)

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์และตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (triangulation) ด้านข้อมูล (data triangulation) ด้วยการพิสูจน์ว่าข้อมูลนั้นได้มาถูกต้องหรือไม่ พิจารณาจากแหล่งเวลา แหล่งสถานที่ และแหล่งบุคคลด้านผู้วิจัย (investigator triangulation) โดยตรวจสอบจากการให้ข้อมูลของทีมผู้วิจัยหลายคน และด้านวิธีการรวบรวมข้อมูล (methodological triangulation) โดยใช้วิธีการสังเกตควบคู่กับการซักถาม ส่วนการวิเคราะห์ข้อมูลใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเปรียบเทียบอย่างต่อเนื่อง (constant comparative data analysis) และรวมกับการวิเคราะห์ข้อมูลแบบอุปนัย (analytic induction)

การวิเคราะห์และกลั่นกรองข้อมูลเพื่อคัดเลือกเฉพาะข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับปรากฏการณ์ของภาวะผู้นำที่มีธรรมาภิบาลของผู้นำองค์การบริหารส่วนตำบลพิชัย จากนั้นวิเคราะห์และประมวลผลเชื่อมโยงข้อมูลเพื่อสร้างมโนทัศน์ (concept) ให้เป็นสรุปเชิงทฤษฎี แล้วนำไปตรวจสอบกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องอีกครั้ง เพื่อยืนยันสรุปผล และประมวลผลสู่การสร้างทฤษฎีฐานราก

ผลการศึกษา

1. ผลการเปรียบเทียบความเหมือนและความแตกต่างระหว่างภาวะผู้นำที่มีธรรมาภิบาลตามแนวคิดขององค์การสหประชาชาติกับปรากฏการณ์จริงในองค์การบริหารส่วนตำบลพิชัย พบว่า ตามแนวคิดขององค์การสหประชาชาติ กำหนดภาวะผู้นำที่มีธรรมาภิบาล ไว้จำนวน 9 ด้าน ในขณะที่ตามปรากฏการณ์ในองค์การบริหารส่วนตำบลพิชัย มีจำนวน 12 ด้าน ซึ่งได้มาจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลทั้งหมด จำนวนทั้งสิ้น 41 คน จากนั้นได้ตรวจสอบกลั่นกรองข้อมูลและยืนยันข้อมูลจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และสรุปผล ซึ่งเป็นจำนวนที่มากกว่า 3 ด้าน ดัง Table 1

Table 1 The comparison between the similarities and differences of good governance leadership according to United Nations Development Programmes' concept and the actual phenomena in the Pichai Subdistrict Administrative Organization

		Theories	Actual phenomena
		United Nations Development Programme [UNDP], 1997	Phichai Subdistrict Administrative Organization (PSAO), 2024
The leadership in good governance			
Similarities	Participation	✓	✓
	Rule of Law	✓	✓
	Transparency	✓	✓
	Responsiveness	✓	✓
	Consensus oriented	✓	✓
	Equity	✓	✓
	Effectiveness and Efficiency	✓	✓
	Accountability	✓	✓
	Strategic Vision	✓	✓
Differences	Efficiency		✓
	Decentralization		✓
	Morality/Ethics		✓

2. ข้อสรุปเชิงทฤษฎีฐานรากภาวะผู้นำที่มีธรรมาภิบาลของผู้นำองค์การบริหารส่วนตำบลพิชัย ประกอบด้วย 12 คุณลักษณะที่สำคัญ ได้แก่ 1) คุณธรรมจริยธรรม 2) เปิดเผย โปร่งใสและตรวจสอบได้ 3) วิสัยทัศน์เชิงกลยุทธ์ 4) ความรับผิดชอบ 5) การตอบสนอง 6) นิติธรรม 7) ความเสมอภาค 8) การกระจายอำนาจ 9) การมีส่วนร่วม 10) มุ่งเน้นฉันทามติ 11) ประสิทธิภาพ และ 12) ประสิทธิผล แสดงผลตามแผนดัง Figure 1

Figure 1 12 Key characteristics of good governance in leadership

จากผลการเปรียบเทียบความเหมือนและความแตกต่างระหว่างภาวะผู้นำที่มีธรรมาภิบาลตามแนวคิดขององค์การสหประชาชาติกับปรากฏการณ์จริงในองค์การบริหารส่วนตำบลพิชัย พบว่า ด้านที่มีความเหมือนกันมี จำนวน 9 ด้าน ตามแนวคิดขององค์การสหประชาชาติ แต่ตามปรากฏการณ์จริงในองค์การบริหารส่วนตำบลพิชัย มีจำนวนมากกว่า 3 ด้าน ได้แก่ ประสิทธิภาพ การกระจายอำนาจ และคุณธรรมจริยธรรม เมื่อพิจารณาในเนื้อหาารายด้านของภาวะผู้นำที่มีธรรมาภิบาลของผู้นำองค์การบริหารส่วนตำบลพิชัย ได้กำหนดให้ด้านประสิทธิภาพ กับด้านประสิทธิผล แยกออกจากกันชัดเจน แตกต่างจากตามแนวคิดขององค์การสหประชาชาติที่รวมประสิทธิภาพและประสิทธิผลเข้าไว้ด้วยกัน นอกจากนี้ตามปรากฏการณ์ในองค์การบริหารส่วนตำบลพิชัย มีด้านการกระจายอำนาจและด้านคุณธรรมจริยธรรม ซึ่งมาจากหลักการแห่งพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ. 2546 (Office of the Prime Minister, 2012) ผลการกลั่นกรองและวิเคราะห์ข้อมูลในครั้งนี้ได้พบจุดร่วมที่สำคัญเกี่ยวกับคุณลักษณะภาวะผู้นำที่มีธรรมาภิบาล สามารถนำไปสู่ข้อสรุปเชิงทฤษฎีฐานรากภาวะผู้นำที่มีธรรมาภิบาล

ผลการศึกษาข้อสรุปเชิงทฤษฎีของภาวะผู้นำที่มีธรรมาภิบาลของผู้นำองค์การบริหารส่วนตำบลพิชัย ประกอบด้วย 12 คุณลักษณะที่สำคัญ สอดคล้องกับแนวคิด 4 หลักการสำคัญ ของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ หรือ ก.พ.ร. และบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 มาตรา 279 ซึ่งได้กำหนดให้มีมาตรฐานทางจริยธรรมสำหรับผู้ดำรง

ตำแหน่งทางการเมือง ข้าราชการ หรือเจ้าหน้าที่ของรัฐแต่ละประเภทได้ด้วยหลักธรรมาภิบาลของการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี ดังนี้

1. คุณลักษณะภาวะผู้นำที่มีธรรมาภิบาล ด้านวิสัยทัศน์เชิงกลยุทธ์ ด้านการตอบสนองด้านประสิทธิภาพ และด้านประสิทธิผล สามารถกำหนดให้อยู่ภายใต้หลักการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ โดยมีรายละเอียดดังนี้

1.1 ด้านวิสัยทัศน์เชิงกลยุทธ์ ผู้นำต้องมองการณ์ไกล การกำหนดเป้าหมาย วางแผน ปฏิบัติหน้าที่ตามพันธกิจให้บรรลุผลดีเป็นรูปธรรมเพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชน ปรับปรุงปรับเปลี่ยนระบบราชการที่เน้นระเบียบและขั้นตอนที่นำไปสู่การทำงานแบบใหม่หรือการทำงานเชิงรุก รวมทั้งใช้เทคนิคและวิธีการต่าง ๆ และนำเทคโนโลยีมาปรับปรุงการทำงานในองค์กรและการให้บริการแก่ผู้รับบริการที่มีความสะดวก ทันสมัย และรวดเร็ว สอดคล้องกับผลการวิจัยของ Sitthisuntikul et al. (2017) ที่พบว่า ผู้นำที่มีวิสัยทัศน์ มีความตั้งใจและมุ่งมั่น รวมทั้งมีทักษะการจัดการนับเป็นหนึ่งในปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการดำเนินงานตามบทบาทหน้าที่ด้านการบริหารจัดการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.10

1.2 ด้านการตอบสนอง ผู้นำต้องปฏิบัติงานให้สนองต่อความต้องการและความคาดหวังของประชาชน สามารถบริการประชาชนในทุกด้านที่เกี่ยวข้องตามขอบเขตการดูแลขององค์กรประสานงานกับหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องให้กับประชาชนได้ ดำเนินการภายในระยะเวลาที่กำหนดได้ ซึ่งจะนำไปสู่ความพึงพอใจในการให้บริการทุกด้านขององค์กรที่ประชาชนได้รับประโยชน์สูงสุด

1.3 ด้านประสิทธิภาพ ผู้นำบริหารจัดการองค์กรได้อย่างคุ้มค่าและเกิดผลประโยชน์สูงสุดกับประชาชนทุกคน โดยใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียง ลดขั้นตอนและระยะเวลาในการปฏิบัติงานเพื่ออำนวยความสะดวกและลดภาระค่าใช้จ่าย ใช้เทคนิคและเครื่องมือในการบริหารจัดการทรัพยากรทั้งคนและด้านต้นทุน แรงงานและระยะเวลาให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อการทำงานตามภารกิจที่ได้รับมอบหมาย ส่งเสริมสนับสนุนการพัฒนาขีดความสามารถและศักยภาพของพนักงานองค์กร รวมทั้งมีการกำกับดูแลที่ดี ทั้งนี้การเป็นผู้นำที่มีประสิทธิภาพนับเป็นคุณสมบัติสำคัญของผู้นำที่ดีและประสบความสำเร็จ

1.4 ด้านประสิทธิผล ผู้นำใช้กระบวนการปฏิบัติงานและระบบงานที่เป็นมาตรฐาน โดยคำนึงถึงผลดำเนินงานให้เกิดประสิทธิผลประโยชน์สูงสุดต่อประชาชนผู้รับบริการ ปฏิบัติตามพันธกิจและแผนที่วางไว้ ปฏิบัติงานให้สอดคล้องหรือตรงกับความต้องการของประชาชนเพื่อพัฒนาท้องถิ่น ประชาชนได้รับความช่วยเหลือ สามารถแก้ไขปัญหาได้ตรงจุด รวดเร็ว มีการกำหนดการวัดผลการดำเนินงานทั้งในระดับองค์กรและระดับบุคคล รวมทั้งมีกระบวนการปฏิบัติงานและระบบงานที่เป็นมาตรฐาน ผลตอบรับที่ได้มีประโยชน์ต่อองค์กร

2. คุณลักษณะภาวะผู้นำที่มีธรรมาภิบาลด้านเปิดเผยโปร่งใส ด้านความรับผิดชอบ ด้านนิติธรรม และด้านความเสมอภาค สามารถกำหนดให้อยู่ภายใต้หลักค่านิยมประชาธิปไตย โดยมีรายละเอียดดังนี้

2.1 ด้านเปิดเผย โปร่งใส และตรวจสอบได้ ผู้นำต้องปฏิบัติงานด้วยความโปร่งใส เปิดเผยข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ให้แก่ประชาชนได้รับทราบข้อเท็จจริง เปิดเผยข้อมูลข่าวสารที่จำเป็นและเชื่อถือได้ให้ประชาชนรับทราบอย่างสม่ำเสมอ และข้อมูลข่าวสารเป็นไปโดยง่าย นำกฎ ITA, LPA มาใช้ในการปฏิบัติงาน สามารถตรวจสอบข้อมูลย้อนกลับได้ทุกกระบวนการ และหน่วยงานหรือองค์กรอื่นสามารถตรวจสอบได้ มีการเปิดเผยข้อมูลและกระบวนการทำงาน

2.2 ด้านความรับผิดชอบ ผู้นำปฏิบัติงานด้วยความรับผิดชอบและรับชอบ แสดงความรับผิดชอบต่อปัญหาสาธารณะและประชาชนอย่างทันที่ และมีความรับผิดชอบต่อสังคมในด้านการดูแลประชาชน ดำเนินการด้วยความโปร่งใส ถูกต้องตามเกณฑ์ ระเบียบ และประชาชนตรวจสอบได้

2.3 ด้านนิติธรรม ผู้นำต้องปฏิบัติงานตามระเบียบ กฎหมาย ข้อบังคับ รวมทั้งข้อบังคับที่ทันสมัยเป็นที่ยอมรับของสังคม ในการปฏิบัติงานยึดความถูกต้องและเป็นธรรม เคร่งครัด ไม่เลือกปฏิบัติ เพื่อให้การปกครองเป็นไปโดยความเรียบร้อยและเกิดประโยชน์ต่อส่วนรวม บางครั้งเกิดความขัดแย้งกันระหว่างบุคคล ผู้นำหรือผู้บริหารต้องเข้ามาจัดการโดยใช้หลักนิติธรรมเพื่อขจัดความขัดแย้ง

2.4 ด้านความเสมอภาค ผู้นำต้องปฏิบัติด้วยเท่าเทียมความเสมอภาคกับพนักงานทุกระดับ อย่างเท่าเทียมกัน ไม่อคติ ไม่แทรกแซงการทำงาน ประชาชนผู้รับบริการได้รับการดูแลและช่วยเหลือด้วยความยุติธรรมและเท่าเทียมกัน มีสิทธิเสมอกัน ไม่แบ่งแยกเพศชาย-หญิง ถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ ภาษา อายุ สภาพร่างกายหรือสุขภาพ สถานะทางเศรษฐกิจและสังคม ความเชื่อทางศาสนา ระดับการศึกษา

3. คุณลักษณะภาวะผู้นำที่มีธรรมาภิบาล ด้านมุ่งเน้นฉันทามติ ด้านการมีส่วนร่วม และ ด้านการกระจายอำนาจ สามารถกำหนดให้อยู่ภายใต้หลักประชาธิปไตย หรือใช้หลักประชาธิปไตย “ชุมชนเป็นฐาน ภาครัฐหนุนเสริม ประชาชนเป็นสุข” โดยมีรายละเอียดดังนี้

3.1 ด้านมุ่งเน้นฉันทามติ ผู้นำยึดหลักประชาธิปไตย รับฟังความคิดเห็นเสียงส่วนมากของประชาชน รวมทั้งเปิดให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการรับรู้ ทำความเข้าใจ รวมทั้งแสดงทัศนะ ร่วมเสนอปัญหา ประเด็นสำคัญที่เกี่ยวข้อง ร่วมคิดแก้ไขปัญหา ร่วมในกระบวนการตัดสินใจและการดำเนินงาน ในการจัดทำโครงการต่าง ๆ ขององค์กร มีการทำประชาคมทุกครั้งก่อนเริ่มโครงการจะเปิดเวทีรับฟังความคิดเห็นของประชาชน สอดคล้องตามแนวคิดของ Sangnimnuan (2009) ที่กล่าวไว้ว่า การมุ่งเน้นฉันทามติเป็นการประสานความแตกต่างในผลประโยชน์ของฝ่ายต่าง ๆ เพื่อหาข้อยุติร่วมกัน อันนำมาซึ่งผลประโยชน์ของทุกฝ่าย ไม่ว่าจะเป็นนโยบายและกระบวนการขั้นตอนใด ๆ ให้ได้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้

3.2 ด้านการกระจายอำนาจ ผู้นำมอบหมายงานให้พนักงานและมีอำนาจในการตัดสินใจตามเหตุอันควร มีการแบ่งงานกระจายความรับผิดชอบให้แก่พนักงานงานอย่างชัดเจนและเหมาะสม โดยกำหนดความรับผิดชอบและตัดสินใจได้ภายใต้กรอบงานของตนเอง มีการถ่ายโอนอำนาจการตัดสินใจ และการแบ่งงานที่ได้รับมอบหมายจะมีการกำหนดให้มีผู้ที่สามารถอนุมัติแทนได้ สอดคล้องกับแนวคิดของ Harris (2014) ที่กล่าวถึง ภาวะผู้นำแบบกระจายอำนาจ (distributed leadership) จะให้ความสำคัญกับหน้าที่ในการเป็นผู้นำมากกว่าบทบาท บุคลากรทุกคนในองค์กรสามารถเป็นผู้นำได้โดยไม่จำเป็นต้องจำกัดตามบทบาทหรือตามตำแหน่งเท่านั้น บุคลากรที่มีความสามารถแตกต่างกัน จะมีความเป็นผู้นำที่แตกต่างกัน เราสามารถใช้ประโยชน์จากการให้อำนาจและความเป็นผู้นำของบุคคลนั้นเพื่อให้การบริหารบรรลุผลสำเร็จในทุกด้าน และการกระจายความเป็นผู้นำไปสู่พนักงานจะเป็นการสร้างองค์กรที่เข้มแข็งและยั่งยืน

3.3 ด้านการมีส่วนร่วม ผู้นำต้องให้พนักงานมีส่วนร่วมในกระบวนการทำงาน ในขณะเดียวกันพนักงานควรเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ขององค์การบริหารส่วนตำบล เชิญชวนให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการทำงาน เข้าถึงความต้องการของประชาชนอย่างแท้จริง สอดคล้องกับแนวคิดของ Vinokur-Kaplan (2017) ที่ได้กล่าวไว้ว่า การจัดการภาคีสาธารณะ (new public governance: NPG) รัฐดำเนินการแบบเครือข่าย ให้ความสำคัญด้านความร่วมมือระหว่างองค์กรไม่แสวงหากำไร หรือการค้า ที่ให้บริการสาธารณะจะทำให้เกิดผลลัพธ์ต่อภาคส่วน โดยผ่านความร่วมมือในการจัดสรรผลประโยชน์ การแบ่งปันทรัพยากร คำว่า“การทำงานร่วมกัน” มีการกำกับดูแลสาธารณะแนวใหม่ 2 ประการ ได้แก่ 1) การทำงานร่วมกัน มีความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรระหว่างผู้ให้ทุนและผู้ให้บริการ (องค์กรไม่แสวงหากำไร) 2) ความร่วมมือและความสัมพันธ์กันแบบประสานงานหรือความสัมพันธ์อื่น ๆ การใช้ทรัพยากรร่วมกัน ทำงานร่วมกันเพื่อแก้ปัญหาความซับซ้อน

4. คุณลักษณะภาวะผู้นำที่มีธรรมาภิบาล ด้านคุณธรรมจริยธรรม สามารถกำหนดให้อยู่ภายใต้หลักความรับผิดชอบต่อการบริหาร โดยมีรายละเอียดดังนี้ ด้านคุณธรรมจริยธรรม ผู้นำต้องยึดมั่นในหลักคุณธรรมการบริหารราชการ ประพฤติปฏิบัติตนด้วยความซื่อสัตย์ สุจริต ทั้งกายวาจาและใจ มีความอ่อนน้อมถ่อมตน ยึดมั่นในหลักคุณธรรมในการบริหารราชการ และปฏิบัติงานตามหลักธรรมของศาสนา สอดคล้องกับผลการวิจัยของ aroensuk (2015) ที่พบว่า คุณธรรมจริยธรรมเป็นหนึ่งในองค์ประกอบของภาวะผู้นำที่มีประสิทธิผล ซึ่งมี 9 ตัวบ่งชี้ ได้แก่ จิตสำนึกความเป็นธรรม มีความซื่อสัตย์ มีความเมตตากรุณา มีค่านิยมธรรมาภิบาล เป็นผู้นำทางคุณธรรมและจริยธรรม ผู้บริหารและพนักงานต้องมีจรรยาบรรณ ปฏิบัติตามหลักคุณธรรม ปฏิบัติยุติธรรม และสามารถปฏิบัติตามหลักจริยธรรม และสอดคล้องกับผลการวิจัยของ Manmee (2018) ที่พบว่า หลักการด้านคุณธรรม ผู้นำจะต้องเป็นผู้ที่ไว้ซึ่งความประพฤติทั้งภายในและภายนอกให้อยู่ในหลักเกณฑ์ของการบริหาร และ

ควรประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีของผู้ใต้บังคับบัญชา

สรุป

ผลการวิจัยสรุปได้ว่า ภาวะผู้นำที่มีธรรมาภิบาลของผู้นำองค์การบริหารส่วนตำบลพิชัย ประกอบด้วย 12 คุณลักษณะที่สำคัญ ซึ่งสอดคล้องกับหลักการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีตามรัฐธรรมนูญฯ พ.ศ. 2550 มาตรา 279 และครอบคลุมมิติการดำเนินงานมากกว่าเกณฑ์ขององค์การสหประชาชาติ ผลการวิจัยนี้จะเป็นข้อมูลสารสนเทศที่สำคัญ ให้แก่ผู้บริหารท้องถิ่นในจังหวัดลำปางและหน่วยงานที่มีบริบทคล้ายคลึงกัน สามารถนำไปใช้ในการส่งเสริมภาวะผู้นำที่มุ่งเน้นประโยชน์สุขของประชาชนเป็นสำคัญ หรือสามารถนำไปประยุกต์ใช้พัฒนาภาวะผู้นำเพื่อยกระดับคุณภาพการให้บริการประชาชนอย่างมีประสิทธิภาพ

กิตติกรรมประกาศ

การงานวิจัยเรื่องนี้ ได้รับการสนับสนุนทุนอุดหนุนการวิจัย ภายใต้กองทุนวิจัยมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2567 ผู้วิจัยจึงขอขอบพระคุณแหล่งทุน ณ ที่นี้ และขอขอบพระคุณผู้บริหารและพนักงานองค์การบริหารส่วนตำบลพิชัย รวมทั้งผู้ให้ข้อมูลทุกท่านที่ให้ความอนุเคราะห์สละเวลาอันมีค่าให้การสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

รายการอ้างอิง (References)

- Charmaz, K. (2006). *Constructing Grounded Theory: A Practical Guide Through Qualitative Analysis*. Sage.
- Harris, A. (2014). *Distributed Leadership Matters. Perspectives, Practicalities, and Potential*. Corwin, Thousand Oaks.
- Jungsuttiwong, S. (2017, December 8). *A model of servant leadership for personnel under the subdistrict administrative organization in the Northeast*. https://gsmis.snru.ac.th/e-thesis/thesis_detail?r=57620248105.
- Manmee, T. (2018). Good governance leadership of local administrative organization in lower northeastern region. *Journal of MCU Social Science Review*, 7(3), 298 - 314. <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/jssr/article/view/148904>
- National Strategy (2018, October 13). *Royal Thai Government Gazette*, https://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2561/A/082/T_0001.PDF

- Office of the Prime Minister (2012, July 8). *Royal decree on the criteria and procedures for good governance, B.E.2546 (2003): Part I Good Governance Royal*.
<https://www.opm.go.th/opmportal//index.asp?lang=2&pageid=1594&parent=1232&directory=11377&pagename=viewlink1>
- Royal Forest Department (2017, October 10). *Model community forests: Way of life, way of forest*. Lampang province. <https://www.forest.go.th/ppd/network6/>
- Sangnimnuan, S. (2009). *Leadership and Governance in Local Government Administration*. In Charoen, S. (p. 74). Printing, Bangkok.
- Salimane, M. (2015). Good governance, leadership and making decision. *Kaygı. Bursa Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi*, 24, 205 - 214.
<https://doi.org/10.20981/kuufefd.40491>
- Sitthisuntikul, K., Punyawadee, V., & Yossuck, P. (2017). Factors associated to the performances of local administration organization in encouraging forest conservation of local communities, Chiang Mai province. *Journal for Community Development and Life Quality*, 5(3), 586 - 609. <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/JCDLQ/article/view/126663>
- Strauss, A. & Corbin, J. (1998). *Basics of Quantitative Research: Techniques and Procedures for Developing Grounded Theory*. (2nd ed.). Sage, Thousand Oaks.
- United Nations Development Programme (1997, October 10). *Governance for sustainable human development: A UNDP Policy Document*. <https://digitallibrary.un.org/record/492551?v=pdf>
- Vanlathlimpuui, J. (2018). Leadership and good governance. *Mizoram University Journal of Humanities and Social Sciences*, 4(2), 61 - 72. https://drive.google.com/file/d/1ld3Lntn_qNxJAxK60FRnsiET9Ni_EDbY/view
- Vinokur-Kaplan, D. (2017). Retraction of: New public governance and the growth of co-located nonprofit centers. *Nonprofit Policy Forum*, 8(4), 471. <https://doi.org/10.1515/npf-2019-3001>
- Wongrattana, C.P., Agsonsua, P., & Chusorn, P. (2023). Model development of leadership excellence for local organization administrators. *Journal of Social Science and Cultural*, 7(3), 148 - 164. <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/JSC/article/view/262722>

การใช้เครื่องจักรกลการเกษตรของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวในภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคใต้ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

Farm Machinery Utilization among Rice Farmers in Northern, Central, Southern and Northeastern Regions

รุ่งโรจน์ กมลเดชเดชา

Rungroge Kamondetdacha

(Received: November 28, 2025; Revised: February 11, 2026 ; Accepted: May 1, 2026)

บทคัดย่อ

บทความนี้ศึกษาการใช้เครื่องจักรกลการเกษตรประเภทรถแทรกเตอร์และรถเกี่ยวนาของเกษตรกรผู้ปลูกข้าว และปัญหาการใช้เครื่องจักรกลการเกษตรที่เกี่ยวข้อง งานวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถามและสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งใช้วิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง รวม 18 คน ในพื้นที่ 16 จังหวัด ในภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคใต้ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ช่วงระยะเวลาการเก็บข้อมูลตั้งแต่เดือนกรกฎาคมถึงกันยายน 2568 การวิเคราะห์ข้อมูลใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา โดยอาศัยกรอบแนวคิดเกี่ยวกับการทำนาข้าว การใช้เครื่องจักรกลการเกษตรประเภทรถแทรกเตอร์และรถเกี่ยวนา และรูปแบบการใช้เครื่องจักรกลการเกษตรและปัญหาการใช้งาน ผลการศึกษาอธิบายการทำนาข้าวและการใช้เครื่องจักรกลการเกษตร 3 รูปแบบ ได้แก่ 1) การใช้บริการจากผู้ให้บริการเครื่องจักรกลการเกษตร 2) การมีเครื่องจักรกลการเกษตรเพื่อใช้งานของตนเองและรับจ้างให้บริการแก่เกษตรกรรายอื่น และ 3) การรวมกันเป็นกลุ่มเกษตรกรโดยมีการจัดหาเครื่องจักรกลการเกษตรมาบริหารการใช้งานร่วมกัน โดยรูปแบบการมีเครื่องจักรกลการเกษตรเพื่อใช้งานของตนเองและรับจ้างให้บริการแก่เกษตรกรรายอื่นมีแนวโน้มของประสิทธิภาพการใช้งานเครื่องจักรกลการเกษตรดีกว่ารูปแบบอื่น สำหรับปัญหาสำคัญในการใช้เครื่องจักรกลการเกษตร ได้แก่ การลงทุนเครื่องจักรกลการเกษตรและการซ่อมบำรุงรักษา และการบริหารการใช้เครื่องจักรกลการเกษตรให้มีประสิทธิภาพ จึงมีข้อเสนอแนะให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสนับสนุนเกษตรกรเกี่ยวกับการเข้าถึงแหล่งเงินทุนสินเชื่อเพื่อลงทุนเครื่องจักรกลการเกษตร และการเพิ่มความสามารถด้านการบริหารการใช้เครื่องจักรกลการเกษตร

คำสำคัญ: การใช้งานเครื่องจักรกลการเกษตร, เกษตรกรผู้ปลูกข้าว, รถแทรกเตอร์, รถเกี่ยวนา

คณะเกษตรศาสตร์บูรณาการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Faculty of Integrated Agriculture, Chulalongkorn University

Corresponding Author: Rungroge.K@chula.ac.th

Abstract

This article studied the utilization of farm machinery, specifically tractors and combine harvesters, and identified associated managerial challenges, among rice farmers in the northern, central, southern and northeastern regions of Thailand. The study adopted a qualitative research design. Purposive sampling was utilized to select key informants, with data collection conducted between July and September 2025. Primary data were gathered through questionnaires and in-depth interviews with 18 key informants across 16 provinces. The data were subsequently analyzed using descriptive analysis guided by a conceptual framework that encompasses rice farming practices, farm machinery utilization, and utilization organization types and managerial challenges. The findings categorized rice farming practices and machinery utilization into three distinct utilization organization types: 1) custom hiring services; 2) sole machinery ownership; and 3) joint machinery ownership. The sole machinery ownership type tended to achieve higher utilization efficiency than others. Key managerial challenges associated with farm machinery utilization included financial constraints for acquiring and maintaining farm machinery, and a lack of managerial capabilities for improving machinery utilization efficiency. Hence, the study suggested that relevant authorities should facilitate farmers' access to investment credits, and build farmers' managerial capabilities regarding farm machinery utilization.

Keywords: Farm machinery utilization, Rice farmer, Tractor, Combine harvester

บทนำ

ภาคการเกษตรกำลังเผชิญกับความท้าทายทั้งจากปัจจัยภายใน ได้แก่ การขาดแคลนแรงงานและสัดส่วนแรงงานในภาคการเกษตรที่มีอายุมาก และปัจจัยภายนอก ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี ซึ่งทั้งปัจจัยภายในและภายนอกนี้ส่งผลต่อผลิตภาพและความสามารถในการแข่งขันของภาคการเกษตร (Fischer & Connor, 2018) การนำเทคโนโลยีที่รวมถึงเครื่องจักรกลการเกษตรมาใช้ในกิจกรรมต่าง ๆ ในภาคการเกษตรจึงมีความสำคัญ เพื่อทดแทนแรงงานและเพิ่มผลิตภาพ (Basso & Antle, 2020)

สำหรับประเทศไทยนั้น เกษตรกรส่วนใหญ่เข้าถึงและนำเครื่องจักรกลการเกษตรพื้นฐานที่ใช้เป็นเครื่องทุ่นแรงมาใช้แล้ว ซึ่งผลสัมฤทธิ์ของการเกษตร พ.ศ. 2566 พบว่า สัดส่วนของเกษตรกรที่ใช้

เครื่องจักรกลการเกษตรสูงมาก คิดเป็นร้อยละ 71.35 ของจำนวนเกษตรกรที่รายงานเรื่องการใช้เครื่องจักรกลการเกษตร โดยเกษตรกรมีการใช้รถแทรกเตอร์ 4 ล้อ มากที่สุดและรองลงมาคือ เครื่องเกี่ยวนวดข้าว (National Statistical Office, 2024) ทั้งนี้ เมื่อพิจารณาแหล่งที่มาของเครื่องจักรกลการเกษตรพบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่ใช้รถแทรกเตอร์ 4 ล้อ และเครื่องเกี่ยวนวดข้าวผ่านผู้รับจ้างบริการ

เหตุผลสำคัญที่เกษตรกรไทยมีการใช้งานเครื่องจักรกลการเกษตร คือ การขาดแคลนแรงงานซึ่งส่งผลให้ค่าจ้างในภาคการเกษตรเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว และการนำมาใช้เพื่อเพิ่มผลผลิตในการทำเกษตร ลดการใช้ปัจจัยการผลิต และการรักษาสิ่งแวดล้อม (Thailand Development Research Institute, 2020) นอกจากนี้ ปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่ง คือ การเกิดขึ้นและการพัฒนารูปแบบต่าง ๆ ของเครื่องช่วยการใช้งานเครื่องจักรกลการเกษตร ซึ่งรวมถึงการมีตลาดบริการเครื่องจักรกลการเกษตรขนาดใหญ่ (Thailand Development Research Institute, 2020)

การศึกษาที่ผ่านมาได้เสนอรูปแบบการใช้เครื่องจักรกลการเกษตร 3 รูปแบบ ได้แก่ 1) การใช้บริการจากผู้ให้บริการเครื่องจักรกลการเกษตร 2) การมีเครื่องจักรกลการเกษตรเพื่อใช้งานของตนเองและรับจ้างให้บริการแก่เกษตรกรรายอื่น และ 3) การรวมกันเป็นกลุ่มเกษตรกรโดยมีการจัดหาเครื่องจักรกลการเกษตรมาบริหารการใช้งานร่วมกัน โดยรูปแบบและการบริหารจัดการที่เหมาะสมจะลดค่าใช้จ่ายในการลงทุน เพิ่มประสิทธิภาพการใช้งาน และเกิดการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ระหว่างเกษตรกร (Ministry of Agriculture and Cooperatives, 2021; National Statistical Office, 2024; Yagi & Hayashi, 2021)

อย่างไรก็ดี การศึกษาเพื่ออธิบายการใช้เครื่องจักรกลการเกษตรในรูปแบบต่าง ๆ และปัญหาการใช้งานนั้น ยังมีอยู่จำกัดและขาดข้อมูลที่ทันสมัย (Cramb & Thepent, 2020; Jiumpanyarach, 2022; Schmitt, 1991; Soni, 2016; Venkatraman & Ramanujam, 1986) โดยเฉพาะในบริบทของประเทศกำลังพัฒนาที่เกษตรกรส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรรายย่อยและมีพื้นที่เพาะปลูกขนาดเล็ก ซึ่งทำให้ประเด็นเรื่องของต้นทุนและประสิทธิภาพการใช้งานเครื่องจักรกลการเกษตรมีความสำคัญมาก

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาการใช้เครื่องจักรกลการเกษตรประเภทรถแทรกเตอร์และรถเกี่ยวนวดข้าวของเกษตรกรผู้ปลูกข้าว และ 2) เพื่อศึกษาปัญหาการใช้เครื่องจักรกลการเกษตรที่เกี่ยวข้อง ซึ่งผลการวิจัยนี้จะเป็นประโยชน์ในการใช้เสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหารวมถึงเป็นแนวทางสำหรับงานวิจัยเชิงลึกกรณีศึกษาในชุมชนต่อไปในอนาคต

อุปกรณ์และวิธีการ

พื้นที่และช่วงเวลาที่ใช้ดำเนินการศึกษา

งานวิจัยนี้เป็นการศึกษาเชิงสำรวจ โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ พื้นที่ที่ใช้ดำเนินการศึกษาประกอบด้วยพื้นที่เพาะปลูกข้าวใน 4 ภูมิภาค ของประเทศไทย คือ ภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคใต้ และภาค

ตะวันออกเฉียงเหนือ จำนวน 16 จังหวัด โดยอ้างอิงการแบ่งพื้นที่การขึ้นทะเบียนจำนวนครัวเรือนเกษตรกรผู้ปลูกข้าวนาปีของกรมการข้าวเป็น 4 ภูมิภาค (Rice Department, 2025) และมีช่วงเวลาดำเนินการศึกษาตั้งแต่เดือนกรกฎาคม 2568 ถึงเดือนกันยายน 2568

งานวิจัยนี้ผ่านการรับรองจริยธรรมการวิจัยในคน โดยคณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในคน กลุ่มสหสถาบัน ชุดที่ 2 สังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ และศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โครงการวิจัยเลขที่ 680247 เมื่อวันที่ 30 มิถุนายน 2568 (COA No. 272/68)

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

จากข้อมูลของกรมการข้าวปี 2568 มีครัวเรือนเกษตรกรที่ได้ขึ้นทะเบียนการเพาะปลูกข้าวนาปี (รอบที่ 1) ในปีการผลิต 2567-2568 ณ วันที่ 26 มกราคม 2568 จำนวน 4,510,445 ครัวเรือน ใน 4 ภูมิภาคของประเทศ คือ ภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคใต้ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยมีครัวเรือนเกษตรกรผู้ปลูกข้าวในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมากที่สุดจำนวน 3,005,925 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 66.64 (Rice Department, 2025)

งานวิจัยนี้ใช้วิธีการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (key informants) แบบเจาะจง โดยมีเกณฑ์การคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญเข้าเป็นผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย ดังนี้ 1) เป็นเกษตรกรผู้ปลูกข้าวที่ใช้งานเครื่องจักรกลการเกษตรประเภทรถแทรกเตอร์และรถเกี่ยวนาข้าวที่ครอบคลุมรูปแบบการใช้งานต่าง ๆ ในภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคใต้ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 2) มีบทบาทสำคัญในครัวเรือนในการตัดสินใจเกี่ยวกับการใช้งานเครื่องจักรกลการเกษตรประเภทรถแทรกเตอร์และรถเกี่ยวนาข้าว และ 3) ยินดีให้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับคำถามการวิจัยตามวัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย โดยสามารถตอบคำถามการวิจัยได้ไม่น้อยกว่าร้อยละ 50 จากคำถามการวิจัยทั้งหมด

งานวิจัยนี้มีผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวนทั้งสิ้น 18 คน ในพื้นที่ 16 จังหวัด ใน 4 ภูมิภาค โดยมีผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 1 คน ในแต่ละจังหวัด รวม 14 จังหวัด ประกอบด้วย ภาคเหนือ (พิษณุโลก เพชรบูรณ์ ลำปาง) ภาคกลาง (ปทุมธานี ลพบุรี สุพรรณบุรี) ภาคใต้ (สงขลา เพชรบุรี) และ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (สกลนคร บึงกาฬ นครราชสีมา ยโสธร นครพนม ขอนแก่น) และมีผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 2 คน ในแต่ละจังหวัด รวม 2 จังหวัด คือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (อุบลราชธานี บุรีรัมย์) ทั้งนี้ จำนวนของผู้ให้ข้อมูลสำคัญในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่มีมากที่สุดแสดงถึงจำนวนครัวเรือนเกษตรกรผู้ปลูกข้าวในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่มีมากที่สุด (Rice Department, 2025) Table 1 แสดงรายละเอียดผู้ให้ข้อมูลสำคัญแยกตามพื้นที่ที่ดำเนินการศึกษา

Table 1 Key informants in the northern, central, southern and northeastern regions of Thailand

Region	Province	Key informant number	Frequency	Percent
Northern	Phitsanulok	1	3	16.67
	Phetchabun	2		
	Lampang	3		
Central	Pathum Thani	4	3	16.67
	Lopburi	5		
	Suphan Buri	6		
Southern	Songkhla	7	2	11.11
	Phetchaburi	8		
Northeastern	Sakon Nakhon	9	10	55.55
	Ubon Ratchathani	10		
	Bueng Kan	11		
	Ubon Ratchathani	12		
	Nakhon	13		
	Ratchasima			
	Yasothon	14		
	Nakhon Phanom	15		
	Buriram	16		
	Buriram	17		
	Khon Kaen	18		
Total			18	100.00

กรอบแนวคิดในการวิจัย

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาการใช้เครื่องจักรกลการเกษตรประเภทรถแทรกเตอร์และรถเกี่ยวนาของเกษตรกรผู้ปลูกข้าว และ 2) เพื่อศึกษาปัญหาการใช้เครื่องจักรกลการเกษตรที่เกี่ยวข้อง การวิจัยนี้ใช้กรอบแนวคิดในการวิจัยประกอบด้วย 3 ส่วน คือ 1) คุณสมบัติของนาข้าว 2) การ

ใช้เครื่องจักรกลการเกษตรประเภทรถแทรกเตอร์และรถเกี่ยวนาข้าว 3) รูปแบบการใช้เครื่องจักรกลการเกษตร และปัญหาในการใช้งาน โดยมีรายละเอียดดังแสดงใน Figure 1 ดังนี้

1. คุณสมบัติของนาข้าว ประกอบด้วย ขนาดแปลงของนาข้าวที่ปลูก จำนวนรอบในการปลูกข้าว จำนวนแรงงานภายในครัวเรือนและแรงงานภายนอกครัวเรือน
2. การใช้เครื่องจักรกลการเกษตรประเภทรถแทรกเตอร์และรถเกี่ยวนาข้าว ประกอบด้วย วันทำการของเครื่องจักรประจำปี ต้นทุนในการใช้งานเครื่องจักรกลการเกษตร
3. รูปแบบการใช้เครื่องจักรกลการเกษตรประเภทรถแทรกเตอร์และรถเกี่ยวนาข้าว ประกอบด้วย รูปแบบที่ 1 การใช้บริการจากผู้ให้บริการเครื่องจักรกลการเกษตร (custom hiring services) รูปแบบที่ 2 การมีเครื่องจักรกลการเกษตรเพื่อใช้งานของตนเองและรับจ้างให้บริการแก่เกษตรกรรายอื่น (sole machinery ownership) และ รูปแบบที่ 3 การรวมกันเป็นกลุ่มเกษตรกร โดยมีการจัดหาเครื่องจักรกลการเกษตรมาบริหารการใช้งานร่วมกัน (joint machinery ownership) และ ปัญหาการการใช้เครื่องจักรกลการเกษตรประเภทรถแทรกเตอร์และรถเกี่ยวนาข้าวในแต่ละรูปแบบ

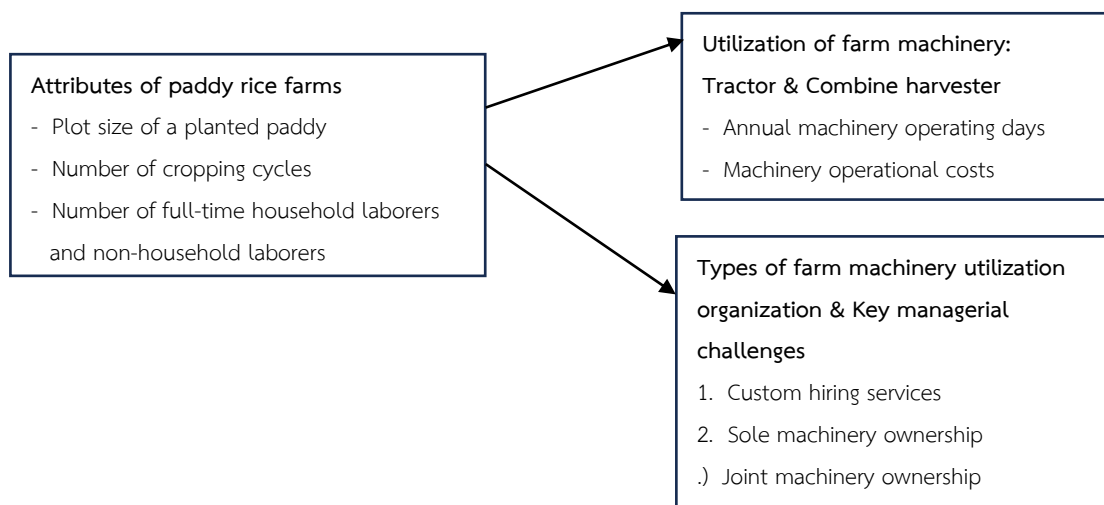

Figure 1 Conceptual and analytical framework

เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลสำหรับการวิจัย ประกอบด้วย 1) แบบสอบถามข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับการทำนาข้าวของเกษตรกร และ 2) แบบสัมภาษณ์เชิงลึกเกี่ยวกับการใช้งานเครื่องจักรกลการเกษตร 2 ชนิด คือ รถแทรกเตอร์และรถเกี่ยวนาข้าว และรูปแบบการใช้งานเครื่องจักรกลการเกษตร

รวมถึงปัญหาในการใช้งาน โดยแบบสอบถามข้อมูลและแบบสัมภาษณ์เชิงลึกประกอบด้วยคำถามในประเด็นต่าง ๆ รวม 9 ข้อ

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลใช้แบบสอบถามข้อมูลพื้นฐานและแบบสัมภาษณ์เชิงลึก โดยผู้วิจัยจะติดต่อเกษตรกรที่เป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญเพื่อขอความร่วมมือในการเข้าร่วมการวิจัยและให้ข้อมูลผ่านแบบสอบถาม และการสัมภาษณ์สำหรับโครงการวิจัยนี้ การเก็บข้อมูลดำเนินการแบบเผชิญหน้า (face-to-face) ซึ่งทำให้ผู้วิจัยสามารถให้ข้อมูลเกี่ยวกับการวิจัย และอธิบายคำถามให้กับเกษตรกรที่เป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญเพิ่มเติมในกรณีที่เกษตรกรไม่เข้าใจในคำถามการวิจัย ซึ่งจากการดำเนินการดังกล่าวทำให้สามารถเก็บข้อมูลได้ครบถ้วนตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัย

การวิเคราะห์ข้อมูล

งานวิจัยนี้ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา (descriptive analysis) สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ อาศัยกรอบแนวคิดในการวิจัยประกอบด้วย 3 ส่วน คือ 1) คุณสมบัติของนาข้าว 2) การใช้เครื่องจักรกลการเกษตรประเภทแทรกเตอร์และรถเกี่ยวนาข้าว 3) รูปแบบการใช้เครื่องจักรกลการเกษตรประเภทแทรกเตอร์และรถเกี่ยวนาข้าว และปัญหาในการใช้งาน โดยแบ่งการวิเคราะห์ข้อมูลเป็น 2 ส่วน ดังนี้

1. การวิเคราะห์คุณสมบัติของนาข้าว และการใช้เครื่องจักรกลการเกษตรประเภทแทรกเตอร์และรถเกี่ยวนาข้าว ใช้เทคนิควิธีการวิเคราะห์ส่วนประกอบ (component analysis) ของข้อมูลแต่ละชุดแล้วนำคุณสมบัติของส่วนประกอบของข้อมูลมาเปรียบเทียบเพื่อหาลักษณะร่วมที่เหมือนกันและแตกต่างกัน หลังจากนั้นจึงสรุปเพื่อให้เห็นถึงความหมายของข้อมูลเหล่านั้น (Chantavanich, 2011)

2. การวิเคราะห์รูปแบบการใช้เครื่องจักรกลการเกษตรประเภทแทรกเตอร์และรถเกี่ยวนาข้าว และปัญหาในการใช้งาน ใช้เทคนิควิธีการวิเคราะห์สรุปอุปนัย (analytic induction) โดยการตีความสร้างข้อสรุปข้อมูลจากสิ่งที่เป็นรูปธรรมหรือปรากฏการณ์ที่เก็บรวบรวมมาได้ (Lincharearn, 2012)

ผลการศึกษา

คุณสมบัติของนาข้าวของเกษตรกรผู้ปลูกข้าว

เกษตรกรที่เป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 18 คน มีขนาดแปลงของนาข้าวที่ปลูก จำนวนรอบในการปลูกข้าว จำนวนแรงงานภายในครัวเรือนและแรงงานภายนอกครัวเรือน (Table 2) ดังนี้

แปลงของนาข้าวที่เกษตรกรปลูกมีขนาดแตกต่างกันตั้งแต่ 5 ไร่ ถึง 400 ไร่ โดยมีขนาดแปลงของนาข้าวเฉลี่ย 44.22 ไร่ โดยแปลงของนาข้าวในภาคเหนือมีขนาด 10 - 50 ไร่ เฉลี่ย 25.00 ไร่ ภาคกลางมี

ขนาด 10 - 400 ไร่ เฉลี่ย 153.33 ไร่ ภาคใต้มีขนาด 5 - 8 ไร่ เฉลี่ย 6.50 ไร่ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีขนาด 10 - 80 ไร่ เฉลี่ย 24.80 ไร่

จำนวนรอบในการปลูกข้าวของเกษตรกร คือ 1-3 รอบ โดยมีจำนวนรอบในการปลูกข้าวเฉลี่ย 1.50 รอบ โดยจำนวนรอบในการปลูกข้าวในภาคเหนือ คือ 2 รอบต่อปี เฉลี่ย 2.00 รอบต่อปี ภาคกลาง คือ 2-3 รอบต่อปี เฉลี่ย 2.33 รอบต่อปี ภาคใต้ คือ 1-2 รอบต่อปี เฉลี่ย 1.50 รอบต่อปี และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ คือ 1-2 รอบต่อปี เฉลี่ย 1.10 รอบต่อปี

จำนวนแรงงานภายในครัวเรือนของเกษตรกร คือ 1-4 คน โดยมีจำนวนแรงงานภายในครัวเรือนของเกษตรกรเฉลี่ย 2.06 คน โดยจำนวนแรงงานภายในครัวเรือนในภาคเหนือ คือ 1-4 คน เฉลี่ย 2.33 คน ภาคกลาง คือ 1-3 คน เฉลี่ย 1.67 คน ภาคใต้ คือ 2 คน เฉลี่ย 2.00 คน และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ คือ 1-4 คน เฉลี่ย 2.10 คน สำหรับจำนวนแรงงานภายนอกครัวเรือนของเกษตรกร คือ 0-4 คน เฉลี่ย 1.17 คน โดยแรงงานภายนอกส่วนหนึ่งเป็นของผู้ที่ให้บริการเครื่องจักรกลการเกษตร โดยจำนวนแรงงานภายนอกครัวเรือนในภาคเหนือ คือ 0 - 3 คน เฉลี่ย 1.67 คน ภาคกลาง คือ 0 - 7 คน เฉลี่ย 3.67 คน ภาคใต้ เกษตรกรไม่ได้ว่าจ้างแรงงานภายนอก และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ คือ 0 - 3 คน เฉลี่ย 0.50 คน

Table 2 Attributes of paddy rice farms reported by 18 key informants

Region	Key informant number	Plot size (Rai)	Number of cropping cycles	Number of full-time laborers	
				Household	Non-household
Northern	1	10	2	1	2
	2	50	2	2	3
	3	15	2	4	-
	Northern average	25.00	2.00	2.33	1.67
Central	4	50	3	1	7
	5	400	2	3	-
	6	10	2	1	4
	Central Average	153.33	2.33	1.67	3.67
Southern	7	5	1	2	-
	8	8	2	2	-
	Southern Average	6.50	1.50	2.00	0.00
Northeastern	9	10	1	2	-
	10	20	1	1	3

Region	Key informant number	Plot size (Rai)	Number of cropping cycles	Number of full-time laborers	
				Household	Non-household
	11	13	1	2	-
	12	10	1	2	-
	13	30	1	2	-
	14	20	1	3	-
	15	10	1	4	-
	16	15	1	1	-
	17	80	1	2	2
	18	40	2	2	-
	Northeastern	24.80	1.10	2.10	0.50
	Average				
	All regions	44.22	1.50	2.06	1.17
	Average				

การใช้เครื่องจักรกลการเกษตรประเภทแทรกเตอร์ของเกษตรกรผู้ปลูกข้าว

เกษตรกรที่เป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 18 คน มีการใช้เครื่องจักรกลการเกษตรประเภทแทรกเตอร์ในการเตรียมแปลงเพาะปลูกข้าว โดยมีรูปแบบการใช้เครื่องจักรกลการเกษตรประเภทแทรกเตอร์ลักษณะการทำนาข้าว จำนวนวันทำการของเครื่องจักรประจำปีและต้นทุนในการใช้งานเครื่องจักรกล (Table 3) รวมถึงปัญหาในการใช้เครื่องจักรกลการเกษตรประเภทแทรกเตอร์ที่แตกต่างกัน สรุปได้ดังนี้

รูปแบบที่ 1 การใช้บริการจากผู้ให้บริการเครื่องจักรกลการเกษตร (custom hiring services) มีเกษตรกรที่ใช้รถแทรกเตอร์ในรูปแบบนี้จำนวน 7 คน (ภาคเหนือ 1 คน ภาคกลาง 2 คน ภาคใต้ 1 คน และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 3 คน) โดยมี 1) ขนาดแปลงของนาข้าว 5-50 ไร่ เฉลี่ย 18.57 ไร่ 2) จำนวนรอบในการปลูกข้าว 1-3 รอบ เฉลี่ย 1.57 รอบ และ 3) จำนวนแรงงานภายในครัวเรือนของเกษตรกร 1 - 3 คน เฉลี่ย 1.43 คน แรงงานภายนอกครัวเรือน 0 - 7 คน เฉลี่ย 2.57 คน สำหรับการใช้เครื่องจักรกลการเกษตรมี 1) จำนวนวันทำการของเครื่องจักรประจำปี คือ 10 - 45 วัน เฉลี่ย 18.21 วัน และ 2) ต้นทุนในการใช้งานเครื่องจักรกลการเกษตร 200 - 800 บาทต่อไร่ เฉลี่ย 485.71 บาทต่อไร่ ทั้งนี้ ปัญหาการใช้รถแทรกเตอร์ในรูปแบบนี้ คือ เกษตรกรไม่มีเงินทุนที่จะซื้อรถแทรกเตอร์มาใช้เป็นของตนเอง และเป็นค่าใช้จ่ายซ่อมบำรุงรักษา

“...เดี๋ยวนี้เขาจ้างกันทั้งนั้น จ้างมันสะดวกสบาย เราจะเอาอะไรไปซื้อ ราคาข้าวไม่สูง เรา ปุ๋ยยามันก็ขึ้นราคา...”

(ผู้ให้ข้อมูลสำคัญหมายเลข 4)

“...เครื่องจักรกลการเกษตรต้องใช้เงินลงทุน...จึงไปจ้างบริการจากภายนอก แม้ว่า ค่าใช้จ่ายสูงแต่ก็สามารถช่วยลดภาระในการบำรุงรักษา...”

(ผู้ให้ข้อมูลสำคัญหมายเลข 7)

“...จ้างมาค่ะ เรามีเนื้อที่นิดเดียว เราไม่จำเป็นที่จะต้องไปลงทุนซื้อของเราเอง..ถ้าเมื่อ เรามี มันหมายถึงการซ่อมบำรุงด้วย...”

(ผู้ให้ข้อมูลสำคัญหมายเลข 10)

“...ถ้าได้รถแทรกเตอร์มาเป็นของตัวเองมันก็จะดี ประหยัดต้นทุนในการจ้างแรงงาน แต่เราไม่มีเงินทุนในการซื้อ...”

(ผู้ให้ข้อมูลสำคัญหมายเลข 16)

รูปแบบที่ 2 การมีเครื่องจักรกลการเกษตรเพื่อใช้งานของตนเองและรับจ้างให้บริการแก่เกษตรกรรายอื่น (sole machinery ownership) มีเกษตรกรที่ใช้รถแทรกเตอร์ในรูปแบบนี้จำนวน 10 คน (ภาคเหนือ 2 คน ภาคกลาง 1 คน และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 7 คน) โดยมี 1) ขนาดแปลงของนาข้าว 10-400 ไร่ เฉลี่ย 65.80 ไร่ 2) จำนวนรอบในการปลูกข้าว 1-2 รอบ เฉลี่ย 1.40 รอบ และ 3) จำนวนแรงงานภายในครัวเรือนของเกษตรกร 2-4 คน เฉลี่ย 2.50 คน แรงงานภายนอกครัวเรือน 0-3 คน เฉลี่ย 0.50 คน สำหรับการใช้เครื่องจักรกลการเกษตรมี 1) จำนวนวันทำการของเครื่องจักรประจำปี คือ 60 - 120 วัน เฉลี่ย 100.50 วัน และ 2) ต้นทุนในการใช้งานเครื่องจักรกลการเกษตร 250 - 700 บาทต่อไร่ เฉลี่ย 435.00 บาทต่อไร่ ทั้งนี้ ปัญหาการใช้รถแทรกเตอร์ในรูปแบบนี้ คือ เครื่องจักรกลการเกษตรมีราคาสูง เกษตรกรต้องกู้ยืมเงินเพื่อซื้อรถแทรกเตอร์มาใช้เป็นของตนเองและเพื่อเป็นค่าใช้จ่ายซ่อมบำรุงและขาดแคลนแรงงานในการขับรถแทรกเตอร์

“...ซื้อผ่อน เกือบเกี่ยวผลผลิต ขำระเป็นรอบ...แต่ก็มีปัญหาแรงงานและค่าซ่อมบำรุง...”

(ผู้ให้ข้อมูลสำคัญหมายเลข 2)

“...ข้อเสียคือราคาสูง ทำให้เกษตรกรส่วนใหญ่ไม่มีต้นทุนในการซื้อ ถ้าซื้อก็ต้องไปกู้จากธนาคาร...”

(ผู้ให้ข้อมูลสำคัญหมายเลข 3)

“...ตอนเริ่มแรกก็กู้มาจาก ธกส. พอเราได้ผลผลิตดี เราก็ใช้หนี้เขาไป...”

(ผู้ให้ข้อมูลสำคัญหมายเลข 5)

“...ค่าใช้จ่ายในการซ่อมบำรุงสูง...ไม่ได้ไปรับจ้างที่ไหน ไม่มีแรงงาน แค่ใช้ในแปลงตัวเองก็เหนื่อยแล้ว...”

(ผู้ให้ข้อมูลสำคัญหมายเลข 9)

“...กู้มา แล้วก็ผ่อน ปีละ 60,000 ปีละ 100,000...”

(ผู้ให้ข้อมูลสำคัญหมายเลข 12)

“...มันเป็นทุนที่แบบของตัวเองก็ไม่มีนะ เราก็ต้องเอามาจากการกู้ยืม...เราก็จะได้เครื่องจักรกลมา...”

(ผู้ให้ข้อมูลสำคัญหมายเลข 17)

“...ต้องใช้เงินเก็บและกู้จาก ธกส...”

(ผู้ให้ข้อมูลสำคัญหมายเลข 18)

รูปแบบที่ 3 การรวมกันเป็นกลุ่มเกษตรกรโดยมีการจัดหาเครื่องจักรกลการเกษตรมาบริหารการใช้งานร่วมกัน (joint machinery ownership) มีเกษตรกรที่ไ้รถแทรกเตอร์ในรูปแบบนี้เพียง 1 คน ในภาคใต้ โดยมี 1) ขนาดแปลงของนาข้าว 8 ไร่ 2) จำนวนรอบในการปลูกข้าว 2 รอบ และ 3) จำนวนแรงงานภายในครัวเรือนของเกษตรกร 2 คน และไม่มีแรงงานภายนอกครัวเรือน สำหรับการใช้เครื่องจักรกลการเกษตรมี 1) จำนวนวันทำการของเครื่องจักรประจำปี คือ 15 วัน และ 2) ต้นทุนในการใช้งานเครื่องจักรกลการเกษตร 700 บาทต่อไร่ ทั้งนี้ ปัญหาการใช้รถแทรกเตอร์ในรูปแบบนี้ คือ กลุ่มเกษตรกรไม่มีการจัดการค่าใช้จ่ายในการใช้เครื่องจักรกลการเกษตรที่ดี ทำให้เกิดปัญหาในเรื่องต้นทุนการใช้งานสูง

“...ไม่ได้คำนึงถึงต้นทุน มีค่าใช้จ่ายในการใช้งาน...จะใช้เฉพาะตอนที่ไม่สามารถใช้รถไถ
เดินตามที่มีอยู่แล้วได้...”

(ผู้ให้ข้อมูลสำคัญหมายเลข 8)

จากข้อมูลข้างต้น พบว่า เกษตรกรที่ใช้เครื่องจักรกลการเกษตรประเภทแทรกเตอร์ในรูปแบบการมีเครื่องจักรกลการเกษตรเพื่อใช้งานของตนเองและรับจ้างให้บริการแก่เกษตรกรรายอื่น (sole machinery ownership) นั้น มีแนวโน้มของขนาดแปลงของนาข้าว และจำนวนแรงงานภายในครัวเรือนมากกว่าเกษตรกรที่ใช้เครื่องจักรกลการเกษตรในรูปแบบการให้บริการจากผู้ให้บริการเครื่องจักรกลการเกษตร (custom hiring services) หรือ เกษตรกรที่ใช้เครื่องจักรกลการเกษตรในรูปแบบการรวมกันเป็นกลุ่มเกษตรกรโดยมีการจัดหาเครื่องจักรกลการเกษตรมาบริหารการใช้งานร่วมกัน (joint machinery ownership) นอกจากนี้ เกษตรกรที่ใช้เครื่องจักรกลการเกษตรประเภทแทรกเตอร์ในรูปแบบการมีเครื่องจักรกลการเกษตรเพื่อใช้งานของตนเองและรับจ้างให้บริการแก่เกษตรกรรายอื่นมีแนวโน้มของประสิทธิภาพการใช้เครื่องจักรกลการเกษตรที่ดีกว่าเกษตรกรที่ใช้เครื่องจักรกลการเกษตรอีก 2 รูปแบบ โดยมีจำนวนวันทำการของเครื่องจักรกลการเกษตรประจำปีมากกว่า และต้นทุนในการใช้งานเครื่องจักรกลการเกษตรต่ำกว่า ซึ่งอาจจะแสดงถึงความสามารถในการบริหารการใช้เครื่องจักรกลการเกษตรของเกษตรกร รวมถึงมองเห็นโอกาสทางการตลาดของการให้บริการเครื่องจักรกลการเกษตร

ทั้งนี้ จากปัญหาการใช้รถแทรกเตอร์ในรูปแบบต่าง ๆ นั้น พบว่า รูปแบบการมีเครื่องจักรกลการเกษตรเพื่อใช้งานของตนเองและรับจ้างให้บริการแก่เกษตรกรรายอื่น เกษตรกรจะต้องมีเงินทุนหรือเข้าถึงแหล่งเงินทุนในการซื้อเครื่องจักรกลการเกษตรและเป็นค่าซ่อมบำรุงรักษา รวมถึงมีแรงงานภายในครัวเรือนเพื่อใช้เครื่องจักรกลการเกษตรในการรับจ้างให้บริการ ซึ่งหากเกษตรกรไม่มีเงินทุนและแรงงานดังกล่าว เกษตรกรจะเลือกใช้บริการจากผู้ให้บริการเครื่องจักรกลการเกษตร สำหรับรูปแบบการรวมกันเป็นกลุ่มเกษตรกรโดยมีการจัดหาเครื่องจักรกลการเกษตรมาบริหารการใช้งานร่วมกันนั้น กลุ่มเกษตรกรยังขาดการจัดการค่าใช้จ่ายในการใช้เครื่องจักรกลการเกษตรของกลุ่มที่เหมาะสม ทำให้ประสิทธิภาพในการใช้เครื่องจักรกลการเกษตรไม่ดีเท่าที่ควร

Table 3 Rice farming practices and tractor utilization reported by 18 key informants

Machinery utilization organization type	Region	Key informant No.	Plot size (Rai)	Number of cropping cycles	Number of full-time laborers		Utilization (Days/Year)	Costs (Baht/Rai)
					Househol d	Non- household		
Custom hiring services								
	Northern	1	10	2	1	2	10-15	300-400
	Central	4	50	3	1	7	30-45	600
		6	10	2	1	4	10-15	550
	Southern	7	5	1	2	-	10-15	800
	Northeast ern	10	10	1	2	-	15-20	200
		14	20	1	3	-	15-30	600
		16	15	1	1	-	10-15	300
		Average	18.57	1.57	1.43	2.57	18.21	485.71
Sole machinery ownership								
	Northern	2	50	2	2	3	120	500
		3	15	2	4	-	90	700
	Central	5	400	2	3	-	120	500
	Northeast ern	9	10	1	2	-	90	400
		11	13	1	2	-	60	350
		12	10	1	2	-	60-90	350
		13	30	1	2	-	90-120	400
		15	10	1	4	-	120	500
		17	80	1	2	2	120	250
		18	40	2	2	-	90-120	300
		Average	65.80	1.40	2.50	0.50	100.50	435.00
Joint machinery ownership								
	Southern	8	8	2	2	-	15	700
		Average	8.00	2.00	2.00	-	15.00	700.00

การใช้เครื่องจักรกลการเกษตรประเภทรถเกี่ยวนาของเกษตรกรผู้ปลูกข้าว

เกษตรกรที่เป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 18 คน มีการใช้เครื่องจักรกลการเกษตรประเภทรถเกี่ยวนาข้าวในการเก็บเกี่ยวผลผลิต โดยมีรูปแบบการใช้เครื่องจักรกลการเกษตรประเภทรถเกี่ยวนาข้าว ลักษณะการทำงานข้าว จำนวนวันทำการของเครื่องจักรประจำปีและต้นทุนในการใช้งานเครื่องจักรกล (Table 4) รวมถึงปัญหาในการใช้เครื่องจักรกลการเกษตรประเภทรถเกี่ยวนาข้าวที่แตกต่างกัน สรุปได้ ดังนี้

รูปแบบที่ 1 การใช้บริการจากผู้ให้บริการเครื่องจักรกลการเกษตร (custom hiring services) มีเกษตรกรที่ใช้รถเกี่ยวนาข้าวในรูปแบบนี้จำนวน 11 คน (ภาคเหนือ 2 คน ภาคกลาง 2 คน ภาคใต้ 2 คน และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 5 คน) โดยมี 1) ขนาดแปลงของนาข้าว 5-50 ไร่ เฉลี่ย 18.91 ไร่ 2) จำนวนรอบในการปลูกข้าว 1 - 3 รอบ เฉลี่ย 1.55 รอบ และ 3) จำนวนแรงงานภายในครัวเรือนของเกษตรกร 1 - 2 คน เฉลี่ย 1.64 คน แรงงานภายนอกครัวเรือน 0 - 7 คน เฉลี่ย 1.45 คน สำหรับการใช้เครื่องจักรกลการเกษตรมี 1) จำนวนวันทำการของเครื่องจักรประจำปี คือ 1 - 7 วัน เฉลี่ย 3.14 วัน และ 2) ต้นทุนในการใช้งานเครื่องจักรกลการเกษตร 400 - 650 บาทต่อไร่ เฉลี่ย 534.09 บาทต่อไร่ ทั้งนี้ ปัญหาการใช้รถเกี่ยวนาข้าวในรูปแบบนี้ คือ เกษตรกรไม่มีเงินทุนที่จะซื้อรถเกี่ยวนาข้าวมาใช้เป็นของตนเอง และค่าใช้จ่ายในการซ่อมบำรุงรักษาสูง อย่างไรก็ตาม การใช้บริการบางครั้งต้องรอคอยตามลำดับ และค่าจ้างบริการมีอัตราสูง

“...เดี๋ยวนี้เขาจ้างกันทั้งนั้น จ้างมันสะดวกสบาย เราจะเอาอะไรไปซื้อราคาข้าวไม่ส่งเรา
ปุ๋ยยามันก็ขึ้นราคา...”

(ผู้ให้ข้อมูลสำคัญหมายเลข 4)

“...รถเกี่ยวนาข้าวจะมีอัตราค่าบริการสูง...แต่ก็สามารถช่วยลดภาระในการ
บำรุงรักษา”

(ผู้ให้ข้อมูลสำคัญหมายเลข 7)

“...จ้างมาค่ะ เรามีเนื้อที่นิดเดียว เราก็ไม่จำเป็นที่จะต้องไปลงทุนซื้อของเราเอง...ถ้า
เพื่อเรามี มันหมายถึงการซ่อมบำรุงด้วย...คนที่ไปจ้างมา เขาก็มีที่นาของเขาแล้วเขาก็ไปซื้อ
รถเกี่ยวมา เป็นอาชีพอีกอันหนึ่งของเขา ก็ไปรับจ้างเพื่อนบ้าน...”

(ผู้ให้ข้อมูลสำคัญหมายเลข 10)

“...รถเกี่ยวเราก็จ้างเขานะ เราไม่มีรถเกี่ยว...”

(ผู้ให้ข้อมูลสำคัญหมายเลข 12)

“...ต้องจ้างเขานะ เราไม่มีรถเกี่ยว ราคาแพง...”

(ผู้ให้ข้อมูลสำคัญหมายเลข 13)

“...แถวบ้านคนทำนาเยอะ แต่รถเกี่ยวมีน้อย ต้องรอคิวยาว ต้องรอคิวว่าจะถึงแต่ละคน เป็นอาทิตย์ สองอาทิตย์...”

(ผู้ให้ข้อมูลสำคัญหมายเลข 16)

รูปแบบที่ 2 การมีเครื่องจักรกลการเกษตรเพื่อใช้งานของตนเองและรับจ้างให้บริการแก่เกษตรกรรายอื่น (sole machinery ownership) มีเกษตรกรที่ใช้รถเกี่ยวขนาดข้าวในรูปแบบนี้ จำนวน 7 คน (ภาคเหนือ 1 คน ภาคกลาง 1 คน และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 5 คน) โดยมี 1) ขนาดแปลงของนาข้าว 10 - 400 ไร่ เฉลี่ย 82.57 ไร่ 2) จำนวนรอบในการปลูกข้าว 1-2 รอบ เฉลี่ย 1.43 รอบ และ 3) จำนวนแรงงานภายในครัวเรือนของเกษตรกร 2 - 4 คน เฉลี่ย 2.86 คน แรงงานภายนอกครัวเรือน 0 - 2 คน เฉลี่ย 0.29 คน สำหรับการใช้เครื่องจักรกลการเกษตรมี 1) จำนวนวันทำการของเครื่องจักรประจำปี คือ 20 - 75 วัน เฉลี่ย 45.36 วัน และ 2) ต้นทุนในการใช้งานเครื่องจักรกลการเกษตร 400 - 700 บาทต่อไร่ เฉลี่ย 564.29 บาทต่อไร่ สำหรับปัญหาการใช้รถเกี่ยวขนาดข้าวในรูปแบบนี้ คือ เครื่องจักรกลการเกษตรมีราคาสูง เกษตรกรต้องกู้ยืมเงินเพื่อซื้อรถเกี่ยวขนาดข้าวมาใช้เป็นของตนเองและใช้จ่ายเป็นค่าซ่อมบำรุงรักษา

“...ข้อเสียคือราคาสูง ทำให้เกษตรกรส่วนใหญ่ไม่มีต้นทุนในการซื้อ ถ้าซื้อก็ต้องไปกู้จากธนาคาร...”

(ผู้ให้ข้อมูลสำคัญหมายเลข 3)

“...ตอนเริ่มแรกก็กู้มาจาก ธกส. พอเราได้ผลผลิตดี เราก็ใช้หนี้เขาไป...”

(ผู้ให้ข้อมูลสำคัญหมายเลข 5)

“...ใช้ของตัวเองเสร็จแล้วก็ไปรับจ้างเขาบ้างเพื่อให้อยู่รอดหรือจนเจือครอบครัวยุ่ต่อไป... ถ้าไม่คิดแบบนี้ก็ไม่ได้ เพราะเรื่องการใช้เครื่องจักรกลมันเป็นต้นทุน และก็ต้องมีค่าเสื่อมสภาพ แต่ก็ต้องดูกำลังตัวเองด้วยว่าพอมีหรือไม่ ไม่ต้องมีหนี้มากอะไรแบบนี้...”

(ผู้ให้ข้อมูลสำคัญหมายเลข 11)

“...ค่าใช้จ่ายในการซื้อและบำรุงรักษาสูง...”

(ผู้ให้ข้อมูลสำคัญหมายเลข 15)

“...มันเป็นทุนที่แบบของตัวเองก็ไม่มีนะเราก็ต้องเอามาจากการกู้ยืม...เราก็จะได้เครื่องจักรกลมา...”

(ผู้ให้ข้อมูลสำคัญหมายเลข 17)

“...ต้องใช้เงินเก็บและกู้จาก ธกส...”

(ผู้ให้ข้อมูลสำคัญหมายเลข 18)

รูปแบบที่ 3 การรวมกันเป็นกลุ่มเกษตรกรโดยมีการจัดหาเครื่องจักรกลการเกษตรมาบริหารการใช้งานร่วมกัน (joint machinery ownership) ในการวิจัยครั้งนี้ไม่มีเกษตรกรที่ไ้รถเกี่ยววนวดข้าวในรูปแบบดังกล่าว

จากข้อมูลข้างต้น พบว่า เกษตรกรที่ใช้เครื่องจักรกลการเกษตรประเภทรถเกี่ยววนวดข้าวในรูปแบบการมีเครื่องจักรกลการเกษตรเพื่อใช้งานของตนเองและรับจ้างให้บริการแก่เกษตรกรรายอื่น (sole machinery ownership) นั้น มีแนวโน้มของขนาดแปลงของนาข้าว และจำนวนแรงงานภายในครัวเรือนมากกว่าเกษตรกรที่ใช้เครื่องจักรกลการเกษตรในรูปแบบการให้บริการจากผู้ให้บริการเครื่องจักรกลการเกษตร (custom hiring services) นอกจากนี้ เกษตรกรที่ไ้รถเกี่ยววนวดข้าวในรูปแบบการมีเครื่องจักรกลการเกษตรเพื่อใช้งานของตนเองและรับจ้างให้บริการแก่เกษตรกรรายอื่น มีจำนวนวันทำการของเครื่องจักรกลการเกษตรประจำปีมากกว่า แต่มีแนวโน้มของต้นทุนในการใช้งานเครื่องจักรกลการเกษตรสูงกว่าต้นทุนของเกษตรกรที่ให้บริการจากผู้ให้บริการเครื่องจักรกลการเกษตร ซึ่งอาจจะแสดงถึงประสิทธิภาพที่ยังไม่ดีในการบริหารการใช้เครื่องจักรกลการเกษตรของเกษตรกรที่มีเครื่องจักรกลการเกษตรเพื่อใช้งานของตนเองและรับจ้างให้บริการแก่เกษตรกรรายอื่น

อย่างไรก็ดี จากปัญหาการใช้รถเกี่ยววนวดข้าวของเกษตรกรใน 2 รูปแบบ พบว่า เกษตรกรที่ใช้รูปแบบการมีเครื่องจักรกลการเกษตรเพื่อใช้งานของตนเองและรับจ้างให้บริการแก่เกษตรกรรายอื่นนั้น

เกษตรกรจะต้องมีเงินทุนหรือเข้าถึงแหล่งเงินทุนในการซื้อเครื่องจักรกลการเกษตรมาใช้และเป็นค่าซ่อมบำรุงรักษา มีแรงงานภายในครัวเรือนเพื่อใช้งาน และมีความสามารถในการบริหารการใช้เครื่องจักรกลการเกษตรเพื่อรับจ้างให้บริการแก่เกษตรกรรายอื่นเนื่องจากรถเกี่ยวนาดข้าวมีราคาที่สูง จึงต้องมีการใช้เครื่องจักรกลการเกษตรให้มีประสิทธิภาพ

Table 4 Rice farming practices and combine harvester utilization reported by 18 key informants

Machinery utilization organization type	Region	Key informant No.	Plot size (Rai)	Number of cropping cycles	Number of full-time laborers		Utilization (Days/Year)	Costs (Baht/Rai)
					Household	Non-household		
Custom hiring services	Northern	1	10	2	1	2	2-3	400-450
		2	50	2	2	3	5-7	450
	Central	4	50	3	1	7	3-5	500
		6	10	2	1	4	1-2	500
	Southern	7	5	1	2	-	1-2	500
		8	8	2	2	-	1-2	450
	Northeastern	9	10	1	2	-	2-3	650
		10	10	1	2	-	3-5	500
		12	10	1	2	-	2-3	600
		13	30	1	2	-	5-7	650
		16	15	1	1	-	2-3	650
	Average		18.91	1.55	1.64	1.45	3.14	534.09
Sole machinery ownership	Northern	3	15	2	4	-	60-75	400
	Central	5	400	2	3	-	60	450
	Northeastern	11	13	1	2	-	30-45	650
		14	20	1	3	-	30-45	550

Machinery utilization organization type	Region	Key informant No.	Plot size (Rai)	Number of cropping cycles	Number of full-time laborers		Utilization (Days/Year)	Costs (Baht/Rai)
					Household	Non-household		
		15	10	1	4	-	20-30	700
		17	80	1	2	2	45-60	700
		18	40	2	2	-	30-45	500
		Average	82.57	1.43	2.86	0.29	45.36	564.29

วิจารณ์

ผลการศึกษาในงานวิจัยนี้แสดงให้เห็นว่า การใช้เครื่องจักรกลการเกษตรประเภทรถแทรกเตอร์ในรูปแบบการมีเครื่องจักรกลการเกษตรเพื่อใช้งานของตนเองและรับจ้างให้บริการแก่เกษตรกรรายอื่น (sole machinery ownership) นั้น มีแนวโน้มของประสิทธิภาพการใช้เครื่องจักรกลการเกษตรที่ดีกว่าในรูปแบบการให้บริการจากผู้ให้บริการเครื่องจักรกลการเกษตร (custom hiring services) หรือ ในรูปแบบการรวมกันเป็นกลุ่มเกษตรกรโดยมีการจัดหาเครื่องจักรกลการเกษตรมาบริหารการใช้งานร่วมกัน (joint machinery ownership) ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาที่ผ่านมาที่ชี้ให้เห็นถึงประสิทธิภาพของการใช้เครื่องจักรกลการเกษตรในรูปแบบการเป็นเจ้าของและใช้งานเครื่องจักรกลการเกษตรของตนเอง (Schmitt, 1991; Venkatraman & Ramanujam, 1986; Yagi & Hayashi, 2021)

อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาความแตกต่างการใช้เครื่องจักรกลการเกษตรประเภทรถแทรกเตอร์ของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวในภูมิภาคต่าง ๆ พบว่า เกษตรกรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีต้นทุนในการใช้งานเครื่องจักรกลการเกษตรต่ำสุด 200 - 600 บาทต่อไร่ ในขณะที่เกษตรกรในภาคใต้มีต้นทุนในการใช้งานเครื่องจักรกลการเกษตรสูงสุด 700 - 800 บาทต่อไร่ ซึ่งอาจแสดงถึงขนาดของเครือข่ายผู้ให้บริการเครื่องจักรกลการเกษตรที่มีจำนวนมากในภาคตะวันออกเฉียงเหนือและมีจำนวนน้อยในภาคใต้ และอีกส่วนหนึ่งจากความยากหรือง่ายในการทำงานของรถแทรกเตอร์ในพื้นที่ ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (Thailand Development Research Institute, 2012; 2020) โดยผู้ให้บริการรถแทรกเตอร์สำหรับการเตรียมแปลงไถนา ก่อนเพาะปลูกจะเป็นเจ้าของรถแทรกเตอร์ในภูมินาพื้นที่นั้น

สำหรับปัญหาการใช้เครื่องจักรกลการเกษตรประเภทรถแทรกเตอร์ในรูปแบบต่าง ๆ นั้น พบว่า เกษตรกรที่ใช้รูปแบบการมีเครื่องจักรกลการเกษตรเพื่อใช้งานของตนเองและรับจ้างให้บริการแก่เกษตรกรรายอื่นจะต้องมีเงินทุนเป็นของตนเองหรือสามารถเข้าถึงแหล่งเงินทุนภายนอกได้ และมีแรงงานภายในครัวเรือนที่จะใช้งาน รวมถึงความสามารถในการบริหารการใช้งานเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการใช้งาน

เนื่องจากต้นทุนของเครื่องจักรกลการเกษตรและค่าซ่อมบำรุงที่สูง นอกจากนี้ การจัดการต้นทุนในการใช้งานสำหรับรูปแบบการรวมกันเป็นกลุ่มเกษตรกรโดยมีการจัดหาเครื่องจักรกลการเกษตรมาบริหารการใช้งานร่วมกันนั้น มีความสำคัญมากเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการใช้เครื่องจักรกลการเกษตร

การใช้เครื่องจักรกลการเกษตรประเภทรถเกี่ยวนาดข้าวของเกษตรกรผู้ปลูกข้าว

ผลการศึกษาในงานวิจัยนี้แสดงให้เห็นว่า การใช้เครื่องจักรกลการเกษตรประเภทรถเกี่ยวนาดข้าวในรูปแบบการมีเครื่องจักรกลการเกษตรเพื่อใช้งานของตนเองและรับจ้างให้บริการแก่เกษตรกรรายอื่น (sole machinery ownership) มีแนวโน้มของขนาดแปลงของนาข้าว และจำนวนแรงงานภายในครัวเรือน มากกว่าเกษตรกรที่ใช้เครื่องจักรกลการเกษตรในรูปแบบการให้บริการจากผู้ให้บริการเครื่องจักรกลการเกษตร (custom hiring services) เช่นเดียวกับกรณีเครื่องจักรกลการเกษตรประเภทรถแทรกเตอร์ อย่างไรก็ตาม ต้นทุนการใช้เครื่องจักรกลการเกษตรประเภทรถเกี่ยวนาดข้าวมีความแตกต่างกันเล็กน้อยระหว่าง 2 รูปแบบ โดยรูปแบบการมีรถเกี่ยวนาดข้าวเพื่อใช้งานของตนเองและรับจ้างให้บริการแก่เกษตรกรรายอื่นมีต้นทุนสูงกว่ารูปแบบการให้บริการจากผู้ให้บริการ ซึ่งแตกต่างจากกรณีเครื่องจักรกลการเกษตรประเภทรถแทรกเตอร์

ทั้งนี้ เมื่อพิจารณาความแตกต่างการใช้เครื่องจักรกลการเกษตรประเภทรถเกี่ยวนาดข้าวของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวในภูมิภาคต่าง ๆ พบว่า เกษตรกรในภาคเหนือ ภาคกลาง และภาคใต้มีต้นทุนการใช้เครื่องจักรกลการเกษตรประเภทรถเกี่ยวนาดข้าวใกล้เคียงกัน (400 - 500 บาทต่อไร่) ในขณะที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีต้นทุนการใช้เครื่องจักรกลการเกษตรสูงกว่า (500 - 700 บาทต่อไร่) ซึ่งจากการสำรวจในปี พ.ศ. 2555 ของสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย พบว่า อัตราค่าบริการรถเกี่ยวนาดข้าวมีแนวโน้มคงที่ประมาณ 450 บาทต่อไร่ ระหว่างปี พ.ศ. 2545-2555 โดยเกษตรกรรายใหญ่ที่เป็นเจ้าของรถเกี่ยวนาดข้าวในภาคกลางจะให้บริการเก็บเกี่ยวข้าวในพื้นที่รอบไร่ของตนเองก่อน หลังจากนั้นจึงไปให้บริการกับเกษตรกรในภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่มีระยะเวลาการเก็บเกี่ยวไม่พร้อมกัน จึงเป็นการให้บริการผ่านตลาดข้ามพื้นที่ ซึ่งแตกต่างจากกรณีของรถแทรกเตอร์ที่ผู้ให้บริการรถแทรกเตอร์จะเป็นเจ้าของรถแทรกเตอร์ในพื้นที่ภูมินาพื้นที่นั้น นอกจากนี้ การเพิ่มขึ้นของขนาดเครือข่ายผู้ให้บริการเครื่องจักรกลการเกษตรอย่างรวดเร็วในประเทศไทยทำให้มีการแข่งขันกันอย่างเต็มที่ ส่งผลให้อัตราค่าบริการเครื่องจักรกลการเกษตรไม่เปลี่ยนแปลงมาก ดังนั้น เกษตรกรบางส่วนจึงไม่ซื้อรถเกี่ยวนาดข้าวมาใช้งานเป็นของตนเองเนื่องจากมีราคาสูงและไม่คุ้มค่าการลงทุน (Thailand Development Research Institute, 2012; 2020)

สำหรับปัญหาการใช้เครื่องจักรกลการเกษตรประเภทรถเกี่ยวนาดข้าวในรูปแบบต่าง ๆ นั้น มีความคล้ายคลึงกับปัญหาการใช้รถแทรกเตอร์ กล่าวคือ เกษตรกรที่ใช้รูปแบบการมีเครื่องจักรกลการเกษตรเพื่อใช้งานของตนเองและรับจ้างให้บริการแก่เกษตรกรรายอื่นจะต้องมีเงินทุนเป็นของตนเอง

หรือสามารถเข้าถึงแหล่งเงินทุนภายนอกได้ และมีแรงงานภายในครัวเรือนที่จะใช้งาน รวมถึงมีความสามารถในการบริหารการใช้งาน เนื่องจากเครื่องจักรกลการเกษตรและค่าซ่อมบำรุงรักษามีต้นทุนสูง ทั้งนี้ การวิจัยเชิงสำรวจครั้งนี้มีข้อจำกัดในด้านจำนวนเกษตรกรที่เป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เนื่องจากงบประมาณและระยะเวลาในการดำเนินการวิจัย อย่างไรก็ตาม ผลการศึกษาจากงานวิจัยนี้จะเป็นประโยชน์ในการใช้เป็นแนวทางสำหรับงานวิจัยในอนาคตที่เป็นการวิจัยเชิงปริมาณซึ่งมีจำนวนของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญหรือกลุ่มตัวอย่างขนาดใหญ่ขึ้น รวมถึงการวิจัยเชิงลึกที่เกี่ยวข้องกับปัญหาการใช้เครื่องจักรกลการเกษตรในรูปแบบต่าง ๆ ในชุมชน เพื่อให้เกิดความเข้าใจในปัญหาเฉพาะของชุมชนและเสนอแนะแนวทางการแก้ไขปัญหาได้อย่างเหมาะสมและชัดเจนยิ่งขึ้น

สรุป

การวิจัยเชิงสำรวจนี้ศึกษาการใช้เครื่องจักรกลการเกษตรประเภทรถแทรกเตอร์และรถเกี่ยวนาดข้าวของเกษตรกรผู้ปลูกข้าว และปัญหาการใช้งานที่เกี่ยวข้อง ผลการศึกษอธิบายการทำนาข้าวและการใช้เครื่องจักรกลการเกษตร โดยรูปแบบการมีเครื่องจักรกลการเกษตรเพื่อใช้งานของตนเองและรับจ้างให้บริการแก่เกษตรกรรายอื่น มีแนวโน้มของประสิทธิภาพการใช้งานที่ดีกว่า สำหรับปัญหาสำคัญในการใช้เครื่องจักรกลการเกษตร ได้แก่ เงินลงทุนเครื่องจักรกลการเกษตรและค่าซ่อมบำรุงรักษาที่สูงและเกษตรกรขาดความสามารถในการบริหารการใช้งานเครื่องจักรกลการเกษตรให้มีประสิทธิภาพ งานวิจัยนี้จึงมีข้อเสนอแนะให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสนับสนุนเกษตรกรเกี่ยวกับการเข้าถึงแหล่งเงินทุน และการเพิ่มความสามารถด้านการบริหารการใช้งานเครื่องจักรกลการเกษตร

กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยขอขอบคุณงบประมาณสนับสนุนโครงการวิจัยจาก “ทุนพัฒนาอาจารย์ใหม่ / นักวิจัยใหม่ กองทุนรัชดาภิเษกสมโภช (Grants for Development of New Faculty Staff, Ratchadaphiseksomphorn Endowment Fund)” ปีงบประมาณ พ.ศ. 2568

รายการอ้างอิง (References)

- Basso, B., & Antle J.M. (2020). Digital agriculture to design sustainable agricultural systems. *Nature Sustainability*, 3, 254 - 256. <https://doi.org/10.1038/s41893-020-0510-0>
- Chantavanich, S. (2011). *Data analysis in qualitative research* (p. 177.) Chulalongkorn University Press.

- Cramb, P., & Thepent. V. (2020). Chapter 5: Evolution of Agricultural Mechanization in Thailand. pp. 165-201. In X.S. Diao, H. Takeshima and X.B. Zhang, (eds.). *An evolving paradigm of agricultural mechanization development: How much can Africa learn from Asia?*. International Food Policy Research Institute (IFPRI). Washington, DC, USA.
- Fischer, R.A., & Connor D.J. (2018). Issues for cropping and agricultural science in the next 20 years. *Field Crops Research*, 22, 121 - 142. <https://doi.org/10.1016/j.fcr.2018.03.008>
- Jiumpanyarach, W. (2022). Participatory on agriculture: Ban Rai-Khao Din Community Kaeng Khoi district, Saraburi province. *Journal for Community Development and Life Quality*, 10(2), 159 - 168. <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/JCDLQ/article/view/254101>
- Lincharearn, A. (2012). Qualitative data analysis techniques. *Journal of Educational Measurement Mahasarakham University*, 17(1), 17 - 29. <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/jemmsu/article/view/149164>
- Ministry of Agriculture and Cooperatives (2021). *Handbook of Large-scale Farm Upgrading with Modern Agriculture and Market Linkages Projects*. Author.
- National Statistical Office (2024, July 10). *The 2023 agriculture survey in the kingdom*. https://www.nso.go.th/nsoweb/storage/title_presentation/2024/20241107113240_99706.pdf
- Rice Department (2025, January 27). *Report on the status of rice farming*. https://files.ricethailand.go.th/files/2/documents/page_doc/files-rice-1738050548244.pdf
- Schmitt, G. (1991). Why is the agriculture of advanced western economies still organized by family farms? Will this continue to be so in the future. *European Review of Agricultural Economics*, 18(3-4), 443 - 458. <https://doi.org/10.1093/erae/18.3-4.443>
- Soni, P. (2016). Agricultural mechanization in Thailand: Current status and future outlook. *Agricultural Mechanization in Asia, Africa and Latin America*, 47(2), 58 - 66. https://www.researchgate.net/publication/305166783_Agricultural_mechanization_in_Thailand_Current_status_and_future_outlook

Thailand Development Research Institute (2012). *Future of Thai rice economy*. Thailand Development Research Institute.

Thailand Development Research Institute (2020, July 15). *Farming 4.0 policy*.
<https://tdri.or.th/wp-content/uploads/2021/01/นโยบายเทคโนโลยีการเกษตร-ov20.pdf>

Venkatraman, N., & Ramanujam V. (1986). Measurement of business performance in strategy research: A comparison of approaches. *Academy of Management Review*, 11(4), 801 - 814. <https://doi.org/10.2307/258398>

Yagi, H., & Hayashi, T. (2021). Machinery utilization and management organization in Japanese rice farms: Comparison of single-family, multifamily, and community farms. *Agribusiness*, 37(2), 393 - 408. <https://doi.org/10.1002/agr.21656>

แนวทางการพัฒนาศักยภาพบุคลากรท้องถิ่นในยุคดิจิทัลขององค์การบริหารส่วน
ตำบลพะเนินต จังหวัดนครปฐม

Approach to Developing the Potential of Local Personnel in the Digital Era
of Phaniat Subdistrict Administrative Organization, Nakhon Pathom
Province

ธิดารัตน์ สืบญาติ*, ชารินทร์ เกษร
Thidarat Suebyart*, Charin Kesorn

(Received: November 11, 2025; Revised: March 18, 2026; Accepted: May 18, 2026)

บทคัดย่อ

ในยุคดิจิทัลที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วส่งผลให้หน่วยงานภาครัฐต้องพัฒนา ซึ่งการพัฒนาที่สำคัญต้องเริ่มจากทรัพยากรมนุษย์ในหน่วยงาน การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาหาแนวทางการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนตำบลพะเนินต และ 2) เพื่อวิเคราะห์ความพร้อมและความต้องการของบุคลากรในการปรับตัวเข้าสู่ยุคดิจิทัล โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพจากเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก 10 คน และการสนทนากลุ่ม 10 คน รวมทั้งสิ้น 20 คน ผลการวิจัยพบว่า 1. การพัฒนาศักยภาพบุคลากรยังขาดความต่อเนื่องและไม่เป็นระบบ บุคลากรมีความพร้อมและความต้องการสูงในด้านทักษะดิจิทัล เครื่องมือที่สนับสนุนการทำงาน และบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ โดยมีข้อจำกัดทั้งด้านโครงสร้าง และทัศนคติภายในองค์กร 2. หน่วยงานมีการปรับตัวและส่งเสริมการพัฒนาบุคลากรเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะการนำเทคโนโลยีสารสนเทศเข้าไปใช้ในสำนักงานเพื่อพัฒนาให้เกิดการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพเพิ่มมากขึ้น แนวทางการสร้างแนวทาง ได้แก่ การจัดอบรมเชิงปฏิบัติการ ควบคู่กับระบบติดตามผลการพัฒนาทรัพยากรสนับสนุนและระบบสวัสดิการ เพื่อเสริมแรงจูงใจและการสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่เปิดรับการเปลี่ยนแปลง ซึ่งแนวทางเหล่านี้จะส่งผลต่อประสิทธิภาพในการให้บริการสาธารณะอย่างยั่งยืนในยุคดิจิทัล

คำสำคัญ: การพัฒนาทักษะดิจิทัล, ศักยภาพของบุคลากร, องค์การบริหารส่วนตำบล, การพัฒนาอาชีพ

สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม

Department of Public Administration, Faculty of Humanities and Social Sciences, Nakhon Pathom Rajabhat University

*Corresponding Author: chanokchone.b@gmail.com

Abstract

In the rapidly evolving digital era, government agencies must undergo significant transformation, with human resource development serving as the primary catalyst. This research aimed to: 1) explore guidelines for developing the potential of local personnel at the Phaniat Subdistrict Administrative Organization, and 2) analyze the readiness and needs of personnel in adapting to the digital age. This study employed a qualitative research methodology, collecting data through in-depth interviews with 10 participants and a focus group discussion with 10 participants, totaling 20 key informants. The research findings revealed that: 1) personnel potential development currently lacks continuity and systematic implementation. Although personnel demonstrate high levels of readiness and a strong demand for digital skills, supportive tools, and a conducive learning environment, they face constraints related to organizational structure and internal attitudes. 2) The organization has increasingly adapted to change and promoted personnel development, particularly through the integration of information technology into office operations to enhance work efficiency. Proposed guidelines for development include organizing practical workshops coupled with a follow-up system, providing supportive resources and welfare systems to boost motivation, and fostering an organizational culture that embraces change. These strategies are expected to ensure sustainable efficiency in public service delivery within the digital era.

Keywords: Digital skill development, Personnel potential, Subdistrict administrative organization, Career development

บทนำ

ในยุคแห่งการเปลี่ยนผ่านสู่สังคมดิจิทัล ประเทศไทยได้เผชิญกับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยี ซึ่งส่งผลต่อแนวทางการบริหารภาครัฐในทุกระดับ โดยเฉพาะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) ที่มีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาพื้นที่ให้สอดคล้องกับบริบทเฉพาะถิ่น เพื่อตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนในพื้นที่นั้น ๆ ได้อย่างแท้จริง (Sumalee & Tanchai, 2020) ทั้งนี้้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจำเป็นต้องมีการปรับตัวให้ทันกับกระแสการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในปัจจุบันโดยเฉพาะด้านเทคโนโลยีสารสนเทศดังกล่าว และปัจจัยที่สำคัญในด้านการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในองค์การบริหารส่วนตำบลซึ่งถือเป็นทรัพยากรที่สำคัญ

ในการขับเคลื่อนให้องค์การบริหารส่วนตำบลมีการบริหารงานและสามารถจัดการระบบบริการสาธารณะได้อย่างมีประสิทธิภาพเพิ่มมากขึ้น (Sumalee, 2015)

สำหรับการบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้นปัจจุบันมีการบริหารงานให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ในการบริหารประเทศในด้านการพัฒนาและยกระดับคุณภาพชีวิต ด้านธรรมาภิบาลและประสิทธิภาพภาครัฐ ด้านการกระจายอำนาจและการมีส่วนร่วมของประชาชน และด้านดิจิทัลภาครัฐและบริการสาธารณะยุคใหม่ที่เกิดการเปลี่ยนแปลงในปัจจุบันนั้นส่งผลให้หลาย ๆ องค์กรต้องมีการปรับตัวในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ รวมทั้งการพัฒนาศักยภาพในการทำงานของบุคลากรในองค์กรที่ต้องมีการพัฒนาขีดความสามารถในการทำงานเพิ่มมากขึ้น เช่น ทักษะในด้านของเทคโนโลยีสารสนเทศ ทักษะในด้านภาษาในการทำงาน ทั้งยังเป็นการเตรียมความพร้อมในการก้าวหน้าในอาชีพและประโยชน์กับหน่วยงานในการที่มีบุคลากรที่พร้อมด้วยความสามารถในการสร้างคุณค่าให้กับหน่วยงาน (Kesorn & Phinaitrup, 2023) ดังนั้น ผู้บริหารหลาย ๆ ภาคส่วนจึงให้ความสำคัญกับการสร้างองค์ความรู้ใหม่ ๆ ภายในองค์กรเพิ่มมากขึ้น รวมไปถึงการสร้างความเข้าใจและการมีส่วนร่วมกับประชาชนในชุมชนเพิ่มมากขึ้น รวมทั้งการปฏิบัติงานในองค์กรที่มีการนำเทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามามีส่วนร่วมในการทำงานเพื่อก่อให้เกิดความสะดวกและรวดเร็วเพิ่มมากขึ้นในด้านการจัดบริการสาธารณะสำหรับประชาชนในพื้นที่ เช่น การติดต่อประสานงานกับเจ้าหน้าที่ส่งผลให้สามารถตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนได้อย่างทั่วถึง การให้บริการ การให้คำปรึกษากับประชาชนในพื้นที่ เป็นต้น (Thammasak, 2025)

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในปัจจุบันนั้นให้ความสำคัญกับการบริหารงานเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะการบริหารงานในองค์กรที่ควรสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติในปัจจุบัน ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติตั้งแต่ ฉบับที่ 8-1 นั้นให้ความสำคัญกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เป็นสำคัญ โดยเฉพาะในด้านการปฏิบัติงาน โดยมีการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาพัฒนาเศรษฐกิจอย่างสมดุล โดยรัฐบาลให้ความสำคัญกับการพัฒนาประเทศในด้านต่าง ๆ (Puang-ngam, 2016; Vetchayanon, 2018) นอกจากนี้ รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2560 ยังคงให้ความสำคัญกับการพัฒนาท้องถิ่นเพื่อให้เกิดความยั่งยืนและยังสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ส่งผลให้มีการถ่ายโอนอำนาจหน้าที่ภารกิจ และงบประมาณให้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการมีอำนาจในการบริหารงานได้เพิ่มมากขึ้นเพื่อตอบสนองต่อการจัดบริการสาธารณะให้กับประชาชนได้อย่างเสมอภาคและเป็นธรรม รวมถึงแนวทางการบริหารงานของนายกรัฐมนตรีคนที่ 31 นางสาวแพทองธาร ชินวัตร ในการเร่งการแก้ไขปัญหาความยากจนและความเหลื่อมล้ำทางสังคมที่เป็นปัญหาของประเทศไทยมาอย่างยาวนาน

ดังนั้น บุคลากรขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องเผชิญกับความท้าทายในการพัฒนาทักษะที่จำเป็นต่อการทำงาน ซึ่งการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในระดับท้องถิ่นจึงไม่อาจจำกัดอยู่เพียงการ

อบรมหรือเพิ่มความรู้ในระยะสั้นเท่านั้น แต่ควรครอบคลุมถึงการเสริมสร้างความพร้อมด้านความคิด ทัศนคติ และระบบสนับสนุนภายในองค์กรเพื่อยกระดับความสามารถของบุคลากรในการทำงานเชิงรุก และปรับตัวอย่างยั่งยืน (Akaraborworn, 2022) จากรายงานการสำรวจความพร้อมรัฐบาลดิจิทัลของหน่วยงานภาครัฐของไทยสะท้อนว่าความพร้อมด้านดิจิทัลของหน่วยงานระดับจังหวัดส่วนใหญ่อยู่ในระดับขั้นต้น (developing) ร้อยละ 72.37 และอยู่ระดับปานกลาง (defined) ร้อยละ 25.00 โดยไม่มีหน่วยงานที่อยู่ในระดับขั้นสูงหรือสูงสุดในปี 2566 นอกจากนี้ มิติดิจิทัลเจ้าหน้าที่ภาครัฐด้านดิจิทัล (digital capability) ถูกกำหนดเป็นตัวชี้วัดที่หน่วยงานที่ให้บริการเป็นหลักมีความโดดเด่นน้อยที่สุด และมีสัดส่วนที่อยู่ในระดับเริ่มสูงเมื่อเทียบกับตัวชี้วัดอื่น (DGA, 2023) โดยองค์การบริหารส่วนตำบลพะเนินดี จังหวัดนครปฐม ถือเป็นหน่วยงานท้องถิ่นที่มีบทบาทในการจัดบริการสาธารณะ การพัฒนาท้องถิ่น และการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ ทั้งนี้ การดำเนินภารกิจขององค์การจะมีประสิทธิภาพได้ จำเป็นต้องอาศัยบุคลากรที่มีศักยภาพในการบริหารจัดการ การใช้เทคโนโลยี และการมีวิสัยทัศน์ต่อการพัฒนาพื้นที่อย่างสร้างสรรค์ อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาเบื้องต้นพบว่าบุคลากรบางส่วนยังขาดทักษะที่จำเป็นในยุคดิจิทัล ดังนั้น จึงจำเป็นต้องศึกษาหาแนวทางในการพัฒนาศักยภาพให้สอดคล้องกับความต้องการและบริบทของพื้นที่อย่างแท้จริง

จากความสำคัญของปัญหา ผู้ศึกษาจึงมีความสนใจศึกษาแนวทางในการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนตำบลพะเนินดี จังหวัดนครปฐม เพื่อวิเคราะห์ความพร้อม ความต้องการในการพัฒนา และเสนอแนะแนวทางที่เหมาะสมสำหรับการเสริมสร้างศักยภาพบุคลากรให้สามารถปฏิบัติงานได้ที่ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมในยุคดิจิทัล พร้อมทั้งการส่งเสริมการบริหารท้องถิ่นที่เข้มแข็งและยั่งยืน

อุปกรณ์และวิธีการ

การศึกษานี้ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) (Podhisita, 2021) ในการศึกษาหาแนวทางในการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนตำบลพะเนินดี เพื่อวิเคราะห์ความพร้อมและความต้องการของบุคลากรในท้องถิ่นในการปรับตัวเข้าสู่สังคมในยุคดิจิทัล โดยใช้แนวการวิเคราะห์เชิงอุปนัยจากข้อมูลการสัมภาษณ์ ซึ่งดำเนินการเข้ารหัสข้อมูลอย่างเป็นระบบ (coding) จัดกลุ่มรหัสเป็นหมวดหมู่ (categorization) และสังเคราะห์ประเด็นร่วม (common themes) ที่ปรากฏซ้ำจากข้อมูลเพื่อสรุปแนวทางในการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในท้องถิ่น (Charmaz, 2011; Corbin & Strauss, 2015; Na Phuket, 2016) ซึ่งมีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างความเข้าใจเชิงลึกจากมุมมองของผู้ปฏิบัติงานในพื้นที่ที่มีบทบาทโดยตรงในการบริหารงานและพัฒนาท้องถิ่น โดยใช้กระบวนการรวบรวมข้อมูลที่มีความยืดหยุ่น สามารถปรับเปลี่ยนคำถามให้สอดคล้องกับบริบทการสัมภาษณ์ ทั้งนี้

เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อค้นพบที่แท้จริงจากประสบการณ์ตรงของผู้ให้ข้อมูล โดยมีเลขที่ใบรับรองจริยธรรม 021/2567

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรในการศึกษานี้ ได้แก่ ผู้บริหารและบุคลากรในองค์การบริหารส่วนตำบลพะเนิน จังหวัดนครปฐม และกลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น จำนวน 20 ตัวอย่าง โดยใช้วิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง (purposive sampling) (Podhisita, 2021) โดยคำนึงถึงคุณลักษณะของผู้ให้ข้อมูลที่สามารถให้ข้อมูลเชิงลึก อันจะเป็นประโยชน์ต่อการสร้างแนวคิดหรือแบบจำลองของการพัฒนาศักยภาพในองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น สำหรับเกณฑ์การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างดำเนินการตามหลักของการเลือกแบบต่อเนื่อง (continuous sampling) (Na Phuket, 2016; Podhisita, 2021) โดยกลุ่มตัวอย่างเป็นผู้บริหารและบุคลากรในองค์การบริหารส่วนตำบลพะเนิน จังหวัดนครปฐมที่มีประสบการณ์ทำงานไม่น้อยกว่า 1 ปี มีการทำงานที่เกี่ยวข้องกับระบบดิจิทัล และยินยอมให้ข้อมูล หากกลุ่มตัวอย่างไม่พร้อมเข้าร่วมหรือถอนความยินยอมสามารถยุติการดำเนินการให้ข้อมูลได้ทุกเมื่อ โดยการเก็บข้อมูลเริ่มจากกลุ่มผู้บริหารระดับสูง ขยายไปยังกลุ่มผู้ปฏิบัติงานในระดับสายงาน เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมทั้งเชิงนโยบายและการปฏิบัติ โดยมีคำถามนำร่องที่สามารถปรับคำถามตามความเหมาะสมและนำไปสู่การแนะนำผู้ให้สัมภาษณ์คนต่อไป (Charmaz, 2000; Glaser & Strauss, 1968; Strauss and Corbin, 1998) และมีการจัดสนทนากลุ่มกับกลุ่มผู้บริหารงานในการร่วมกันพัฒนาท้องถิ่น

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เลือกใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (semi-structured interview guide) (Strauss & Corbin, 1998) สำหรับการเก็บข้อมูล ซึ่งมีการกำหนดประเด็นคำถามหลักไว้ล่วงหน้า จำนวน 12 ข้อ ซึ่งเป็นคำถามที่เกี่ยวข้องกับความต้องการพัฒนาตนเองของบุคลากรในท้องถิ่น เพื่อให้การสัมภาษณ์เป็นไปอย่างเป็นระบบ และในขณะเดียวกันยังเปิดโอกาสให้ผู้ให้ข้อมูลสามารถอธิบายมุมมองความคิดเห็น ประสบการณ์ หรือข้อเสนอแนะได้อย่างอิสระ เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกและหลากหลาย ร่วมกับการจัดสนทนากลุ่ม ทั้งนี้ เครื่องมือได้รับการตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (content validity) (Na Phuket, 2016; Podhisita, 2021) โดยผู้ทรงคุณวุฒิที่เชี่ยวชาญ 3 ท่าน และปรับปรุงให้สมบูรณ์

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลดำเนินการโดยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) และการสนทนากลุ่ม (focus group discussion) ก่อนการสัมภาษณ์จะเกิดขึ้น โดยจัดเป็นรายกลุ่ม กลุ่มละ 5 คน ซึ่งผู้วิจัยเป็นผู้ดำเนินการสัมภาษณ์ด้วยตนเองทุกครั้ง ซึ่งการสัมภาษณ์มีการบันทึกเสียงและจดบันทึกภาคสนาม (field notes) ควบคู่กันไป โดยผู้ให้ข้อมูลทุกคนได้รับแจ้งถึงวัตถุประสงค์ของการวิจัยและ

ยินยอมให้ข้อมูลโดยสมัครใจ ระยะเวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูลใช้เวลาทั้งสิ้นประมาณ 2 สัปดาห์ (Na Phuket, 2016; Podhisita, 2021)

การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์และสนทนากลุ่มจะนำมาถอดความ (transcription) อย่างละเอียด จากนั้นจึงวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงตีความ (interpretive content analysis) และการสรุปผลของการจัดสนทนากลุ่ม (Buosonte, 2015) ผู้วิจัยทบทวนข้อมูลซ้ำหลายรอบเพื่อทำความเข้าใจภาพรวม ก่อนกำหนดรหัสเบื้องต้นแบบอุปนัยจากถ้อยคำของผู้ให้ข้อมูล (open coding) แล้วทบทวนรวมรหัสที่มีความหมายใกล้เคียงเป็นหมวดหมู่และประเด็นย่อย (categorization coding) พร้อมเปรียบเทียบข้ามแหล่งข้อมูลระหว่างสัมภาษณ์และสนทนากลุ่มเพื่อยืนยันความสอดคล้องและลดอคติ ต่อจากนั้นสังเคราะห์หมวดหมู่เป็นประเด็นหลัก (themes coding) เชื่อมโยงกับวัตถุประสงค์การวิจัย และจัดทำข้อสรุปเชิงตีความพร้อมตัวอย่างข้อความอ้างอิงเพื่ออธิบายข้อค้นพบ

ผลการศึกษา

ผู้ให้ข้อมูลจำนวน 20 คน มีสัดส่วนเพศหญิงมากกว่าเพศชาย โดยเป็นหญิงร้อยละ 55.00 ชายร้อยละ 45.00 กลุ่มอายุส่วนใหญ่อยู่ในช่วง 30 – 39 ปี ร้อยละ 40.00 รองลงมาคือ 40 – 49 ปี ร้อยละ 30.00 สะท้อนว่าผู้ให้ข้อมูลเป็นกำลังหลักของหน่วยงาน ด้านการศึกษา พบว่าส่วนใหญ่สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี ร้อยละ 65.00 และมีบางส่วนจบสูงกว่าปริญญาตรี ร้อยละ 20.00 ขณะที่ประสบการณ์ทำงานส่วนใหญ่อยู่ในช่วง 5 – 10 ปี ร้อยละ 35.00 และมีผู้ที่มีประสบการณ์มากกว่า 15 ปี ร้อยละ 20.00 ซึ่งช่วยให้ข้อมูลมีความหลากหลายทั้งมุมมองของผู้ปฏิบัติงานรุ่นใหม่และผู้มีประสบการณ์สูง ดัง Table 1

Table 1 Demographic Characteristics of Participants (n = 20)

Variable	Category	n	Percentage
Gender	Male	9	45.00
	Female	11	55.00
Age (years)	20–29	4	20.00
	30–39	8	40.00
	40–49	6	30.00
	≥50	2	10.00
Education level	Below bachelor's degree	3	15.00

Variable	Category	n	Percentage
Work experience (years)	Bachelor's degree	13	65.00
	Above bachelor's degree	4	20.00
	<5	5	25.00
	5-10	7	35.00
	11-15	4	20.00
	>15	4	20.00
	Total	20	100.00
Participants			

สำหรับด้านการพัฒนาบุคลากรในองค์การผู้บริหารท้องถิ่นให้ความสำคัญกับการพัฒนาบุคลากรในองค์การ โดยเริ่มตั้งแต่กระบวนการวางแผนในการพัฒนาบุคลากร โดยเริ่มตั้งแต่การเรียนรู้ การเพิ่มทักษะในการทำงาน และการสร้างสมรรถนะในการทำงาน พร้อมทั้งปรับเปลี่ยนทัศนคติที่ดีในการปฏิบัติงานให้กับบุคลากร ด้านการจัดสวัสดิการให้กับบุคลากรในองค์การการที่บุคลากรปฏิบัติงานในองค์การจะเกิดความพึงพอใจในการทำงานมากหรือน้อยนั้นขึ้นอยู่กับแรงจูงใจที่มีอยู่ในองค์การ ถ้าหน่วยงานมีปัจจัยที่เป็นแรงจูงใจในการทำงานถือเป็นการสร้างส่วนประกอบในการทำงานเพื่อโน้มน้าวจิตใจให้บุคลากรเกิดความผูกพันในการทำงาน และมีการทุ่มเทการทำงานให้เต็มความสามารถ เพื่อผลงานประสบความสำเร็จและตรงตามเป้าหมายที่วางไว้ สำหรับแนวทางในการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในท้องถิ่นขององค์กรบริหารส่วนตำบลพะเยา หน่วยงานมีการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในท้องถิ่นถือเป็นภารกิจที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง โดยเฉพาะในยุคปัจจุบันที่บริบทการบริหารราชการแผ่นดินมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วตามความก้าวหน้าของเทคโนโลยีดิจิทัล การพัฒนาองค์การให้มีประสิทธิภาพจำเป็นต้องเริ่มจากการพัฒนาทรัพยากรบุคคล และด้านความพร้อมของบุคลากรในท้องถิ่นในการปรับตัวเข้าสู่ยุคดิจิทัลบุคลากรมีความ “แตกต่างกัน”

ผลการสังเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่ม โดยจัดระบบผลการวิเคราะห์ตามรหัสและหมวดหมู่ที่เกิดขึ้น จานพัฒนาเป็นประเด็นหลักที่สะท้อนความพร้อมและความต้องการของบุคลากรท้องถิ่นต่อการปรับตัวในยุคดิจิทัล ทั้งนี้ ตารางดังกล่าวช่วยให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างข้อมูลเชิงประจักษ์กับข้อค้นพบเชิงตีความ และใช้เป็นฐานในการกำหนดแนวทางการพัฒนาศักยภาพให้สอดคล้องกับบริบทขององค์กรดัง Table 2

Table 2 The summary of the study findings of Phaniat Sub-district administrative organization personnel development

Study aspect	Detailed findings	Implications/Goals
1. Personnel development		
Focus areas	Prioritization of planning for development, including learning, skill enhancement, competency building, and positive attitude change.	Building a highly capable and positive workforce.
Work efficiency	Emphasis on using Information Technology (IT) to make work processes faster and more convenient.	Achieving greater operational speed and convenience through technology integration.
Career path	Need for continuous Career Path and Career Development (e.g., language, IT skills) to ensure ongoing learning and adaptation to current changes.	Aligning individual and organizational goals through structured professional growth.
Learning & evaluation	Promotion of continuous learning (e.g., training), implementing a performance appraisal system for quality control, and improving inter-departmental coordination.	Ensuring high-quality performance and goal attainment for both the individual and the organization.
2. Personnel welfare		
Motivation factor	Welfare acts as a crucial incentive for job satisfaction, commitment, and dedication, leading to successful achievement of organizational goals.	Fostering strong employee engagement and reducing turnover.
Examples of welfare	Provision of good welfare (e.g., leave, medical rights, bonuses) is mentioned as a key factor creating motivation.	Using non-salary benefits to attract, retain, and motivate personnel.
Organizational impact	Welfare is important for personnel decision-making (second only to compensation) and is essential for driving organizational success, sustainability, and morale (building <i>Kwan Lae Kamlang Jai</i> - morale/spirit)	Ensuring long-term organizational health and development

Study aspect	Detailed findings	Implications/Goals
3. Development guidelines (Phaniat SAO)		
Digital literacy	Goal: Promote learning and enhance digital skills. Action: Training and encouraging the use of IT in routine tasks (e.g., e-document, e-communication, e-government applications).	Improving efficiency, reducing steps, and increasing transparency in administration.
Professional skills	Goal: Develop specialized professional skills. Action: Training aligned with specific job roles (e.g., policy analysis, budgeting, procurement law, public participation/communication).	Ensuring specialized competence and effectiveness in core functions.
Positive culture	Goal: Create motivation and a positive work culture. Action: Fostering a learning-friendly environment, valuing personnel, appropriate recognition, and continuous teamwork/knowledge sharing.	Sustaining continuous improvement and high morale.
4. Readiness for digital adaptation		
Readiness level	Readiness is "different" (varying) and generally at a "starting level," depending on position, experience, and individual attitude.	Need for targeted and systematic development interventions.
Structural limitations	Even with basic equipment/systems provided, the full potential of technology is limited by:	Identifying and overcoming systemic barriers to digital transformation.
Skill deficits	Difficulty using e-government systems efficiently, leading to persistence in old, paper-based methods (e.g., paper leave forms).	Need for focused, practical skills training.
Attitudinal barriers	Some personnel perceive technology as a "burden" or "too complex," leading to avoidance and lack of confidence in new systems (lack of Digital Mindset).	Need for cultural change and positive encouragement.
Development structure	Training is often occasional and discontinuous, lacking a follow-up or systematic tracking system.	Necessity of a long-term, integrated HR development plan.
Positive strategies	Suggestions include creating "Digital Champions" in each section and incentivizing technology use through integration with daily tasks.	Utilizing internal resources and positive reinforcement to drive adoption

Study aspect	Detailed findings	Implications/Goals
5. Personnel needs for digital adaptation		
Digital skills needs	Demand for practical, hands-on training in specific work-related digital tools (e.g., e-sarabun, GFMS, e-GP, Excel/Google Sheets analysis). Emphasis on upskilling & reskilling.	Shifting from theoretical lectures to practical, application-focused workshops.
Infrastructure needs	Requirements for adequate and modern tools/equipment (e.g., up-to-date computers, stable internet, specialized software).	Recognizing that effective digital adoption requires modern foundational infrastructure.
Cultural & motivational needs	Desire for a learning culture where experimenting with new technology is acceptable (a Fail-Forward Culture) and where there is recognition/rewards for good digital application.	Creating a safe and encouraging environment for technological innovation.
Executive support	Local executives need to increase support, especially by providing training on practical applications like Line Official, Google Forms, Google Sheets, and Google Drive to increase knowledge, speed, and public service efficiency (e.g., online booking via Line Group, data input via Google Form).	Direct application of technology to enhance both internal operations and public service delivery.

วิจารณ์

1. ผู้บริหารท้องถิ่นให้ความสำคัญต่อการพัฒนาบุคลากรอย่างเป็นระบบ โดยเน้นการวางแผนเส้นทางอาชีพ การพัฒนาสมรรถนะที่สอดคล้องกับยุคดิจิทัล ตลอดจนการปรับเปลี่ยนทัศนคติในการทำงานของบุคลากร ขณะเดียวกัน องค์กรยังส่งเสริมการเรียนรู้ผ่านการฝึกอบรม และมีระบบประเมินผล การปฏิบัติงานที่สะท้อนถึงคุณภาพและประสิทธิภาพอย่างต่อเนื่อง การวางแผนเส้นทางอาชีพอย่างเป็นระบบเป็นแนวทางที่ได้รับการยอมรับในการพัฒนาบุคลากรภาครัฐ (Interapakdee, 2019) ซึ่งการพัฒนาสมรรถนะด้านดิจิทัลควรครอบคลุมทั้งด้านความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะ เพื่อให้สอดคล้องกับบทบาทหน้าที่ในยุคดิจิทัล สอดคล้องกับงานของ Kesorn and Phinaitrup (2023) ที่ชี้ว่าปัจจัยองค์การและการส่งเสริมความก้าวหน้าเป็นตัวแปรสำคัญต่อความมั่นคงและการเติบโตในอาชีพ จึงสะท้อนถึงความจำเป็นของการพัฒนาระบบสนับสนุนเชิงรุก นอกจากนี้ การส่งเสริมการเรียนรู้ผ่านการฝึกอบรมและการประเมินผลการปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่องเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาบุคลากร (Chantaravareeleekha, 2020) สะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของการสื่อสารนโยบายและการสร้างทัศนคติที่เปิดรับการ

เปลี่ยนแปลง เพื่อให้การพัฒนาทักษะดิจิทัลเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ การสร้างวัฒนธรรมองค์การที่เปิดรับการเปลี่ยนแปลงเป็นปัจจัยสำคัญในการสนับสนุนการพัฒนาบุคลากรในยุคดิจิทัลที่เอื้อต่อการพัฒนาทักษะดิจิทัลและการปรับเปลี่ยนโครงสร้างองค์การให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี (Burtscher et al., 2024; Organisation for Economic Co-operation and Development, 2021) และยังสอดคล้องกับ (Akaraborworn, 2022) ในด้านการมีการบริหารจัดการที่ดีในการปฏิบัติและส่งผลให้เกิดการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า

การจัดสวัสดิการในองค์การได้รับการพิจารณาว่าเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างแรงจูงใจและความผูกพันของบุคลากรทั้งในรูปแบบสิทธิประโยชน์ เช่น โบนัส วันลา หรือค่ารักษาพยาบาล ด้านจิตวิทยา เป็นต้น เช่น การสร้างขวัญและกำลังใจ ส่งผลให้บุคลากรมีความเต็มใจทุ่มเท ยึดมั่นในเป้าหมายขององค์การ เป็นต้น เนื่องจากความพึงพอใจในสวัสดิการมีผลต่อความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากร โดยเฉพาะสวัสดิการด้านเศรษฐกิจและสุขภาพที่ส่งผลต่อความรู้สึกมั่นคงและความตั้งใจในการทำงาน (Panboonplook & Hasoontree, 2023; Phiromkarn & Suksan, 2021) ความพึงพอใจในสวัสดิการด้านต่าง ๆ เช่น เศรษฐกิจ สุขภาพ การศึกษา นันทนาการ เป็นต้น มีผลต่อความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากร (Choknumchaisiri & Sato, 2025) ทั้งนี้ ยังเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ส่งเสริมให้องค์การพัฒนาไปสู่การเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้

2. แนวทางการพัฒนาศักยภาพบุคลากรขององค์กรบริหารส่วนตำบลพะเยา การพัฒนาทรัพยากรบุคคลเป็นหัวใจสำคัญของการบริหารราชการท้องถิ่นในยุคดิจิทัล ซึ่งมีแนวทางหลัก 3 ด้าน ได้แก่ 1) การส่งเสริมทักษะดิจิทัล เช่น การใช้ระบบสารสนเทศภาครัฐ 2) การพัฒนาทักษะเชิงวิชาชีพตามหน้าที่เฉพาะ และ (3) การสร้างวัฒนธรรมการทำงานที่เอื้อต่อการเรียนรู้และทำงานเป็นทีมอย่างมีแรงจูงใจ แนวทางเหล่านี้มีเป้าหมายเพื่อสร้างองค์การที่พร้อมตอบสนองต่อบริบทที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทั้งนี้ การพัฒนาทักษะเชิงวิชาชีพที่สอดคล้องกับบทบาทหน้าที่ของบุคลากรเป็นสิ่งจำเป็น บุคลากรของหน่วยงานปกครองท้องถิ่นต้องการพัฒนาทักษะด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ การสื่อสาร การจัดการเอกสาร และความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน (Inarda et al., 2019) รวมถึงการสร้างวัฒนธรรมองค์การที่ส่งเสริมการเรียนรู้และทำงานเป็นทีมเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาศักยภาพบุคลากร เนื่องจากทัศนคติของบุคลากรต่อการเปลี่ยนแปลงทางดิจิทัลนั้นมีผลต่อความสำเร็จในการดำเนินการเปลี่ยนแปลงองค์การ (Kano & Tsuda, 2023)

ความพร้อมของบุคลากรในท้องถิ่นต่อการเข้าสู่ยุคดิจิทัล บุคลากรในองค์การมีระดับความพร้อมที่แตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับประสบการณ์และทัศนคติต่อเทคโนโลยี โดย ปัจจัยสำคัญที่เป็นอุปสรรค ได้แก่ การขาดทักษะดิจิทัลพื้นฐาน ทัศนคติที่ไม่เปิดรับเทคโนโลยี และการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่ยังขาดความต่อเนื่อง สอดคล้องกับ Ali and Anwar (2023) ทัศนคติเกี่ยวกับเปิดรับเทคโนโลยี (technology

acceptance) มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับระดับความพร้อมดิจิทัล (digital readiness) โดยเฉพาะในกลุ่มที่มีประสบการณ์ต่ำหรืออายุมากมักมีแนวโน้มต่อต้านการใช้งานเทคโนโลยีใหม่ ทั้งนี้ การขาดทักษะดิจิทัลพื้นฐาน และการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่ไม่ต่อเนื่องของบุคลากรในองค์การภาครัฐระดับท้องถิ่นถือเป็นอุปสรรคหลักในการเปลี่ยนผ่านสู่ดิจิทัล (Phetpankan, 2022) ในบริบทของไทยความไม่ต่อเนื่องของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ซึ่งส่งผลให้บุคลากรในหน่วยงานขาดแรงจูงใจในการปรับตัวเพื่อเข้าสู่การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี (Matvijit & Tantayakul, 2025)

บุคลากรมีความต้องการพัฒนาตนเองใน 3 ด้านหลัก ได้แก่ 1) ทักษะดิจิทัลที่ใช้งานได้จริง 2) เครื่องมือและเทคโนโลยีที่เอื้อต่อการทำงาน และ 3) วัฒนธรรมองค์การที่สนับสนุนการเรียนรู้ความต้องการเหล่านี้สะท้อนถึงความจำเป็นในการยกระดับศักยภาพบุคลากรเชิงรุก เพื่อรองรับการเปลี่ยนผ่านสู่ยุคดิจิทัลอย่างแท้จริง ซึ่งความสามารถในการใช้เทคโนโลยีจะต้องพิจารณาควบคู่กับโครงสร้างพื้นฐาน และวัฒนธรรมองค์การที่เอื้อต่อการเรียนรู้ด้วย (Cao et al., 2025; UNDP, 2023) ทั้งนี้ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในด้านของดิจิทัลนั้น ได้แก่ การพัฒนาทักษะในด้าน ความรู้ ความเข้าใจ ความเข้าใจใน ด้านดิจิทัลพร้อมทั้งการสนับสนุนการทำงานรูปแบบใหม่ โดยการพัฒนาสมรรถนะในด้านดิจิทัล เช่น กลยุทธ์ในการพัฒนาสมรรถนะในด้านดิจิทัล การสร้างสมรรถนะในการทำงานโดยเน้นการสร้างทีมงานที่มีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน (Boonyarataphan, 2023) และยังสอดคล้องกับการบริหารจัดการทรัพยากรมนุษย์ในองค์การภาครัฐในยุคเทคโนโลยีดิจิทัล ในด้านของมีการบริหารจัดการทรัพยากรมนุษย์ที่ต้องมีการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงด้วยเทคโนโลยีด้านสารสนเทศ เพื่อส่งผลให้เกิดการทำงานที่รวดเร็วเพิ่มมากขึ้น (Nunchaikeaw, 2021) และยังสอดคล้องกับ (Suebyart & Ninkron, 2024) ในด้านการมีส่วนร่วมที่ดีและการสร้างภาวะผู้นำที่ดีในการขับเคลื่อนองค์กร

สรุป

แนวทางการพัฒนาศักยภาพบุคลากรขององค์การบริหารส่วนตำบลพะเนินดินในยุคดิจิทัล พบว่า การพัฒนาที่ผ่านมาแม้จะมีความพยายามแต่ยังขาดความเป็นระบบและความต่อเนื่อง ขณะเดียวกัน บุคลากรส่วนใหญ่มีความพร้อมและความต้องการสูงในด้านการเพิ่มพูนทักษะดิจิทัล การเข้าถึงเครื่องมือสนับสนุนที่ทันสมัย และการทำงานในบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ อย่างไรก็ตาม ยังคงมีข้อจำกัดสำคัญ ด้านโครงสร้างองค์กรและทัศนคติที่ยังไม่เปิดรับต่อการเปลี่ยนแปลง ผลการวิเคราะห์เสนอแนวทางพัฒนาที่สำคัญ 3 ด้าน ได้แก่ 1) การจัดฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการควบคู่กับระบบติดตามและประเมินผล 2) การจัดสรรทรัพยากรและสวัสดิการที่เพียงพอเพื่อสร้างแรงจูงใจ และ 3) การปลูกฝังวัฒนธรรมองค์การที่ส่งเสริมการเรียนรู้และการปรับตัว แนวทางดังกล่าวจะนำไปสู่การเพิ่มประสิทธิภาพของบุคลากร การยกระดับคุณภาพการบริการสาธารณะ และการเสริมสร้างการบริหารท้องถิ่นที่มีความเข้มแข็งและยั่งยืนใน

บริบทสังคมดิจิทัลจะก่อประโยชน์ต่อชุมชนในพื้นที่ศึกษาโดยตรง ผ่านการยกระดับสมรรถนะผู้ปฏิบัติงาน ลดความล่าช้า เพิ่มความถูกต้องของข้อมูล และเพิ่มความโปร่งใสของบริการสาธารณะจากการประยุกต์ใช้ เทคโนโลยีสารสนเทศในสำนักงาน ขณะเดียวกัน ชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอื่นสามารถใช้ผล การศึกษานี้เป็นกรอบอ้างอิงในการออกแบบระบบสนับสนุนเชิงรุกที่เหมาะสมกับบริบทตนเอง เช่น ความ พร้อมบุคลากร งบประมาณ และโครงสร้างงานเพื่อเร่งการเปลี่ยนผ่านสู่การบริการดิจิทัลที่ประสบ ผลสำเร็จและวัดผลได้จริง

รายการอ้างอิง (References)

- Akaraborworn, C. (2022). *HR 5.0: Digital HR System* (p. 295). Kornkanok Printing, Bangkok.
- Ali, S., & Anwar, M. (2023, November 1). *Digital readiness of government employees in developing countries: Barriers and opportunities*. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0740624X2300071>
- Boonyarataphan, T. (2023). Human resources' digital competency management with agile team designing: The challenges of organization in digital era. *Journal of Social Science, Law and Politics*, 7(1), 1 - 33. https://so02.tci-thaijo.org/index.php/Lawpol_Journal/article/view/260683
- Buosonte, R. (2015). *Qualitative Research in Education* (p. 316). Chulalongkorn University Press.
- Burtscher, M., Drouet, C., & Ditlev-Simonsen, M.E. (2024, October 10). *Developing skills for digital government: A review of good practices across OECD governments*. <https://doi.org/10.1787/f4dab2e9-en>
- Cao, G., Duan, Y., & Edward, J.S. (2025). Organizational culture, digital transformation, and product innovation. *Information & Management*, 62(4), 1 - 14. <https://doi.org/10.1016/j.im.2025.104135>
- Chantaravareeleekha, W. (2020). *Guidelines in supporting employees' skill development in applying the use of digital technology (digital savvy) according to digital competency plan: A case study of Electricity Generating Authority of Thailand (EGAT)*. (p. 102). M.P.A. Independent Study. Chulalongkorn University

- Charmaz, K. (2000). Grounded theory: Objectivist and constructivist methods. pp. 509–535. In: N. K. Denzin and Y. S. Lincoln (eds.). *Handbook of Qualitative Research*. (2nd ed.). Sage, Thousand Oaks.
- Charmaz, K. (2011). Grounded theory methods in social justice research. pp. 359–380. In: N. K. Denzin and Y. S. Lincoln (eds.). *Handbook of Qualitative Research* (4th ed.). Sage, Thousand Oaks.
- Choknumchaisiri, K., & Sato, S.C. (2025). Welfare satisfaction that affects organizational commitment of metropolitan health and wellness institution. *Regional Health Promotion Center 9 Journal*, 19(2), 386 – 400. <https://he02.tci-thaijo.org/index.php/RHPC9Journal/article/view/272484>
- Corbin, J., & Strauss, A. (2015). *Basics of Qualitative Research: Techniques and Procedures for Developing Grounded Theory* (p. 416). Sage, Thousand Oaks.
- DGA. (2023, February 14). *Digital government readiness survey of Thai government agencies*. Annual report 2023 (B.E. 2566) <https://www.dga.or.th/wp-content/uploads/2023/12/DGA-Readiness-Survey.pdf>.
- Glaser, B.G., & Strauss, A.L. (1968). *The Discovery of Grounded Theory: Strategies for Qualitative Research* (p. 271). Weidenfeld and Nicolson, London.
- Inarda, A.V., Madriaga, E.M., Protacio, M.L., & Santos, M.S. (2019). Office skills among local government units' personnel towards a proposed extension project. *Asia Pacific Journal of Academic Research in Social Sciences*, 4, 40 - 49. <https://asiapjournals.org/office-skills-among-local-government-units-personnel-towards-a-proposed-extension-project/>
- Interapakdee, P. (2019). *Competency and human resource development in the digital HR era of a state enterprise employee*. [Master's thesis]. Chulalongkorn University, Bangkok
- Kano, E., & Tsuda, K. (2023). Analysis of factors affecting local government officials' interest in digital technology. *Procedia Computer Science*, 225, 1853 - 1861. <https://doi.org/10.1016/j.procs.2023.10.175>

- Kesorn, C., & Phinaitrup, B. (2023). The career paths of supporting staff in autonomous university: Case study of supporting staff in the national institute of development administration. *Research Community and Social Development Journal*, 17(3), 83 - 97. <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/NRRU/article/view/265434>
- Matvijit, N., & Tantayakul. S. (2025). Digital skills development of personnel: A case study of the Office Human Resources Management, Office of the Attorney General. *Ramkhamhaeng Journal of Public Administration*, 8(1), 445 – 476. <https://so16.tci-thaijo.org/index.php/RJPA/article/view/1534>
- Na Phuket, P.R. (2016). *Philosophy of social science: Social explanation as a foundation for social science research* (2nd ed.). Chulalongkorn University Press.
- Nunchaikaew, W. (2021). Human resources management in government organizations in the digital technology era. *Journal of Management and Local Development*, 4(2), 17 - 32. <https://so11.tci-thaijo.org/index.php/jMLD/article/view/921>
- Organisation for Economic Co-operation and Development (2021). *The OECD Framework for Digital Talent and Skills in the Public Sector*. (p. 53). Organisation for Economic Co-operation and Development, Paris.
- Panboonplook, S., & Hasoontree. N. (2023). Welfare satisfaction affects the work efficiency of university employees Chulalongkorn University. *SSRU Journal of Public Administration*, 6(1), 1 - 13. <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/SSRUJPD/article/view/259834>
- Phetpankan, P. (2022). *The development of digital skill for sup-district administrative organization personnel in the district of Mueang Ratchaburi, Ratchaburi province*. [Master's thesis]. Rangsit University.
- Phiromkarn, P., & Suksan, B. (2021). The approach development for welfare provisions of officers in Nakon Phanom University. *Journal of MCU Nakhondhat*, 8(2), 411 - 422. <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/JMND/article/view/250519>
- Podhisita, C. (2021). *The Science and Art of Qualitative Research* (9th ed.) Amarin Printing, Puang-ngam, K. (2016). *Thai local administration: Principles and new dimensions for the future* (9th ed.). Winyuchon,

- Strauss, A., & Corbin, J. (1998). *Basics of qualitative research: Techniques and procedures for developing grounded theory*. (2nd ed.) Sage, Thousand Oaks.
- Suebyart, T., & Ninkron, P. (2024). Participation of local community in promoting well-being of region based on cultural heritage of the western region. *Journal for Community Development and Life Quality*, 12(2), 155 - 165. <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/JCDLQ/article/view/264563>
- Sumalee, E. (2015). *Smart City: Developing and Implementing IT Systems in Urban Management* (p. 290). King Prajadhipok's Institute
- Sumalee, E., & Tanchai, C. (2020). *Smart City Guide Book II* (p. 126). King Prajadhipok's Institute
- Thammasak, T. (2025). *The Great Reset* (7th ed.). Baanphraathit
- UNDP. (2023, January 24). Digital skills needs and opportunities. https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/202309/digital_skills_needs_and_opportunities.pdf.
- Vetchayanon, N. (2018). *Competency-Based Approach* (p. 368). The Graphico Systems

การพัฒนามูลค่าเพิ่มผลิตภัณฑ์อย่างสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่เชิงพาณิชย์

ตำบลพญาเม็งราย อำเภอพญาเม็งราย จังหวัดเชียงราย

Creative Value-Added Product Development from Local Wisdom for Commercialization of Mengrai Subdistrict, Phaya Mengrai District, Chiang Rai Province

วิเชษฐ์ ธิพย์ประเสริฐ, ณภัทร ธิพย์ศรี*, แววดาว ศรีคำสุข,

อมรรัตน์ ปิ่นชัยมูล, ปัทราพร สมเสมอ

Wichet Thipprasert, Naphat Thipsri*, Waewdao Srikamsuk,

Amornrat Pinchaimun, Pattaporn Somsamer

(Received: November 28, 2025; Revised: March 10, 2026; Accepted: May 18, 2026)

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการพัฒนามูลค่าเพิ่มผลิตภัณฑ์อย่างสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่เชิงพาณิชย์ ตำบลพญาเม็งราย อำเภอพญาเม็งราย จังหวัดเชียงรายเก็บรวบรวมข้อมูลจากเกษตรกรผู้ปลูกสมุนไพรจำนวน 30 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสัมภาษณ์ และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัย พบว่า การเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์อย่างสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่เชิงพาณิชย์ ด้วยการออกแบบตราสินค้าเพื่อเป็นแบรนด์ของตำบล ซึ่งอยู่ภายใต้การขับเคลื่อนของเทศบาลตำบลพญาเม็งราย สำหรับการออกแบบบรรจุภัณฑ์ราคาไม่แพงเพื่อรักษาคุณภาพผลิตภัณฑ์ใช้ถุงฟอยด์สีขาวบรรจุชั้นนอกและชั้นในประกอบด้วยถุงใส่ชาแบบตาข่ายโปร่งใสมีเชือกสำหรับดึงชา และออกแบบฉลากบรรจุภัณฑ์ให้สวยงามใช้โทนสีขาวเพื่อความสะอาดตา ฉลากโทนสีเหลืองทองแทนดอกคาโมมายล์ และมีสติกเกอร์ลายละเอียด หลังจากนั้นนำผลิตภัณฑ์ทดสอบตลาด ผ่านกิจกรรมของเทศบาลตำบล การจำหน่ายในร้านค้าชุมชน และทำเป็นกระเช้ามอบบุคคลสำคัญของหน่วยงานตลอดจนพัฒนาตลาดออนไลน์ผ่านเพจเฟซบุ๊กเพื่อการสื่อสารไปยังผู้บริโภคได้อย่างรวดเร็ว

คำสำคัญ: มูลค่าเพิ่มผลิตภัณฑ์, การสร้างสรรค์, เชิงพาณิชย์

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา เชียงราย

Rajamangala University of Technology Lanna Chiangrai

*Corresponding Author: anchalee.ja@ssru.ac.th

Abstract

This research aimed to study the enhancement of local wisdom through the creative development of value-added products for commercialization in Phaya Mengrai subdistrict, Phaya Mengrai district, Chiang Rai Province. Data were collected from 30 local herbal farmers using in-depth interviews. The findings were analyzed through content analysis. The results revealed that adding value to local wisdom-based products for commercialization can be achieved through the development of a unique brand identity for the subdistrict. Regarding the design of packaging for chamomile tea to preserve product quality while appealing to consumers, the packaging consists of an outer layer made of white foil bags and an inner layer comprising transparent mesh tea bags with pull strings. A product label was also designed with white tones symbolizing cleanliness, complemented by golden-yellow tones representing chamomile flowers, and detailed product information included. Subsequently, the product underwent market testing through municipal activities including sales at community shops, distribution as gift baskets, and the development of online marketing channels via Facebook page to enable rapid communication with consumers.

Keywords: Value-added products, Creativity, Commercial

บทนำ

ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นทุนทางวัฒนธรรมที่สะท้อนอัตลักษณ์ วิถีชีวิต และองค์ความรู้ที่สั่งสมจากบรรพบุรุษผ่านการใช้ทรัพยากรในชุมชน อย่างเหมาะสม จึงนับเป็นฐานสำคัญของการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากและการสร้างรายได้ให้แก่ชุมชน (Danprasertchai et al., 2022) ภูมิปัญญายังสามารถต่อยอดสู่การสร้างมูลค่าเพิ่มผ่านการแปรรูปผลิตภัณฑ์ การออกแบบ และการพัฒนาเป็นสินค้าเชิงวัฒนธรรมที่ตอบสนองความต้องการของตลาด (Watthanachanobon & Chantaranamchoo, 2020) อย่างไรก็ตาม ผลิตภัณฑ์ชุมชนจำนวนมาก ยังเผชิญข้อจำกัดด้านการออกแบบ บรรจุภัณฑ์ การสร้างแบรนด์ และการเข้าถึงตลาด ส่งผลให้ ไม่สามารถแข่งขันเชิงพาณิชย์ได้อย่างเต็มศักยภาพ ดังนั้น การพัฒนามูลค่าเพิ่มเชิงสร้างสรรค์จึงเป็นแนวทางสำคัญในการยกระดับผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น โดยผสานการออกแบบ นวัตกรรม และการสื่อสารอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมควบคู่กับการรักษาภูมิปัญญาดั้งเดิมของชุมชน (Sangiamsak &

Sukserm, 2018) ซึ่งจะช่วยเสริมสร้างเศรษฐกิจฐานรากและคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนอย่างยั่งยืน (Pimta & Siritakham, 2021)

เทศบาลตำบลพญาเม็งราย อำเภอพญาเม็งราย จังหวัดเชียงราย เป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นและกลุ่มอาชีพชุมชน เช่น การผลิตสมุนไพร หัตถกรรมจักสาน และการแปรรูปทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งสะท้อนถึงการใช้ทุนวัฒนธรรมเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ (Phaya Mengrai Subdistrict Municipality, 2023) ภายใต้ยุทธศาสตร์การพัฒนาท้องถิ่นที่มุ่งส่งเสริมอาชีพและพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน “ดอกคาโมมายล์” ถือเป็นสมุนไพรที่มีศักยภาพในการพัฒนาเชิงพาณิชย์ เนื่องจากสามารถแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์เพื่อสุขภาพที่มีมูลค่าเพิ่มสูง การพัฒนาผลิตภัณฑ์ดังกล่าว จึงจำเป็นต้องอาศัยการออกแบบบรรจุภัณฑ์การสร้างตราสินค้า และการเชื่อมโยงสู่ตลาดดิจิทัลเพื่อเพิ่มขีดความสามารถทางการแข่งขัน

ดังนั้น การวิจัยครั้งนี้จึงมุ่งศึกษาการพัฒนามูลค่าเพิ่มผลิตภัณฑ์อย่างสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่เชิงพาณิชย์ในตำบลพญาเม็งรายอำเภอพญาเม็งราย จังหวัดเชียงราย โดยใช้ผลิตภัณฑ์ดอกคาโมมายล์เป็นกรณีศึกษา เพื่อพัฒนาแนวทางการต่อยอดผลิตภัณฑ์ชุมชนสู่เศรษฐกิจฐานรากอย่างยั่งยืนบนฐานอัตลักษณ์ท้องถิ่น

อุปกรณ์และวิธีการ

การศึกษาในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) เป็นการศึกษาการพัฒนามูลค่าเพิ่มผลิตภัณฑ์อย่างสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่เชิงพาณิชย์ ตำบลพญาเม็งราย อำเภอพญาเม็งราย จังหวัดเชียงราย ระยะเวลาดำเนินการวิจัย ระหว่างเดือนตุลาคม 2567-กันยายน 2568 สำหรับพื้นที่วิจัย ได้แก่ ตำบลพญาเม็งราย อำเภอพญาเม็งราย จังหวัดเชียงราย

ประชากรกลุ่มเป้าหมาย

ประชากรกลุ่มเป้าหมายซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลหลัก ประกอบด้วย เกษตรกร เจ้าหน้าที่เทศบาลตำบลพญาเม็งราย ในพื้นที่เทศบาลตำบลพญาเม็งราย อำเภอพญาเม็งราย จังหวัดเชียงราย จำนวน 30 ราย เป็นผู้ที่มีส่วนร่วมในการเข้าร่วมโครงการและให้ข้อมูลจนอิ่มตัวได้ (Sutheewasinnon & Pasunon, 2016) สำหรับเกณฑ์การคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักใช้วิธีคัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจงเพื่อให้ได้ผู้ให้ข้อมูลที่มีประสบการณ์ตรงและสามารถสะท้อนบริบทเชิงพื้นที่ได้อย่างลึกซึ้ง ประกอบด้วย 1) กลุ่มเกษตรกร เป็นผู้ที่มีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับการผลิต มีประสบการณ์เชิงปฏิบัติการพัฒนาผลิตภัณฑ์ 2) กลุ่มเจ้าหน้าที่เทศบาลตำบลเป็นผู้ที่มีความรับผิดชอบด้านการส่งเสริมอาชีพ เศรษฐกิจชุมชน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การศึกษานี้ใช้วิธีการศึกษาแบบวิธีเชิงคุณภาพ ใช้เครื่องมือแบบสัมภาษณ์ ในการเก็บรวบรวมข้อมูลประชากรกลุ่มเป้าหมาย เพื่อทำการเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับความต้องการพัฒนาผลิตภัณฑ์ด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น และนำมาเป็นแนวทางในการออกแบบและพัฒนามูลค่าเพิ่มผลิตภัณฑ์อย่างสร้างสรรค์สู่เชิงพาณิชย์ โดยแบบสัมภาษณ์ใช้รูปแบบการสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างเพื่อให้ยืดหยุ่นและเปิดโอกาสให้ผู้ให้ข้อมูลอธิบายเชิงประสบการณ์ได้ ได้แก่ บริบทและประสบการณ์ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น การพัฒนาผลิตภัณฑ์ดอกคาโมมาล การเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ การพัฒนาบรรจุภัณฑ์ การสร้างตราสินค้าและอัตลักษณ์ การตลาดและช่องทางจำหน่ายผ่านออนไลน์ รวมถึงแนวทางการพัฒนาพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้มีขีดความสามารถทางการแข่งขันได้ เป็นต้น

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การศึกษานี้เก็บรวบรวมข้อมูลจาก 2 แหล่ง ดังนี้

1. ข้อมูลปฐมภูมิ (primary data) ได้แก่ การเก็บข้อมูลจากการลงพื้นที่สำรวจข้อมูลจากกลุ่มเป้าหมายที่ทำการศึกษารวบรวมข้อมูลมาวิเคราะห์และประมวลผลจากการศึกษาวิจัย โดยสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องจากเทศบาลตำบลพญาเม็งรายเพื่อทราบนโยบายการส่งเสริมการพัฒนามูลค่าเพิ่มของผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น หลังจากนั้นจัดกิจกรรมกลุ่มเพื่อสัมภาษณ์ สนทนา และการประชุมเชิงปฏิบัติการกับกลุ่มเป้าหมายเพื่อศึกษาเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น ศักยภาพ และร่วมกันออกแบบแนวทางการพัฒนามูลค่าเพิ่มผลิตภัณฑ์ในท้องถิ่นอย่างสร้างสรรค์สู่เชิงพาณิชย์
2. ข้อมูลทุติยภูมิ (secondary data) ได้แก่ การเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร วารสาร ตำรา งานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อใช้เป็นแนวทางการพัฒนามูลค่าเพิ่มผลิตภัณฑ์อย่างสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่เชิงพาณิชย์

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลเป็นการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพได้ข้อมูลจากการศึกษาเอกสาร สำนวน การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม และการสัมภาษณ์ นำมาวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) หลังจากนั้นทำการสังเคราะห์ แล้วเขียนบรรยายเชิงพรรณนา

การรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์

งานวิจัยนี้ได้รับการรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์จากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา เลขที่รับรอง RMUTL-IRB 002/2025 ผู้วิจัยได้ชี้แจงวัตถุประสงค์การวิจัยและขอความยินยอมจากผู้เข้าร่วมวิจัยก่อนการเก็บข้อมูล พร้อมทั้งเก็บรักษาข้อมูลเป็นความลับและนำเสนอผลในภาพรวมเพื่อประโยชน์ทางวิชาการเท่านั้น

ผลการศึกษา

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนามูลค่าเพิ่มผลิตภัณฑ์อย่างสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่เชิงพาณิชย์ ตำบลพญาเม็งราย อำเภอพญาเม็งราย จังหวัดเชียงราย นำเสนอรายละเอียด ดังนี้

1. ผลการศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นตำบลพญาเม็งราย อำเภอพญาเม็งราย จังหวัดเชียงราย พบว่าบริบทของชุมชน ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น และสิ่งประดิษฐ์ทางวัฒนธรรมที่สำคัญของชุมชนหลายด้าน อาทิ เช่น ด้านหัตถกรรม (การจักสาน), ด้านเกษตรกรรม (การทำนา, การปลูกพืชไร่), ด้านอาหาร (การทำอาหารพื้นเมือง), และด้านประเพณีวัฒนธรรม (ประเพณีปีใหม่เมือง, การสวดสะเดาะเคราะห์) ประชาชนชาวบ้านที่มีความรู้ความสามารถในด้านต่าง ๆ เหล่านี้ เป็นผู้สืบทอดและอนุรักษ์ภูมิปัญญาเหล่านี้ไว้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น และสิ่งประดิษฐ์ทางวัฒนธรรมที่สำคัญของชุมชน ได้แก่ ประเพณีและงานประจำปี เทศบาลตำบลพญาเม็งรายได้จัดกิจกรรมต่าง ๆ ที่ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมอันดีงามในท้องถิ่น ทั้งนี้ยังให้งบประมาณสนับสนุนที่ว่า การอำเภอพญาเม็งราย (หน่วยงานวัฒนธรรมอำเภอ) ในการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นรวมทั้งงานรัฐพิธีและงานประเพณีที่สำคัญต่าง ๆ ทั้งนี้ยังมีนโยบายให้ทุกโรงเรียนในเขตอำเภอพญาเม็งรายมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมอนุรักษ์ส่งเสริม ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นด้วย

ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่โดดเด่น สินค้าพื้นเมือง ของที่ระลึก เช่น กลุ่มไม้กวาด กลุ่มสมุนไพรผู้สูงอายุ กลุ่มหัตถกรรมหวาย กลุ่มผลิตโต๊ะจากรากไม้ เป็นต้น สำหรับความต้องการพัฒนาภูมิปัญญาและสิ่งประดิษฐ์ทางวัฒนธรรม พบว่า ต้องการออกแบบผลิตภัณฑ์ให้สวยงาม ทันสมัยเหมาะสมเป็นของฝาก การพัฒนาตลาดออนไลน์เพื่อเข้าถึงลูกค้าได้ง่าย การพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อสุขภาพ การได้รับการรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ การสร้างแบรนด์ในท้องถิ่น และการตลาดเชิงสร้างสรรค์ เป็นต้น

นอกจากนี้ ทางหน่วยงานภาครัฐ เทศบาลตำบลพญาเม็งราย ได้มีนโยบายและส่งเสริมอาชีพให้กับคนในชุมชนให้มีรายได้เพิ่มขึ้นและสร้างมูลค่าเพิ่มทางการเกษตร ได้มีการรวมกลุ่มของเกษตรกรและหรือกลุ่มเปราะบาง เช่น ผู้ว่างงาน พิกุล และสูงอายุ ด้วยการเริ่มทดลองการปลูกต้นดอกคาโมมายล์เพื่อเสริมสร้างอาชีพให้มีรายได้เพิ่มขึ้น เนื่องจากดอกคาโมมายล์เป็นพืชเศรษฐกิจทางเลือก มีความต้องการในตลาดสูง เป็นผลิตภัณฑ์เสริมสุขภาพ เป็นสมุนไพรที่นำไปใช้ได้หลายรูปแบบ เช่น ดอกแห้งสำหรับชงชา น้ำมันหอมระเหยสำหรับผลิตภัณฑ์ความงาม และสารสกัดเพื่อใช้ในยาแผนโบราณและแผนปัจจุบัน ขณะเดียวกัน ดอกคาโมมายล์มีคุณสมบัติประโยชน์หลากหลาย เช่น บรรเทาอาการนอนไม่หลับ ช่วยให้ผ่อนคลาย ลดอาการปวดท้อง ลดอาการระคายเคืองผิวหนัง มีสารต้านอนุมูลอิสระที่ช่วยป้องกันโรคเรื้อรัง ปัจจุบันนิยมนำมาชงเป็นชาเพื่อดื่มบำรุงสุขภาพ ผสมในเครื่องดื่มสมุนไพรเพื่อเพิ่มมูลค่าทางการค้า เป็นต้น ดังนั้น การส่งเสริมการปลูกคาโมมายล์จึงมีความสำคัญ ทั้งในเชิงเศรษฐกิจ สุขภาพ และสิ่งแวดล้อม สามารถเป็นพืชสร้างรายได้และเสริมสุขภาพให้กับชุมชนเกษตรกรรมได้

2. ผลการศึกษาการพัฒนามูลค่าเพิ่มผลิตภัณฑ์อย่างสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่เชิงพาณิชย์ ตำบลพญาเม็งราย อำเภอพญาเม็งราย จังหวัดเชียงราย มีแนวทางการดำเนินงาน ออกแบบตราสินค้าเพื่อเป็นแบรนด์ของตำบล ซึ่งอยู่ภายใต้การขับเคลื่อนของเทศบาลตำบลพญาเม็งราย และการออกแบบบรรจุภัณฑ์ชาคาโมมายลีที่น่าสนใจและคงรักษาคุณภาพของผลิตภัณฑ์ชา

Figure 1 Brand development planning and chamomile tea packaging design; Brainstorming for product innovation development based on local wisdom (A), Planning brand identity and packaging design (B), Chamomile Herbal Tea (C)

ออกแบบตราสินค้า โดยสะท้อนถึงอัตลักษณ์ของตำบลและจังหวัดจึงใช้สัญลักษณ์พ่อนเม็งราย สื่อถึงความเป็นรากเหง้า วัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ของชุมชนเชียงราย และขณะเดียวกันในอำเภอพญาเม็งรายได้มีการจัดตั้งคุ้มพญาเม็งราย ณ บ้านสันป่าสัก หมู่ 3 ตำบลเม็งราย อำเภอพญาเม็งราย จังหวัดเชียงราย เป็นสถานที่สักการบูชาและสถานที่พักผ่อนหย่อนใจของประชาชนทั่วไป สำหรับโทนสีหลักในตราสินค้าเป็นสีประจำของเทศบาลตำบลพญาเม็งรายเพื่อเชื่อมโยงความเป็นทางการและการยอมรับจากชุมชน นอกจากนี้มีตัวหนังสือบ่งบอกถึงเทศบาลตำบลพญาเม็งราย ภายใต้ชื่อว่า “ทต.พญา-เม็งราย” แสดงถึงตราสัญลักษณ์ที่อยู่ภายใต้การกำกับดูแลของเทศบาลตำบลพญาเม็งราย เพื่อขับเคลื่อนการดำเนินงานและเศรษฐกิจของชุมชน เสริมด้วยสัญลักษณ์ลวดลายล้านนาเพื่อสะท้อนอัตลักษณ์ความเป็นล้านนา ดัง Figure 2

ขต.พญาเม็งราย

Figure 2 The designed brand logo; Phaya Mengrai Subdistrict Municipality Brand

จากการออกแบบตราสินค้าของผลิตภัณฑ์ได้มีการบูรณาการการพัฒนาที่เป็นระบบและมีส่วนร่วมของชุมชน โดยยึดแนวความคิดการออกแบบเชิงอัตลักษณ์พื้นที่ได้มีการจัดประชุมกลุ่มย่อยเพื่อค้นหาสัญลักษณ์ที่สะท้อนรากเหง้าทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของชุมชนซึ่งพบว่าสัญลักษณ์ที่ได้รับการยอมรับร่วมกันมากที่สุดคือสัญลักษณ์ที่เชื่อมโยงกับประวัติศาสตร์การก่อตั้งเมืองเชียงรายและอัตลักษณ์ล้านนา โดยเฉพาะสัญลักษณ์พ่อขุนเม็งรายที่สะท้อนความเป็นรากเหง้าและความภาคภูมิใจร่วมของชุมชนในระดับพื้นที่ สำหรับการออกแบบเชิงแนวคิดได้มีการพัฒนาตราสินค้า โดยกำหนดองค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ 1) มิติทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมผ่านการใช้สัญลักษณ์ที่เชื่อมโยงกับรากเหง้าล้านนา 2) มิติทางสถาบันท้องถิ่นผ่านการระบุชื่อ “ทต.พญาเม็งราย” เพื่อแสดงการกำกับดูแลและความน่าเชื่อถือเชิงองค์กร และ 3) มิติทางศิลปะและอัตลักษณ์ภูมิภาคผ่านการใช้ลวดลายล้านนาและโทณสีประจำเทศบาลเพื่อเชื่อมโยงความเป็นทางการกับความเป็นท้องถิ่นอย่างสมดุล หลังจากการนำตราสินค้าไปใช้จริง พบว่า การมีตราสินค้าที่สะท้อนอัตลักษณ์พื้นที่อย่างชัดเจนช่วยเพิ่มการรับรู้ผลิตภัณฑ์ และความเชื่อมั่นของผู้บริโภคอย่างมีนัยสำคัญ โดยผู้บริโภคให้การรับรู้ว่าคุณภาพผลิตภัณฑ์มีความน่าเชื่อถือมากขึ้น มีคุณค่าทางวัฒนธรรม และมีความเป็นผลิตภัณฑ์ชุมชนแท้จริง ส่งผลให้สามารถกำหนดราคาจำหน่ายในระดับที่สูงขึ้นเมื่อเทียบกับช่วงก่อนพัฒนาตราสินค้า นอกจากนี้ยังพบแนวโน้มการตัดสินใจซื้อซ้ำเพิ่มขึ้น รวมถึงการขยายฐานลูกค้าใหม่ผ่านช่องทางออนไลน์ ในด้านความคุ้มค่าทางเศรษฐกิจ การลงทุนในการออกแบบตราสินค้าและบรรจุภัณฑ์ถือว่ามีความคุ้มค่าเชิงต้นทุน เนื่องจากการลงทุนครั้งเดียวที่สามารถใช้ในระยะยาว และก่อให้เกิดผลตอบแทนทั้งในรูปแบบรายได้จากยอดขายที่เพิ่มขึ้นทั้งออฟไลน์และออนไลน์ การลดความไม่แน่นอนในการตัดสินใจซื้อของผู้บริโภค และการเพิ่มศักยภาพการแข่งขันในตลาด จึงกล่าวได้ว่า การออกแบบตราสินค้าที่บูรณาการ อัตลักษณ์ท้องถิ่น สถาบันท้องถิ่น และศิลปวัฒนธรรมล้านนา เป็นกลไกการสร้างมูลค่าเพิ่มเชิงโครงสร้างที่เชื่อมโยงทุนทางวัฒนธรรมกับระบบเศรษฐกิจชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม ส่งผลให้ผลิตภัณฑ์มีคุณค่าเชิงเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมเพิ่มขึ้นอย่างยั่งยืน

สำหรับบรรจุภาควิชาภัณฑ์เพื่อคงรักษาคุณภาพผลิตภัณฑ์ และเป็นที่น่าสนใจหรือดึงดูดใจของผู้บริโภค จึงใช้ถุงฟอยด์สีขาวบรรจุชั้นนอก และชั้นในประกอบด้วยถุงใส่ชาแบบตาข่ายโปร่งใสมีเชือก

สำหรับดิงชา พร้อมทั้งออกแบบสลากบรรจุภัณฑ์ให้สวยงาม โดยมีแนวคิดหลักการออกแบบในรูปแบบมินิมอล (minimal) ใช้โทนสีขาวเพื่อความสะอาดตา ดูพรีเมียม ออกแบบฉลากโทนสีเหลืองทองแทนดอกคาโมมายล์ แสดงถึงความเป็นผลิตภัณฑ์สมุนไพร ใส่ตราสินค้าผลิตภัณฑ์ ลวดลายดอกคาโมมายล์ ชื่อผลิตภัณฑ์ และมีสลากแสดงรายละเอียด ภายใต้แบรนด์ “ทต.พญาเม็งราย” สำหรับของชาคาโมมายล์ ใช้ถุงตาข่ายพร้อมเชือกและแท็กเล็ก ๆ ทำให้ผู้บริโภคได้รับรู้ถึงความใส่ใจและคุณภาพ โดยรูปแบบหรือสไตล์การสื่อสารแบรนด์เน้นการเรียบหรูเข้าถึงง่าย สื่อถึงสุขภาพและธรรมชาติ เหมาะกับกลุ่มคนรักสุขภาพ ชอบดื่มชาสมุนไพร ดัง Figure 3

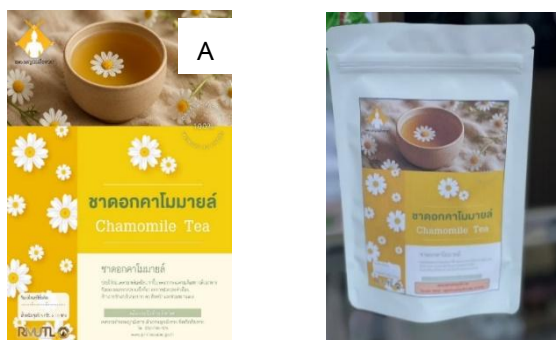

Figure 3 The chamomile tea packaging design; Chamomile tea label (A), Chamomile tea packaging (B)

หลังจากการออกตราสินค้าและการพัฒนาบรรจุภัณฑ์ชาคาโมมายล์ จึงได้ทำการทดสอบตลาดนำออกจำหน่าย ผ่านกิจกรรมของเทศบาลตำบลพญาเม็งราย อำเภอพญาเม็งราย จังหวัดเชียงราย การจำหน่ายในร้านค้าชุมชน และทำเป็นกระเช้ามอบผู้ใหญ่หรือบุคคลสำคัญของหน่วยงานเทศบาลตลอดจนได้พัฒนาและปรับปรุงช่องทางการตลาดออนไลน์ในรูปแบบเพจเฟสบุ๊ก (Facebook page) ถือว่าเป็นกลยุทธ์สำคัญในยุคดิจิทัล เหมาะสำหรับผู้ประกอบการท้องถิ่น, เกษตรแปรรูป หรือหน่วยงานชุมชนเนื่องจากเฟสบุ๊กเป็นแพลตฟอร์มที่เข้าถึงคนไทยได้กว้างที่สุด เนื่องจากเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้รวดเร็ว สร้างการรับรู้ด้วยเนื้อหา ภาพ วิดีโอ ซึ่งเพจเป็นหน้าร้านออนไลน์ที่สะท้อนความน่าเชื่อถือของธุรกิจ อัปเดตคอนเทนต์ได้สม่ำเสมอต่อเนื่อง รวมทั้งให้ความสำคัญการมีส่วนร่วมเปิดโอกาสให้ลูกค้าโต้ตอบ กดไลค์ กดแชร์ แสดงความคิดเห็นทำให้ใกล้ชิดผู้บริโภค ตลอดจนให้ความสำคัญกับการตลาดและการขายเชื่อมโยงหรือเจาะกลุ่มลูกค้า ที่สนใจสินค้าได้อย่างแม่นยำ และต้นทุนค่าใช้จ่ายทางการตลาดไม่มาก ดัง Figure 4

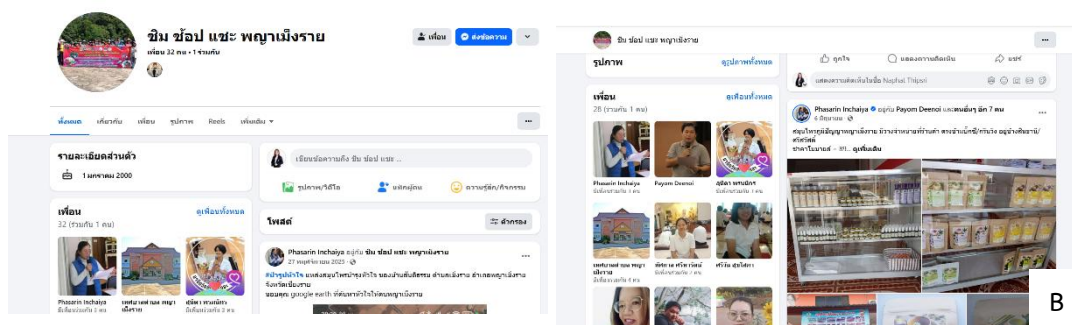

Figure 4 The distribution channel is through a Facebook page; Facebook page cover (A), Facebook page content (B)

ในการพัฒนาเพจเฟซบุ๊กเพื่อใช้ในการสื่อสารผลิตภัณฑ์สู่ผู้บริโภคซึ่งเป็นที่ยอมรับและการเข้าถึงกลุ่มเป้าหมาย ได้ภายใต้ชื่อว่า “ชิม ช้อป แชะ พญาเม็งราย” ซึ่งการสื่อสารข้อในเพจนี้นำเสนอผลิตภัณฑ์ที่ได้รับการพัฒนาและนำออกจำหน่าย รวมถึงการนำเสนอเกี่ยวกับข้อมูลประโยชน์ของสมุนไพร และการขับเคลื่อนสมุนไพรในชุมชนเทศบาลตำบลพญาเม็งราย ทั้งนี้การสื่อสารผ่านเพจเป็นช่องทางหลักเพื่อการสื่อสาร สร้างคุณค่า และส่งมอบสินค้าบริการไปยังผู้บริโภค ช่วยให้เข้าถึงลูกค้าได้กว้างและรวดเร็ว ตลอดจนเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างการรับรู้ สร้างภาพลักษณ์ สร้างความสัมพันธ์กับลูกค้า และขับเคลื่อนยอดขาย โดยเฉพาะกับธุรกิจท้องถิ่นหรือผู้ประกอบการรุ่นใหม่ที่ต้องการเติบโตในยุคดิจิทัล โดยช่วยให้ผู้ประกอบการสามารถเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้อย่างรวดเร็วและครอบคลุมในวงกว้างเมื่อเทียบกับช่องทางการตลาดแบบดั้งเดิม นอกจากนี้ เพจยังทำหน้าที่เป็นพื้นที่สื่อสารสองทางที่เอื้อให้เกิดปฏิสัมพันธ์กับผู้บริโภคอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้มีจำนวนผู้ติดตามเพิ่มขึ้น อัตราการมีส่วนร่วมสูงขึ้น เช่นการกดถูกใจการแสดงความคิดเห็น หรือการแชร์ สามารถเพิ่มการสื่อสารมากขึ้น โดยที่เพจมีการอัปเดตเนื้อหาอย่างสม่ำเสมอเพื่อเข้าถึงผู้บริโภค และมีผู้ติดตามหรือผู้มีส่วนร่วมในช่วงประมาณ 5-10 % ดังนั้นการพัฒนาเพจจึงมิได้เป็นเพียงช่องทางการสื่อสาร แต่เป็นเครื่องมือเชิงกลยุทธ์ที่มีบทบาทต่อการสร้างการรับรู้ การสร้างภาพลักษณ์ การสร้างความสัมพันธ์กับลูกค้า และการขับเคลื่อนยอดขาย โดยเฉพาะสำหรับธุรกิจท้องถิ่นที่ต้องการขยายโอกาสทางการตลาดและเติบโตอย่างยั่งยืนในเศรษฐกิจดิจิทัล

วิจารณ์

จากการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนามูลค่าเพิ่มผลิตภัณฑ์อย่างสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่เชิงพาณิชย์ ตำบลพญาเม็งราย อำเภอพญาเม็งราย จังหวัดเชียงราย สามารถสรุปผลการวิจารณ์ได้ ดังนี้ ผลการศึกษาการพัฒนามูลค่าเพิ่มผลิตภัณฑ์อย่างสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่เชิงพาณิชย์ ตำบลพญาเม็งราย อำเภอพญาเม็งราย จังหวัดเชียงราย ด้วยการออกแบบตราสินค้าเพื่อเป็นแบรนด์หรือ

สัญลักษณ์ของตำบล ที่อยู่ภายใต้การขับเคลื่อนของเทศบาลตำบลพญาเม็งราย และการออกแบบบรรจุภัณฑ์ชาคาโมมายให้น่าสนใจและคงรักษาคุณภาพของผลิตภัณฑ์ชาซึ่งตราสินค้าที่ออกแบบจะสะท้อนถึงอัตลักษณ์ของตำบลและจังหวัดโทนสีหลักในตราสินค้าเป็นสีประจำของเทศบาลตำบลพญาเม็งรายเพื่อเชื่อมโยงความเป็นทางการและการยอมรับจากชุมชน มีตัวหนังสือบ่งบอกถึงเทศบาลตำบลพญาเม็งราย ภายใต้ชื่อว่า “ทต.พญาเม็งราย” แสดงถึงตราสัญลักษณ์ที่อยู่ภายใต้การกำกับดูแลของเทศบาลตำบลพญาเม็งรายเพื่อขับเคลื่อนการดำเนินงานและเศรษฐกิจของชุมชน เสริมด้วยสัญลักษณ์ลวดลายล้านนาเพื่อสะท้อนอัตลักษณ์ความเป็นล้านนา ในส่วนของการออกแบบบรรจุภัณฑ์สำหรับบรรจุชาคาโมมายล์เพื่อคงรักษาคุณภาพผลิตภัณฑ์ และเป็นที่น่าสนใจหรือดึงดูดใจของผู้บริโภค ใช้ถุงฟอยด์สีขาวบรรจุชั้นนอก และชั้นในประกอบด้วยถุงใส่ชาแบบตาข่ายโปร่งใสมีเชือกสำหรับดึงชา พร้อมทั้งออกแบบฉลากบรรจุภัณฑ์ให้สวยงาม โดยมีแนวคิดหลักการออกแบบในรูปแบบมินิมอล (Minimal) ใช้โทนสีชาเพื่อความสะดวกตาดูพรีเมียม ออกแบบฉลากโทนสีเหลืองทองแทนดอกคาโมมายล์ และมีสติกเกอร์แสดงรายละเอียด ภายใต้แบรนด์ “ทต.พญาเม็งราย” สำหรับของชาคาโมมายล์ ใช้ถุงตาข่ายพร้อมเชือกและแท็กเล็กให้ผู้บริโภคได้รับรู้ถึงความใส่ใจและคุณภาพ โดยรูปแบบหรือสไตล์การสื่อสารแบรนด์เน้นการเรียบหรูเข้าถึงง่าย สื่อถึงสุขภาพและธรรมชาติ เหมาะกับกลุ่มคนรักสุขภาพ ชอบดื่มชาสมุนไพร หลังจากได้ทำการทดสอบตลาดผ่านกิจกรรมของเทศบาลตำบลพญาเม็งรายอำเภอพญาเม็งรายจังหวัดเชียงราย การจำหน่ายในร้านค้าชุมชน และทำเป็นกระเช้ามอบผู้ใหญ่หรือบุคคลสำคัญของหน่วยงานเทศบาลตลอดจนพัฒนาและปรับปรุงช่องทางการตลาดออนไลน์ในรูปแบบเพจเฟซบุ๊ก (Facebook page) เป็นแพลตฟอร์มที่เข้าถึงคนไทยได้กว้างที่สุดภายใต้ชื่อว่า “ชิม ช้อป แชะ พญาเม็งราย” การสื่อสารผ่านเพจเป็นช่องทางหลักเพื่อการสื่อสาร สร้างคุณค่า และส่งมอบสินค้า/บริการไปยังผู้บริโภค ช่วยให้เข้าถึงลูกค้าได้กว้างและรวดเร็ว โดยผลการศึกษาครั้งนี้ มีความสอดคล้องกับผลงานของ Loiypha (2020) ซึ่งได้ศึกษาการเพิ่มมูลค่าสินค้าและเพิ่มช่องทางการตลาดผ่านระบบพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าไหมลายลูกแก้ว ตำบลนิคมพัฒนา อำเภอสุโขทัยจังหวัดศรีสะเกษ พบว่า การเพิ่มมูลค่าสินค้าของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าไหมลายลูกแก้ว โดยการออกแบบตราสินค้าและบรรจุภัณฑ์ เพื่อสร้างเอกลักษณ์และภาพลักษณ์ของสินค้าให้มีความน่าเชื่อถือมีผลต่อการตัดสินใจซื้อของผู้บริโภคการจัดการตราสินค้าให้มีภาพลักษณ์ที่ดีย่อมส่งผลให้ผู้บริโภคเกิดการรับรู้ในคุณค่าของตราสินค้าซึ่งส่งผลต่อการตัดสินใจซื้อสินค้าและบริการภายใต้ตราสินค้านี้ได้ง่ายขึ้นเกิดความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างตราสินค้าและตัวผู้บริโภคเอง จึงกล่าวได้ว่า การพัฒนาตราสินค้าที่บูรณาการอัตลักษณ์ท้องถิ่น สัญลักษณ์เชิงวัฒนธรรม และการรับรองเชิงสถาบันท้องถิ่น ได้ทำหน้าที่เสริมสร้างการรับรู้คุณค่าของผลิตภัณฑ์ในสายตาผู้บริโภคการจัดการตราสินค้าที่เชื่อมโยงกับทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนไม่เพียงเพิ่มการรับรู้และภาพลักษณ์สินค้าเท่านั้น แต่ยังทำหน้าที่เป็นกลไกเชิงโครงสร้างในการสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจและ

สังคมของชุมชนอย่างยั่งยืน จึงสะท้อนให้เห็นว่าการพัฒนาตราสินค้าบนฐานอัตลักษณ์ท้องถิ่นเป็นแนวทางสำคัญของการยกระดับผลิตภัณฑ์ชุมชนสู่การแข่งขันในตลาดร่วมสมัย ทั้งในเชิงพาณิชย์และเชิงคุณค่าทางวัฒนธรรม ในขณะที่ Weerapan et al. (2025) กล่าวว่า การพัฒนาผลิตภัณฑ์โดยใช้ทรัพยากรท้องถิ่นเป็นวัตถุดิบหลักแสดงถึงเอกลักษณ์ของชุมชนรวมถึงการทำตลาดออนไลน์จะนำไปสู่ความยั่งยืนทางเศรษฐกิจและการพึ่งพาตนเองในระยะยาวได้ นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับผลการศึกษา Sangpud et al. (2024) ได้ศึกษาแนวทางการสร้างมูลค่าเพิ่มให้ผลิตภัณฑ์สินค้าชุมชนท้องถิ่นไทย พบว่า ปัจจัยของการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลิตภัณฑ์สินค้าชุมชนท้องถิ่น ต้องคำนึงถึงการพิจารณาวัตถุดิบ รูปแบบบรรจุภัณฑ์ คุณค่าในตัวผลิตภัณฑ์ และภาพลักษณ์ของผลิตภัณฑ์ด้วยเพื่อตอบโจทย์ความเป็นนวัตกรรม ความใหม่ ความพึงพอใจของลูกค้าได้เช่นกัน ในขณะที่ Jujia and Roodplang (2024) ได้ศึกษาการพัฒนาตราสินค้าและบรรจุภัณฑ์เพื่อการเพิ่มมูลค่าให้กับสินค้าทางการเกษตรศูนย์ส่งเสริมการจัดการศึกษาตามพระบรมราโชบายบางระจัน มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี พบว่าการสร้างการออกแบบตราสินค้าและบรรจุภัณฑ์ช่วยสื่อสารความสวยงามสื่อความหมาย และรายละเอียดของผลิตภัณฑ์ รวมทั้ง บ่งบอกถึงตัวผลิตภัณฑ์ที่ทำให้ลูกค้ามีความพึงพอใจมากที่สุด ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่าการพัฒนามูลค่าเพิ่มอย่างสร้างสรรค์จึงเป็นแนวทางสำคัญในการยกระดับผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นให้มีความโดดเด่น ตรงตามความต้องการของตลาด และสามารถสร้างรายได้ที่ยั่งยืนแก่ชุมชนผ่านการออกแบบผลิตภัณฑ์ การพัฒนาบรรจุภัณฑ์ และการสื่อสารเรื่องราวทางวัฒนธรรมไปพร้อมกับการรักษาอัตลักษณ์ดั้งเดิมของภูมิปัญญา (Sangiamsak & Sukserm, 2018) เช่นเดียวกับ Pimta and Siritakham (2021) กล่าวว่าเศรษฐกิจฐานรากจากภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงเป็นการยกระดับผลิตภัณฑ์ชุมชนให้เป็นสินค้าที่มีคุณภาพมีจุดเด่นเป็นเอกลักษณ์สอดคล้องกับวัฒนธรรมท้องถิ่นและนำไปสู่คุณภาพชีวิตที่ดีของชุมชน

สรุป

การศึกษานี้มุ่งพัฒนาผลิตภัณฑ์ชาคาโมมายล์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นตำบลพญาเม็งราย จังหวัดเชียงราย สู่เชิงพาณิชย์ ผ่านการออกแบบตราสินค้าและบรรจุภัณฑ์ที่สะท้อนอัตลักษณ์ชุมชนและช่วยรักษาคุณภาพผลิตภัณฑ์โดยมีเทศบาลตำบลพญาเม็งรายเป็นหน่วยงานขับเคลื่อนหลัก พร้อมทั้ง มีการทดสอบตลาดผ่านร้านค้าชุมชน กิจกรรมของเทศบาล และการตลาดออนไลน์ผ่าน Facebook Page เพื่อเข้าถึงผู้บริโภค ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่าการพัฒนาผลิตภัณฑ์แบบครบวงจร ตั้งแต่การผลิต การแปรรูป การตลาด และการรับรองมาตรฐาน สามารถเพิ่มมูลค่า ยกระดับศักยภาพการแข่งขัน และความยั่งยืนทางเศรษฐกิจให้กับชุมชนได้ ทั้งนี้ ควรมีการศึกษาการเพิ่มคุณค่าภูมิปัญญาท้องถิ่นและพฤติกรรมผู้บริโภคเพิ่มเติมในอนาคต

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้สำเร็จลุล่วงตามวัตถุประสงค์โดยได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.) ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2568 และได้รับความอนุเคราะห์จากกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกสมุนไพร และเทศบาลตำบลพญาเม็งราย อำเภอพญาเม็งราย จังหวัดเชียงรายที่เสียสละเวลาในการให้ข้อมูลเพื่อให้งานครั้งนี้บรรลุตามเป้าหมาย ผู้วิจัยขอขอบพระคุณมา ณ ที่นี้

รายการอ้างอิง (References)

- Danprasertchai, P., Sukyam, N., Chanprasit, W., Somthong, P., & Kodkong, N. (2022). Wisdom and local development. *Ramkhamhaeng Journal of Public Administration*, 5(1), 48 - 70. <https://so16.tci-thaijo.org/index.php/RJPA/article/view/2124>
- Jujia, S., & Roodplang, P. (2024). Enhancing branding and packaging for value creation in agricultural products: A case study of the Bang Rachan Royal Initiative Education Promotion Center at Thepsatri Rajabhat University. *Rajabhat Rambhai Barni Research Journal*, 18(2), 25 - 37. <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/RRBR/article/view/275322>
- Loiypha, N. (2020). Increasing value of goods and marketing channels through e-commerce system for Look Kaew silk community enterprises group in Nikhom Phatthana, Khukhan district, Sisaket province. *Journal for Community Development and Life Quality*, 8(1), 214 - 226. <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/JCDLQ/article/view/244597>
- Phaya, M. Subdistrict Municipality (2023, July 14). *History*. https://pmrtessabal.go.th/data_5214
- Pimta, L., & Siritakham, R. (2021). Product development from local wisdom to increase an efficiency of community management based on sustainability concept in Ban Ma Yang community, Thawat Buri district, Roi Et province. *Journal for Community Development and Life Quality*, 9(3), 465 - 473. <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/JCDLQ/article/view/247071>

- Sangiamsak, P., & Sukserm, T. (2018). Customer's purchasing requirements of creative products from Thai wisdom. *Journal of Rangsit Graduate Studies in Business and Social Sciences*, 4(2), 157 - 173.
- Sangpud, W., Chirinang, P., Chandarasorn, V., & Katekao, V. (2024). Guidelines for adding value to local Thai community products. *Journal of Modern Learning Development*, 9(6), 439 - 448. <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/jomld/article/view/268139>
- Sutheewasinnon, P., & Pasunon, P. (2016). Sampling strategies for qualitative research. *Parichart Journal*, 29(2), 31 - 48. <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/parichartjournal/article/view/69461>
- Watthanachanobon, W., & Chantaranamchoo, N. (2020). A local wisdom knowledge management model to enhance economic value added for textile products of Thai-Yuan ethnic groups in mid-central provincial cluster. *Journal of Community Development Research (Humanities and Social Sciences)*, 13(4), 9 - 24. <https://www.journal.nu.ac.th/JCDR/article/view/Vol-13-No-4-2020-9-24>
- Weerapan, D., Deeammart, J., Kesahorm, T., & Wattanuruk, D. (2025). Product development and online marketing with community participation to enhance the value of local resources. *Journal for Community Development and Life Quality*, 13(3), 407 - 419. <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/JCDLQ/article/view/275983>

ทัศนคติต่อสิ่งแวดล้อมและการรับรู้ความสามารถในการควบคุมที่ส่งผลต่อพฤติกรรม
การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของประชาชนในจังหวัดปทุมธานี

Environmental Attitude and Perceived Behavioral Control Affecting
Pro-Environmental Behavior Among Residents in Pathum Thani Province

ปิยธิดา เชิดฉาย, เสาวลักษณ์ ดับพิช,

บุญทริกา วงษ์วานิช, ณัฐปภัส จุ้ยเจริญ*

Piyathida Cherdchai, Saowalak Dubpit,

Boontharika Wongwanich, Nhatphaphat Juicharoen*

(Received: November 5, 2025; Revised: April 28, 2026; Accepted: June 9, 2026)

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาระดับทัศนคติด้านสิ่งแวดล้อม การรับรู้ความสามารถในการควบคุมพฤติกรรม และพฤติกรรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของประชาชนในจังหวัดปทุมธานี 2) วิเคราะห์อิทธิพลของทัศนคติและการรับรู้ความสามารถในการควบคุมพฤติกรรมที่มีต่อพฤติกรรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การวิจัยเชิงปริมาณนี้ใช้แบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ เก็บข้อมูลจากประชาชนจำนวน 400 คน ที่คัดเลือกด้วยวิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนาและการถดถอยเชิงพหุคูณ ผลการวิจัยพบว่า ตัวแปรทั้งหมดอยู่ในระดับสูง โดยทัศนคติด้านสิ่งแวดล้อมและการรับรู้ความสามารถในการควบคุมพฤติกรรมมีอิทธิพลอย่างมีนัยสำคัญต่อพฤติกรรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ผลการวิเคราะห์การถดถอยแสดงให้เห็นว่าทัศนคติต่อสิ่งแวดล้อม ($\beta = 0.48, p < .001$) และการรับรู้ความสามารถในการควบคุมพฤติกรรม ($\beta = 0.35, p = .001$) มีอิทธิพลเชิงบวกและมีนัยสำคัญทางสถิติต่อพฤติกรรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมแบบจำลองสามารถอธิบายความแปรปรวนได้ร้อยละ 57.2 ($R^2 = 0.572$) สอดคล้องกับทฤษฎีพฤติกรรมตามแผนของ Ajzen (1991) ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่าการส่งเสริมค่านิยมด้านสิ่งแวดล้อมและความเชื่อมั่นในการปฏิบัติของประชาชนจะช่วยเพิ่มพฤติกรรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: ทัศนคติด้านสิ่งแวดล้อม, การรับรู้ความสามารถในการควบคุมพฤติกรรม, พฤติกรรมอนุรักษ์, สิ่งแวดล้อมทฤษฎีพฤติกรรมตามแผน, จังหวัดปทุมธานี

สาขาการจัดการ คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี

Department of Management, Faculty of Business Administration, Rajamangala University of Technology Thanyaburi

*Corresponding Author: Nhatphaphat_j@rmutt.ac.th

Abstract

The objectives of this study were to (1) examine the levels of environmental attitude, perceived behavioral control, and pro-environmental behavior among residents in Pathum Thani Province, and (2) analyze the influence of environmental attitude and perceived behavioral control on pro-environmental behavior. This quantitative research employed a five-point Likert-scale questionnaire to collect data from 400 residents selected through purposive sampling. Data were analyzed using descriptive statistics and multiple regression analysis. The results revealed that all variables were at a high level. Environmental attitude and perceived behavioral control significantly influenced pro-environmental behavior. The regression analysis indicated that environmental attitude ($\beta = 0.48$, $p < .001$) and perceived behavioral control ($\beta = 0.35$, $p = .001$) had significant positive influences on pro-environmental behavior. The model explained 57.2% of the variance in pro-environmental behavior ($R^2 = 0.572$). These findings are consistent with Ajzen's (1991) Theory of Planned Behavior, which suggests that attitude and perceived behavioral control are important determinants of actual behavior. The study indicates that promoting environmental values and strengthening individuals' confidence in their ability to perform environmentally responsible actions can enhance sustainable pro-environmental behavior among the public.

Keywords: Environmental attitude, Perceived behavioral control, Pro-environmental behavior, Theory of planned behavior, Pathum Thani province

บทนำ

ในศตวรรษที่ 21 ปัญหาสิ่งแวดล้อมได้ทวีความรุนแรงขึ้นและกลายเป็นความท้าทายระดับโลก ทั้งปัญหามลพิษทางอากาศ การจัดการขยะมูลฝอย การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ และการสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพ (Gadenne et al., 2011; Kinzig et al., 2013) ประเทศไทยเองก็ประสบปัญหาลักษณะเดียวกัน โดยเฉพาะในพื้นที่ชุมชนเมืองที่มีการขยายตัวของเศรษฐกิจและประชากรอย่างต่อเนื่อง เช่น จังหวัดปทุมธานี ซึ่งตั้งอยู่ในเขตปริมณฑลของกรุงเทพมหานคร เป็นศูนย์รวมของนิคมอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัย และพื้นที่อยู่อาศัยขนาดใหญ่ การพัฒนาอย่างรวดเร็วส่งผลให้เกิดแรงกดดันต่อสิ่งแวดล้อม ทั้งในรูปของมลพิษจากขยะ น้ำเสีย และการลดลงของพื้นที่สีเขียว การสร้างพฤติกรรม

อนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในประชาชนจึงเป็นกลไกสำคัญในการบรรเทาปัญหาดังกล่าวและส่งเสริมการพัฒนาอย่างยั่งยืนในระดับจังหวัด

การส่งเสริมพฤติกรรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม (pro-environmental behavior) ถือเป็นแนวทางสำคัญในการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมในระดับชุมชน (Ajzen, 1991; Hines et al., 1987) โดยพฤติกรรมดังกล่าวหมายถึงการกระทำที่มีเป้าหมายเพื่อลดผลกระทบเชิงลบต่อสิ่งแวดล้อม เช่น การลดใช้พลังงาน การแยกขยะ การลดการใช้พลาสติก หรือการเข้าร่วมกิจกรรมเพื่อสิ่งแวดล้อมในระดับชุมชน งานวิจัยของ Huo et al. (2025) ชี้ให้เห็นว่า พฤติกรรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของประชาชนในพื้นที่ชนบทของจีนถูกกำหนดโดยปัจจัยด้านจิตวิทยา เช่น ทศนคติ (attitude) และ การรับรู้ความสามารถในการควบคุมพฤติกรรม (perceived behavioral control) ซึ่งมีอิทธิพลโดยตรงต่อ “เจตนาเชิงสิ่งแวดล้อม” (pro-environmental intention) และส่งผลต่อพฤติกรรมจริงในที่สุด ทั้งนี้ยังมีปัจจัยด้าน นโยบายสิ่งแวดล้อม (environmental policies) ทำหน้าที่เป็นตัวปรับระดับ (moderating effect) ที่ช่วยให้ประชาชนสามารถเปลี่ยนเจตนาให้กลายเป็นการกระทำจริงได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ตามแนวคิดของ ทฤษฎีพฤติกรรมตามแผน (theory of planned behavior) ซึ่งเสนอโดย Ajzen (1991) การเกิดพฤติกรรมของบุคคลได้รับอิทธิพลจากสามองค์ประกอบหลัก ได้แก่ 1) ทศนคติ ต่อพฤติกรรม (attitude toward the behavior) 2) บรรทัดฐานทางสังคม (subjective norms) 3) การรับรู้ความสามารถในการควบคุมพฤติกรรม (perceived behavioral control: PBC) โดยสององค์ประกอบแรกเป็นแรงผลักดันภายใน ส่วนองค์ประกอบสุดท้ายสะท้อนความมั่นใจและการรับรู้โอกาสของบุคคลในการกระทำการใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งร่วมกันกำหนด “เจตนา” ที่จะนำไปสู่พฤติกรรมจริง งานของ Gao et al. (2017); Arli et al. (2018) ยืนยันว่าทศนคติและการรับรู้ความสามารถในการควบคุมพฤติกรรม มีอิทธิพลอย่างมากต่อความตั้งใจในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ทั้งในระดับบุคคลและองค์กร โดยการศึกษาในประเทศจีนโดย Huo et al. (2025) ยังได้ผสมผสานทฤษฎีพฤติกรรมตามแผนเข้ากับแบบจำลองการกระตุ้นบรรทัดฐาน (norm activation mode) ของ Schwartz (1977) เพื่อสร้างกรอบแนวคิดแบบบูรณาการ โดยชี้ว่า ความตระหนักถึงผลลัพธ์และการรับรู้ความรับผิดชอบเป็นตัวกระตุ้นให้เกิด บรรทัดฐานส่วนบุคคลซึ่งส่งผลต่อเจตนาและพฤติกรรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

ในบริบทของประเทศไทย จังหวัดปทุมธานีมีลักษณะเฉพาะที่สะท้อนทั้งความเป็นเมืองและความเป็นชุมชนอยู่ร่วมกัน ซึ่งคล้ายคลึงกับแนวคิดการอยู่ร่วมกับสิ่งแวดล้อมที่กล่าวถึงในงานของ Huo et al. (2025) ที่มุ่งเน้นให้ชาวบ้านในพื้นที่ท่องเที่ยวมีความสัมพันธ์แบบพึ่งพาและปกป้องทรัพยากรธรรมชาติของตน การขยายตัวของเมืองในจังหวัดปทุมธานี โดยเฉพาะบริเวณอำเภอคลองหลวง ธัญบุรี และลำลูกกา ทำให้เกิดปัญหาขยะ น้ำท่วมซ้ำซาก และการลดลงของพื้นที่สีเขียว ซึ่งล้วนเป็นผลจากพฤติกรรมของประชาชนในชีวิตประจำวัน เช่น การจัดการขยะไม่ถูกต้อง หรือการใช้พลังงานเกินจำเป็น การเข้าใจ

ทัศนคติและการรับรู้ความสามารถในการควบคุมพฤติกรรมของประชาชนจึงเป็นจุดเริ่มต้นในการออกแบบนโยบายหรือกิจกรรมรณรงค์ที่มีประสิทธิผล ขณะที่ Gadenne et al. (2011); Lin et al. (2022) พบว่านโยบายภาครัฐ เช่น ระบบจูงใจทางเศรษฐกิจ หรือการให้ข้อมูลเชิงรณรงค์ มีบทบาทสำคัญในการแปลงเจตนาไปสู่พฤติกรรมจริง ซึ่งสอดคล้องกับข้อค้นพบของ Huo et al. (2025) ที่ชี้ว่า นโยบายควบคุมและบังคับใช้ นโยบายจูงใจทางเศรษฐกิจ และนโยบายการมีส่วนร่วมของสาธารณะเป็นตัวกระตุ้นสำคัญที่ช่วยลดช่องว่างระหว่างความตั้งใจกับการกระทำจริง หากนำมาปรับใช้กับจังหวัดปทุมธานี นโยบายท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสิ่งแวดล้อม เช่น โครงการแยกขยะต้นทางในครัวเรือนหรือจังหวัดปทุมธานีเมืองสะอาดถือเป็นตัวอย่างของการสร้างเงื่อนไขเชิงนโยบายที่กระตุ้นให้ประชาชนปรับพฤติกรรม ทั้งนี้ พฤติกรรมดังกล่าวจะเกิดขึ้นได้อย่างยั่งยืนก็ต่อเมื่อประชาชนมี ทัศนคติเชิงบวกและเชื่อมั่นในความสามารถของตนที่จะทำสิ่งเหล่านั้นได้จริง ซึ่งเป็นแนวคิดเดียวกับกรอบ TPB ของ Ajzen (1991) ที่ระบุว่าพฤติกรรมของบุคคลขึ้นอยู่กับความตั้งใจซึ่งถูกกำหนดจากทัศนคติและการรับรู้ความสามารถ อย่างไรก็ตาม งานวิจัยก่อนหน้ายังมีข้อจำกัดสำคัญ ได้แก่ การมุ่งเน้นบริบทต่างประเทศเป็นหลัก และยังขาดการศึกษาในบริบทเมืองของประเทศไทย โดยเฉพาะพื้นที่ปริมณฑลที่มีลักษณะเฉพาะด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ ยังขาดการอธิบายกลไกทางจิตวิทยาที่ส่งผลต่อพฤติกรรมจริงในระดับชุมชนเมืองอย่างชัดเจน

ดังนั้น งานวิจัยนี้จึงมุ่งศึกษาปัจจัยด้าน ทัศนคติต่อสิ่งแวดล้อม และการรับรู้ความสามารถในการควบคุมพฤติกรรม ที่มีอิทธิพลต่อ พฤติกรรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของประชาชนในจังหวัดปทุมธานี โดยให้ความสำคัญกับการอธิบาย “กลไกทางจิตวิทยาภายใน” ที่ทำหน้าที่เป็นแรงผลักดันให้บุคคลแสดงพฤติกรรมเชิงอนุรักษ์ในชีวิตประจำวันในบริบทเมือง การเลือกศึกษาปัจจัยทั้งสองประการนี้มีความเหมาะสม เนื่องจากเป็นองค์ประกอบสำคัญตาม ทฤษฎีพฤติกรรมตามแผน (Theory of Planned Behavior: TPB) ของ Ajzen (1991) และได้รับการสนับสนุนจากงานวิจัยเชิงประจักษ์ในระดับสากล (เช่น Gao et al., 2017; Huo et al., 2025) ที่ยืนยันถึงบทบาทเชิงบวกของตัวแปรดังกล่าวต่อพฤติกรรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ในบริบทของจังหวัดปทุมธานี ซึ่งเป็นพื้นที่เมืองปริมณฑลที่มีการขยายตัวทางเศรษฐกิจและประชากรอย่างรวดเร็ว หน่วยงานท้องถิ่นได้ดำเนินโครงการด้านสิ่งแวดล้อมอย่างต่อเนื่อง เช่น โครงการคัดแยกขยะต้นทาง โครงการ “เมืองสะอาด” และกิจกรรมรณรงค์ลดการใช้พลาสติกในระดับชุมชน ความพยายามดังกล่าวสะท้อนบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการส่งเสริมพฤติกรรมที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม อย่างไรก็ตาม แม้จะมีมาตรการและกิจกรรมที่หลากหลาย แต่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของประชาชนให้เกิดความต่อเนื่องและยั่งยืนยังคงเป็นความท้าทายสำคัญ ด้วยเหตุนี้ การทำความเข้าใจปัจจัยด้านจิตวิทยา โดยเฉพาะทัศนคติและการรับรู้ความสามารถในการควบคุมพฤติกรรม จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งต่อการออกแบบนโยบายและมาตรการที่ไม่เพียงมุ่งเน้นการ “รณรงค์”

แต่สามารถสร้าง “การเปลี่ยนแปลงเชิงพฤติกรรม” ได้อย่างแท้จริงในระดับชุมชน การศึกษานี้จึงมีเป้าหมายเพื่อสร้างองค์ความรู้เชิงประจักษ์ที่อธิบายแรงขับเคลื่อนภายในของประชาชน และนำไปสู่การพัฒนาแนวทางการจัดการสิ่งแวดล้อมที่สอดคล้องกับบริบทของชุมชนเมือง อันจะส่งเสริมการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนในระยะยาว

อย่างไรก็ตาม งานวิจัยที่ผ่านมาแม้จะยืนยันบทบาทของทัศนคติและการรับรู้ความสามารถในการควบคุมพฤติกรรม แต่ยังไม่สามารถอธิบาย “ช่องว่างระหว่างทัศนคติและพฤติกรรมจริง” (attitude-behavior gap) ได้อย่างชัดเจน โดยเฉพาะในบริบทของประเทศไทย โดยเฉพาะจังหวัดปทุมธานีซึ่งเป็นพื้นที่เมืองปริมณฑลที่มีการขยายตัวทางเศรษฐกิจและประชากรอย่างรวดเร็ว แม้ว่าหน่วยงานท้องถิ่นจะได้ดำเนินนโยบายและโครงการด้านสิ่งแวดล้อมอย่างต่อเนื่อง เช่น โครงการคัดแยกขยะต้นทางในครัวเรือน โครงการ “เมืองสะอาด” และกิจกรรมรณรงค์ลดการใช้พลาสติกในระดับชุมชน แต่ยังคงพบปัญหาสิ่งแวดล้อมในพื้นที่อย่างต่อเนื่อง ไม่ว่าจะเป็นปริมาณขยะมูลฝอยในเขตเมืองที่เพิ่มขึ้น การจัดการขยะที่ยังไม่มีประสิทธิภาพ และการใช้ทรัพยากรที่เกินความจำเป็นสถานการณ์ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงความไม่สอดคล้องระหว่าง “ทัศนคติ” และ “พฤติกรรมจริง” ของประชาชน หรือที่เรียกว่า attitude-behavior gap กล่าวคือ แม้ประชาชนอาจมีทัศนคติในเชิงบวกต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม แต่การแสดงพฤติกรรมในชีวิตประจำวันยังไม่สอดคล้องกับระดับทัศนคติที่วัดได้อย่างชัดเจน อย่างไรก็ตาม งานวิจัยที่ผ่านมาแม้จะยืนยันบทบาทของทัศนคติและการรับรู้ความสามารถในการควบคุมพฤติกรรมต่อพฤติกรรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม แต่ยังไม่สามารถอธิบายกลไกที่นำไปสู่ช่องว่างดังกล่าวได้อย่างชัดเจน โดยเฉพาะในบริบทของเมืองในประเทศไทยซึ่งมีลักษณะเฉพาะด้านโครงสร้างสังคม นโยบาย และสภาพแวดล้อม ดังนั้น งานวิจัยนี้จึงมุ่งศึกษาปัจจัยด้านทัศนคติด้านสิ่งแวดล้อมและการรับรู้ความสามารถในการควบคุมพฤติกรรม โดยให้ความสำคัญกับการอธิบายกลไกทางจิตวิทยาที่ส่งผลต่อพฤติกรรมจริงของประชาชนในบริบทเมือง เพื่อสร้างความเข้าใจเชิงลึกเกี่ยวกับปรากฏการณ์ attitude-behavior gap และนำไปสู่การพัฒนาแนวทางเชิงนโยบายและการจัดการสิ่งแวดล้อมที่สอดคล้องกับบริบทของชุมชนเมืองอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับทัศนคติต่อสิ่งแวดล้อม การรับรู้ความสามารถในการควบคุมพฤติกรรม และพฤติกรรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ของประชาชนในจังหวัดปทุมธานี
2. เพื่อศึกษาระดับพฤติกรรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของประชาชนในจังหวัดปทุมธานี
3. เพื่อวิเคราะห์อิทธิพลของทัศนคติและการรับรู้ความสามารถในการควบคุมพฤติกรรมที่มีต่อพฤติกรรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ของประชาชนในจังหวัดปทุมธานี

อุปกรณ์และวิธีการ

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (quantitative research) มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความสัมพันธ์เชิงสาเหตุระหว่าง ตัวแปรอิสระ 2 ตัว ได้แก่ ทักษะด้านสิ่งแวดล้อมและการรับรู้ความสามารถในการควบคุมพฤติกรรมกับตัวแปรตาม คือ พฤติกรรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของประชาชนในจังหวัดปทุมธานี

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรในการวิจัยครั้งนี้คือ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในจังหวัดปทุมธานี ซึ่งเป็นพื้นที่ชนเมืองของกรุงเทพมหานครที่มีการขยายตัวของชุมชนและอุตสาหกรรมอย่างต่อเนื่อง โดยกำหนดคุณสมบัติของผู้เข้าร่วมการวิจัย ได้แก่ เป็นประชาชนที่อาศัยอยู่ในจังหวัดปทุมธานีอย่างน้อย 1 ปี มีอายุ 18 ปีขึ้นไป สามารถอ่านและตอบแบบสอบถามได้ด้วยตนเอง ยินยอมเข้าร่วมการวิจัยโดยสมัครใจ กลุ่มตัวอย่างจำนวน 400 คน กำหนดตามแนวทางการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างของ Krejcie and Morgan (1970) สำหรับประชากรขนาดใหญ่ และคัดเลือกด้วยวิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) จากประชาชนในเขตชุมชนเมืองหลัก ได้แก่ เทศบาลนครรังสิต เทศบาลเมืองธัญบุรี และเทศบาลเมืองคลองหลวง เพื่อให้ได้กลุ่มประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตเมืองและมีประสบการณ์เกี่ยวกับปัญหาสิ่งแวดล้อมในชีวิตประจำวัน เช่น การจัดการขยะ การใช้น้ำ และการใช้พลังงาน

การวิจัยนี้มีลักษณะของการมีส่วนร่วมของชุมชนในระดับการให้ข้อมูล (Informant Participation) โดยประชาชนในพื้นที่เป็นผู้ให้ข้อมูลผ่านแบบสอบถาม อย่างไรก็ตาม งานวิจัยในอนาคตอาจพัฒนาไปสู่การมีส่วนร่วมในระดับที่สูงขึ้น เช่น การร่วมออกแบบเครื่องมือวิจัย หรือการสะท้อนผลการวิจัยกลับสู่ชุมชนในรูปแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research)

เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลคือ แบบสอบถาม (questionnaire) ซึ่งแบ่งออกเป็น 4 ส่วน ดังนี้ ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม เช่น เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้เฉลี่ยต่อเดือน และระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในจังหวัดปทุมธานี ส่วนที่ 2 ทักษะด้านสิ่งแวดล้อม ส่วนที่ 3 การรับรู้ความสามารถในการควบคุมพฤติกรรม และ ส่วนที่ 4 พฤติกรรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม มาตราส่วนการวัดแบบสอบถามทุกส่วนใช้มาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับของลิเคิร์ต (5-point Likert scale) โดยกำหนดค่า 1 = เห็นด้วยน้อยที่สุด ถึง 5 = เห็นด้วยมากที่สุด แบบสอบถามได้ผ่านการตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (IOC) และทดสอบความเชื่อมั่นด้วยค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's alpha) พบว่ามีค่าอยู่ระหว่าง 0.80 – 0.90 ซึ่งอยู่ในระดับที่ยอมรับได้

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลดำเนินการโดยใช้แบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ เก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 400 คน ซึ่งคัดเลือกโดยวิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง (purposive sampling) ในพื้นที่เทศบาลนครรังสิต เทศบาลเมืองธัญบุรี และเทศบาลเมืองคลองหลวง ผู้วิจัยชี้แจงวัตถุประสงค์ของการวิจัยให้ผู้ตอบเข้าใจอย่างชัดเจน ก่อนให้ตอบแบบสอบถามด้วยตนเอง โดยใช้ระยะเวลาเก็บข้อมูลประมาณ 1 เดือน ข้อมูลที่ได้รับถูกตรวจสอบความครบถ้วนก่อนนำไปวิเคราะห์ด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ ทั้งนี้การวิจัยนี้มีลักษณะของการมีส่วนร่วมของชุมชนในระดับการให้ข้อมูล (informant participation) โดยประชาชนในพื้นที่เป็นผู้ให้ข้อมูลผ่านแบบสอบถาม

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลดำเนินการโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ โดยแบ่งการวิเคราะห์ออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ 1) สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ประกอบด้วย ความถี่ (Frequency) ร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) 2) สถิติเชิงอนุมาน (Inferential Statistics) ประกอบด้วย การวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis) โดยใช้วิธี Enter เพื่อศึกษาอิทธิพลของทัศนคติต่อสิ่งแวดล้อมและการรับรู้ความสามารถในการควบคุมพฤติกรรมที่มีต่อพฤติกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม กำหนดระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 ทั้งนี้ ได้มีการตรวจสอบปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระ (Multicollinearity) โดยพิจารณาค่าปัจจัยการขยายความแปรปรวน (Variance Inflation Factor: VIF) ซึ่งพบว่ามีความน้อยกว่า 5 แสดงว่าไม่เกิดปัญหา Multicollinearity ในแบบจำลอง

ผลการศึกษา

1. ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวน 400 คน พบว่า ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง 58.5 % เพศชาย 41.5 % อายุระหว่าง 25 – 40 ปี 45.8 % มีระดับการศึกษาปริญญาตรี 60.0 % ประกอบอาชีพพนักงานเอกชน 52.3 % และมีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน 15,001 – 30,000 บาท คิดเป็น 48.0 %

2. ผลการวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์การวิจัย

1. วิเคราะห์ระดับทัศนคติต่อสิ่งแวดล้อม การรับรู้ความสามารถในการควบคุมพฤติกรรม และพฤติกรรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ของประชาชนในจังหวัดปทุมธานี

ผลการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน พบว่า ทัศนคติต่อสิ่งแวดล้อมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.23$, S.D. = 0.51) รองลงมา การรับรู้ความสามารถในการควบคุมพฤติกรรมอยู่ในระดับ มาก

($\bar{X} = 4.15$, S.D. = 0.54) และพฤติกรรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอยู่ในระดับ มาก ($\bar{X} = 4.08$, S.D. = 0.56) ดังแสดงใน Table 1

Table 1 Analysis of the levels of environmental attitude, perceived behavioral control, and pro – environmental behavior among residents in Pathum Thani province

Variable	Mean ($\bar{X}$)	Standard deviation (S.D.)	Level
Environmental attitude	4.23	0.51	High
Perceived behavioral control	4.15	0.54	High
Pro-environmental behavior	4.08	0.56	High

2. วิเคราะห์ระดับพฤติกรรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของประชาชนในจังหวัดปทุมธานี

เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ประชาชนมีพฤติกรรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในระดับมากทุกด้าน โดยเรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยสูงสุดถึงต่ำสุดดังนี้ การลดใช้พลังงาน ($\bar{X} = 4.30$, S.D. = 0.52) รองลงมาคือ การจัดการขยะและการแยกรีไซเคิล ($\bar{X} = 4.10$, S.D. = 0.57) และ การเข้าร่วมกิจกรรมชุมชนด้านสิ่งแวดล้อม ($\bar{X} = 3.95$, S.D. = 0.60) ดังแสดงใน Table 2

Table 2 Level of pro-environmental behavior among residents in Pathum Thani province

Behavior	Mean ($\bar{X}$)	S.D.	Level
Energy conservation	4.30	0.52	High
Waste management and recycling	4.10	0.57	High
Participation in community activities	3.95	0.60	High
All aspects	4.08	0.56	High

3. วิเคราะห์อิทธิพลของทัศนคติและการรับรู้ความสามารถในการควบคุมพฤติกรรมที่มีต่อพฤติกรรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ของประชาชนในจังหวัดปทุมธานี

ผลการวิเคราะห์การถดถอยเชิงพหุคูณ (multiple regression analysis) พบว่า ทัศนคติต่อสิ่งแวดล้อมมีอิทธิพลเชิงบวกและมีนัยสำคัญทางสถิติ ($\beta = 0.48$, $p < .001$) และการรับรู้ความสามารถในการควบคุมพฤติกรรมมีอิทธิพลเชิงบวกและมีนัยสำคัญทางสถิติ ($\beta = 0.35$, $p = .001$) แบบจำลอง

สามารถอธิบายความแปรปรวนของพฤติกรรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมได้ ร้อยละ 57.2 ($R^2 = .572$) ดังแสดงใน Table 3

Table 3 Results of multiple regression analysis of independent variables on pro-environmental behavior

Independent variable	B	β	t	Sig.
Environmental attitude	0.52	0.48	9.12	< .001***
Perceived behavioral control	0.39	0.35	6.84	.001***
Constant	0.85			

$R^2 = .572$, Adjusted $R^2 = .568$, $F = 154.31$, $p < .001$

*** $p < .001$

งานวิจัยนี้พัฒนากรอบแนวคิดการวิจัยเพื่ออธิบายความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร โดยแสดงความสัมพันธ์ระหว่างทัศนคติต่อสิ่งแวดล้อม (Environmental Attitude) และการรับรู้ความสามารถในการควบคุมพฤติกรรม (Perceived Behavioral Control) ที่ส่งผลต่อพฤติกรรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม (pro-environmental behavior) ดังแสดงใน Figure 1

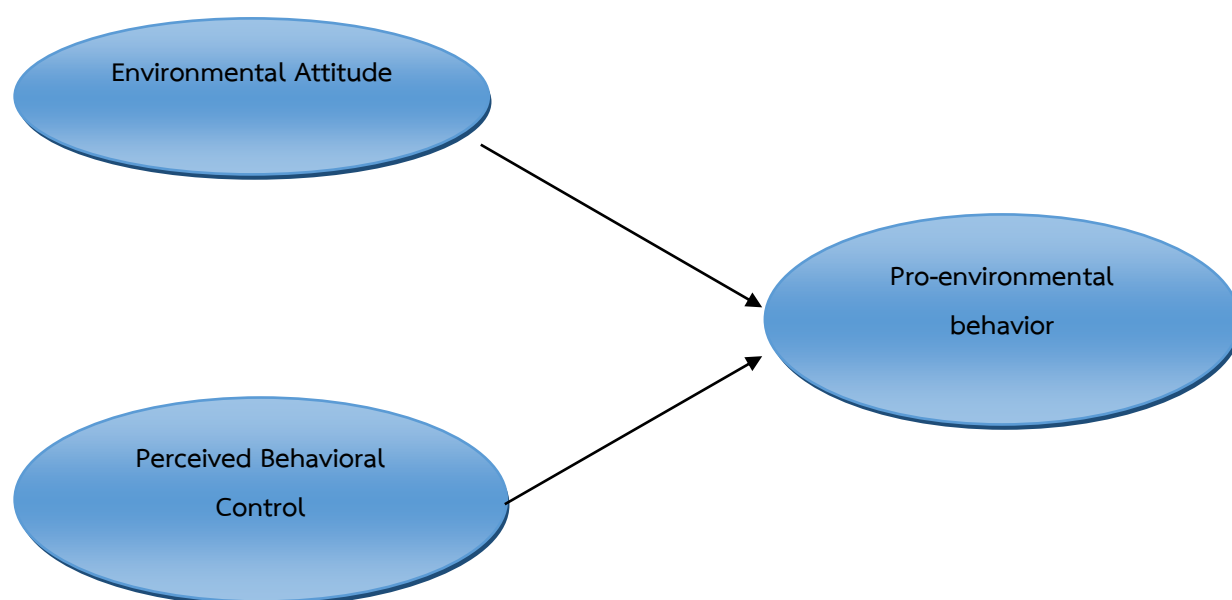

Figure 1 Conceptual framework of the study

อภิปรายผล

ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนในจังหวัดปทุมธานีมีระดับ ทักษะคิดต่อสิ่งแวดล้อม และการรับรู้ความสามารถในการควบคุมพฤติกรรม อยู่ในระดับมาก และทั้งสองปัจจัยมีอิทธิพลเชิงบวกอย่างมีนัยสำคัญต่อ พฤติกรรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีพฤติกรรมตามแผน (theory of planned behavior: TPB) ของ Ajzen (1991) ที่อธิบายว่า พฤติกรรมของบุคคลเกิดจากเจตนา (intention) ที่ได้รับอิทธิพลจากทัศนคติ (attitude toward behavior) บรรทัดฐานทางสังคม (subjective norms) และการรับรู้ความสามารถในการควบคุมพฤติกรรม (perceived behavioral control)

1. ทักษะคิดต่อสิ่งแวดล้อม (Environmental Attitude) ผลการวิเคราะห์พบว่า ประชาชนในจังหวัดปทุมธานีมีทัศนคติทางบวกต่อสิ่งแวดล้อมในระดับสูง หมายความว่าผู้คนมีความตระหนักและให้คุณค่าต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เช่น การลดการใช้ทรัพยากร การแยกขยะ และการลดมลพิษในชุมชน ผลดังกล่าวสอดคล้องกับผลการศึกษาของ Huo et al. (2025) ที่พบว่าทัศนคติด้านสิ่งแวดล้อมเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลโดยตรงต่อเจตนาการแสดงพฤติกรรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของประชาชนในพื้นที่ชนบทของจีน และมีอิทธิพลทางอ้อมต่อพฤติกรรมจริง ทัศนคติด้านสิ่งแวดล้อมที่ดีในบริบทของจังหวัดปทุมธานี อาจเกิดจากการที่ประชาชนได้รับข้อมูลข่าวสารอย่างต่อเนื่องเกี่ยวกับปัญหาสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ เช่น น้ำเสียจากโรงงานอุตสาหกรรม ขยะในชุมชน หรือการขาดพื้นที่สีเขียว ซึ่งกระตุ้นให้เกิดความรู้สึกรู้สึกว่าการปกป้องสิ่งแวดล้อมเป็นหน้าที่ของทุกคน ผลนี้สะท้อนให้เห็นว่า การมีทัศนคติในทางบวกช่วยผลักดันให้ประชาชนมีพฤติกรรมที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมมากขึ้น ทั้งในระดับครัวเรือนและชุมชน

2. การรับรู้ความสามารถในการควบคุมพฤติกรรม (Perceived Behavioral Control) ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนในจังหวัดปทุมธานีมีระดับการรับรู้ความสามารถในการควบคุมพฤติกรรมอยู่ในระดับสูง ซึ่งหมายความว่าพวกเขาเชื่อว่าตนเองสามารถมีส่วนร่วมในการปฏิบัติพฤติกรรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมได้จริง เช่น การลดใช้พลังงาน การแยกขยะ และการเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน ผลนี้สอดคล้องกับ Huo et al. (2025) ซึ่งงานวิจัยยืนยันว่า การรับรู้ความสามารถในการควบคุมพฤติกรรมมีอิทธิพลอย่างมีนัยสำคัญต่อเจตนาการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และงานวิจัยยังสอดคล้องกับงานของ Gadenne et al. (2011) กล่าวว่าเมื่อบุคคลรู้สึกว่าคุณสามารถควบคุมสถานการณ์ได้ เช่น มีเวลา มีทรัพยากร และมีความรู้เพียงพอในการกระทำเพื่อสิ่งแวดล้อม พวกเขาจะมีแนวโน้มสูงที่จะลงมือทำจริง ในบริบทของปทุมธานี การรับรู้ความสามารถดังกล่าวอาจมาจากการมีระบบจัดการขยะและกิจกรรมรณรงค์จากหน่วยงานท้องถิ่นที่เข้มแข็ง เช่น โครงการ “บ้านสะอาด เมืองน่าอยู่” ของเทศบาล ซึ่ง Huo et al. (2025) จะมุ่งเน้นที่ “ชุมชนชนบทในประเทศจีน” ซึ่งมีบริบทแตกต่างจากชุมชนเมืองในจังหวัดปทุมธานี แต่ผลลัพธ์ในภาพรวมกลับมีแนวโน้มสอดคล้องกัน โดยเฉพาะในประเด็นที่ว่าทัศนคติและการรับรู้

ความสามารถในการควบคุมพฤติกรรม” เป็นตัวแปรสำคัญที่สุดที่ส่งผลต่อพฤติกรรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ Huo et al. (2025) ยังได้เสนอว่าปัจจัยด้านนโยบายสิ่งแวดล้อมมีบทบาทสำคัญในการเร่งให้เจตนากลายเป็นพฤติกรรมจริง ซึ่งแม้การศึกษานี้ไม่ได้รวมตัวแปรดังกล่าวไว้ในแบบจำลอง แต่ผลที่พบว่าประชาชนมีระดับการกระทำอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมสูง แสดงถึงผลของนโยบายท้องถิ่นที่เข้มแข็งในปทุมธานี เช่น การส่งเสริมการคัดแยกขยะ การจำกัดการใช้พลาสติก และการรณรงค์พลังงานสะอาดจากเทศบาลและภาคเอกชน

จากผลการวิจัยสามารถสรุปได้ว่า แม้ว่าผลการวิจัยจะพบว่าประชาชนในจังหวัดปทุมธานีมีทัศนคติต่อสิ่งแวดล้อมและการรับรู้ความสามารถในการควบคุมพฤติกรรมในระดับสูง แต่เมื่อพิจารณาร่วมกับสถานการณ์จริงในพื้นที่ ยังพบปัญหาสิ่งแวดล้อมอย่างต่อเนื่อง เช่น ปริมาณขยะที่เพิ่มขึ้นและการจัดการทรัพยากรที่ยังไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอ สะท้อนให้เห็นถึงปรากฏการณ์ “attitude-behavior gap” ซึ่งหมายถึงความไม่สอดคล้องระหว่างความเชื่อและพฤติกรรมจริง ปรากฏการณ์ดังกล่าวอาจเกิดจากข้อจำกัดด้านโครงสร้าง เช่น ระบบจัดการขยะที่ยังไม่เอื้อต่อการคัดแยกในระดับครัวเรือน ข้อจำกัดด้านเวลาและทรัพยากรของประชาชน หรือแรงจูงใจภายนอกที่ไม่เพียงพอ ส่งผลให้แม้ประชาชนจะมีทัศนคติในเชิงบวก แต่ไม่สามารถแปลงไปสู่การปฏิบัติได้อย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามอาจได้รับอิทธิพลจาก *social desirability bias* ซึ่งผู้ตอบมีแนวโน้มตอบในเชิงบวกมากกว่าพฤติกรรมจริง ส่งผลให้ระดับพฤติกรรมที่รายงานอาจสูงกว่าความเป็นจริง แม้ว่าการรับรู้ความสามารถในการควบคุมพฤติกรรมจะอยู่ในระดับสูง แต่ไม่ได้สะท้อนถึงความสามารถในการปฏิบัติจริงเสมอไป โดยเฉพาะในบริบทเมืองที่มีข้อจำกัดด้านโครงสร้างและระบบสนับสนุน

งานวิจัยนี้มีคุณูปการสำคัญในการอธิบายปรากฏการณ์ “attitude-behavior gap” ในบริบทเมืองของประเทศไทย โดยแสดงให้เห็นว่า แม้ปัจจัยทางจิตวิทยา เช่น ทัศนคติด้านสิ่งแวดล้อมและการรับรู้ความสามารถในการควบคุมพฤติกรรม จะมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม แต่ไม่เพียงพอในการอธิบายพฤติกรรมจริง หากขาดปัจจัยเชิงโครงสร้างและบริบทพื้นที่ เช่น ระบบจัดการสิ่งแวดล้อมของชุมชน โครงสร้างพื้นฐาน และแรงจูงใจทางสังคม

องค์ความรู้ใหม่ ในงานวิจัยเรื่อง “ทัศนคติและการรับรู้ความสามารถในการควบคุมพฤติกรรมที่มีผลต่อพฤติกรรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของประชาชนในจังหวัดปทุมธานี” ได้นำเสนอองค์ความรู้ใหม่ที่มีคุณค่าเชิงทฤษฎีและเชิงประจักษ์ในหลายมิติ โดยเฉพาะการประยุกต์ทฤษฎีพฤติกรรมตามแผนสอดคล้องกับบริบทของสังคมเมืองในประเทศไทย ซึ่งเป็นพื้นที่ที่ยังขาดการศึกษาเชิงลึกด้านพฤติกรรมสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นระบบ ผลการวิจัยพบว่าเพียงปัจจัยด้านทัศนคติและการรับรู้ความสามารถในการควบคุมพฤติกรรมก็สามารถอธิบายพฤติกรรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของประชาชนซึ่งสะท้อนว่าทั้งสองปัจจัยเป็นกลไกทางจิตวิทยาหลักที่ส่งผลต่อการแสดงพฤติกรรมจริงโดยไม่จำเป็นต้องมีตัวแปรบรรทัดฐานทางสังคม

ร่วมในโมเดลเช่นในงานวิจัยต่างประเทศ นับเป็นการเสนอแนวคิดใหม่ที่เหมาะสมกับสังคมเมืองในประเทศไทย นอกจากนี้ งานวิจัยยังเป็นหลักฐานเชิงประจักษ์ชุดแรกที่อธิบายรูปแบบพฤติกรรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของประชาชนในจังหวัดปทุมธานี ซึ่งเป็นเมืองปริมณฑลที่มีการเติบโตทางเศรษฐกิจและอุตสาหกรรมอย่างรวดเร็ว ผลการศึกษาแสดงให้เห็นลำดับความสำคัญของพฤติกรรมสีเขียวในชีวิตประจำวันซึ่งช่วยเติมเต็มองค์ความรู้ด้านพลวัตสิ่งแวดล้อมในเขตเมืองไทยและเปิดประเด็นใหม่ให้กับการศึกษาความแตกต่างระหว่างพฤติกรรมสิ่งแวดล้อมในเมืองกับชนบท โดยในเชิงนโยบายองค์ความรู้ที่ได้ช่วยชี้แนะทางการออกแบบมาตรการด้านสิ่งแวดล้อมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดปทุมธานีให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยเน้นการเสริมสร้างทัศนคติทางบวกและความเชื่อมั่นในการลงมือทำของประชาชน องค์ความรู้ใหม่นี้จึงมีคุณค่าทั้งในมิติการพัฒนาทฤษฎี การประยุกต์ใช้เชิงพื้นที่ และการขับเคลื่อนนโยบายท้องถิ่นเพื่อบูรณาการสังคมเมืองที่ยั่งยืนอย่างแท้จริง

นอกจากนี้ ผลการวิจัยยังมีนัยสำคัญต่อการพัฒนาชุมชน โดยสามารถใช้เป็นแนวทางในการออกแบบกิจกรรมและนโยบายในระดับท้องถิ่นที่มุ่งส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เช่น การส่งเสริมการคัดแยกขยะในระดับครัวเรือน การสร้างเครือข่ายชุมชนสีเขียว และการจัดกิจกรรมรณรงค์ด้านสิ่งแวดล้อมอย่างต่อเนื่อง ซึ่งแนวทางดังกล่าวจะช่วยเสริมสร้างความตระหนักรู้และความเชื่อมั่นของประชาชนในการมีส่วนร่วม อันจะนำไปสู่การพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนในระยะยาว ผลการวิจัยมีนัยสำคัญต่อการพัฒนาชุมชน โดยสามารถใช้เป็นแนวทางในการออกแบบกิจกรรมและนโยบายที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม อันจะนำไปสู่การพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน

สรุป

ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนในจังหวัดปทุมธานีมีทัศนคติต่อสิ่งแวดล้อมอยู่ในระดับสูง สะท้อนความตระหนักและความสำคัญที่ให้การลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมในชีวิตประจำวัน เช่น การลดใช้พลังงานและการแยกขยะ ขณะเดียวกัน ประชาชนยังมีการรับรู้ความสามารถในการควบคุมพฤติกรรมในระดับสูง แสดงว่ามีความเชื่อมั่นว่าสามารถปฏิบัติพฤติกรรมอนุรักษ์ได้จริง โดยได้รับการสนับสนุนจากระบบจัดการสิ่งแวดล้อมของพื้นที่

ผลการวิเคราะห์ชี้ว่าทัศนคติและการรับรู้ความสามารถส่งผลเชิงบวกอย่างมีนัยสำคัญต่อพฤติกรรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และแบบจำลองสามารถอธิบายพฤติกรรมได้ในสัดส่วนสูง สะท้อนให้เห็นว่าพฤติกรรมดังกล่าวมีรากฐานมาจากแรงจูงใจภายในและความเชื่อของประชาชนในศักยภาพของตนเอง ดังนั้นงานวิจัยชี้ว่าปัจจัยด้านทัศนคติและการรับรู้ความสามารถเป็นตัวขับเคลื่อนสำคัญของพฤติกรรม

อนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในบริบทเมืองของจังหวัดปทุมธานี และสามารถใช้เป็นข้อมูลเชิงนโยบายเพื่อพัฒนา
มาตรการส่งเสริมพฤติกรรมสีเขียวของประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

รายการอ้างอิง (References)

- Ajzen, I. (1991). The theory of planned behavior. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 50(2), 179 - 211. [https://doi.org/10.1016/0749-5978\(91\)90020-T](https://doi.org/10.1016/0749-5978(91)90020-T)
- Gadenne, D., Sharma, B., Kerr, D., & Smith, T. (2011). The influence of consumers' environmental beliefs and attitudes on energy-saving behaviours. *Energy Policy*, 39(12), 7684 - 7694. <https://doi.org/10.1016/j.enpol.2011.09.002>
- Gao, L., Wang, S., Li, J., & Li, H. (2017). Application of the extended theory of planned behavior to understand individuals energy saving behaviors. in workplaces. *Resources, Conservation and Recycling*, 127, 107 - 113. <https://doi.org/10.1016/j.resconrec.2017.08.030>
- Hines, J.M., Hungerford, H.R., & Tomera, A.N. (1987). Analysis and synthesis of research on responsible environmental behavior: A meta-analysis. *The Journal of Environmental Education*, 18(2), 1 - 8. <https://doi.org/10.1080/00958964.1987.9943482>
- Huo, X., Zou, X., Zhang, Y., & Ma, R. (2025). Driving factors of pro-environmental behavior among rural tourism destination residents-considering the moderating effect of environmental policies. *Scientific Reports*, 15, 7663. <https://doi.org/10.1038/s41598-025-92457-z>.
- Kinzig, A.P., Ehrlich, P.R., Alston, L.J., Arrow, K., Barrett, S., Buchman, T.G., Daily, G.C., Levin, B., Levin, S., Oppenheimer, M., Ohtrom E., & Saari, D. (2013). Social norms and global environmental challenges: The complex interaction of behaviors, values, and policy. *Bio Science*, 63(3), 164 - 175. <https://doi.org/10.1525/bio.2013.63.3.5>
- Krejcie, R.V., & Morgan, D.W. (1970). Determining sample size for research activities. *Educational and Psychological Measurement*, 30(3), 607 - 610. <https://doi.org/10.1177/001316447003000308>

- Lin, Y., Li, J., & Xiang, L. (2022). *Exploring the role of green government publicity influencing people's pro-environmental behaviors. Frontiers in Psychology, 13*, 973160. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2022.973160>
- Schwartz, S.H. (1977). Normative influences on altruism. *Advances in Experimental Social Psychology, 10*, 221 - 279. [https://doi.org/10.1016/S0065-2601\(08\)60358-5](https://doi.org/10.1016/S0065-2601(08)60358-5)

การส่งเสริมสิทธิด้านสุขภาพในบริบทสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ กรณีศึกษา
การเตรียมความพร้อมสู่ตลาดแรงงานของนักศึกษามหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์
Health Rights Promotion in Thailand's Three Southern Border Provinces:
A Case Study of Labor Market Readiness among Students at
Princess of Naradhiwas University

นวลปราง อรุณจิต, เดชดนัย จุ้ยชุม,
รจเรช กำแหงกิจ*, ชนิตา พรหมทองดี
Nualprang Aroonjit, Detdanai Juychum,
Rojarek Kamhaengkit*, Chanita Promthongdee

(Received: June 5, 2026; Revised: July 17, 2026; Accepted: August 19, 2026)

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาความต้องการและการส่งเสริมสิทธิด้านสุขภาพ 2) วิเคราะห์ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความต้องการและการส่งเสริมสิทธิด้านสุขภาพ และ 3) เสนอแนวทางการส่งเสริมสิทธิด้านสุขภาพเพื่อเตรียมความพร้อมสู่ตลาดแรงงานในบริบทสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ กลุ่มตัวอย่างคือ นักศึกษาระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์ ปีการศึกษา 2567 จำนวน 351 คน กำหนดโดยใช้สูตรของ Yamane และสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้นภูมิ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แบบสอบถาม มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.975 ผลการวิจัยพบว่า 1) ความต้องการและการส่งเสริมสิทธิด้านสุขภาพของนักศึกษา โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.25$, S.D.=0.605) ด้านบริการสุขภาพ ($\bar{X}=4.25$, S.D. = 0.646) และด้านการส่งเสริมสิทธิด้านสุขภาพ ($\bar{X}=4.25$, S.D. = 0.618) โดยรวมอยู่ในระดับมาก 2) กลุ่มสาขาวิชาที่แตกต่างกันมีระดับความต้องการและการส่งเสริมสิทธิด้านสุขภาพแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และ 3) แนวทางการส่งเสริมสิทธิด้านสุขภาพควรมุ่งพัฒนาระบบบริการสุขภาพที่เข้าถึงอย่างเท่าเทียม ส่งเสริมสุขภาพกายและใจ บูรณาการกับการพัฒนาทักษะอาชีพ และสร้างเครือข่ายความร่วมมือจากทุกภาคส่วน เพื่อเตรียมความพร้อมนักศึกษาสู่ตลาดแรงงานอย่างยั่งยืน

คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์

Faculty of Liberal Arts, Princess of Naradhiwas University

*Corresponding Author: rojarek.k@pnu.ac.th

คำสำคัญ: สิทธิด้านสุขภาพ, สามจังหวัดชายแดนภาคใต้, การเตรียมความพร้อม, ตลาดแรงงาน, นโยบายสุขภาพ

Abstract

This research aimed to 1) examine students' health needs and the promotion of health rights, 2) analyze factors associated with health needs and health rights promotion, and 3) propose guidelines for promoting health rights to prepare students for the labor market in the context of Thailand's three southern border provinces. A survey research design was employed. The sample comprised 351 undergraduate students at Princess of Naradhiwas University during the 2024 academic year, determined using Yamane's formula and selected through stratified random sampling. A questionnaire with a reliability coefficient of 0.975 was used as the research instrument. Results showed that 1) students' overall health needs and health rights promotion were at a high level ($\bar{x} = 4.25$, S.D. = 0.605), with both health services ($\bar{x} = 4.25$, S.D. = 0.646) and health rights promotion ($\bar{x} = 4.25$, S.D. = 0.618), also rated at high levels. 2) Students from different fields of study differed significantly in their health needs and health rights promotion at the .05 level. 3) Guidelines for health rights promotion should focus on developing equitable access to healthcare, promoting physical and mental well-being, integrating health-rights promotion with vocational skill development, and establishing collaborative networks across sectors to sustainably prepare students for the labor market.

Keywords: Health Rights, Three Southern Border Provinces, Readiness Preparation, Labor Market, Health Policy

บทนำ

การส่งเสริมสิทธิด้านสุขภาพและการเข้าถึงบริการสุขภาพที่มีคุณภาพถือเป็นสิทธิพื้นฐานที่สำคัญต่อการพัฒนาศักยภาพของมนุษย์และการเตรียมความพร้อมสู่อนาคต (World Health Organization [WHO], 2017) ในบริบทของการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและเทคโนโลยี องค์การเพื่อความร่วมมือและการพัฒนาทางเศรษฐกิจ (Organisation for Economic Co-operation and Development [OECD], 2020) ชี้ให้เห็นว่า การเตรียมความพร้อมแรงงานจำเป็นต้องมุ่งพัฒนาทั้งทักษะการทำงานและศักยภาพใน

การปรับตัวควบคู่กับการมีสุขภาพที่ดี ซึ่งจะช่วยเสริมสร้างความสามารถในการเข้าสู่ตลาดแรงงานของแรงงานรุ่นใหม่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในบริบทของประเทศไทย การดำเนินงานด้านสิทธิสุขภาพสอดคล้องกับหลักการสากล โดยเฉพาะแนวคิดหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า (Universal Health Coverage: UHC) ที่มุ่งให้ประชาชนทุกคนสามารถเข้าถึงบริการสุขภาพที่มีคุณภาพอย่างเท่าเทียม (WHO, 2017; United Nations, 2016) การจัดตั้งระบบหลักประกันสุขภาพแห่งชาติเป็นกลไกสำคัญที่ช่วยลดความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงบริการสุขภาพ และครอบคลุมตั้งแต่การส่งเสริมสุขภาพ การป้องกันโรค ไปจนถึงการรักษาและฟื้นฟู (National Health Security Office [NHSO], 2021)

อย่างไรก็ตาม แม้ประเทศไทยจะมีความก้าวหน้าในการพัฒนาระบบสุขภาพ แต่ยังคงเผชิญข้อจำกัดเชิงโครงสร้าง โดยเฉพาะพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ได้แก่ จังหวัดยะลา ปัตตานี และนราธิวาส ซึ่งมีบริบทเฉพาะทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และความไม่สงบ ส่งผลต่อโอกาสในการเข้าถึงบริการสุขภาพและการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน (Ministry of Public Health, 2020) ในขณะเดียวกัน การส่งเสริมสิทธิด้านสุขภาพถือเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจ โดยกระทรวงแรงงานได้ดำเนินนโยบายและโครงการเพื่อส่งเสริมทักษะอาชีพและการจ้างงานอย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ตาม แนวคิดการส่งเสริมด้านสุขภาพ มิได้จำกัดอยู่เพียงการพัฒนาตัวบุคคล แต่ยังรวมถึงการส่งเสริมสวัสดิการและความมั่นคงทางสังคมควบคู่กัน ซึ่งต้องการรูปแบบนโยบายที่ยืดหยุ่นและสอดคล้องกับบริบทพื้นที่ (Aroonjit, 2024)

นอกจากนี้ งานวิจัยในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้สะท้อนว่า บริบทด้านสุขภาพและตลาดแรงงานมีความซับซ้อนและแตกต่างจากพื้นที่อื่นของประเทศ โดยงานด้านสุขภาพมุ่งศึกษาการเข้าถึงบริการสุขภาพ การพัฒนาระบบบริการที่สอดคล้องกับบริบทวัฒนธรรม ผลกระทบของสถานการณ์ความไม่สงบต่อสุขภาพและคุณภาพชีวิต และการส่งเสริมสุขภาพของประชาชน (Che-ubong & Chelong, 2024; Semrum et al., 2024) ส่วนงานด้านแรงงานมุ่งศึกษาการประกอบอาชีพ การเคลื่อนย้ายแรงงาน การจ้างงานข้ามพรมแดน และนโยบายแรงงานในพื้นที่ (Wareesri, 2020; Bundhuwong, 2024) อย่างไรก็ตาม การทบทวนวรรณกรรมพบว่า งานวิจัยส่วนใหญ่ศึกษาประเด็นด้านสุขภาพและแรงงานแยกจากกัน ขณะที่การศึกษาที่เชื่อมโยงความต้องการด้านสุขภาพ การส่งเสริมสิทธิด้านสุขภาพ และการเตรียมความพร้อมสู่ตลาดแรงงานของเยาวชนระดับอุดมศึกษาในบริบทสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ยังมีจำกัด จึงเป็นช่องว่างขององค์ความรู้ที่นำมาสู่การศึกษาครั้งนี้

การเตรียมความพร้อมของเยาวชนเพื่อเข้าสู่ยุคประเทศไทย 4.0 เป็นสิ่งสำคัญในการเพิ่มโอกาสและขีดความสามารถในการปรับตัวต่อสังคมและการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและแรงงาน (Waleng, 2020) รวมถึงบทบาทของมหาวิทยาลัยในการพัฒนาและขับเคลื่อนคุณภาพการศึกษา เพื่อผลิตบัณฑิตให้สามารถสู่ตลาดแรงงานและได้รับการจ้างงานที่มีคุณค่า ตลอดจนการลดความเหลื่อมล้ำ สร้างหลักประกัน

การมีสุขภาวะที่ดี และส่งเสริมความเป็นอยู่ที่ดีสำหรับทุกคนในทุกช่วงวัย สู่เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Watcharinrat et al., 2025) ทั้งนี้ การพัฒนาศักยภาพของเยาวชนในระดับอุดมศึกษาจำเป็นต้องตั้งอยู่บนฐานของความต้องการที่แท้จริงของผู้เรียน ทั้งในมิติด้านทักษะวิชาชีพและคุณภาพชีวิต โดยเฉพาะด้านสุขภาพและสวัสดิการ ซึ่งมีผลโดยตรงต่อความพร้อมในการเข้าสู่ตลาดแรงงาน การออกแบบหลักสูตรที่สอดคล้องกับความต้องการของนักศึกษาจึงเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาทุนมนุษย์ในพื้นที่ (Aroonjit et al., 2025)

สำหรับพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ มหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์ถือเป็นสถาบันการศึกษาหลักในพื้นที่ ที่มีบทบาทสำคัญในการผลิตบัณฑิตเพื่อตอบสนองความต้องการของตลาดแรงงานในพื้นที่ จึงเป็นจุดสำคัญในการยกระดับศักยภาพของเยาวชนให้สามารถเข้าสู่ตลาดแรงงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Thongmark et al., 2018) ด้วยปรัชญาที่ว่า “ศึกษา วิจัย วิชาชีพด้านวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี วิทยาศาสตร์สุขภาพ และสังคมศาสตร์ เป็นรากฐานในการพัฒนาคน ชุมชน สังคมของจังหวัดชายแดนใต้” และพันธกิจของมหาวิทยาลัยในการผลิตบัณฑิตทุกระดับที่มีคุณภาพ โดยยึดหลักการนำวิทยาศาสตร์สุขภาพและสังคมศาสตร์เป็นรากฐานในการพัฒนาคน ชุมชน และสังคมของสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งแสดงถึงความมุ่งมั่นของสถาบันในการผลิตบัณฑิตที่มีคุณภาพและมีส่วนร่วมรับผิดชอบต่อสังคมอย่างเป็นรูปธรรม โดยเฉพาะมหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์ มีโรงพยาบาลกัลยาณิวัฒนาการุณย์ ซึ่งเป็นโรงพยาบาลมหาวิทยาลัยของรัฐบาลในเขตภาคใต้ตอนล่าง สังกัดคณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์ เป็นฐานกำลังสำคัญในการส่งเสริมสิทธิด้านสุขภาพควบคู่กับการพัฒนาศักยภาพของเยาวชนในพื้นที่ เพื่อเตรียมความพร้อมเยาวชนในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้สู่ตลาดแรงงาน อันนำมาสู่การวิจัยในครั้งนี้

การวิจัยครั้งนี้ มุ่งศึกษาความต้องการด้านสุขภาพและการส่งเสริมสิทธิด้านสุขภาพของนักศึกษา มหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์ ซึ่งเป็นกลุ่มเยาวชนที่กำลังเตรียมเข้าสู่ตลาดแรงงาน โดยใช้ข้อมูลจากความคิดเห็นและประสบการณ์ของนักศึกษาเพื่อสะท้อนความต้องการด้านสุขภาพและการเข้าถึงบริการสุขภาพในบริบทของพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ อันจะเป็นข้อมูลสำคัญในการเสนอแนวทางการส่งเสริมสิทธิด้านสุขภาพและการเตรียมความพร้อมสู่ตลาดแรงงานที่เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. ศึกษาความต้องการด้านสุขภาพและการส่งเสริมสิทธิด้านสุขภาพของนักศึกษาในบริบทสามจังหวัดชายแดนภาคใต้
2. วิเคราะห์ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความต้องการด้านสุขภาพและการส่งเสริมสิทธิด้านสุขภาพ

3. เสนอแนวทางการส่งเสริมสิทธิด้านสุขภาพเพื่อเตรียมความพร้อมสู่ตลาดแรงงานของนักศึกษาในบริบทสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

การทบทวนวรรณกรรม และกรอบแนวคิดการวิจัย

จากการทบทวนวรรณกรรมและแนวคิดที่เกี่ยวข้อง การวิจัยนี้ได้บูรณาการ 3 แนวคิดหลักประกอบด้วย

1. แนวคิดสิทธิสุขภาพ (Health Rights) เป็นสิทธิมนุษยชนสากลขั้นพื้นฐานที่ครอบคลุมทั้งการเข้าถึงบริการที่มีคุณภาพและสุขภาวะที่สมบูรณ์ทั้งทางกายและใจ ประเทศไทยได้นำแนวคิดนี้มาปรับใช้ผ่านหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า เพื่อให้ประชาชนทุกคนสามารถเข้าถึงบริการสุขภาพที่มีคุณภาพได้อย่างเท่าเทียม (WHO, 2017; United Nations, 2016)

2. แนวคิดการเข้าถึงบริการสุขภาพ (Healthcare Accessibility) มุ่งเน้นหลักการ 4 ด้านของ NHSO (2021) คือ การเข้าถึงบริการ คุณภาพบริการ ความคุ้มค่าและเป็นธรรม และการป้องกันและส่งเสริมสุขภาพ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างความพร้อมทางกายของกลุ่มวัยแรงงาน

3. แนวคิดการพัฒนาทุนมนุษย์และการเตรียมความพร้อมสู่ตลาดแรงงาน (Human Capital Development and Labor Market Readiness) เน้นการจัดสรรทรัพยากรและพัฒนานโยบายให้ตอบสนองพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม ตลอดจนเชื่อมโยงกับแนวคิดการพัฒนาแรงงานที่ยั่งยืน (International Labour Organization [ILO], 2019)

การบูรณาการทั้ง 3 แนวคิดนำไปสู่การกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัยโดยมีตัวแปรที่ศึกษาดังนี้ ตัวแปรอิสระคือ ปัจจัยส่วนบุคคลของนักศึกษา ได้แก่ เพศ อายุ และกลุ่มสาขาวิชา และตัวแปรตามคือ ความต้องการด้านบริการสุขภาพ และความต้องการด้านสิทธิด้านสุขภาพ ซึ่งผลการศึกษาดังกล่าวทั้งสองนี้ จะถูกนำมาอภิปรายเชื่อมโยงกับแนวคิดการพัฒนาแรงงาน (OECD, 2020) เพื่อชี้ให้เห็นนัยสำคัญต่อการเตรียมความพร้อมก่อนเข้าสู่ตลาดแรงงานของนักศึกษาในบริบทสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ดังแสดงใน Figure 1

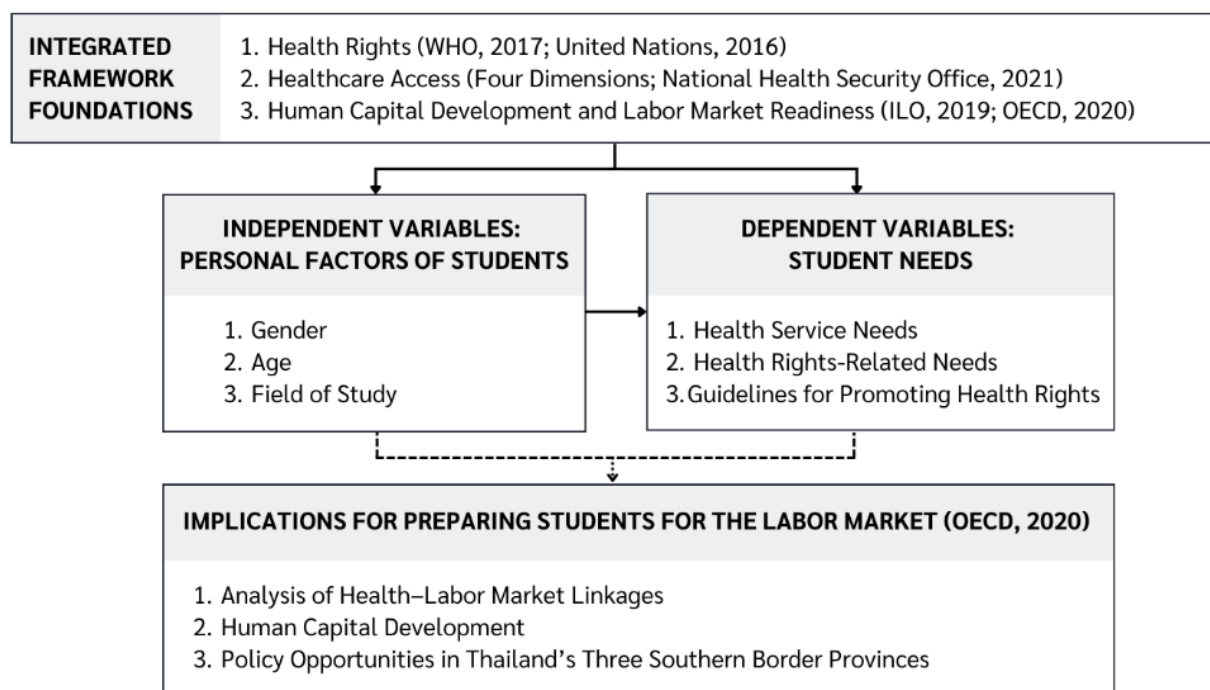

Figure 1 Conceptual framework

อุปกรณ์และวิธีการ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) โดยใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล และวิเคราะห์ด้วยสถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) และสถิติเชิงอนุมาน (Inferential Statistics)

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ นักศึกษาระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยราชภัฏวราชนครินทร์ ปีการศึกษา 2567 ซึ่งอยู่ในกลุ่มวัยแรงงานตอนต้น จำนวนทั้งสิ้น 3,067 คน กลุ่มตัวอย่าง คือ นักศึกษาระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยราชภัฏวราชนครินทร์ ปีการศึกษา 2567 กำหนดโดยใช้สูตรของ Yamane (1973) ที่ระดับความเชื่อมั่น 95 % และค่าความคลาดเคลื่อน $\pm 5\%$ ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่างจำนวน 354 คน โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้นภูมิ (Stratified Random Sampling) กำหนดสัดส่วนกลุ่มตัวอย่างแต่ละคณะ และดำเนินการสุ่มอย่างง่ายภายใน (Simple Random Sampling) ในแต่ละชั้นภูมิ

เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสอบถาม (Questionnaire) ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ตอน ได้แก่ ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ตอนที่ 2 ความต้องการด้านสุขภาพและการส่งเสริม

สัทธิด้านสุขภาพของนักศึกษา แบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ ของลิเคิร์ต (Likert) และตอนที่ 3 ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติม แบบคำถามปลายเปิด ผู้วิจัยได้กำหนดคะแนนของคำตอบแต่ละข้อในตอนที 2 ดังนี้

มากที่สุด	คะแนนเท่ากับ	5
มาก	คะแนนเท่ากับ	4
ปานกลาง	คะแนนเท่ากับ	3
น้อย	คะแนนเท่ากับ	2
น้อยที่สุด	คะแนนเท่ากับ	1

ส่วนเกณฑ์การแปลความหมายคะแนน กำหนดไว้ดังนี้ (Srisa-ard, 2017)

4.51-5.00	อยู่ในระดับ	มากที่สุด
3.51-4.50	อยู่ในระดับ	มาก
2.51-3.50	อยู่ในระดับ	ปานกลาง
1.51-2.50	อยู่ในระดับ	น้อย
1.00-1.50	อยู่ในระดับ	น้อยที่สุด

การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ โดยนำแบบสอบถามเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 คน ประกอบด้วย ผู้เชี่ยวชาญด้านวิทยาศาสตร์สุขภาพ จำนวน 2 คน และผู้เชี่ยวชาญด้านพฤติกรรมสารสนเทศ จำนวน 1 คน เพื่อตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) และหาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์การวิจัย (Index of Item-Objective Congruence: IOC) โดยมีเกณฑ์การคัดเลือกข้อคำถามที่มีค่า IOC ตั้งแต่ 0.50 ขึ้นไป ซึ่งผลการประเมินพบว่า ข้อคำถามมีค่า IOC อยู่ระหว่าง 0.60 – 1.00 จากนั้นได้ปรับปรุงแก้ไขแบบสอบถามตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ ก่อนนำไปทดลองใช้ (Try-out) กับนักศึกษาระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์ ปีการศึกษา 2567 ที่มีลักษณะกลุ่มสาขาวิชาตรงกันแต่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน เพื่อหาความเชื่อมั่น (Reliability) โดยใช้วิธีหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) ซึ่งได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.975

การพิทักษ์สิทธิกลุ่มตัวอย่าง

การวิจัยครั้งนี้ได้ผ่านการพิจารณาและรับรองจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ ศูนย์จริยธรรมวิจัยในมนุษย์ คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์ เลขที่รับรองโครงการวิจัย IRBC-FON-PNU/2024/210711 วันที่รับรองตั้งแต่วันที่ 7 พฤศจิกายน 2567 หหมดอายุวันที่ 7 พฤศจิกายน 2568 ผู้วิจัยได้ดำเนินการพิทักษ์สิทธิของกลุ่มตัวอย่าง โดยจัดทำเอกสารชี้แจงข้อมูลและขอความยินยอมเข้าร่วมการวิจัย (Consent form) ไว้เป็นส่วนแรกของแบบสอบถามออนไลน์ ซึ่งระบุ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย สิทธิในการถอนตัวจากการวิจัยได้ตลอดเวลาโดยไม่ส่งผลกระทบต่อ ใดๆ การรักษาความลับของข้อมูล และการนำข้อมูลไปเผยแพร่เฉพาะในเชิงวิชาการเท่านั้น ซึ่งกลุ่มตัวอย่างสามารถยินยอมเข้าร่วมการวิจัยด้วยความสมัครใจ จึงจะสามารถเข้าสู่แบบสอบถามในส่วนถัดไป

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง โดยนำแบบสอบถามที่ผ่านการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือและปรับแก้เรียบร้อยแล้ว จัดทำเป็นแบบสอบถามออนไลน์ผ่านกูเกิลฟอร์ม (Google Form) ใช้ระยะเวลาในการเก็บข้อมูลทั้งสิ้น 2 สัปดาห์ จากกลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักศึกษาปริญญาตรี มหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์ ปีการศึกษา 2567 จำนวน 354 คน และได้รับแบบสอบถามที่มีความครบถ้วนสมบูรณ์กลับคืนมา จำนวน 351 ชุด คิดเป็นร้อยละ 99.15 จากนั้นผู้วิจัยจึงนำแบบสอบถามที่สมบูรณ์ดังกล่าวไปดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ได้แก่ ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) เพื่ออธิบายข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม และระดับความต้องการด้านสุขภาพและการส่งเสริมสิทธิด้านสุขภาพของนักศึกษา สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงอนุมาน ใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-way ANOVA) เพื่อเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการสนับสนุนส่งเสริมสิทธิด้านสุขภาพของนักศึกษา จำแนกตามกลุ่มสาขาวิชาวิทยาศาสตร์สุขภาพ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ จากนั้นผู้วิจัยนำผลการวิเคราะห์มาสังเคราะห์โดยเชื่อมโยงผลการศึกษากับแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อสรุปผล อภิปรายผล และจัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายที่สอดคล้องกับบริบทสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

ผลการศึกษา

ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 220 คน (ร้อยละ 62.68) และเพศชายจำนวน 131 คน (ร้อยละ 37.32) อายุ ส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 19-21 ปี จำนวน 230 คน (ร้อยละ 65.53) รองลงมาคือ อายุ 22 ปีขึ้นไป จำนวน 67 คน (ร้อยละ 19.09) และอายุ ต่ำกว่า 19 ปี จำนวน 54 คน (ร้อยละ 15.38) คณะที่ศึกษา ส่วนใหญ่จากคณะวิทยาการจัดการ จำนวน 83 คน (ร้อยละ 23.65) รองลงมาคือ คณะวิศวกรรมศาสตร์ จำนวน 66 คน (ร้อยละ 18.80) น้อยที่สุดคือ วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีนราธิวาส จำนวน 5 คน (ร้อยละ 1.42) ตามลำดับ จากข้อมูลที่ได้ พบว่า เพศและอายุของผู้ตอบแบบสอบถามสะท้อนถึงกลุ่มวัยแรงงานตอนต้นที่เป็นกลุ่มเป้าหมายของการศึกษา โดยส่วนใหญ่อยู่

ในช่วงอายุ 19 - 21 ปี ซึ่งเป็นช่วงที่กำลังเตรียมตัวเข้าสู่ตลาดแรงงานและต้องการการส่งเสริมสิทธิด้านสุขภาพและการเตรียมความพร้อมทางอาชีพ ส่วนของคณะที่ศึกษา ก็สะท้อนถึงการมีทักษะที่หลากหลายจากการศึกษาในสาขาวิชาต่าง ๆ ซึ่งอาจมีความต้องการด้านการเตรียมความพร้อมต่างกัน ดังแสดงใน Table 1

Table 1 Respondents' general information

Respondents' general information	Amount (People)	Percentage
Gender		
Male	131	37.32
Female	220	62.68
Age		
Under 19 years old	54	15.38
19 - 21 years old	230	65.53
22 years old and above	67	19.09
Faculty		
Faculty of Nursing	51	14.53
Faculty of Management Sciences	83	23.65
Faculty of Science and Technology	22	6.27
Faculty of Engineering	66	18.80
Faculty of Liberal Arts	42	11.96
Faculty of Agriculture	16	4.56
Faculty of Medicine	34	9.69
Narathiwat College of Agriculture and Technology	5	1.42
Narathiwat Technical College	24	6.84
Academy of Islamic and Arabic Studies	8	2.28
Overall	351	100.00

ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์การวิจัยทั้ง 3 ข้อ เกี่ยวกับความต้องการด้านสุขภาพและการส่งเสริมสิทธิด้านสุขภาพของนักศึกษามหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์ในบริบทพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้ มีดังนี้

1. ความต้องการด้านสุขภาพและการส่งเสริมสิทธิด้านสุขภาพ

การศึกษาความต้องการด้านสุขภาพและการส่งเสริมด้านสุขภาพในบริบทพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ กรณีศึกษา นักศึกษามหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์ พบว่า ความต้องการด้านสุขภาพและการส่งเสริมสิทธิด้านสุขภาพของนักศึกษา โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.25$, S.D. = 0.605) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า 1) ด้านบริการสุขภาพ มีความต้องการด้านบริการสุขภาพ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.25$, S.D. = 0.646) ซึ่งรายการที่มีระดับความต้องการอยู่ในระดับมาก คือ การบริการสาธารณสุข ($\bar{X} = 4.30$, S.D. = 0.695) และการคุ้มครองผู้บริโภค ($\bar{X} = 4.30$, S.D. = 0.702) รองลงมาคือ การป้องกันและควบคุมโรค ($\bar{X} = 4.29$, S.D. = 0.753) น้อยที่สุดคือ การส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นและแพทย์แผนไทย ($\bar{X} = 4.19$, S.D. = 0.774) ผลดังกล่าวสะท้อนว่า นักศึกษาให้ความสำคัญกับระบบบริการสุขภาพสมัยใหม่และการเข้าถึงบริการที่มีคุณภาพมากกว่าระบบภูมิปัญญาท้องถิ่น การที่นักศึกษามีความต้องการเกี่ยวกับการบริการสาธารณสุขและการคุ้มครองผู้บริโภค อยู่ในระดับมาก สะท้อนถึงความสำคัญของสิทธิในการเข้าถึงบริการสุขภาพที่มีคุณภาพ ซึ่งเป็นปัญหาหลักในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่มีข้อจำกัดในการเข้าถึงบริการเหล่านี้ การส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นและแพทย์แผนไทยซึ่งมีความสำคัญในบางชุมชนอาจได้รับการสนับสนุนจากกลุ่มคนบางส่วน แต่ไม่ใช่ความต้องการหลักในระดับทั่ว ๆ ไป และ 2) ด้านการส่งเสริมสิทธิด้านสุขภาพ มีความต้องการด้านสิทธิด้านสุขภาพ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.25$, S.D. = 0.618) ซึ่งรายการที่มีระดับความต้องการอยู่ในระดับมาก คือ การพัฒนาทางด้านร่างกายและจิตใจของตนเอง ($\bar{X} = 4.35$, S.D. = 0.696) รองลงมาคือ ระบบการแพทย์และเทคโนโลยีที่มีประสิทธิภาพ ($\bar{X} = 4.33$, S.D. = 0.710) และหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า ($\bar{X} = 4.33$, S.D. = 0.725) น้อยที่สุดคือ การมีส่วนร่วมด้านสุขภาพของชุมชนและภาครัฐ ($\bar{X} = 4.09$, S.D. = 0.785) ผลการวิจัยสะท้อนว่า นักศึกษามุ่งเน้นการพัฒนาสุขภาพส่วนบุคคลและระบบบริการสุขภาพ มากกว่าการมีส่วนร่วมในระดับชุมชนและเชิงนโยบาย ดังแสดงใน Table 2

Table 2 Healthcare service needs

Healthcare service needs	$\bar{X}$	S.D.	Level
Healthcare services	4.25	0.646	High
Public health services	4.30	0.695	High
Health consumer protection	4.30	0.702	High
Disease prevention and control	4.29	0.753	High
Public health workforce development	4.27	0.710	High
Health budget allocation	4.27	0.740	High
Healthcare goals and quality attributes	4.24	0.714	High

Healthcare service needs	$\bar{X}$	S.D.	Level
Health systems knowledge	4.23	0.734	High
Health insurance and financial protection	4.23	0.763	High
Health information dissemination	4.20	0.750	High
Promotion of local wisdom and Thai traditional medicine	4.19	0.774	High
Health rights	4.25	0.618	High
Personal physical and mental well-being	4.35	0.696	High
Efficient medical systems and health technology	4.33	0.710	High
Universal health coverage	4.33	0.725	High
Public welfare and health-related facilities	4.31	0.698	High
Health knowledge management systems	4.27	0.727	High
Alternative healthcare based on Thai traditional wisdom	4.22	0.750	High
Public healthcare system	4.19	0.751	High
Health information from government agencies	4.16	0.749	High
Community and government participation in health	4.09	0.785	High
Overall	4.25	0.605	High

2. ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความต้องการด้านสุขภาพและการส่งเสริมสิทธิด้านสุขภาพ

การศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความต้องการด้านสุขภาพของนักศึกษา โดยเปรียบเทียบระดับความต้องการด้านสุขภาพและการส่งเสริมสิทธิด้านสุขภาพ จำแนกตามกลุ่มสาขาวิชา พบว่า กลุ่มวิทยาศาสตร์สุขภาพ ประกอบด้วย คณะแพทยศาสตร์ และคณะพยาบาลศาสตร์ มีความต้องการด้านสุขภาพและการส่งเสริมสิทธิด้านสุขภาพ โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.55$, S.D. = 0.590) รองลงมาคือ กลุ่มวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ประกอบด้วย คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี คณะวิศวกรรมศาสตร์ คณะเกษตรศาสตร์ วิทยาลัยเทคนิคนครราชสีมา และวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี มีความต้องการด้านสุขภาพและการส่งเสริมสิทธิด้านสุขภาพ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.19$, S.D. = 0.577) และกลุ่มมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ประกอบด้วย คณะวิทยาการจัดการ คณะศิลปศาสตร์ และสถาบันอิสลามและอาหรับศึกษา มีความต้องการด้านสุขภาพและการส่งเสริมสิทธิด้านสุขภาพ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.14$, S.D. = 0.587) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า กลุ่มวิทยาศาสตร์สุขภาพมีระดับความต้องการด้านสุขภาพ ($\bar{X} = 4.58$, S.D. = 0.596) และการส่งเสริมสิทธิ

ด้านสุขภาพ ($\bar{X} = 4.51$, S.D. = 0.620) สูงกว่ากลุ่มสาขาวิชาอื่น และผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-way ANOVA) พบว่า นักศึกษาในกลุ่มสาขาวิชาที่แตกต่างกัน มีระดับความต้องการด้านสุขภาพและการส่งเสริมสิทธิด้านสุขภาพแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ทั้งโดยรวมและรายด้าน โดยกลุ่มสาขาวิชาวิทยาศาสตร์สุขภาพมีระดับความต้องการสูงกว่ากลุ่มสาขาวิชาอื่น ดังแสดงใน Table 3 และ Table 4

Table 3 Healthcare service needs categorized by subject area

Subject area	Healthcare services		Health rights		Healthcare service needs	
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.
Health sciences	4.58	0.596	4.51	0.620	4.55	0.590
Science and technology	4.20	0.608	4.17	0.585	4.19	0.577
Humanities and social sciences	4.10	0.647	4.17	0.611	4.14	0.587

Table 4 Promotion and protection of health

Promotion and protection of health		SS	df	MS	F	Sig.
1) Healthcare services	Between Groups	7.199	2	3.600	9.906	.000*
	Within Groups	129.368	356	.363		
	Total	136.567	358			
2) Health rights	Between Groups	12.588	2	6.294	16.366	.000*
	Within Groups	137.671	358	.385		
	Total	150.258	360			
Overall	Between Groups	9.826	2	4.913	14.420	.000*
	Within Groups	120.956	355	.341		
	Total	130.782	357			

*p < .05

3. แนวทางการส่งเสริมสิทธิด้านสุขภาพเพื่อเตรียมความพร้อมสู่ตลาดแรงงานในบริบทสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

จากความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติมของนักศึกษา พบว่า นักศึกษาส่วนใหญ่มีความเห็นว่าการส่งเสริมสิทธิด้านสุขภาพส่งผลต่อการเตรียมความพร้อมในการเข้าสู่ตลาดแรงงานและการประกอบอาชีพ โดยสรุปประเด็นได้ดังนี้

1. นักศึกษาต้องการให้มีการพัฒนาระบบบริการสุขภาพที่เข้าถึงได้อย่างเท่าเทียมและทั่วถึง โดยระบบดังกล่าวควรมีความเหมาะสมกับบริบทเฉพาะของพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ทั้งในด้านการให้บริการ การให้คำปรึกษา ตลอดจนการดูแลสุขภาพกายและสุขภาพจิต ที่เคารพในมิติของความเชื่อ ศาสนา และวัฒนธรรมที่มีความหลากหลาย

2. ด้านการเตรียมความพร้อมสู่ตลาดแรงงาน นักศึกษาต้องการให้มีการพัฒนาระบบสุขภาพกับการพัฒนาทักษะวิชาชีพ ทักษะชีวิตที่สอดคล้องกัน โดยเน้นการจัดการเรียนการสอน หลักสูตร หรือ กิจกรรมที่ตอบสนองความต้องการของตลาดแรงงานในพื้นที่ เพื่อเพิ่มศักยภาพในการประกอบอาชีพหลังสำเร็จการศึกษา สร้างความรอบรู้ด้านสุขภาพ และการจัดกิจกรรมที่ช่วยในการดูแลสุขภาพของตนเองได้อย่างเหมาะสม เพื่อเตรียมความพร้อมก่อนเข้าสู่การทำงาน

3. เสนอให้มหาวิทยาลัยควรสร้างความร่วมมือกับหน่วยงานด้านสาธารณสุข สถานประกอบการ และหน่วยงานต่าง ๆ ในการสนับสนุนด้านสุขภาพและการเตรียมความพร้อมในการทำงานของนักศึกษา เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงของตลาดแรงงานทั้งในปัจจุบันและอนาคต

โดยภาพรวม ความคิดเห็นของนักศึกษาสะท้อนให้เห็นว่า การเชื่อมโยงมิติของการส่งเสริมสิทธิด้านสุขภาพควรดำเนินควบคู่กับการพัฒนาศักยภาพด้านการศึกษาและการประกอบอาชีพ เพื่อให้ นักศึกษามีสุขภาพที่ดี มีความพร้อมในการเข้าสู่ตลาดแรงงาน และสามารถปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมและโลกการทำงานได้อย่างเหมาะสม

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยเรื่องการส่งเสริมสิทธิด้านสุขภาพในบริบทพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ สามารถอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์การวิจัยได้ดังนี้

1. ความต้องการด้านสุขภาพและการส่งเสริมสิทธิด้านสุขภาพ

ผลการวิจัยพบว่า นักศึกษามีความต้องการด้านสุขภาพและการส่งเสริมสิทธิด้านสุขภาพโดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะการพัฒนาร่างกายและจิตใจ ระบบการแพทย์ที่มีประสิทธิภาพ และการมีหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า สอดคล้องกับแนวคิด Universal Health Coverage (WHO, 2017; United Nations, 2016) และงานวิจัยในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่ชี้ว่า มิติด้านสุขภาพของ

ประชากรในพื้นที่จะครอบคลุมทั้งการเข้าถึงบริการ คุณภาพชีวิต สุขภาพจิต ตลอดจนผลกระทบเชิงบริบททางสังคม สถานการณ์ความไม่สงบ และความหลากหลายทางวัฒนธรรม (Che-ubong & Chelong, 2024; Semrum et al., 2024)

ข้อค้นพบสะท้อนว่า ความต้องการด้านสุขภาพครอบคลุมสุขภาวะแบบองค์รวม ความเท่าเทียม และคุณภาพบริการ (WHO, 2017; United Nations, 2016) มีความสำคัญต่อการเตรียมความพร้อมสู่ตลาดแรงงานที่ต้องอาศัยทั้งสุขภาพที่ดีและทักษะที่เหมาะสม (OECD, 2020) จึงควรส่งเสริมสิทธิด้านสุขภาพผ่านระบบบริการที่เข้าถึงได้ มีคุณภาพ และสอดคล้องกับบริบทพื้นที่ ควบคู่กับการดูแลสุขภาพจิต และการพัฒนาทักษะอาชีพตามหลักการของ National Health Commission Office (NHCO, 2022)

นอกจากนี้ มหาวิทยาลัยควรบูรณาการการส่งเสริมสิทธิด้านสุขภาพกับการพัฒนาศักยภาพนักศึกษาผ่านการออกแบบหลักสูตรที่ตอบสนองความต้องการของผู้เรียน (Aroonjit et al., 2025) การสร้างระบบสนับสนุนตามเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Watcharinrat et al., 2025) และการส่งเสริมความรู้ด้านสุขภาพควบคู่กับทักษะดิจิทัลและทักษะวิชาชีพ เพื่อยกระดับความพร้อมของนักศึกษาในการรองรับการเปลี่ยนแปลงของตลาดแรงงานในอนาคต (Waleng, 2020)

2. ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความต้องการด้านสุขภาพและการส่งเสริมสิทธิด้านสุขภาพ

ผลการวิจัยพบว่า นักศึกษาแต่ละสาขาวิชามีความต้องการด้านสุขภาพและการส่งเสริมสิทธิด้านสุขภาพแตกต่างกัน โดยนักศึกษากลุ่มวิทยาศาสตร์สุขภาพมีระดับความต้องการสูงที่สุด เนื่องจากได้รับความรู้และประสบการณ์ตรงด้านสุขภาพจากหลักสูตร ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ Manochaiwuthikul et al. (2025) ขณะที่นักศึกษากลุ่มวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี รวมถึงมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ให้ความสำคัญกับการเตรียมความพร้อมด้านวิชาชีพมากกว่า สะท้อนว่าการส่งเสริมสิทธิด้านสุขภาพควรออกแบบให้เหมาะสมกับบริบทและความต้องการของแต่ละสาขาวิชา ไม่ควรใช้แนวทางเดียวกันทุกกลุ่ม

ปัจจัยที่เกี่ยวข้องประกอบด้วย บริบทพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่ยังมีข้อจำกัดด้านการเข้าถึงบริการสุขภาพ (Ministry of Public Health, 2020) แนวคิดการพัฒนาแรงงานที่มองว่าสุขภาพเป็นพื้นฐานของศักยภาพแรงงาน (OECD, 2020) บทบาทของมหาวิทยาลัยในการบูรณาการการพัฒนาสุขภาพกับทักษะอาชีพ และการรับรู้สิทธิด้านสุขภาพซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของระบบสุขภาพที่เป็นธรรม (United Nations, 2016)

ผลการศึกษายังสะท้อนว่า นักศึกษาให้ความสำคัญกับการเข้าถึงบริการสุขภาพมากกว่าการมีส่วนร่วมเชิงนโยบาย สอดคล้องกับแนวคิดสิทธิด้านสุขภาพของ WHO (2017) และแนวคิดการพัฒนาแรงงานของ OECD (2020) ที่เน้นว่าสุขภาพเป็นรากฐานของการพัฒนาทักษะและศักยภาพในการทำงาน

นอกจากนี้มหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาศักยภาพกำลังคนของพื้นที่ (Thongmark et al., 2018)

ดังนั้น การส่งเสริมสิทธิด้านสุขภาพควรสอดคล้องกับลักษณะของแต่ละสาขาวิชา ควบคู่กับการพัฒนาทักษะอาชีพและการเตรียมความพร้อมสู่ตลาดแรงงาน โดยอาศัยความร่วมมือระหว่างมหาวิทยาลัย โรงพยาบาล และภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ซึ่งสอดคล้องกับข้อค้นพบด้านการพัฒนาแรงงานในพื้นที่ชายแดนใต้ (Bundhuwong, 2024)

3. แนวทางการส่งเสริมสิทธิด้านสุขภาพเพื่อเตรียมความพร้อมสู่ตลาดแรงงานในบริบทสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

การวิจัยครั้งนี้ เสนอแนวทางการส่งเสริมสิทธิด้านสุขภาพเพื่อเตรียมความพร้อมสู่ตลาดแรงงานของนักศึกษาในสามจังหวัดชายแดนใต้ จากกรอบแนวคิด (WHO, 2017; United Nations, 2016; NHCO, 2022; ILO, 2019) ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัย ดังนี้

1. ส่งเสริมการเข้าถึงบริการสุขภาพอย่างเท่าเทียม สนับสนุนให้นักศึกษาทุกคนสามารถเข้าถึงบริการสุขภาพที่มีคุณภาพได้อย่างทั่วถึง โดยไม่ถูกจำกัดด้วยฐานะทางเศรษฐกิจ พื้นที่ หรือความแตกต่างทางสังคมและวัฒนธรรม
2. พัฒนาระบบบริการสุขภาพที่มีคุณภาพและเหมาะสมกับบริบทพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ให้มีมาตรฐาน มีบุคลากรที่เข้าใจบริบทวัฒนธรรม และสามารถตอบสนองต่อความต้องการของนักศึกษาอย่างเหมาะสม
3. ส่งเสริมสุขภาพเชิงป้องกันและการดูแลสุขภาพตนเอง สนับสนุนกิจกรรมการให้ความรู้ด้านสุขภาพ การตรวจสุขภาพ การดูแลสุขภาพจิตและการออกกำลังกาย เพื่อให้นักศึกษามีสุขภาพที่ดีที่พร้อมต่อการเรียนและการทำงาน
4. บูรณาการการส่งเสริมสุขภาพกับการพัฒนาทักษะแรงงาน ส่งเสริมทักษะด้านดิจิทัล ทักษะอาชีพ และทักษะชีวิตควบคู่กับการดูแลสุขภาพ เพื่อเพิ่มความพร้อมในการเข้าสู่ตลาดแรงงานในยุคประเทศไทย 4.0 และแหล่งงานในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้
5. พัฒนาหลักสูตรและกิจกรรมที่ตอบสนองความต้องการของนักศึกษา มหาวิทยาลัยมีบทบาทสำคัญในการออกแบบหลักสูตรและกิจกรรมพัฒนาศักยภาพที่สอดคล้องกับบริบทพื้นที่และความต้องการของผู้เรียน เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตและความพร้อมทางอาชีพของนักศึกษา
6. สร้างเครือข่ายความร่วมมือด้านสุขภาพและแรงงาน ส่งเสริมความร่วมมือระหว่างมหาวิทยาลัย หน่วยงานสาธารณสุข ภาครัฐ ภาคเอกชน และชุมชน เพื่อร่วมกันพัฒนาระบบสนับสนุนด้านสุขภาพและการเตรียมความพร้อมสู่ตลาดแรงงานของนักศึกษา

7. สนับสนุนบทบาทมหาวิทยาลัยในการขับเคลื่อนเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) บูรณาการเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนเข้ากับการเรียนการสอน งานวิจัย และกิจกรรมพัฒนานักศึกษา เพื่อสร้างคุณภาพชีวิต การจ้างงานที่มีคุณค่า โดยเฉพาะเป้าหมายที่ 3 สุขภาพและความเป็นอยู่ที่ดี เป้าหมายที่ 4 การศึกษาที่มีคุณภาพ และเป้าหมายที่ 8 งานที่มีคุณค่าและการเติบโตทางเศรษฐกิจ เพื่อการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน

8. พัฒนานโยบายสุขภาพที่สอดคล้องกับตลาดแรงงานและการพัฒนาทักษะแรงงานในอนาคต โดยคำนึงถึงความยืดหยุ่น การปรับตัว และความต้องการของตลาดแรงงานในพื้นที่เพื่อสร้างแรงงานที่มีคุณภาพ

การส่งเสริมสิทธิด้านสุขภาพในภาพรวม

ผลการวิจัยยืนยันว่า “สิทธิด้านสุขภาพ” ไม่ได้เป็นเพียงประเด็นด้านสาธารณสุข แต่เป็น “ฐานรากของการพัฒนา” โดยเฉพาะในกลุ่มนักศึกษาพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งมีบริบทเฉพาะด้านเศรษฐกิจ สังคม โดยสรุปผลการวิจัยสะท้อนว่า กลุ่มตัวอย่างในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้มีความต้องการด้านสุขภาพและสิทธิด้านสุขภาพในระดับสูง โดยเฉพาะด้านการเข้าถึงบริการสุขภาพ ระบบการแพทย์ที่มีคุณภาพ และการพัฒนาสุขภาพทางกายและจิตใจ

ผลการศึกษาชี้ให้เห็นความสอดคล้องของสิทธิด้านสุขภาพและความต้องการด้านแรงงาน กล่าวคือ “สุขภาพเป็นฐานสำคัญของการเตรียมความพร้อมในการศึกษาและการดำเนินชีวิต”

การพัฒนาระบบสุขภาพที่มีประสิทธิภาพจะช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตรุ่นใหม่ได้อย่างมีนัยสำคัญ ขณะเดียวกันยังพบ “ช่องว่างสำคัญ” คือ การมีส่วนร่วมด้านสิทธิสุขภาพ และการขาดการเตรียมความพร้อมด้านทักษะและความรู้ที่จำเป็น ซึ่งอาจส่งผลให้เยาวชนประสบปัญหาในการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมและตลาดแรงงานได้ ดังนั้น ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายสำหรับการพัฒนาในพื้นที่ คือ การขับเคลื่อนเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนในทุกระดับองค์กร โดยมุ่งส่งเสริมสิทธิด้านสุขภาพและสวัสดิการสุขภาพถ้วนหน้า ควบคู่กับการตอบสนองความต้องการเฉพาะของเยาวชนและนักศึกษา เพื่อเสริมสร้างสุขภาพและการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์อย่างยั่งยืนในบริบทสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทย

สรุป

การส่งเสริมสิทธิด้านสุขภาพของเยาวชนในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นประเด็นที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตและการลดช่องว่างทางสังคมในพื้นที่ที่มีความท้าทายสูง เนื่องจากปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองและการขาดแคลนโครงสร้างพื้นฐานทั้งด้านการศึกษาและการบริการสุขภาพ เยาวชนในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ยังคงประสบปัญหาการขาดแคลนโอกาสในการเข้าถึง

บริการสุขภาพที่มีคุณภาพและการพัฒนาทักษะที่จำเป็นในการเข้าสู่ตลาดแรงงานที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะในกลุ่มเยาวชนที่อาจไม่ได้รับการสนับสนุนด้านสิทธิสุขภาพพื้นฐาน การศึกษาในครั้งนี้มุ่งเน้นการสำรวจและวิเคราะห์กลยุทธ์ในการส่งเสริมสิทธิด้านสุขภาพเพื่อการมีคุณภาพชีวิตของคนในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้

ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่า เยาวชนในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้มีความต้องการสูงในด้านการดูแลสุขภาพและการส่งเสริมสิทธิด้านสุขภาพ โดยเฉพาะในด้านการบริการสาธารณสุขและการคุ้มครองผู้บริโภค นอกจากนี้ยังมีความต้องการในการพัฒนาทางด้านร่างกายและจิตใจ ผลการวิจัยสะท้อนถึงความสำคัญของการส่งเสริมสิทธิด้านสุขภาพ และยังชี้ให้เห็นว่า การส่งเสริมสิทธิด้านสุขภาพและการพัฒนาอาชีพที่สอดคล้องกับความต้องการของเยาวชนในพื้นที่ และมหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์ มีจุดแข็งและโอกาสในการพัฒนาการส่งเสริมสิทธิด้านสุขภาพด้วยบทบาทการผลิตบัณฑิต รวมถึงมีโรงพยาบาลกัลยาณิวัฒนาการุณย์ที่สามารถออกแบบนโยบายสุขภาพเพื่อส่งเสริมสิทธิด้านสุขภาพแก่คนในพื้นที่ การส่งเสริมสิทธิด้านสุขภาพจึงไม่เพียงแต่เป็นการดูแลสุขภาพของประชาชนในช่วงชีวิตปัจจุบัน แต่ยังส่งผลโดยตรงต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตคนทุกช่วงวัย โดยเฉพาะในพื้นที่ที่มีความท้าทายทางสังคมและการเมืองอย่างพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้

การที่ประเทศไทยมีการดำเนินนโยบายสอดคล้องกับหลักการสิทธิมนุษยชน และการพัฒนาระบบสุขภาพถ้วนหน้าอย่างต่อเนื่อง ถือเป็นการรับรองสิทธิด้านสุขภาพของประชาชนทุกคน รวมถึงบทบาทของมหาวิทยาลัยในการขับเคลื่อนเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) โดยเฉพาะเป้าหมายที่ 3 สร้างหลักประกันการมีสุขภาพที่ดี และส่งเสริมความเป็นอยู่ที่ดีสำหรับทุกคนในทุกช่วงวัย" โดยมุ่งเน้นการดูแลสุขภาพกายและจิตใจ เป้าหมายที่ 4 การศึกษาที่มีคุณภาพ และเป้าหมายที่ 8 การส่งเสริมการจ้างงานที่มีคุณค่า โดยการเตรียมความพร้อมนักศึกษาสู่ตลาดแรงงาน ผ่านการสร้างความรู้และบูรณาการ SDGs ในทุกระดับขององค์กร กำหนดนโยบายและเป้าหมายที่ชัดเจน เยาวชนในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่สามารถเข้าถึงบริการสุขภาพที่มีคุณภาพและลดช่องว่างในการเข้าถึงบริการสุขภาพได้อย่างเท่าเทียม ซึ่งจะช่วยเสริมสร้างศักยภาพในการพัฒนาแรงงานรุ่นใหม่ของประเทศและลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมต่อไป

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. ผลการวิจัยด้านการเข้าถึงสิทธิด้านสุขภาพ ความรอบรู้ด้านสุขภาพ และพฤติกรรมสุขภาพของนักศึกษา เป็นข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาระบบส่งเสริมสิทธิด้านสุขภาพของนักศึกษา โดยมหาวิทยาลัยหน่วยงานสาธารณสุข และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำข้อมูลดังกล่าวไปใช้เพื่อการออกแบบบริการ

สุขภาพ การจัดกิจกรรมสร้างเสริมสุขภาพกายและสุขภาพจิต รวมถึงพัฒนาแนวทางการส่งเสริมความรอบรู้ด้านสุขภาพที่สอดคล้องกับบริบททางสังคม วัฒนธรรม และความต้องการของนักศึกษาในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้

2. ผลการวิจัยด้านความเชื่อมโยงระหว่างสภิด้านสุขภาพกับความพร้อมเข้าสู่ตลาดแรงงานของนักศึกษา สามารถนำไปปรับใช้ในการพัฒนาหลักสูตร กิจกรรมพัฒนานักศึกษา และโครงการเตรียมความพร้อมก่อนเข้าสู่การทำงาน โดยบูรณาการประเด็นสุขภาวะ สภิด้านแรงงาน ทักษะการดูแลตนเอง และทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 เข้ากับกระบวนการพัฒนานักศึกษา ทั้งนี้ มหาวิทยาลัยสามารถใช้ผลการวิจัยเป็นแนวทางในการสร้างความร่วมมือกับหน่วยงานด้านสาธารณสุข ภาครัฐ ภาคเอกชน และสถานประกอบการ เพื่อสนับสนุนการพัฒนาทุนมนุษย์ของเยาวชนในพื้นที่

3. ผลการวิจัยด้านปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิต ความเหลื่อมล้ำด้านสุขภาพ และเงื่อนไขเชิงพื้นที่ของนักศึกษา สะท้อนข้อมูลเชิงประจักษ์สำหรับหน่วยงานระดับนโยบายในการกำหนดแนวทางส่งเสริมสุขภาพและพัฒนาศักยภาพเยาวชนในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยเชื่อมโยงกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) ได้แก่ เป้าหมายที่ 3 สุขภาพและความเป็นอยู่ที่ดี เป้าหมายที่ 4 การศึกษาที่มีคุณภาพ และเป้าหมายที่ 8 งานที่มีคุณค่าและการเติบโตทางเศรษฐกิจ เพื่อสนับสนุนการลดความเหลื่อมล้ำและการพัฒนากำลังคนอย่างยั่งยืน

ข้อจำกัดของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาในกลุ่มนักศึกษามหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์ อันเป็นสถาบันอุดมศึกษาหลักของพื้นที่และนักศึกษาส่วนใหญ่มีภูมิลำเนาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ผลการวิจัยอาจไม่สามารถอ้างอิงแทนเยาวชนทุกกลุ่มในพื้นที่ได้ นอกจากนี้ การวิจัยใช้การสำรวจด้วยแบบสอบถามซึ่งสะท้อนความคิดเห็นของผู้ตอบในช่วงเวลาที่ศึกษา ซึ่งมุ่งเน้นมุมมองของนักศึกษาเป็นหลัก ยังไม่ได้ครอบคลุมความคิดเห็นของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย อาจต้องพิจารณาในการนำไปใช้อ้างอิงกรณีทั่วไป อย่างไรก็ตาม การศึกษานี้เป็นงานวิจัยที่เชื่อมโยงประเด็นความต้องการด้านสุขภาพ การส่งเสริมสภิด้านสุขภาพ และการเตรียมความพร้อมสู่ตลาดแรงงานของนักศึกษาในบริบทสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งสามารถใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานสำหรับการพัฒนานโยบาย การจัดการศึกษา และการส่งเสริมสุขภาวะของเยาวชนในพื้นที่ต่อไป

ชี้แจงการใช้ปัญญาประดิษฐ์ (Declaration of Generative AI Use)

ผู้วิจัยเป็นผู้กำหนดแนวคิด ดำเนินการวิจัย วิเคราะห์ สังเคราะห์ และสรุปผลการวิจัยด้วยตนเอง โดยมีการใช้ปัญญาประดิษฐ์ ChatGPT (OpenAI) และ Gemini (Google) เป็นเครื่องมือช่วยในการ

ตรวจทานภาษา ค้นหาจุดที่ควรปรับแก้ และจัดระเบียบเนื้อหาในบางส่วน ทั้งนี้ผู้วิจัยได้นำข้อมูลดังกล่าว มาทบทวน ปรับปรุง และตรวจเนื้อหาทั้งหมดด้วยตนเองเพื่อความถูกต้อง ด้วยความรับผิดชอบและความ น่าเชื่อถือทางวิชาการ

รายการอ้างอิง (References)

- Aroonjit, N. (2024). Alternative Workfare to Enable Self-Employment: A Case Study of Hang Chat District, Lampang Province. *Journal of Social Work and Social Administration, Thammasat University*, 32(1), 183 – 215. <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/swjournal/article/view/265688>
- Aroonjit, N., Nookung, S., & Dumalee, H. (2025). Education Management Strategies for Developing a General Education Social Science Curriculum Aligned with Undergraduate Needs: A Case Study at Princess of Naradhiwas University. *Princess of Naradhiwas University Journal of Humanities and Social Sciences*, 12(1), 1 – 18. <https://doi.org/10.14456/pnuhuso.2025.1>
- Bundhuwong, C. (2024). Livelihoods of Thai-Malaysian Cross-Border Traders and Laborers amid the COVID-19 Pandemic. *PSDS Journal of Development Studies*, 7(2), 1 – 28. <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/gvc-tu/article/view/273642/189038>
- Che-ubong, I., & Chelong, A. (2024). Quality of Life of Youth Amid Unrest in Three Southern Border Provinces. *Journal for Community Development and Life Quality*, 12(2), 248 – 260. <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/JCDLQ/article/view/266395>
- International Labour Organization. (2019). *World Employment and Social Outlook: Trends 2019*. International Labour Organization.
- Manochaiwuthikul, T., Chaichutchouwakul, A., Yunan, N., Winothai, N., Kanta, P., & Saphamrer, R. (2025). Health Literacy Disparities in Thai University Students: Exploring Differences between Health Science and Non-Health Science Disciplines. *BMC Public Health*, 25, 557. <https://doi.org/10.1186/s12889-025-21761-0>
- Ministry of Public Health. (2020). *Report on Development of Healthcare System in Three Southern Border Provinces*. Ministry of Public Health.

- National Health Commission Office. (2022). *Rights and Duties of Health*. National Health Commission Office. https://www.nationalhealth.or.th/public/page/Rights_and_duties_of_health
- National Health Security Office. (2021). *Annual Report of National Health Security System 2021*. National Health Security Office.
- Organisation for Economic Co-operation and Development. (2020). *OECD Employment Outlook 2020: Worker Security and the COVID-19 Crisis*. Author.
- Semrum, W., Sawangkaew, P., & Chuencupol, H. (2024). Development of Health Service and Promotion of Well-Being at Border between Ubon Ratchathani Province and Neighboring. *Journal of Roi Kaensarn Academi*, 9(10), 1841 – 1855. <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/JRKSA/article/view/272969>
- Srisa-ard, B. (2017). *Preliminary Research* (10th ed.). Suwiriyan.
- Thongmark, S., Neimted, W., Choosuwan, R., & Sittichai, R. (2018). Looking Backwards and Forwards of Educational Quality in Three Southern Border Provinces of Thailand. *Princess of Naradhiwas University Journal of Humanities and Social Sciences*, 5(3), 186 – 198. <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/pnuhuso/article/view/117021/101895>
- United Nations. (2016). *The Right to Health: Human Rights Framework*. United Nations.
- Waleng, M. (2020). Preparation of Youths for Thailand 4.0. *Princess of Naradhiwas University Journal of Humanities and Social Sciences*, 8(1), 275 – 287. <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/pnuhuso/article/view/243716>
- Wareesri, A. (2020). The Introduction of Foreign Workers Policies to Practice in the Southern Area. *The Journal of Development Administration Research*, 10(1), 65 – 74. <https://so01.tci-thaijo.org/index.php/JDAR/article/view/244046>
- Watcharinrat, D., Buasuwan, P., Klaijumlang, W. S., & Orsuwan, M. (2025). Best Practice for Driving Thai Universities towards the Sustainable Development Goals. *Journal of Liberal Art of Rajamangala University of Technology Suvarnabhumi*, 7(2), 218 – 231. <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/art/article/view/285482>
- World Health Organization. (2017). *Universal Health Coverage and Health Systems Strengthening*. Author.

Yamane, T. (1973). *Statistics: An Introductory Analysis* (3rd ed). Harper & Row.

วารสาร ▶
**การพัฒนาชุมชน
และคุณภาพชีวิต**

JOURNAL FOR COMMUNITY DEVELOPMENT AND LIFE QUALITY

